

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาการจัดทำแผนที่ทางสังคมเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัย
เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดพะเยา

รหัสสัญญา RDG61N0011

โดย

นางสาวเบ็ญจมาภรณ์ แดนอินทร์

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การ เริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการ ปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของ ตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้้อย่าง เป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการ เปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คน ในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อ สงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การ ทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำให้ดีขึ้น ตลอดจน สามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับ ระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาดูด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึง ไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้าน ก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าว มาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่า ได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็น อย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับปรุงแบบ การเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคง มุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วย ให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการ

จึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บทคัดย่อ

โครงการศึกษาการจัดทำแผนที่ทางสังคมเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลบริบท สถานการณ์งานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา เพื่อจัดทำแผนที่ทางสังคมและยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา และเพื่อสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา เป็นการศึกษาโดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการค้นคว้าหาความรู้จากงานวิจัย งานพัฒนาในพื้นที่และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อเสริมพลังท้องถิ่นในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดพะเยา ร่วมกัน โดยมีวิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงาน คือ ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลบริบท สถานการณ์งานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา ใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สํารวจพื้นที่ สังเกตการณ์ สัมภาษณ์เจาะลึก ขั้นตอนที่ 2 การจัดทำแผนที่ทางสังคมและยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา ใช้วิธีการทบทวนเอกสารแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สรุปข้อมูลงานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่พะเยา ประสานกลุ่มเป้าหมาย จัดเวทีสรุปวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล Social mapping งานวิจัยและงานพัฒนาจังหวัดพะเยา แก้ไขและศึกษาข้อมูลงานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่พะเยาเพิ่มเติม นำเสนอผลข้อมูลงานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่พะเยา ขั้นตอนที่ 3 การสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา ใช้วิธีการค้นหาพื้นที่พัฒนาโจทย์วิจัย ค้นหาคน/คณะทำงานวิจัย ค้นหาโจทย์วิจัย จัดทำร่างข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม

ผลการวิจัย พบว่า จังหวัดพะเยามีทุนด้านงานวิจัยและงานพัฒนา นับเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่มีทุนทางด้านความรู้จากการวิจัยที่มีผู้รู้ นักวิจัย นักวิชาการได้ทำการศึกษาไว้ แต่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงและการสร้างการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนในเรื่องการวิจัย ชาวบ้านยังคงมีความคิดความเชื่อว่าการทำวิจัยเป็นของอาจารย์ นักวิชาการ ซึ่งหากมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้การวิจัยและการพัฒนาของคนในชุมชนท้องถิ่นพะเยาร่วมกันจะสามารถพัฒนาศักยภาพคนและความรู้ของพื้นที่เพื่อการพัฒนาแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นพะเยาและสร้างความเข้มแข็งที่ยั่งยืนของคนพะเยาร่วมกันได้ ทั้งนี้การนำพาชุมชนท้องถิ่นไปถึงคำว่ามั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศได้นั้น กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งให้คนตัวเล็กตัวน้อยเข้าถึงโอกาสแห่งการเรียนรู้ พัฒนาชาวบ้านให้มีทักษะวิจัย การคิด วิเคราะห์ค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหา ค้นหาความรู้เทคโนโลยีของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างความรู้ใหม่ เครื่องมือ วิธีการใหม่ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยไม่ต้องรอพึ่งหน่วยงานภาครัฐ แต่เป็นการทำงานประสานกับหน่วยงานภาครัฐ โดยชุมชนลุกขึ้นมาคิดและหาแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วม ใช้ความรู้ ศักยภาพทุนชุมชนเป็นฐาน เปิดพื้นที่การสร้างสรรค์นวัตกรรมงานวิจัยของสังคมไทยที่เกิดขึ้นโดยคนเล็กคนน้อยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไปสู่ความมั่นคงและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

	สารบัญ	หน้า
	สารบัญ	(1)
	สารบัญภาพ	(2)
	สารบัญตาราง	(3)
บทที่ 1	บทนำ	1
	1.1 ความเป็นมาโครงการ	1
	1.2 วัตถุประสงค์	3
	1.3 กรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการ	4
บทที่ 2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
	2.1 แนวคิดแผนที่ทางสังคม	5
	2.2 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์	10
	2.3 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)	16
	2.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12	21
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	31
	3.1 ขอบเขตการศึกษา	31
	3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	31
	3.3 กระบวนการขั้นตอนการดำเนินงาน	32
	3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	39
บทที่ 4	ผลการวิจัย	40
	4.1 บริบทท้องถิ่นจังหวัดพะเยา	40
	4.2 สถานการณ์งานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา	79
	4.3 การจัดทำแผนที่ทางสังคมและยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นจังหวัดพะเยา	127
	4.4 การสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นจังหวัดพะเยา	139
บทที่ 5	สรุปผลการศึกษา	149
	บรรณานุกรม	151
ภาคผนวก	คณะทำงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพะเยา	152

ภาพที่	สารบัญภาพ	หน้า
4 - 1	เส้นประวัติศาสตร์พัฒนาการอาณาจักรสุโขทัย (ก่อนจัดตั้งเป็นจังหวัดพะเยา)	44
4 - 2	จุดท่องเที่ยวริมกว๊านพะเยา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	45
4 - 3	ภูมิปัญญาคนดอกคำใต้ อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา	46
4 - 4	โบราณสถานเวียงลอ อำเภอจุน	47
4 - 5	วัดพระธาตุขิงแกง อำเภอจุน	47
4 - 6	พื้นที่เพาะปลูกของชาวบ้านเชียงม่วน	48
4 - 7	แก่งหลวง อุทยานแห่งชาติดอยภูคา	48
4 - 8	หนองเล็งทราย แหล่งน้ำสำคัญของคนแม่ใจ	49
4 - 9	ตลาดขายแดนบ้านฮวก อ.ภูซาง	50
4 - 10	อุทยานแห่งชาติภูซาง	50
4 - 11	จำนวนประชากรจังหวัดพะเยา ปี 2560 จำแนกตามกลุ่มวัย	56
4 - 12	กว๊านพะเยา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	63
4 - 13	หนองเล็งทราย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา	64
4 - 14	สถานการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพะเยา พ.ศ. 2543 – 2559	85
4 - 15	จำนวนงานวิจัยในสังกัดมหาวิทยาลัยพะเยา พ.ศ. 2546 - 2558	108
4 - 16	จำนวนงานวิจัยสังกัดมหาวิทยาลัยพะเยาในแต่ละอำเภอของจังหวัดพะเยา	108
4 - 17	ทุนทางด้านงานวิจัยและงานพัฒนาในจังหวัดพะเยา	129
4 - 18	การวิเคราะห์ศักยภาพจังหวัดพะเยา	137
4 - 19	แผนที่โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพะเยา ปี 2562	147

ตารางที่	สารบัญญัตินี้	หน้า
4 – 1	ลักษณะการปกครองของจังหวัดพะเยา	51
4 – 2	จำนวนประชากรและหลังคาเรือนจังหวัดพะเยา ปี 2560	54
4 – 3	ประชากรจังหวัดพะเยาแยกกลุ่มอายุ (พ.ศ.2560)	55
4 – 4	จำนวนนักเรียน นักศึกษา บุคลากรจำแนกตามสถานศึกษาในจังหวัดพะเยา	58
4 – 5	หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร จำแนกช่วงอายุ	59
4 – 6	การประกอบกิจกรรมทางการเกษตร จังหวัดพะเยา	61
4 – 7	สรุปประเภทการใช้ที่ดิน จังหวัดพะเยา พ.ศ. 2558	75
4 – 8	ฐานข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่พะเยา สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	80
4 – 9	ฐานข้อมูลงานวิจัย R&D /วิชาการในพื้นที่พะเยา สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	87
4 – 10	งานวิจัยพะเยาโดยอาจารย์ นักวิชาการ มหาวิทยาลัยพะเยา ปี 2546 – 2558	101

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาโครงการ

พะเยา เดิมชื่อว่า “พยาว” หรือ “ภูกามยาว” เป็นเมืองเก่าแก่ในแคว้นล้านนา ตั้งอยู่เชิงเขาชมพูหรือดอยต่วน ใกล้แม่น้ำสายตาหรือแม่น้ำอิง ก่อตั้งขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ 16 ประมาณ ปี พ.ศ.1638 โดยพ่อขุนจอมธรรม กษัตริย์แห่ง ราชวงศ์ลาวจกราช และเจริญรุ่งเรืองพร้อมกับกรุงสุโขทัย ในพุทธศตวรรษที่ 18 สมัยพ่อขุนงำเมือง เป็นกษัตริย์ เมืองพะเยามีความเจริญมาก มีฐานะเป็นเมืองเอก เรียกว่า “อาณาจักรพยาว” ต่อมาพะเยาถูกยึดครองและตกเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนาของราชวงศ์เม็งราย (พ.ศ. 1877 – 1879) อยู่ภายใต้การปกครองของจังหวัดเชียงรายในฐานะอำเภอพะเยา และเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2520 อำเภอพะเยาได้ยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดพะเยา นับเป็นจังหวัดที่ 72 ของประเทศไทย เป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนบน บริเวณที่ตั้งของตัวเมืองพะเยาในปัจจุบันอยู่ติดกับกว๊านพะเยา เดิมเป็นที่ตั้งของเมืองภูกามยาว มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอพาน อำเภอป่าแดด และอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภองาว จังหวัดลำปาง และอำเภอสอง จังหวัดแพร่ ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอสองแคว อำเภอท่าวังผา อำเภอเมืองน่าน อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภองาว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แขวงไชยบุรีลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระยะทางเขตแดน 44 กิโลเมตร*

จังหวัดพะเยา มีเนื้อที่ประมาณ 6,335 ตารางกิโลเมตร การปกครองแบ่งออกเป็น 9 อำเภอ 68 ตำบล 779 หมู่บ้าน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดพะเยา ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 2 แห่ง เทศบาลตำบล 33 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 36 แห่ง มีประชากรทั้งหมด 482,657 คน เป็นชาย 235,804 คน หญิง 246,853 คน มีจำนวนบ้านเรือน 183,240 หลัง และมีประชากรที่อาศัยอยู่ตามบริเวณเทือกเขาสูง ได้แก่ ม้ง เมี่ยน ลีซู ลัวะ และอื่นๆ รวม 60 หมู่บ้าน โดยกระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ เช่น เชียงคำ แม่ใจ เมืองพะเยา ดอกคำใต้ เชียงม่วน ปง และภูซาง มีจำนวนประชากร 30,655 คน มี 6,729 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน พ.ศ. 2558) ด้านภูมิประเทศเป็นที่ราบ มีภูเขาล้อมรอบตัว เมืองทางทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศตะวันออก มีทิวเขาฝิปันน้ำโอบรอบเป็นกำแพงธรรมชาติที่ราบกลางเมืองมีแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ 3 - 4 แห่ง ถ้าจะแบ่งภูมิประเทศตามลักษณะเขตลุ่มน้ำแล้ว จังหวัดพะเยามีพื้นที่อยู่ทั้งในเขตลุ่มน้ำโขงและลุ่มน้ำเจ้าพระยา ส่วนที่อยู่ในลุ่มน้ำโขง คือ พื้นที่อำเภอเมืองพะเยา ดอกคำใต้ จุน ปง เชียงคำ และแม่ใจ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของลำธารสายต่าง ๆ ไหลลงสู่แม่น้ำอิง ซึ่งเป็นแม่น้ำที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขง ที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ส่วนที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา คือ อำเภอปง เชียงม่วน ซึ่งเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำยม และไหลผ่าน ไปบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดนครสวรรค์*

* เอกสารบรรยายสรุปจังหวัดพะเยา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559,ปรับปรุง มกราคม 2559

* <https://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดพะเยา>

ปัจจุบันจังหวัดพะเยาได้รับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข การท่องเที่ยว โดยการพัฒนาจังหวัดพะเยาที่ผ่านมา เป็นการดำเนินงานตามแนวทางแผนพัฒนาจังหวัดที่เชื่อมโยงกับแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 (เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยมีเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาจังหวัด เป็นแหล่งผลิตเกษตรปลอดภัย สังคมเข้มแข็ง พร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และวิถีชีวิตที่ดีของประชาชนพะเยา แต่จากการสรุปภาพรวมแผนพัฒนาจังหวัดพะเยา พ.ศ. 2557 – 2560 * พบว่า ท่ามกลางการพัฒนาในปัจจุบัน ประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดพะเยา ทั้ง 9 อำเภอ มีสถานการณ์ สภาพปัญหาที่หลากหลาย ในพื้นที่ แบ่งได้ 5 ด้าน คือ 1) ปัญหาในการเกษตร ได้แก่ ขาดแคลนน้ำในการเกษตร ถนนเข้าสู่พื้นที่การเกษตรชำรุด ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ คุณภาพสินค้าเกษตรตกต่ำ/ไม่ปลอดภัย สารพิษ ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การสัณเฑาะ/ขนส่งผลผลิตทางการเกษตรไม่สะดวก พื้นที่การเกษตรเสื่อมโทรม พื้นที่การเกษตรไม่มีไฟฟ้าใช้ โรคระบาดจากสัตว์และแมลงศัตรูพืช การใช้สารเคมี เป็นต้น 2) ปัญหาด้านสังคม ได้แก่ การแพร่ระบาดของยาเสพติด ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสถูกทอดทิ้ง ประชาชนติดสุรา ผู้ลักลอบเข้าเมือง เป็นต้น 3) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ หนี้สิน ความยากจน รายได้ต่ำ คนว่างงาน เป็นต้น 4) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ได้แก่ ไม่มีพื้นที่เก็บขยะ ภัยแล้ง น้ำท่วม น้ำป่าไหลหลาก ลำคลองถูกกีดขวาง ไฟป่าและหมอกควัน บุกรุกทำลายพื้นที่ป่าทำไร่ข้าวโพด เป็นต้น และ 5) ปัญหาด้านสาธารณสุข ได้แก่ บริโภคอาหารไม่ถูกสุขอนามัย ไม่มีโรงพยาบาลในพื้นที่

การพัฒนาจังหวัดพะเยาที่ผ่านมา มีทั้งด้านบวก คือการนำไปสู่ความเจริญ ความสะดวกสบาย ความทันสมัย ต่างๆ แต่ได้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เคยพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือกันก็เปลี่ยนเป็นพึ่งพาทุนและเทคโนโลยี มากขึ้น เปลี่ยนแปลงวิถีการเกษตรเป็นเชิงพาณิชย์ เน้นปริมาณที่มาก เร็ว ทำให้ลงทุนมากขึ้น ต้องใช้สารเคมี กำจัดศัตรูพืช ยาฆ่าหญ้าและแมลง และการจ้างงานทุกขั้นตอน ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ สารเคมีตกค้างในดินและแหล่งน้ำ สะสมทำลายสุขภาพของเกษตร ชาวบ้านมีค่านิยมการบริโภค นิยมจ่ายซื้อของจากร้านสะดวกซื้อ ห้างสรรพสินค้า ตลาดนัดต่างๆ ไม่นิยมหาอยู่หากิน พึ่งพาตนเอง พึ่งพาฐานทรัพยากรเช่นในอดีต ทำให้มีหนี้สินครัวเรือนมากขึ้นจากการกู้ยืมกองทุนต่างๆ ที่นำมาใช้ลงทุนในการเกษตรและการใช้จ่ายในครัวเรือนทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็น จึงกล่าวได้ว่า แม้การพัฒนาจะทำให้เกิดความสะดวกสบาย ความเจริญทางกายภาพ แต่กลับทำให้คนพะเยาต้องพึ่งพาข้างนอกมากขึ้น เกิดช่องว่างระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนทำงาน คนรุ่นใหม่ และในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมทั้งกระแส นโยบายการพัฒนาต่างๆ ทำให้เหตุการณ์ที่เกิดในสังคม พื้นที่หนึ่งแต่มีอิทธิพล ส่งผลกระทบต่อคนที่อาศัยอยู่อีกพื้นที่หนึ่งได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนต้องรับรู้ข่าวสารสถานการณ์ความสำคัญ มีความตระหนักต่อผลกระทบจากการพัฒนา กระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เข้ามากระทบในพื้นที่ เพื่อสร้างการเตรียมพร้อม ตั้งรับ ปรับตัว หาแนวปฏิบัติป้องกันร่วมกัน และกำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัดพะเยา ร่วมกันเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นพะเยา

ทั้งนี้ ได้มีการดำเนินงานขับเคลื่อนการสร้างความรู้ การพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยาของหน่วยงาน กลุ่มองค์กรภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น สถาบันทางวิชาการ สถานศึกษา และองค์กรภาคประชาชนที่หลากหลาย แต่ยังไม่สามารถบูรณาการในการทำงานร่วมกันในทุกระดับบนสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันที่มีความรวดเร็ว ซับซ้อน เชื่อมโยงถึงกัน ในส่วนของชุมชน ชาวบ้านส่วนมากเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลต่อหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกที่มาศึกษา เก็บข้อมูลเรื่องต่างๆ โดยที่ไม่ได้มีการคืนข้อมูลให้กับชุมชนหรือสร้างการ

* ดร. นาวันน พรมใจสา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

เปลี่ยนแปลงการพัฒนาให้กับคนในพื้นที่ ชาวบ้านชุมชนท้องถิ่นไม่สามารถเข้าถึงข้อมูล ความรู้ที่มีอยู่เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือวางแผนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตนเองได้ มีช่องว่างระหว่างชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาในพื้นที่ในการเข้าถึงข้อมูล ความรู้ที่สำคัญต่อการเรียนรู้และการพัฒนาท้องถิ่น ไม่มีหน่วยจัดการความรู้ของชาวบ้าน ที่ชุมชนสามารถจัดการความรู้ของตัวเอง ถ่ายทอด และขยายความรู้ที่มีในตัวคนผู้รู้ผู้อื่นๆ จากพื้นที่หนึ่งสู่พื้นที่หนึ่ง เพื่อสร้างพลังในการพัฒนาสู่เป้าหมายร่วมในการพัฒนาจังหวัดพะเยาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สร้างความเป็นเจ้าของและสำนึกร่วมคนพะเยา

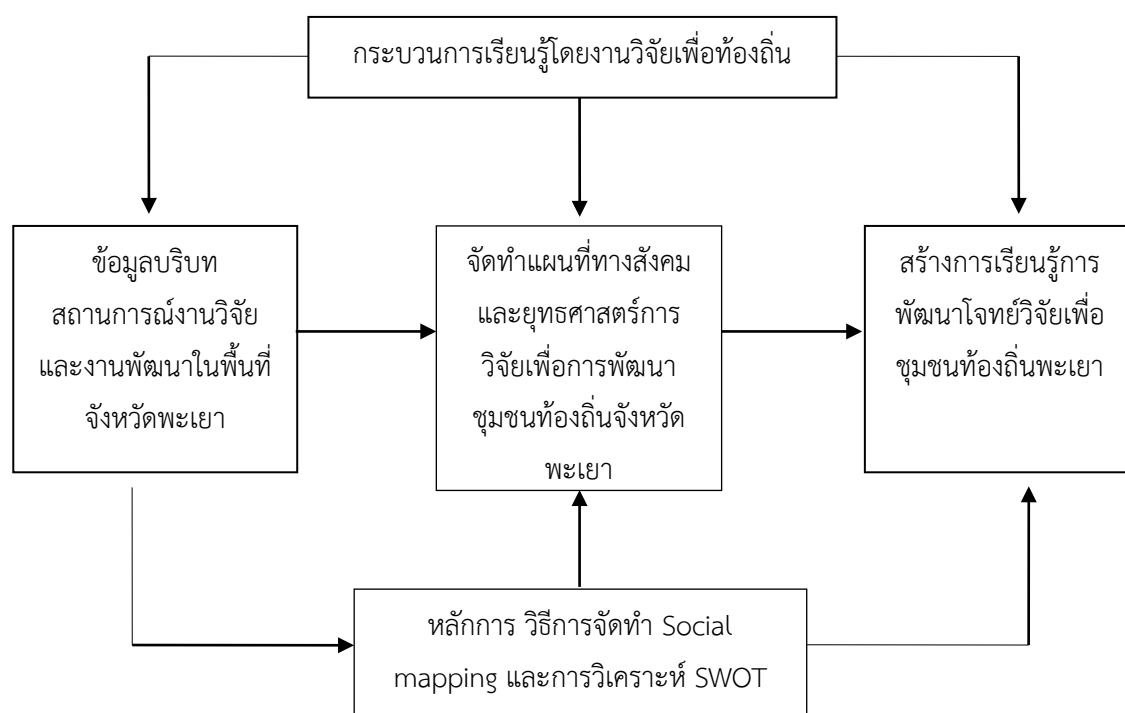
ดังนั้น เพื่อเสริมสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นพะเยาร่วมกับภาคีเครือข่ายงานวิจัย และงานพัฒนาในพื้นที่ การสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลบริบท สถานการณ์ งานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา การจัดทำแผนที่ทางสังคมและยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา และสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัย โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการค้นคว้าหาความรู้จากงานวิจัย งานพัฒนาในพื้นที่และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับ กระบวนการดำเนินงานดังกล่าวจะสามารถนำไปสู่การกำหนดทิศทาง เป้าหมาย ภารกิจ ยุทธศาสตร์ แผนงานและโครงการ ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยาโดยคนพะเยาที่สามารถแก้ปัญหาตรงตามความต้องการของชาวบ้าน ชุมชน หน่วยงาน องค์กรในพื้นที่ สามารถตั้งรับ ปรับตัวในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงปัจจุบัน เกิดพลังท้องถิ่นที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดพะเยาร่วมกันอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลบริบท สถานการณ์งานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา
2. เพื่อจัดทำแผนที่ทางสังคมและยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา
3. เพื่อสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา

1.3 กรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการ

กรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ ทำการศึกษา ข้อมูลบริบท สถานการณ์งานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา ประกอบด้วย บริบทชุมชนท้องถิ่นพะเยา นโยบายการพัฒนาประเทศ สถานการณ์และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพะเยา ข้อมูลความรู้งานวิจัยในพื้นที่พะเยา ข้อมูลความรู้งานพัฒนาในพื้นที่พะเยา กลุ่ม /องค์กร/หน่วยงานในพะเยาทำงานวิจัย/ทำงานพัฒนา เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนที่ทางสังคมฐานข้อมูลคน เครือข่าย กลุ่ม องค์กร ข้อมูล ความรู้ และยุทธศาสตร์เพื่อให้ได้ทิศทางการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยาและการสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นพะเยาทั้งในเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ภายใต้ยุทธศาสตร์การวิจัยโดยใช้กระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และหลักการวิธีการจัดทำ Social mapping และการวิเคราะห์ SWOT ดังกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพที่ 1 – 1 กรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการจัดทำแผนที่ทางสังคมเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดพะเยา ผู้ศึกษาได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางทำความเข้าใจ และใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

1. แนวคิดแผนที่ทางสังคม
2. แนวคิดการจัดทำยุทธศาสตร์
3. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)
4. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

2.1 แนวคิดแผนที่ทางสังคม

นิยามความหมาย

การจัดทำแผนที่ข้อมูลทางสังคม (Social Map) เป็นเครื่องมือในการทำงานพัฒนาสังคมได้วิธีการหนึ่งกล่าวคือ เป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาสังคมในพื้นที่ที่แสดงถึง องค์กร หน่วยงาน ชุมชน เครือข่ายต่างๆ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านที่มีศักยภาพในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาสังคมในพื้นที่ และเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงสถานการณ์ในพื้นที่สู่การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วมของประชาชน พลังทางสังคม ทูตทางสังคม และการขับเคลื่อนทางสังคมในพื้นที่ วัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทุนทางสังคม และเพื่อเป็นข้อมูลข่าวสารในการวางแผน สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประโยชน์ และเป็นกลไกทางสังคม กลไกหนึ่งในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พูดคุยกันที่สังคมต้องร่วมกันสร้าง โดยถือว่าเป็นกระบวนการทางสังคมที่อยู่บนฐานคิดที่จะก่อให้เกิดการเห็นตัวตน การมองเห็นศักยภาพ และเกิดความไว้วางใจกัน เห็นโอกาสในการสร้างคน/สร้างสังคม ให้เกิดจิตสาธารณะ สร้างการตื่นตัวในการร่วมมือกันทำงานส่วนรวม เกิดกลไกการจัดการความรู้ และเกิดการเปลี่ยนวิถีคิดของสังคม (ทุนมนุษย์+ทุนทางสังคม = ความมั่นคงของมนุษย์) ¹

แผนที่สังคม (Social Mapping) คือ เครื่องมือวิเคราะห์ชุมชน เพื่อจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปกติแผนที่สังคมถูกใช้ทำแผนที่หมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด อาจใช้ทำแผนที่แสดงเส้นทางการเคลื่อนที่ของความรู้หรือทุนในชุมชน หรือใช้แจกแจงรายละเอียดตำแหน่งในชุมชนที่ต้องการใช้ประโยชน์ หรือประกอบการตัดสินใจหรือเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ชุมชน ²

แผนที่ทางสังคม เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างภาคีเครือข่าย “แผนที่” คือ ชี้ตำแหน่ง บอกให้รู้ว่าอยู่ที่ใด “สังคม” คือ การรวมกลุ่มของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาปฏิสัมพันธ์กันเพื่อจัดการเรื่องปัจจัย 4 และ

¹ การศึกษาและพัฒนาการจัดทำแผนที่ทางสังคม จังหวัดกาญจนบุรี ปี 2547

² บุรินทร์ รุจจนพันธุ์, สืบค้นออนไลน์ www.thaiall.com/blog/burin/247/

เรื่องอื่นๆ มีความขัดแย้ง มีผลประโยชน์หลายมิติร่วมกัน วัตถุประสงค์การทำแผนที่ทางสังคม เพื่อให้ได้ข้อมูล ได้ความสัมพันธ์ได้ทิศทางการทำงานร่วมกัน สามารถนำเสนอภาพรวม (เห็นคน เห็นพื้นที่ เห็นประเด็น) มีกระบวนการทำ คือ กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดขอบเขต (พื้นที่ กลุ่มเป้าหมาย) วิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง บทบาทผู้เกี่ยวข้อง กรอบเนื้อหาข้อมูลเครื่องมือที่จะใช้ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เวทีร่วม เป็นต้น³

แผนที่สังคม (Social Mapping) เป็นเครื่องมือที่สามารถจับต้องมองเห็น ใช้งานง่าย เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม บันทึก และวิเคราะห์ข้อมูลที่บรรจุอยู่บนแผนที่ ได้แก่ ขอบเขตของชุมชน โครงสร้างพื้นฐาน ถนนหนทาง จำนวนและที่ตั้งของครัวเรือน สถานที่สำคัญ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ความสัมพันธ์ภายในชุมชน การถ่ายทอดองค์ความรู้หรือทรัพยากร เป็นต้น⁴

งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการศึกษาองค์ความรู้การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และเงื่อนไขทางสังคมที่เหมาะสมเพื่อการดำเนินงานของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (การศึกษาและพัฒนากิจการจัดทำแผนที่ทางสังคม จังหวัดกาญจนบุรี ปี 2547)⁵ เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดทำแผนที่ข้อมูลทางสังคม (Social Map) สำหรับการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และเงื่อนไขทางสังคมที่เหมาะสม เพื่อเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงสถานการณ์ทางสังคมสู่การวิเคราะห์ความรู้ด้านกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของประชาชน พลังทางสังคม และการขับเคลื่อนทางสังคม (Social Movement) สำหรับเป็นฐานในการปฏิบัติงานของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีขั้นตอนในการศึกษาในลักษณะการเก็บข้อมูลภาคสนาม และการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการศึกษาและพัฒนากิจการจัดทำแผนที่ข้อมูลทางสังคม (Social Map) จังหวัดกาญจนบุรี

แนวทาง วิธีการ และกระบวนการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมฯ มีทั้งการให้ความรู้จากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในการร่วมกันกำหนดเรียนรู้การจัดทำ และการใช้ประโยชน์จากแผนที่ทางสังคม ของหน่วยงานและเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวิทยากรกระบวนการ เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ดีกระบวนการหนึ่งในการก่อให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ เห็นทุนทางสังคมร่วมกัน และเกิดพลังทางสังคมขึ้นได้

กระบวนการที่ใช้ในการจัดทำแผนที่ทางสังคมของโครงการศึกษาองค์ความรู้การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ฯ มีดังนี้

³ รอชิตี ศรีรัตน์, สืบค้นออนไลน์ www.gotoknow.org/user/rosidee/profile

⁴ บันทึกภาคสนาม ,วันพุธที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2557, <http://developmentbloc.blogspot.com/2014/10/social-mapping.html>

⁵ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

1) แนวคิดที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ จะต้องมีการบวนการที่สำคัญ คือ

- 1.1) การมีส่วนร่วมของภาคี
- 1.2) การดำเนินโครงการในเชิงความสัมพันธ์แนวนราบ (Horizontal)
- 1.3) การมีปฏิสัมพันธ์สื่อสาร (Interactive) จนเกิดความไว้วางใจกัน (Trust)
- 1.4) การมองสิ่งต่างๆ อย่างองค์รวมและมีการบูรณาการ (Integration)

2) การแบ่งกลุ่มย่อยและร่วมวิเคราะห์ผู้ที่เกี่ยวข้อง (Stake Holder) และร่วมสร้างแผนที่ข้อมูลทางสังคม เพื่อเป็นเครื่องมือในกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคม และเพื่อเป็นการรู้จักกันและกันที่อาจจะนำไปสู่การแบ่งปันข้อมูล แนวคิด วิธีการทำงานและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ (รู้ทุกขั้วสุดของกันและกัน) โดยมีโจทย์ดังนี้

- 2.1) เพื่อร่วมกันระบุว่า ใคร/องค์กร ทำอะไร กับใคร ที่ไหน อย่างไร กันบ้าง?
- 2.2) ร่วมแบ่งปันแนวคิด หลักการ วิธีการในการทำงานของตนเองกับเพื่อนๆ
- 2.3) มีการขับเคลื่อนงานของตนเองในด้านใด อย่างไรบ้าง?

3) การแบ่งกลุ่มย่อย แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นระหว่างองค์กรในการจัดทำแผนที่ทางสังคม ให้เป็นฐานทุนทางสังคม และเป็นกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคม สำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกัน มีโจทย์ ดังนี้

- 3.1) เพื่อแลกเปลี่ยนว่า ใคร/องค์กร ของตัวเองและเพื่อนๆ จะเสริมหนุนซึ่งกันและกัน อย่างไรได้บ้าง?
- 3.2) เพื่อพิจารณาว่า บุคคลใด/องค์กรใด หรือหน่วยงานใด ควรเป็นแกนนำและแกนประสานในการขับเคลื่อนทางสังคมในจังหวัดกาญจนบุรี
- 3.3) การขับเคลื่อนทางสังคมจากฐานทุนทางสังคมของแต่ละองค์กร ควรมีการขับเคลื่อนไปในทิศทางใด อย่างไรบ้าง?
- 3.4) การนำแผนที่ทางสังคมไปใช้ประโยชน์?

4) ประมวลข้อมูลอย่างคร่าวๆ มีข้อค้นพบที่สรุปได้ดังนี้ เช่น

- การทำงานของกลุ่ม/องค์กรต่างๆ มีลักษณะแบบแยกส่วนชัดเจน “ต่างคนต่างทำ”
- ไม่รู้ความเคลื่อนไหวการทำงานของแต่ละกลุ่ม
- การทำงานมีความซ้ำซ้อนในเชิงปริมาณ และคุณภาพ
- มีกลุ่ม องค์กร ที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนจำนวนมาก
- ผู้นำชุมชนบางคนมีบทบาทและหน้าที่หลายอย่าง

- รูปแบบและวิธีการทำงานมีความหลากหลาย
- โครงการวิจัยมีจำนวนมาก แต่ไม่ปรากฏในสาธารณะ
- การวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนมีน้อยมาก
- หน่วยงานของรัฐมีภารกิจเพื่อผลักดันเชิงนโยบาย
- โครงการเพื่อการพัฒนาส่วนใหญ่จะไม่ต่อเนื่อง และเชื่อมโยงกับผู้เกี่ยวข้อง
- การทำงานมุ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มองค์กรของตนเอง

โครงการจัดทำแผนที่ทางสังคมจังหวัดสงขลาเป็นการวิจัยและพัฒนา ภายใต้การสนับสนุนจาก ศูนย์สาธารณประโยชน์และประชาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ⁶ มีความประสงค์ให้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการพัฒนามูลนิธิชุมชนสงขลา “แผนที่ทางสังคมจังหวัดสงขลา” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้เกิดฐานข้อมูลสารสนเทศของบุคคล กลุ่ม ชุมชน สมาคม กองทุน และมูลนิธิ ที่มีบทบาทในการให้ในพื้นที่จังหวัดสงขลา ทั้งการให้ทุนในรูปเงิน ความช่วยเหลือ ด้านกำลังกาย สติปัญญา และจิตอาสา
2. เพื่อทราบถึงข้อมูล ประเด็นความช่วยเหลือ สถานการณ์ ผู้ยากลำบาก ผู้เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา หรือส่งเสริมในชุมชนจังหวัดสงขลา
3. เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ทั่วไป ความเป็นอยู่ ประเด็นร่วมที่สำคัญ ตลอดจนแนวโน้มการพัฒนาของ จังหวัดสงขลาอันเป็นประโยชน์ในการกำหนดบทบาทการทำงานของมูลนิธิชุมชน
4. เพื่อให้ทราบนโยบาย ทิศทางการทำงานของบุคคล กลุ่ม ชุมชน สมาคม กองทุน และมูลนิธิต่างๆ ในจังหวัดสงขลา ในการประสานความร่วมมือกันทำงาน
5. เพื่อผลักดันกระบวนการเชื่อมโยงบุคคล กลุ่ม ชุมชน สมาคม กองทุน และมูลนิธิในจังหวัดสงขลา เป็นเครือข่ายที่หลากหลาย ยึดหยุ่น หรือร่วมกันในการดำเนินการ ตามวัตถุประสงค์ของแต่ละองค์กร
6. เพื่อสังเคราะห์บทเรียน และยกระดับเป็นองค์ความรู้ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับองค์กรต่างๆ ทั้งในจังหวัดสงขลาและอื่นๆ

จากการดำเนินงานทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานะแวดล้อมทางสังคมของจังหวัดสงขลา ช่วยให้คณะทำงานมูลนิธิชุมชนสงขลานำไปใช้ในการวางแผนและตัดสินใจในการระดมทุน กระจายทุน แผนการ ดำเนินงาน ทิศทาง และการวางตำแหน่ง (Positioning) ของมูลนิธิชุมชนสงขลา

⁶ จัดทำโดย บริษัท ประพันธ์มงคล จำกัด, 12 สิงหาคม 2551

โครงการแผนที่ทางสังคมองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคม⁷ เป็นการศึกษากลุ่ม องค์กร หรือ เครือข่ายที่ทำงานสนับสนุนภาคประชาสังคมที่มีพัฒนาการและมีพลวัต นิยามความหมายของภาคประชาสังคม องค์กร สนับสนุนภาคประชาสังคม และรูปแบบการทำงานมีความหลากหลาย และยังไม่พบการจัดทำแผนที่ทางสังคมองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคมมาก่อน โครงการฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำแผนที่ทางสังคมองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคม คือการสำรวจภูมิทัศน์ (Landscape) องค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคมในสองระดับ ระดับที่หนึ่ง วิเคราะห์ภาพรวมขององค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคม ระดับที่สอง วิเคราะห์องค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคมรายองค์กร และแสดงพัฒนาการขององค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคมของไทย (2510-2558) โดยเส้นเวลา (Timeline) และเพื่อจัดทำข้อเสนอแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคมและกองทุนส่งเสริมการพัฒนภาคประชาสังคม

กระบวนการทำแผนที่ทางสังคมองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคม มี 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การพัฒนาชุดคำถามจัดเก็บข้อมูล เน้นทำความเข้าใจองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคม
2. รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นโดยการค้นคว้าเอกสาร สืบค้นทางอินเทอร์เน็ต เพื่อทำความเข้าใจพัฒนาการและการดำเนินการขององค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคม และกำหนดกลุ่มองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคมองค์กรหลักที่จะนำชุดคำถามไปสัมภาษณ์
3. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์องค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคมองค์กรหลักมาวิเคราะห์จัดจำแนกประเภทตามประเด็น และพัฒนาเป็นกรอบคิดในการเก็บข้อมูล
4. นำกรอบคิดในการเก็บข้อมูลที่พัฒนาไปใช้เก็บข้อมูลกับองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคม โดยเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) สัมภาษณ์องค์กรที่ได้รับการแนะนำจากองค์กรหลัก และสัมภาษณ์ต่อจนกระทั่งพบว่าข้อมูลมี “ความอิ่มตัว” เห็นภาพรวมการดำเนินงาน และสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์ต่อไปได้
5. วิเคราะห์ข้อมูลองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคม
6. จัดประชุมกลุ่มองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคมเพื่อนำเสนอข้อมูล และระดมความคิดเห็นในเรื่องการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคมและกองทุนส่งเสริมการพัฒนภาคประชาสังคม
7. จัดทำแผนที่ทางสังคมองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคม และข้อเสนอการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคมและกองทุนส่งเสริมการพัฒนภาคประชาสังคม

ผลการศึกษา คือ ได้ข้อค้นพบ 5 ประเด็น คือ 1) นิยามความหมาย “ภาคประชาสังคม” และ “องค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคม” 2) วิเคราะห์ภาพรวมขององค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคม 3) เส้นเวลา (Timeline) องค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคมในไทย (2510-2558) 4) ข้อเสนอแนวทางการทำงาน

⁷ รัชฎลักษณ์ ศรีสง่า และคณะ , กันยายน 2558 ,ได้รับการสนับสนุนจากโครงการจัดการความรู้สนับสนุนการขับเคลื่อนกองทุนภาคประชาสังคม , สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ร่วมกันระหว่างองค์กรสนับสนุนภาคประชาสังคมและกองทุนส่งเสริมการพัฒนาภาคประชาสังคม และ 5) ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์⁸

นิยาม ความหมาย

คำว่า “ยุทธศาสตร์” หรือ “กลยุทธ์” เป็นศัพท์ที่นิยมของผู้บริหารทั้งนักการเมือง นักธุรกิจและนักวิชาการ จนกลายเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งส่วนมากจะใช้กันโดยไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงและใช้กันผิดความหมาย เพื่อให้ดูดีหรือสำคัญขึ้นมาในแวดวงธุรกิจจะคุ้นเคยกับคำว่า กลยุทธ์ คือ strategy ไม่ค่อยคุ้นกับคำว่ายุทธศาสตร์ แต่นักการทหาร นักการเมือง จะแปลความหมายว่า strategy คือ ยุทธศาสตร์ ส่วนกลยุทธ์ คือ tactics ซึ่งก็แปลเป็นนัยได้ว่า ยุทธศาสตร์ใหญ่กว่ากลยุทธ์ นั่นคือ จะต้องมียุทธศาสตร์ก่อนแล้วค่อยกำหนดกลยุทธ์ แต่พอไปดูการจัดทำแผนปฏิบัติราชการ ของหน่วยราชการจะไม่มีกลยุทธ์ แต่มีประเด็นยุทธศาสตร์มาแทน บางแห่งก็มีนโยบาย (policy) เข้ามาด้วย เช่น แผนบริหารราชการแผ่นดิน รัฐบาลที่นายกรัฐมนตรีแถลงกับรัฐสภา มีนโยบายของรัฐบาล 8 ประการ แล้วค่อยแตกออกมาเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ (strategy issues) และตามด้วยกลยุทธ์อีกที ซึ่งชวนให้ปวดหัวกันพอสมควร ยังไม่เจocabศัพท์อื่นในกระบวนวางแผนกลยุทธ์อีก เช่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ ภารกิจ วัตถุประสงค์ เป้าประสงค์ เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย ค่านิยม ปรัชญา ซึ่งในตำราแต่ละเล่ม นักวิชาการแต่ละคนหรือในแต่ละองค์กรก็ไม่เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม เรื่องของยุทธศาสตร์นั้นเป็นงานที่ยากสำหรับการบริหารจัดการเป็นทีมหรือนำไปสู่การปฏิบัติทั้งองค์กร ซึ่งจะต้องใช้ระยะเวลานาน (Hrebiniak,2006)

คำว่า ยุทธศาสตร์ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า strategy มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก คือ stratigos ตามความหมายดั้งเดิมของกรีก หมายถึง แม่ทัพใหญ่ แต่วัตถุประสงค์ที่นำมาใช้ในครั้งนั้นหมายถึงศิลปะศาสตร์ในการนำทัพ กล่าวคือ ศิลปะในการนำทัพหรืออำนวยการทั้งปวงเกี่ยวกับทัพเพื่อให้ได้ชัยชนะแก่ข้าศึก ซึ่งจะกล่าวได้ว่านักยุทธศาสตร์คนแรกของโลกตะวันตก คือ นโปเลียน เพราะชัยชนะในการยุทธของนโปเลียน เป็นผลเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายกำลังด้วยวิธีการคำนวณอย่างระมัดระวัง ในขณะเดียวกัน เคลาส์ เซวิตซ์ (Clausewitz) นักการทหารชาวปรัสเซีย ได้เขียนหนังสือเรื่อง On War ซึ่งได้ให้ความหมายของคำว่า strategy หมายถึง ศิลปะของการใช้การยุทธ์เป็นเครื่องมือเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสงคราม อีกทั้งยังกล่าวไว้ว่า ไม่มีแนวคิดทางยุทธศาสตร์ใดๆ ที่สามารถพิจารณาได้อย่างสมบูรณ์ ถ้าปราศจากการพิจารณาเป้าหมายทางการเมือง นอกจากนี้เขาได้เน้นปัจจัยด้านกำลังใจ เช่น ความกล้าหาญ ความเสียสละ ซึ่งจะมีผลสำคัญต่อการทำสงคราม (พจน์ พงศ์สุวรรณ,2536)

ในขณะที่ พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า ยุทธศาสตร์ คือ วิชาว่าด้วยการพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารตามความจำเป็นทั้งในยามสงบและยามสงคราม ศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา นาคสกุล ราชบัณฑิต ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า

⁸ จากหนังสือ “การกำหนดยุทธศาสตร์”.2554. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นาวาอากาศโท ดร.สมิตร สุวรรณ (หน้า 11 – 35)

เป็นการกำหนดแผนการให้เหมาะกับการต่อสู้กับข้าศึกทั้งในทางรุกและในทางตั้งรับโดยใช้กำลังทั้งทาง การเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารเพื่อให้ได้ชัยชนะได้เปรียบข้าศึกและให้มีการสูญเสีย น้อยที่สุด ยุทธศาสตร์เป็นวิชาที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ประกอบด้วย การกำหนดนโยบายชาติ วัตถุประสงค์ แห่งชาติ รวมทั้งเป้าหมาย แผนการดำเนินงาน กำลังสนับสนุน กลวิธี และต้องพิจารณาถึงอุปสรรค พร้อม ทั้งเตรียมทางแก้ไขเพื่อให้การต่อสู้ได้รับชัยชนะในที่สุด เช่นเดียวกับพจนานุกรมศัพท์ทหารกระทรวงกลาโหม สหรัฐอเมริกา ได้อธิบายไว้ว่า ยุทธศาสตร์ เป็นศิลป์และศาสตร์ในการพัฒนาและการใช้กำลังอำนาจทาง การเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา กำลังทหาร ตามความจำเป็นทั้งในยามสงบและยามสงครามเพื่อให้เกิดการ สนับสนุนอย่างสูงสุดต่อนโยบายด้านต่างๆรวมทั้งเพื่อมุ่งที่จะเพิ่มพูนโอกาสและผลของชัยชนะในทางเกื้อกูล และโอกาสของการพ่ายแพ้ให้น้อยลง (สุรชาติ บำรุงสุข, 2537 ; สุรศักดิ์ พันธเศรษฐ, 2550)

ศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา นาคสกุล ยังได้กล่าวถึงอีกคำหนึ่งที่ได้ใช้ควบคู่กัน คือ คำว่า ยุทธวิธี (tactics) ซึ่งหมายถึงวิธีที่จะใช้ในการต่อสู้กับศัตรูที่อยู่ตรงหน้า เป็นการปฏิบัติการรบจริงในการต่อสู้กับศัตรู ซึ่งจำเป็นต้องมีทั้งอาวุธที่มีศักยภาพ มีทักษะในการต่อสู้ รู้กำลังและความสามารถของข้าศึก มียุทธวิธีในการ ดำเนินการรบเพื่อให้ได้ชัยชนะด้วย ยุทธวิธีเป็นวิธีที่จะใช้ในการรบขณะปะทะกับข้าศึกโดยผู้ที่เข้ารบต้องใช้ ทั้งกำลังและความสามารถในการรุกและตั้งรับข้าศึกด้วยสติปัญญา ความรู้ และประสบการณ์ที่มีอยู่ รวมทั้งกลอุบายและความรู้ทางจิตวิทยา เพื่อให้ฝ่ายตนมีขวัญและกำลังใจรบจนได้ชัยชนะในที่สุด หากจะ กล่าวโดยสรุป ยุทธศาสตร์ หมายถึง วิชาการรบ ส่วนยุทธวิธี หมายถึง วิธีและกลวิธีของการรบ นั่นเอง เช่นเดียวกับคำกล่าวของรองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ (2553) ที่ว่า ยุทธวิธีคือกลยุทธ์ (tactics) เป็นวิธี ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ ถ้าเปรียบเทียบกับการรบ แม่ทัพเป็นผู้นำกองทัพไปรบด้วยยุทธวิธี ตามแผน ยุทธศาสตร์ที่กองทัพหรือผู้บัญชาการสูงสุดและคณะเสนาธิการได้วางไว้ ดังนั้นผู้นำ (leader) ที่ดีที่เป็นนัก ยุทธศาสตร์จึงต้องเป็นผู้มองการณ์ไกล กว้างและลึก มองทะลุเห็นแนวทางที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ เพื่อ เดินไปสู่เป้าหมายอย่างมียุทธวิธีหรือกลยุทธ์

จากที่กล่าวมาข้างต้นคำว่ายุทธศาสตร์ เป็นคำที่เริ่มปรากฏใช้ในการทหารมาก่อนจึงมี ความหมายไปในทิศทางที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงและการทหาร โดยเน้นเรื่องการยุทธ์เป็นเครื่องมือแต่เพียง อย่างเดียวในปัจจุบันคำว่ายุทธศาสตร์และยุทธวิธีมีความหมายกว้างขึ้น มีการใช้คำนี้อย่างแพร่หลายในการ วางแผนทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม โดยได้ใช้ในความหมายว่า หลักการหรือแนวทางเพื่อปฏิบัติการกิจ ที่สำคัญ เช่น ยุทธศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชน คือ การส่งเสริมสถาบันครอบครัวและการ ส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชน ส่วนยุทธวิธีใช้ในความหมายว่าวิธีการและขั้นตอนเพื่อให้ เกิดความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจที่สำคัญซึ่งมักใช้คู่กับคำว่า ยุทธศาสตร์ นอกจากนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติของประเทศไทย อาจเรียกได้ว่าเป็นแผนยุทธศาสตร์ได้อย่างดี เพราะแต่ละแผนมีการ กำหนดเป้าหมายและห้วงระยะเวลาการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน

ดังนั้นเมื่อคำว่ายุทธศาสตร์ได้ถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางและหลากหลายอย่างที่กล่าวมาข้างต้นทั้งใน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ระดับองค์กรและระดับชาติ ซึ่งแนวความคิดยุทธศาสตร์สมัยใหม่จึงมี ความสัมพันธ์กับพลังอำนาจของรัฐ โดยยุทธศาสตร์อาจมีความหมาย คือ การใช้พลังอำนาจของชาติให้บรรลุ

วัตถุประสงค์ของชาติ เพราะพลังอำนาจของชาติเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือ (means) วัตถุประสงค์เป็นเป้าหมายหรือจุดหมาย (end) กระบวนการยุทธศาสตร์เป็นวิธีการที่จะทำให้ได้มาตามวัตถุประสงค์ของหลักชาติ ซึ่งยุทธศาสตร์ในระดับสูงสุดของประเทศ เรียกว่า ยุทธศาสตร์ชาติ (national strategy) โดยวัตถุประสงค์หลักของชาติมักจะถูกกล่าวถึงในรูปของผลประโยชน์แห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงและความมั่งคั่ง และเครื่องมือต่างๆจะถูกกล่าวถึงในรูปของพลังอำนาจแห่งชาติ (national powers) ซึ่งก็คือการเมืองหรือการทูต การทหาร เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา รวมทั้งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดังนั้นยุทธศาสตร์แห่งชาติ จึงเป็นการจัดและใช้เครื่องมือที่เป็นพลังอำนาจแห่งชาติทุกด้าน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักของชาติหรือผลประโยชน์แห่งชาตินั่นเอง เช่น การทหารเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติก็จะมียุทธศาสตร์ทหาร (military strategy) ประกอบไปด้วย 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ การเตรียมกำลัง การวางกำลัง การใช้กำลัง และการผสมผสานการปฏิบัติ โดยเริ่มต้นจากแนวความคิดด้านการใช้กำลัง หากเราจะใช้กำลังทหารนั้นควรพิจารณาว่าเราจะเตรียมกำลังทหารขนาดไหน จะวางกำลังที่ไหน และการประสานการปฏิบัติที่ต้องการควรเป็นอย่างไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นไปเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักของชาติตามที่ได้ระบุไว้ในยุทธศาสตร์ชาตินั่นเอง (กาญจนา นาคสกุล, 2551)

ในขณะที่วงการธุรกิจ คำว่า strategy เป็นคำศัพท์พื้นฐานในการพัฒนาองค์กร ซึ่งภาษาไทยใช้คำว่ายุทธศาสตร์ แต่ใช้คำว่า กลยุทธ์ แทน หมายถึง วิธีการที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ (ศรีวงศ์ สุมิตร, 2537) หรือหมายถึง การวางแผนงานสู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย ภายใต้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม หรือการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ ที่เรียกว่า SWOT Analysis ประกอบด้วย การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภัยคุกคาม (อุปสรรค) ในกรอบระยะเวลาที่ต้องการ ทั้งนี้เพื่อประกอบการวางแผนในการใช้วิธีการและทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด ซึ่งความหมายที่ง่ายที่สุด ก็คือการปฏิบัติที่รวบรวมความพยายามทั้งหลายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในยุคปัจจุบันนี้อาจจะกล่าวได้ว่า strategy คือ กระบวนการตัดสินใจอันซับซ้อนซึ่งเชื่อมโยงวัตถุประสงค์ (objectives) หรือจุดมุ่งหมายสุดท้าย (ends) เข้ากับวิถีหรือหนทาง (ways) และวิธีการหรือเครื่องมือ (means) ในอันที่จะบรรลุวัตถุประสงค์นั้น (วิกิพีเดีย, 2553)

ในวงการศึกษาของไทยได้ใช้คำว่ากลยุทธ์เช่นกัน เช่น รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย บุญประเสริฐ (2537) ได้อธิบายว่า กลยุทธ์หมายถึง วิธีการหรือเทคนิคในการปฏิบัติซึ่งเป็นวิธีอันแยบคายในการดำเนินงานไปสู่จุดหมายที่ต้องการ เป็นกลวิธีที่มุ่งสู่เป้าหมายในการทำงาน เป็นวิธีการปฏิบัติที่ผ่านการคัดเลือกอย่างเหมาะสมผ่านการคิดและการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพสูงในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการเช่นเดียวกับ โคป (Cope, 1978 อ้างใน ทวีชัย บุญเดิม, 2540) กล่าวว่า กลยุทธ์หมายถึง รูปแบบของวัตถุประสงค์ (objective) จุดมุ่งหมาย (purposes) หรือเป้าหมาย (goals) นโยบาย และแผนแม่บทที่จะนำมหาวิทยาลัยไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ บางครั้งมักจะนิยมเรียกว่า การวางแผนยุทธศาสตร์หรือการวางแผนกลยุทธ์ (strategy planning) ซึ่ง ศรีวงศ์ สุมิตร(2537) ได้อธิบายว่า การวางแผนกลยุทธ์ เป็นกระบวนการของการตัดสินใจเลือกจุดหมายขององค์กร การเปลี่ยนแปลงเป้าหมาย รวมทั้งการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายต่างๆในองค์กร นอกจากนี้ยังครอบคลุมไปถึงนโยบาย

ต่างๆที่เกี่ยวกับการจัดหา การใช้และการจัดสรรทรัพยากรต่างๆขององค์กร โดยต้องคำนึงถึงการแข่งขันขององค์กรอื่นด้วย (กิริติ ยศยิ่งยง, 2548)

จากยุทธศาสตร์ (strategy) และยุทธวิธี (tactics) ในการวางแผนการรบทางการทหารและความมั่นคง สู้คำว่ายุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ (strategy) ที่มีความหมายเกี่ยวกับแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติใดๆ เพื่อให้หน่วยงานหรือองค์กรบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้ ซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าจะใช้คำว่าอะไรนั้นควรเลือกให้เหมาะสมว่าจะใช้ในมิติใดหรือด้านใด เช่น ความมั่นคง การทหาร เศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งมักจะใช้คำว่า ยุทธศาสตร์ แต่หากใช้ในองค์กรธุรกิจก็มักจะใช้คำว่า กลยุทธ์ โดยทั้งสองคำนี้ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า strategy เหมือนกันและมีความหมายสอดคล้องกันอย่างหนึ่งว่าเป็นแนวทางวิธีการหรือมาตรการเชิงรุก

ขั้นตอนและกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์

คำว่า “ยุทธศาสตร์” เป็นแนวความคิดและกระบวนการใหม่ๆเพื่อช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ยุทธศาสตร์ เป็นคำหลักในการขับเคลื่อนกิจการ ซึ่งอาจสรุปให้ง่ายที่สุดก็คือแผนการปฏิบัติแนวทางหรือวิธีการใหม่ๆ ในอดีตการตัดสินใจเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์อาจกระทำโดยบุคคลเพียงคนเดียวที่มีอำนาจสูงสุดในรัฐหรือเป็นผู้บัญชาการในสนามรบ เช่น พระเจ้าเฟรดเดอริกมหาราช นโปเลียน ฮิตเลอร์ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์มักถูกกำหนดโดยกลุ่มบุคคลต่างๆในระดับผู้บริหารที่มีอำนาจหน้าที่ต่างกัน ในองค์กรธุรกิจฝ่ายบริหารในแต่ละระดับ อาจประกอบด้วย ประธานบริษัท ผู้ถือหุ้น และผู้จัดการฝ่ายต่างๆจะต้องมีส่วนร่วมกับการอภิปราย ถกแถลง แลกเปลี่ยน และนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน ในขณะเดียวกัน องค์กรจะต้องแนะนำให้ลูกจ้างหรือพนักงานที่ไม่ใช่ฝ่ายบริหารได้ทราบถึงความสำคัญของแผนการปฏิบัติด้วยก่อนที่จะไปสู่ลูกค้า โดยปกติแผนยุทธศาสตร์หรือแผนกลยุทธ์อาจแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ แผนระยะสั้น ระยะเวลา 1-2 ปี แผนระยะกลาง ระยะเวลา 3-5 ปี และแผนระยะยาว ระยะเวลา 5-10 ปี (พจน์ พงศ์สุวรรณ, 2536) การทำเป็นแผนการปฏิบัติขององค์กร นักวิชาการหลายท่านใช้คำว่า การวางแผนยุทธศาสตร์หรือการวางแผนกลยุทธ์ (strategic planning) อย่างไรก็ดี อาจอธิบายเพิ่มเติมได้ว่า การวางแผนยุทธศาสตร์หรือการวางแผนกลยุทธ์ เปรียบเสมือนการแก้ไขปัญหาเชิงรุกที่มุ่งพิจารณาเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมขององค์กรเป็นหลัก และเป็นวิธีการต่อสู้เพื่อให้องค์กรคงอยู่ในสภาวะที่ทรัพยากรมีจำกัด ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ (2553) ได้กล่าวว่า การวางแผนยุทธศาสตร์ เป็นกระบวนการขั้นตอนการเตรียมการต่างๆเพื่อนำองค์กรมุ่งสู่เป้าหมายหรือสถานภาพอันพึงปรารถนาแห่งอนาคต ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แผนยุทธศาสตร์ จึงเป็นแผนการดำเนินงานที่ร่างขึ้นมาอย่างเป็นระบบ ซึ่งองค์ประกอบต่างๆสัมพันธ์สอดคล้องกัน เป็นแผนที่มีวิสัยทัศน์ (vision) หรือภาพฝันที่วาดไว้ “การร่วมจิต” มีเป้าหมาย (purpose) อันแสดงถึงเจตนารมณ์ร่วมของทุกฝ่าย หรือ “การร่วมใจ” ผนึกพลังใจของทุกฝ่ายเพื่อทุกฝ่ายเพื่อกระทำพันธกิจ (mission) อันเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ (objective) ที่ตั้งไว้เป็นรายละเอียดเพื่อให้เกิดผลกระทบ (outcome) และผลลัพธ์ (output) ที่พึงประสงค์

เคลเลอร์ จอร์จ (Keller George, 1983) เป็นผู้บุกเบิกเรื่องการวางแผนยุทธศาสตร์ในวงการอุดมศึกษา โดยเขาได้กล่าวไว้ ดังนี้

1.การวางแผนยุทธศาสตร์ ไม่ใช่พิมพ์เขียว ไม่ใช่การรวบรวมความคิดที่ออกมาเป็นรายละเอียดให้ทุกคนปฏิบัติตาม หากแต่เป็นนวัตกรรมที่เกิดจากความคิดของบุคคลสำคัญในองค์กรต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งจะทำให้องค์กรมีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลง

2.การวางแผนยุทธศาสตร์ ต้องการเป็นการระบุข้อความเชิงปฏิบัติที่กะทัดรัด มีเป้าหมายชัดเจน

3.การวางแผนยุทธศาสตร์ ไม่ใช่ทักษะของผู้บริหาร ต้องเกิดจากการประมวลสภาพแวดล้อมทุกด้านที่เกี่ยวข้องและสภาพแวดล้อมภายในของสถาบันเอง รวมทั้งภารกิจของสถาบันด้วย

4.การวางแผนยุทธศาสตร์ เป็นการวางแผนโดยรวมของสถาบันเพื่อความสำเร็จและความเป็นเลิศของสถาบันระยะยาว

5.การวางแผนยุทธศาสตร์ ไม่ได้ทำโดยนักวางแผน แต่นักวางแผนจะทำหน้าที่เตรียมข้อมูลต่างๆและเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารซึ่งในการตัดสินใจต้องมีข้อมูลสนับสนุน

6.การวางแผนยุทธศาสตร์ ไม่ใช่การตัดสินใจที่ยอมตามความต้องการของสังคมเสมอไป สถาบันต้องมีจุดยืนโดยพิจารณาถึงจุดเด่นของตนเอง รักษาเอกลักษณ์นั้นไว้

7.การวางแผนยุทธศาสตร์ จะต้องคำนึงถึงอนาคตเสมอ การตัดสินใจในวันนี้เพื่อวันพรุ่งนี้ที่ดีกว่า แต่ไม่ใช่การเพ้อฝันอย่างไร้เหตุผล

ดังนั้นถ้าจะกล่าวว่า ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ เป็นแผนการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จะต้องมีขั้นตอนหรือกระบวนการทำยุทธศาสตร์ โดยเริ่มจากกำหนดยุทธศาสตร์ การนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ และการประเมินผลยุทธศาสตร์ จะเห็นได้ว่าคล้ายกับกระบวนการนโยบายสาธารณะที่มีขั้นตอนใหญ่ๆ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการประเมินผลนโยบาย เพียงแต่ความหมายต่างกัน กล่าวคือ นโยบายสาธารณะ เป็นแนวทางการดำเนินกิจกรรมของรัฐบาล หรือการตัดสินใจของรัฐบาลว่าจะทำหรือไม่ทำอะไร หรือจะมีการอนุมัติหรือไม่อนุมัติบางสิ่งบางอย่าง

อย่างไรก็ดี หนังสือส่วนใหญ่ที่เขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้มักเป็นเรื่องการจัดการในองค์กรธุรกิจ ซึ่งจะเรียกว่าการวางแผนยุทธศาสตร์หรือการวางแผนกลยุทธ์ก็ตาม นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า จะต้องมีการคิดไปในอนาคต มีความสามารถคาดคะเนวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในอนาคตได้ เพื่อจะได้หาทางกำกับอนาคตควบคุมอนาคตหรือเตรียมตัวเผชิญกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดและความอยู่ดีขององค์กรหรือหน่วยงานในอนาคต โดยจะต้องทำความเข้าใจกับอนาคต มีการมองอนาคต หากทำตามแผนงานที่ดีที่สุดแล้วจะสามารถทำให้เกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน การมองต้องมองในเชิงการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยรู้จุดหมายปลายทางและเส้นทางการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งรู้ว่าสิ่งใดหรืออะไร มีความสำคัญที่แตกต่างจากสิ่งอื่นหรือรู้ลำดับความสำคัญของสิ่งต่างๆความรู้เหล่านี้ต้องอาศัยการ

วิเคราะห์ในเชิงกลยุทธ์ โดย ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์จุดแข็ง (strategy) จุดอ่อน (weakness) โอกาส (opportunities) และสิ่งคุกคาม (threats) หรือที่เรียกสั้นๆว่า สวอต (SWOT) นอกจากนี้รองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ (2553) ยังได้กล่าวไว้เหมือนกันว่าวิธีการวางแผนยุทธศาสตร์ส่วนใหญ่ใช้วิธีการหรือกระบวนการที่เรียกว่า STP ซึ่งย่อมาจาก situation (สถานการณ์) หมายถึงการประเมินสถานการณ์ว่าขณะนี้เราอยู่ไหน เราอยู่ไหน มาถึงที่นี่ได้อย่างไร target (เป้าหมาย) หมายถึง เราต้องการจะไปไหน และ path (หนทาง) เราจะไปถึงที่นั่นได้อย่างไร นอกจากนั้นยังอาจใช้เครื่องมือหรือวิธีการอื่นๆ เช่น การประเมินสภาพแวดล้อม การใช้วิธีการ SWOT และ GTSM (goal, target, strategies, measures)

มีนักวิชาการได้เสนอขั้นตอนและกระบวนการวางแผนกลยุทธ์เอาไว้ อาทิ

ธงชัย สันติวงษ์ (2532) เสนอขั้นตอนในการวางแผนกลยุทธ์ 5 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกทั้งในแง่การตลาด คู่แข่งขัน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล กฎระเบียบหรือกฎหมาย
2. การใช้ดุลพินิจเพื่อตรวจสอบประเมินดูโอกาส (opportunities) และข้อจำกัด (threats) หรือความเสี่ยงต่างๆที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ในขณะเดียวกันก็พิจารณาถึงสภาพแวดล้อมภายในด้วยว่าองค์กรมีจุดแข็ง (strengths) จุดอ่อน (weaknesses) อะไร
3. การเลือกกลยุทธ์และการจัดวางกลยุทธ์ที่มุ่งทำประโยชน์ดีที่สุด
4. การกำหนดนโยบายสำหรับงานแต่ละด้านเพื่อเป็นทิศทางในการจัดทำแผนงานต่างๆ
5. การปฏิบัติตามกลยุทธ์

กิริติ ยศยิ่งยง (2548) ได้กล่าวถึง การวางแผนกลยุทธ์ว่าเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนที่ผู้บริหารจะต้องตัดสินใจในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายขององค์กรให้เห็นอย่างชัดเจน
2. กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร อะไรที่เป็นความพยายามที่องค์กรจะต้องพยายามบรรลุไปถึง และจัดวัดผลสำเร็จนั้นได้อย่างไร
3. วิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนในปัจจุบันขององค์กรว่าอะไรบ้างที่องค์กรทำได้ดี และอะไรที่ทำได้ไม่ดี
4. วิเคราะห์หาโอกาสและภัยคุกคามจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่อาจเกิดขึ้นกับองค์กรในอนาคต
5. เปรียบเทียบจุดแข็งและจุดอ่อนกับโอกาสและภัยคุกคามโดยพิจารณาว่าจุดแข็งและจุดอ่อนที่มีอยู่ในปัจจุบันขององค์กร จะทำให้องค์กรสามารถเก็บเกี่ยวประโยชน์จากโอกาสในอนาคตและแปลงสิ่งคุกคามจากสภาพแวดล้อมภายนอกให้เกิดประโยชน์ได้หรือไม่ อย่างไร

6. จะต้องดำเนินทิศทางกลยุทธ์ในระยะยาวเช่นใด ในการตัดสินใจบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ระยะยาว เพื่อที่จะให้องค์กรสามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากโอกาสในอนาคตและแปลงสิ่งคุกคามจากสิ่งแวดล้อมภายนอกให้เกิดประโยชน์ได้

7. จะต้องเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบภายในอะไรบ้าง ในการที่จะนำแผนกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ เพื่อที่จะให้แผนกลยุทธ์ สามารถดำเนินไปด้วยความสำเร็จสูงสุด

8. ประเมินผลกลยุทธ์

กล่าวโดยสรุป การวางแผนยุทธศาสตร์หรือการวางแผนกลยุทธ์ มีขั้นตอนและกระบวนการหลากหลายวิธี โดยมักเริ่มต้นจากการตรวจสอบหรือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในปัจจุบันและอนาคต 4 ด้าน ได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นพลังอำนาจแห่งชาติ ที่มีความสำคัญต่อยุทธศาสตร์ชาติและส่งผลกระทบต่อองค์กร การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน การประชุมระดมความคิดเห็น เป็นต้น ขั้นตอนต่อมา คือ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายขององค์กร หลังจากนั้นจึงทำการกำหนดยุทธศาสตร์ โดยวิธีการหรือเทคนิคที่นิยมใช้กันเรียกสั้นๆว่าการวิเคราะห์แบบสวอต (SWOT Analysis) ประกอบด้วย การวิเคราะห์จุดแข็งกับจุดอ่อนซึ่งเป็นปัจจัยภายในองค์กร และการวิเคราะห์โอกาสกับอุปสรรคซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกองค์กร เพื่อคิดหายุทธศาสตร์หรือทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด

2.3 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)

จากเอกสารร่างยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ฉบับปรับปรุง 24 สิงหาคม⁹ ได้กล่าวไว้ว่า การกำหนดให้มี “ยุทธศาสตร์ชาติ” เพื่อเป็นยุทธศาสตร์ ระยะยาวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 21 ได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์เข้มข้นขึ้นมากเนื่องจากประเทศต่าง ๆ ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจการค้า การลงทุนเสรีกันอย่างกว้างขวางท่ามกลางความก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีหลากหลายสาขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งได้ทำให้โลกเชื่อมต่อกันได้ง่ายขึ้น ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้มข้นสินค้า บริการ เงินทุน ผู้คน และข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ รวมถึงเทคโนโลยีมีการเคลื่อนย้ายถึงกันและข้ามพรมแดนกันได้ง่ายและกระจายทั่วถึง โลกไร้พรมแดนได้ส่งผลให้ภูมิทัศน์ทางด้านเศรษฐกิจสังคมและภูมิรัฐศาสตร์ของโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงใกล้ชิดและต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน โอกาสที่เปิดกว้างขึ้นและผลกระทบถึงกันได้อย่างรวดเร็ว ผูกพันต่อเนื่องและรุนแรงมากขึ้น กอปรกับการพัฒนาเทคโนโลยีก้าวหน้าไปอย่างก้าวกระโดด โดยเฉพาะในกลุ่มของเทคโนโลยีชีวภาพ นาโนเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเกี่ยวกับวิทยาการปัญญา ได้ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินชีวิต คุณภาพชีวิตและรูปแบบธุรกิจพัฒนาไปมาก และในอนาคตข้างหน้าการเปลี่ยนแปลงจะยิ่งรวดเร็วขึ้นจะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่พลิกโฉมอนาคตของโลกรวมทั้งประเทศไทย

⁹ สืบค้นออนไลน์ www.thaigov.go.th และ www.nesdb.go.th

เอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เป็นอัจฉริยะ รวมทั้งเกิดการเชื่อมต่อและการบรรจบกันของเทคโนโลยีก้าวหน้าทั้งเทคโนโลยีฐานชีวภาพ เทคโนโลยีฐานฟิสิกส์ และฐานดิจิทัลที่จะเป็นความท้าทายต่อโลกของการแข่งขันอย่างมาก ประเทศไทยจึงจะต้องลงทุนด้านทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาวิทยาศาสตร์วิจัยและพัฒนาให้สามารถพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่และเกิดนวัตกรรมที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่มีมูลค่าสูงและแข่งขันได้ รวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตคน

การดำเนินนโยบายการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศอย่างเสรีนับเป็นกลไกที่มีความสำคัญมากขึ้นในการเพิ่มศักยภาพการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาด้านอื่น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการค้าเพื่อสร้างพลังอำนาจการต่อรองและพลังอำนาจทางเศรษฐกิจเกิดมากขึ้นในส่วนต่าง ๆ ของโลก รวมทั้งเป็นการปรับตัวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ด้วย การแข่งขันในเวทีโลกเป็นทั้งการแข่งขันระหว่างกลุ่มที่จับมือกัน และขณะเดียวกันก็แข่งขันกันเองภายในกลุ่ม การเปลี่ยนแปลงในบริบทโลกดังกล่าวได้สร้างโอกาสทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และการเมือง สำหรับประเทศไทยเองก็ได้รับประโยชน์ในการขยายตลาด ขยายฐานการผลิตและบริการรวมถึงการใช้เทคโนโลยีสูงขึ้น จึงมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้นและได้ก้าวขึ้นเป็นประเทศรายได้ปานกลางขั้นสูง รวมถึงมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมสูงขึ้น ทั้งนี้ โอกาสที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความร่วมมือระหว่างประเทศและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เมื่อประกอบเข้ากับจุดแข็งของประเทศไทยที่มีฐานการผลิตและบริการที่สำคัญหลายสาขาและมีที่ตั้งที่เหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นประตูสู่เอเชียที่สำคัญได้ ก็นับว่าเป็นโอกาสที่จะใช้ยุทธศาสตร์ที่เป็นเชิงรุกมากขึ้นภายใต้การกำหนดเป้าหมายหรือตำแหน่ง ยุทธศาสตร์ของประเทศไทยให้มีความท้าทาย ซึ่งจะทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากจุดแข็งให้เกิดผลต่อการพัฒนาได้อย่างเต็มที่

“ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ทั้งนี้ วิสัยทัศน์ดังกล่าวจะต้องสนองตอบต่อผลประโยชน์แห่งชาติ อันได้แก่ การมีเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่ง เขตอำนาจอรัฐ การดำรงอยู่อย่างมั่นคง ยั่งยืนของสถาบันหลักของชาติ การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของชาติและประชาชนจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ การอยู่ร่วมกันในชาติอย่างสันติสุขเป็นปึกแผ่น มีความมั่นคงทางสังคมท่ามกลางพหุสังคมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความเจริญเติบโตของชาติ ความเป็นธรรมและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงทางพลังงานและอาหาร ความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของชาติภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติประสานสอดคล้องกัน ด้านความมั่นคงในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี โดยที่ความมั่นคงเป็นรากฐานของทั้ง 3 ประการที่จะทำให้เกิดความมั่งคั่งและยั่งยืนได้

ความมั่นคง หมายถึง การมีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศในทุกระดับ ทั้งระดับประเทศ สังคม ชุมชน ครัวเรือน และปัจเจกบุคคล และมีความมั่นคง

ในทุกมิติ ทั้งมิติทางการทหาร เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง เช่น ประเทศมีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์มีความเข้มแข็งเป็นศูนย์กลางและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน มีระบบการเมืองที่มั่นคงเป็นกลไกที่นำไปสู่การบริหารประเทศที่ต่อเนื่องและโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล สังคมมีความปรองดองและความสามัคคี สามารถนึกกำลังเพื่อพัฒนาประเทศ ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่นประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต ความมั่นคงของอาหารพลังงาน และน้ำ มีที่อยู่อาศัยและความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน มีการออมสำหรับวัยเกษียณ

ความมั่งคั่ง หมายถึง ประเทศไทยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืนจนเข้าสู่กลุ่มประเทศรายได้สูง ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาลดลง ประชากรมีความอยู่ดีมีสุขได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น และมีการพัฒนาอย่างทั่วถึงทุกภาคส่วน (Inclusive Growth) มีคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ ไม่มีประชาชนที่อยู่ใต้เส้นความยากจน เศรษฐกิจในประเทศไทยมีความเข้มแข็ง ขณะเดียวกันต้องมีความสามารถในการแข่งขันกับประเทศต่างๆ ทั้งในตลาดโลกและตลาดภายในประเทศเพื่อให้สามารถสร้างรายได้ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ตลอดจนมีการสร้างฐานเศรษฐกิจและสังคมแห่งอนาคตเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไป และประเทศไทยมีบทบาทที่สำคัญในโลก และมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าอย่างแน่นแฟ้นกับประเทศในภูมิภาคเอเชีย เป็นจุดสำคัญของการเชื่อมโยงในภูมิภาคทั้งการคมนาคมขนส่ง การผลิต การค้า การลงทุน และการทำธุรกิจ เพื่อให้เป็นพลังในการพัฒนา นอกจากนั้นยังมีความสมบูรณ์ในทุนที่สามารถสร้างการพัฒนาต่อเนื่องไปได้ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญา ทุนทางการเงิน ทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักร ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้ และคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่อยู่บนหลักการใช้ การรักษาและการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินพอดี ไม่สร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม จนเกินความสามารถในการรองรับและเยียวยาของระบบนิเวศน์ การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals : SDGs) ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืน และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคมยึดถือและปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาในระดับอย่างสมดุล มีเสถียรภาพ และยั่งยืน

ในการที่จะบรรลุวิสัยทัศน์และทำให้ประเทศไทยพัฒนาไปสู่อนาคตที่พึงประสงค์นั้น จำเป็นจะต้องมีการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะยาว และกำหนดแนวทางการพัฒนาของทุกภาคส่วนให้ขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งยุทธศาสตร์ชาติที่จะใช้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาในระยะ 20 ปีต่อ

จากนี้ไป จะประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง (2) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน (3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน (4) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม (5) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ (6) ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ โดยมีสาระสำคัญของแต่ละยุทธศาสตร์ สรุปได้ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง โดยยุทธศาสตร์นี้ให้ความสำคัญกับความสามัคคีของคนในชาติ การบริหารจัดการและการฟื้นฟูพื้นฐาน ด้านความมั่นคงที่มีความจำเป็นต้องดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย การเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เป็นสถาบันหลักของประเทศ สร้างสังคมที่มีความสามัคคี มีความสัมพันธ์และร่วมมือด้านความมั่นคงในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน มิตรประเทศ และนานาชาติในการป้องกันภัยคุกคาม ในรูปแบบต่างๆ ควบคู่ไปกับการรักษาผลประโยชน์ชาติ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการ เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหาร น้ำ และพลังงาน โดยมีแนวทางและประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ คือ การรักษาความสงบภายในประเทศ การพัฒนาศักยภาพในการป้องกันประเทศ พร้อมรับมือกับภัยคุกคามทั้งทางทหารและภัยคุกคามอื่นๆ บูรณาการความร่วมมือกับต่างประเทศที่เอื้อให้เกิดความมั่นคง ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ป้องกันภัยคุกคามข้ามชาติ และคุณภาพชีวิตของคนในชาติ การรักษาความมั่นคงและผลประโยชน์ทางทรัพยากรธรรมชาติและทางทะเล และการบริหารจัดการความมั่นคงให้สอดคล้องกัน แผนงานพัฒนาอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชน และร่วมพัฒนาประเทศ

2. ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน เป้าหมายสำคัญของการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันคือ ประเทศไทยถูกจัดอันดับไม่ต่ำกว่า 1 ใน 10 ของการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของโลกโดยองค์กรต่าง ๆ และเพิ่มผลผลิตภาพการผลิตรวมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 ต่อปี ซึ่งเป็นเป้าหมายหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายการเพิ่มอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) เป็นเฉลี่ยประมาณร้อยละ 4-5 ต่อปี ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 และเพิ่มขึ้นเป็นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 ในช่วง 15 ปี หลังจากนั้น และเพิ่มรายได้ต่อหัวเป็นอย่างน้อย 15,000 ดอลลาร์ (สหรัฐฯ) หรือประมาณ 500,000 บาทต่อปี โดยแนวทางและประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ คือ การพัฒนาภาคการผลิตและบริการ การพัฒนาสังคมผู้ประกอบการ การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการวางรากฐานที่แข็งแกร่งและโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ในด้านเสถียรภาพและสมรรถนะทางเศรษฐกิจมหภาค การพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ การวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในการนำพาประเทศไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้วซึ่งเป็นเป้าหมายในอีก 20 ปี ข้างหน้า โดยคนไทยในอนาคต ต้องเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา สามารถเรียนรู้ ได้ตลอดชีวิต มีทักษะในศตวรรษที่ 21 สูการเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด และผู้ประกอบการ บนฐานของการรู้คุณค่า ความเป็นไทย มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย ความรับผิดชอบต่อสังคม

และมีสุขภาวะที่ดี โดยมีแนวทาง คือ การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพในทุกช่วงวัย การปฏิรูปการเรียนรู้โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาและรักษากลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษ การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี มุ่งเน้นการเสริมสร้างการจัดการสุขภาวะในทุกรูปแบบ และการสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย

4. ยุทธศาสตร์การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม การที่ประเทศไทยจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ประเทศไทยจะต้องเป็นประเทศที่ทุกคนมีโอกาสและความเสมอภาคในทุกด้าน หรือการเป็น “สังคมแห่งโอกาส” ทั้งในมิติของการเข้าถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร กระบวนการยุติธรรม และบริการสาธารณะ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นหลักประกันทางสังคมที่ลดความเสี่ยงของบุคคลที่จะตกลงสู่ภาวะความยากจน โดยเฉพาะกลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำที่สุดและผู้ด้อยโอกาสที่ต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการดังกล่าว อันจะส่งผลให้ทุกคนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศภายใต้ศักยภาพสูงสุดที่ตนเองมี รวมถึงการสร้างสังคมที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนสถานะของผู้คนในสังคมผ่านการสร้างสังคมแห่งโอกาสควบคู่ไปกับการสร้างสมรรถนะทางสังคม โดยมีแนวทาง คือ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้คนทุกกลุ่มในสังคม การสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการทางสังคมอย่างทั่วถึง การเสริมสร้างพลังทางสังคม และการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม

5. ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์การสร้างความสำเร็จเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จึงมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การบริโภคที่ยั่งยืนและการผลิตที่ยั่งยืน การดำเนินการที่สำคัญ คือ ต้องเร่งวางระบบการอนุรักษ์ พินิจและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ บริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพโดยการวางระบบบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการให้มีประสิทธิภาพใน 25 ลุ่มน้ำ ทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน เน้นการปรับระบบการบริหารจัดการอุทกภัยอย่างบูรณาการ รวมทั้งยกระดับความสามารถในการป้องกันผลกระทบและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติธรรมชาติ และปรับตัวไปสู่รูปแบบของการผลิตและการบริโภคที่ปล่อยคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยพัฒนาการผลิตให้มีประสิทธิภาพและพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศและเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยการจัดการขยะ สารพิษ และของเสียอันตรายอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาและใช้พลังงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในทุกภาคเศรษฐกิจ

6. ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุล และพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ การปรับเปลี่ยนภาครัฐยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชน” และการแยกแยะบทบาทหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่กำกับ และการเป็นผู้ให้บริการในตลาดที่มีการแข่งขันกับภาคเอกชนให้ชัดเจน โดยภาครัฐต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ มีขีดสมรรถนะสูง ปรับวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ส่วนรวม มีความทันสมัยและพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะ

อย่างยิ่งการนำนวัตกรรม เทคโนโลยี และระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้อย่างคุ้มค่าและปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากล รวมทั้งมีลักษณะเปิดกว้าง เชื่อมโยงถึงกันและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และโปร่งใสมีแนวทางและประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ คือ การวางระบบบริหารงานราชการแบบบูรณาการ การยกระดับงานบริการประชาชนและการอำนวยความสะดวกของภาครัฐสู่ความเป็นเลิศ การปรับปรุงบทบาท ภารกิจ และโครงสร้างของหน่วยงานภาครัฐ การพัฒนาระบบบริหารจัดการกำลังคนและพัฒนาบุคลากรภาครัฐในการปฏิบัติราชการและมีความเป็นมืออาชีพ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับให้มีความชัดเจน ทันสมัย เป็นธรรม และสอดคล้องกับข้อบังคับสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ

2.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ¹⁰

จากเอกสารสรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 - 2564 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้สรุปการพัฒนาประเทศไว้ว่า การพัฒนาประเทศตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา ส่งผลให้ประเทศไทยมีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้นตามลำดับ ได้แก่ เศรษฐกิจไทยมีขนาดใหญ่ขึ้น มีฐานการผลิตและบริการที่มีความเข้มแข็งและโดดเด่นในหลายสาขา และความร่วมมือกับมิตรประเทศทั้งในรูปทวิภาคีและพหุภาคี รวมถึงความร่วมมือกับประเทศในอนุภูมิภาคและอาเซียนมีความเข้มข้นและชัดเจนขึ้น ขยายโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของไทยเพิ่มขึ้น ในขณะที่โครงสร้างพื้นฐานมีการพัฒนาครอบคลุมมากขึ้น และการบริการทางสังคมทุกด้านที่มีความครอบคลุมทั่วถึง ทำให้รายได้ประชาชนสูงขึ้นปัญหาความยากจนลดลง และคุณภาพชีวิตประชาชนดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างเศรษฐกิจไทยมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจและสังคมโลกมากขึ้น จึงทำให้มีความอ่อนไหวและผันผวนตามปัจจัยภายนอก ในขณะที่ความสามารถในการแข่งขันปรับตัวช้า ประกอบกับประเทศไทยยังประสบปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ คุณภาพคน คุณภาพการศึกษา คุณภาพบริการสาธารณะและบริการสาธารณสุข สังคมไทยยังมีความเหลื่อมล้ำสูง ก่อให้เกิดความแตกแยก นอกจากนี้ทรัพยากรธรรมชาติ ร่อยหรอและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม มีภาวะขยะล้นเมือง และการบริหารจัดการน้ำยังไม่เป็นระบบโครงข่ายที่สมบูรณ์ ในขณะที่ความเสี่ยงและผลกระทบที่เกิดจากสภาพภูมิอากาศผันผวนมีความรุนแรงมากขึ้น ทำให้กฎเกณฑ์และกฎระเบียบของสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเข้มงวดมากขึ้น ส่วนหนึ่งสะท้อนถึงปัญหาการจัดการภาครัฐที่ขาดประสิทธิภาพเพราะการบริหารจัดการยังขาดเอกภาพและการปฏิรูปกฎหมายเพื่อพัฒนาประเทศยังล่าช้า

¹⁰ เอกสารสรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 - 2564 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ดังนั้น การพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อวางรากฐานของประเทศในระยะยาวให้มุ่งต่อยอดผลสัมฤทธิ์ของแผนที่สอดคล้องเชื่อมโยงและรองรับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องกัน ไปตลอด 20 ปี ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2560 - 2576) โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

หลักการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

หลักการพัฒนาประเทศที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 - 11 และยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม

สำหรับการกำหนดวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ยึดวิสัยทัศน์ของกรอบยุทธศาสตร์ชาติที่กำหนดว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในขณะที่การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดในด้านต่างๆ ของแผนพัฒนาฯ ได้ยึดเป้าหมายอนาคตประเทศไทยปี 2579 ที่เป็นเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มาเป็นกรอบในการกำหนดเป้าหมายที่จะบรรลุใน 5 ปี โดยที่เป้าหมายและตัวชี้วัดต้องสอดคล้องกับกรอบเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่องค์กรระหว่างประเทศกำหนดขึ้น อาทิ การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development goals : SDGs) ที่องค์การสหประชาชาติกำหนดขึ้น เป็นต้น ส่วนแนวทางการพัฒนา ได้บูรณาการนโยบายหรือประเด็นพัฒนาที่สำคัญของประเด็นการปฏิรูปประเทศ 37 วาระ และ ไทยแลนด์ 4.0 ส่วนด้านการจัดทำแผน ขับเคลื่อน และการติดตามประเมินผล เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งจากภาครัฐ เอกชน ประชาชน และภาคการศึกษาในทุกพื้นที่ของประเทศ เป็นกลไกประชารัฐที่รวมพลัง ให้สามารถกำหนดเป้าหมาย แนวทางการพัฒนา รวมทั้งแผนงานโครงการสำคัญที่ตอบสนองความต้องการ และแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนได้อย่างสอดคล้องกับภูมิสังคมและเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

1. เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาวะและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจน เป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต
2. เพื่อให้คนไทยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

3. เพื่อให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง แข่งขันได้ มีเสถียรภาพ และมีความยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานใหม่โดยการใช้นวัตกรรมที่เข้มข้นมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก และสร้างความมั่นคงทางพลังงาน อาหาร และน้ำ

4. เพื่อรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

5. เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ทันท่วงที และมีการทำงานเชิงบูรณาการของภาคีการพัฒนา

6. เพื่อให้มีการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค โดยการพัฒนาภาคและเมืองเพื่อรองรับการพัฒนายกระดับฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานการผลิตและบริการใหม่

7. เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยมีความเชื่อมโยงกับประเทศต่างๆ ทั้งในระดับ อนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้ประเทศไทยมีบทบาทนำและสร้างสรรค์ในด้านการค้า การบริการ และการลงทุนภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ ทั้งในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และโลก

เป้าหมายการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้กำหนดเป้าหมายรวมการพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ประกอบด้วย

1. คนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม มีความเป็นพลเมืองตื่นรู้ มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความรับผิดชอบและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีความเจริญ งอกงามทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียง และมีความเป็นไทย

2. ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความยากจนลดลง เศรษฐกิจฐานรากมีความเข้มแข็ง ประชาชนทุกคนมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร การประกอบอาชีพ และบริการทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม กลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุด (ร้อยละ 40) มีรายได้เพิ่มขึ้น (อย่างน้อยร้อยละ 5)

3. ระบบเศรษฐกิจมีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ โครงสร้างเศรษฐกิจปรับสู่เศรษฐกิจฐานบริการและดิจิทัล มีผู้ประกอบการรุ่นใหม่และเป็นสังคมผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กที่เข้มแข็งสามารถใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการ มีระบบการผลิตและให้บริการจากฐานรายได้เดิมที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น และมีการลงทุนในการผลิตและบริการฐานความรู้ชั้นสูงใหม่ๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและชุมชน รวมทั้งกระจายฐานการผลิตและการให้บริการสู่ภูมิภาคเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ โดยเศรษฐกิจไทยมีเสถียรภาพและมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 5 ต่อปี และมีปัจจัยสนับสนุน อาทิ ระบบโลจิสติกส์ พลังงาน และการลงทุนวิจัยและพัฒนาที่เอื้อต่อการขยายตัวของภาคการผลิตและบริการ

4. ทนทางธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมสามารถสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงทางอาหาร พลังงาน และน้ำ โดยเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศเพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในภาคพลังงานและขนส่ง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 7 ภายในปี 2563 เทียบกับการปล่อยในกรณีปกติ มีปริมาณหรือสัดส่วนของขยะมูลฝอยที่ได้รับการจัดการอย่างถูกหลักสุขาภิบาลเพิ่มขึ้น และรักษาคุณภาพน้ำและคุณภาพอากาศในพื้นที่วิกฤตให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

5. มีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย สังคมปลอดภัย สามัคคี สร้างภาพลักษณ์ดี และเพิ่มความเชื่อมั่นของนานาชาติต่อประเทศไทย ความขัดแย้งทางอุดมการณ์และความคิดในสังคมลดลง ปัญหาอาชญากรรมลดลง ปริมาณความสูญเสียจากภัยโจรสลัดและการลักลอบขนส่งสินค้าและค่านิยมลดลง มีความพร้อมที่ปกป้องประชาชนจากการก่อการร้ายและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ประเทศไทยมีส่วนร่วมในการกำหนดบรรทัดฐานระหว่างประเทศ เกิดความเชื่อมโยงการขนส่งโลจิสติกส์ ห่วงโซ่มูลค่า เป็นหุ้นส่วนการพัฒนาที่สำคัญในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และโลก อัตราการเติบโตของมูลค่า การลงทุนและการส่งออกของไทยในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และอาเซียนสูงขึ้น

6. มีระบบบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระจายอำนาจและมีส่วนร่วมจากประชาชน บทบาทภาครัฐในการให้บริการซึ่งภาคเอกชนดำเนินการแทนได้ดีกว่าลดลง เพิ่มการใช้ระบบดิจิทัลในการให้บริการ ปัญหาคอร์รัปชันลดลง และการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระมากขึ้น โดยอันดับประสิทธิภาพภาครัฐที่จัดทำโดยสถาบัน การจัดการนานาชาติและอันดับความยากง่ายในการดำเนินธุรกิจในประเทศดีขึ้น การใช้จ่ายภาครัฐและระบบงบประมาณมีประสิทธิภาพสูง ฐานภาษีกว้างขึ้น และดัชนีการรับรู้การทุจริตดีขึ้น รวมถึงมีบุคลากรภาครัฐที่มีความรู้ความสามารถและปรับตัวได้ทันกับยุคดิจิทัลเพิ่มขึ้น

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

ยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มีทั้งหมด 10 ยุทธศาสตร์ โดยมี 6 ยุทธศาสตร์ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และอีก 4 ยุทธศาสตร์ที่เป็นปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ทุนมนุษย์ของประเทศไทยยังมีปัญหาในด้านคุณภาพคนในแต่ละช่วงวัย โดยผลลัพธ์ทางการศึกษาของเด็กวัยเรียนค่อนข้างต่ำ การพัฒนาความรู้และทักษะของแรงงานไม่ตรงกับตลาดงาน ในขณะที่คนไทยจำนวนไม่น้อยยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งส่งผลต่อวิกฤตค่านิยม ทักษะคน และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต การพัฒนาในระยะต่อไปจึงต้องให้ความสำคัญกับการวางรากฐานการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ เพื่อให้คนไทยมีทักษะและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานสากล และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มีสุขภาวะที่ดีขึ้น คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ และความสามารถเพิ่มขึ้น รวมทั้งสถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น

แนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) ปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (2) พัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะ ความรู้ และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า (3) ยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต อาทิ ปรับระบบบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กให้มีการจัดทรัพยากรร่วมกันให้มีขนาดและจำนวนที่เหมาะสม ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต (4) ลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพและให้ทุกภาคส่วนคำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพ (5) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบสุขภาพภาครัฐและปรับระบบการเงินการคลังด้านสุขภาพ (6) พัฒนาระบบการดูแลและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับสังคมสูงวัย (7) ผลักดันให้สถาบันทางสังคมมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศอย่างเข้มแข็ง

2. ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การพัฒนาในช่วงที่ผ่านมาทำให้สังคมไทยก้าวหน้าไปหลายด้าน แต่การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคมไทยมีความซับซ้อน ทั้งเรื่องความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มประชากร ความแตกต่างของคุณภาพการบริการภาครัฐ รวมทั้งข้อจำกัดในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและเทคโนโลยีของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ดังนั้น การพัฒนาในระยะต่อไป จึงจำเป็นต้องมุ่งลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างกัน แก้ไขปัญหาความยากจน เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐ รวมทั้งเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็งเพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) การเพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มเปราะบางประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุดสามารถเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพของรัฐและมีอาชีพ (2) การกระจายการให้บริการภาครัฐทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมและทั่วถึง และ (3) เสริมสร้างศักยภาพชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งการเงินฐานรากตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีสิทธิในการจัดการทุนที่ดินและทรัพยากรภายในชุมชน

3. ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน การพัฒนาต่อจากนี้ไป (5 ปี) เน้นให้เศรษฐกิจเติบโตได้ตามศักยภาพและมีเสถียรภาพ ภาคส่งออกมีการพัฒนาจนสามารถขยายตัวและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย ผลผลิตทางการผลิตของประเทศเพิ่มขึ้น การลงทุนภาครัฐและเอกชนมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องและมาจากความร่วมมือกันมากขึ้น ประชาชนและผู้ประกอบการเข้าสู่ระบบภาษีมากขึ้น และประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจสูงขึ้น นอกจากนี้ ยังเน้นให้เศรษฐกิจรายสาขามีการเติบโตอย่างเข้มแข็ง ภาคการเกษตรเน้นเกษตรกรรมยั่งยืนและให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น มีการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมนิเวศ การท่องเที่ยวสามารถทำรายได้และแข่งขันได้มากขึ้น วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจมากขึ้น ภาคการเงินมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) การบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวมทั้งในด้านการคลังและด้านการเงิน (2) การเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ มุ่งเน้นการสร้างเชื่อมโยงของห่วงโซ่มูลค่าระหว่างภาคเกษตร อุตสาหกรรม บริการ และการค้า การลงทุน เพื่อยกระดับศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ เสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการ ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบเพื่อส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมและอำนวยความสะดวกด้านการค้าการลงทุน

4. ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นจุดอ่อนสำคัญต่อการรักษาฐานการผลิตและการให้บริการ รวมทั้งการดำรงชีวิตของคนไทย ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม ความเสี่ยงในการขาดแคลนทรัพยากรน้ำในอนาคต ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง ดังนั้น การพัฒนาในระยะต่อไปจึงมุ่งเน้นการรักษาและฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างความมั่นคงด้านน้ำ และการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพ การสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ลดมลพิษ และลดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและระบบนิเวศ การเพิ่มประสิทธิภาพการลดก๊าซเรือนกระจกและขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ และลดความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินที่เกิดจากสาธารณภัย

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) การรักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สร้างสมดุลของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม (2) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อให้เกิดความมั่นคง สมดุล และยั่งยืน (3) การแก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม (4) ส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (5) สนับสนุนการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (6) การบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติ (7) การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและกลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (8) การพัฒนาความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

5. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคงและยั่งยืน กระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน มีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของประเทศไทยในหลายมิติ ทั้งภัยคุกคามภายนอก ในเรื่องการขยายอิทธิพลและการเพิ่มบทบาทของประเทศมหาอำนาจในภูมิภาคต่างๆ ของโลก อาชญากรรมข้ามชาติและการก่อการร้าย และภัยคุกคามภายในประเทศ ดังนั้น การพัฒนาในระยะต่อไป จึงเน้นในเรื่องการปกป้องและเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เป็นสถาบันหลักของประเทศ สังคมมีความสมานฉันท์ ประชาชนมีส่วนร่วมป้องกันแก้ไขปัญหาความมั่นคง ประเทศไทยมีความสัมพันธ์และความร่วมมือด้านความมั่นคงกับนานาประเทศในการป้องกันภัยคุกคามในรูปแบบต่างๆ ควบคู่ไปกับการรักษาผลประโยชน์ของชาติ มีความพร้อมต่อการรับมือภัยคุกคามทั้งภัยคุกคาม

ทางทหารและภัยคุกคามอื่นๆ และแผนงานด้านความมั่นคงมีการบูรณาการสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) การรักษาความมั่นคงภายในเพื่อให้เกิดความสงบในสังคมและธำรงไว้ซึ่งสถาบันหลักของชาติ (2) การพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพการป้องกันประเทศเพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือภัยคุกคามทั้งการทหารและภัยคุกคามอื่นๆ (3) การส่งเสริมความร่วมมือกับต่างประเทศด้านความมั่นคง เพื่อบูรณาการความร่วมมือกับมิตรประเทศเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการป้องกันภัยคุกคามข้ามชาติ (4) การรักษาความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติทางทะเลเพื่อคงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยและสิทธิอธิปไตยในเขตทะเล และ (5) การบริหารจัดการความมั่นคงเพื่อการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันระหว่างแผนงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงการพัฒนาภายใต้การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

6. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติดมิชอบ และธรรมาภิบาลในสังคมไทย ระบบการบริหารจัดการในภาครัฐที่ขาดประสิทธิภาพเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการให้บริการประชาชนยังไม่ได้มาตรฐานสากล การบังคับใช้กฎหมายที่ขาดประสิทธิภาพ การบริหารจัดการและการให้บริการของท้องถิ่นขาดความโปร่งใส ระบบและกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม รวมทั้งการทุจริตประพฤติดมิชอบในสังคมไทย ดังนั้น การพัฒนาระยะต่อไปจึงต้องเร่งปฏิรูปการบริหารจัดการภาครัฐให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจัง โดยมุ่งเน้นในเรื่องการลดสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านบุคลากร เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการให้บริการของภาครัฐ รวมทั้งประสิทธิภาพการประกอบธุรกิจของประเทศ การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) ปรับปรุงโครงสร้างหน่วยงาน บทบาท ภารกิจ และคุณภาพบุคลากรภาครัฐ ให้มีความโปร่งใส ทันสมัย คล่องตัว มีขนาดที่เหมาะสม เกิดความคุ้มค่า (2) ปรับปรุงกระบวนการงบประมาณ และสร้างกลไกในการติดตามตรวจสอบการเงินการคลังภาครัฐ เพื่อให้การจัดสรรและการใช้จ่ายมีประสิทธิภาพ (3) เพิ่มประสิทธิภาพและยกระดับการให้บริการสาธารณะให้ได้มาตรฐานสากล เพื่อให้ประชาชนและภาคธุรกิจได้รับบริการที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และอำนวยความสะดวก ตรงตามความต้องการ (4) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้รับการบริการอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง (5) ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อให้สังคมไทยมีวินัย โปร่งใส และยุติธรรม และ (6) ปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้มีความทันสมัย เป็นธรรม และสอดคล้องกับข้อบังคับสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ

7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ ที่ผ่านมาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ของประเทศประสบปัญหาด้านความต่อเนื่องในการดำเนินการ และปัญหาเชิงปริมาณ คุณภาพ และการบริหารจัดการ การให้บริการที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ทำให้มีข้อจำกัดในการสนับสนุนการพัฒนาประเทศให้มีประสิทธิภาพ

การพัฒนาในระยะต่อไปจึงมุ่งเน้นในเรื่องการลดความเข้มของการใช้พลังงานและลดต้นทุนโลจิสติกส์ของประเทศ การพัฒนาระบบขนส่งทางรางและทางน้ำ เพิ่มปริมาณการเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะในเขตเมือง และขยายขีดความสามารถในการรองรับปริมาณผู้โดยสารของท่าอากาศยานในกรุงเทพมหานครและท่าอากาศยานในภูมิภาค การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านโลจิสติกส์และการอำนวยความสะดวกทางการค้า การพัฒนาด้านพลังงานเพื่อเพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนต่อปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย และลดการพึ่งพาก๊าซธรรมชาติในการผลิตไฟฟ้า การพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล และการพัฒนาด้านสาธารณสุข (น้ำประปา) แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านขนส่ง (2) การสนับสนุนการพัฒนาระบบขนส่ง (3) พัฒนาระบบโลจิสติกส์ (4) พัฒนาด้านพลังงาน (5) พัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล และ (6) พัฒนาระบบน้ำประปาให้ครอบคลุมและทั่วถึง และการบริหารจัดการการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและการสร้างนวัตกรรม

8. ยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา อาศัยการเพิ่มประสิทธิภาพจากปัจจัยความได้เปรียบด้านแรงงาน ทรัพยากรธรรมชาติ และการนำเข้าเทคโนโลยีสำเร็จรูปจากต่างประเทศมากกว่าการสะสมองค์ความรู้เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีของตนเอง ทำให้ส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางด้านเทคโนโลยีซึ่งมีมูลค่าเพิ่มสูงตกอยู่กับประเทศผู้เป็นเจ้าของเทคโนโลยี อีกทั้งการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาไม่เพียงพอที่จะขับเคลื่อนประเทศสู่สังคมนวัตกรรมได้

การพัฒนาจึงเน้นในเรื่องการเพิ่มความเข้มแข็งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ และการเพิ่มความสามารถในการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ และคุณภาพชีวิตของประชาชน แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) เร่งส่งเสริมการลงทุนวิจัยและพัฒนาและผลักดันสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์และเชิงสังคม (2) พัฒนาผู้ประกอบการให้เป็นผู้ประกอบการทางเทคโนโลยี และ (3) พัฒนาสภาวะแวดล้อมของการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม ด้านบุคลากรวิจัย

9. ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ประเทศไทยต้องใช้ประโยชน์จากศักยภาพและภูมิสังคมเฉพาะของพื้นที่ และการดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อเสริมจุดเด่นในระดับภาคและจังหวัดในการเป็นฐานการผลิตและบริการที่สำคัญ ประกอบกับการขยายตัวของประชากรในเขตเมืองจะเป็นโอกาสในการกระจายความเจริญและยกระดับรายได้ของประชาชนโดยการ

พัฒนาเมืองให้เป็นเมืองน่าอยู่และมีศักยภาพในการรองรับการค้าการลงทุน รวมทั้งลดแรงกดดันจากการกระจุกตัวของการพัฒนาในกรุงเทพฯ และภาคกลางไปสู่ภูมิภาค นอกจากนี้ การเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนยังเป็นโอกาสในการเปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่บริเวณชายแดนเชื่อมโยงการค้าการลงทุนในภูมิภาคของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

การพัฒนาจึงมุ่งเน้นในเรื่องการลดช่องว่างรายได้ระหว่างภาคและมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากขึ้น การเพิ่มจำนวนเมืองศูนย์กลางของจังหวัดเป็นเมืองน่าอยู่สำหรับคนทุกกลุ่มในสังคม พื้นที่ฐานเศรษฐกิจหลักมีระบบการผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการเพิ่มมูลค่าการลงทุนในพื้นที่เศรษฐกิจใหม่บริเวณชายแดน แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) การพัฒนาภาคเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กระจายตัวอย่างทั่วถึง พัฒนาภาคเหนือให้เป็นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์มูลค่าสูง พัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้หลุดพ้นจากความยากจนสู่เป้าหมายการพึ่งตนเอง พัฒนาภาคกลางเป็นฐานเศรษฐกิจชั้นนำ พัฒนาภาคใต้เป็นฐานการสร้างรายได้ที่หลากหลาย (2) การพัฒนาเมือง อาทิ พัฒนาสภาพแวดล้อมเมืองศูนย์กลางของจังหวัดให้เป็นเมืองน่าอยู่ ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างมีบูรณาการภายใต้การมีส่วนร่วมของส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน พัฒนาระบบขนส่งสาธารณะในเขตเมือง และ (3) การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ อาทิ พัฒนาพื้นที่พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกให้เป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมหลักของประเทศที่ขยายตัวอย่างมีสมดุล มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ พัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่บริเวณชายแดนเป็นประตูเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านให้เจริญเติบโตอย่างยั่งยืนและเกิดผลที่เป็นรูปธรรม

10. ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา การพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศของไทยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยึดหลักคิดเสรี เปิดเสรี และเปิดโอกาส โดยมุ่งเน้นการพัฒนาและขยายความร่วมมือทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และอื่นๆ กับมิตรประเทศ

การพัฒนาจึงมุ่งเน้นในเรื่องการมีเครือข่ายการเชื่อมโยงตามแนวระเบียงเศรษฐกิจที่ครอบคลุมและมีการใช้ประโยชน์ได้เต็มศักยภาพ การเพิ่มระบบห่วงโซ่มูลค่าในอนุภูมิภาคและภูมิภาคอาเซียน ประเทศไทยเป็นฐานเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนที่สำคัญในภูมิภาคอนุภูมิภาค อาเซียน และเอเชีย รวมทั้งมีการพัฒนาส่วนขยายจากแนวระเบียงเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคให้ครอบคลุมภูมิภาคอาเซียน เอเชียตะวันออก และเอเชียใต้ และประเทศไทยเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาที่สำคัญทั้งในระดับ

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) ขยายความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนกับมิตรประเทศ และแสวงหาตลาดใหม่สำหรับสินค้าและบริการของไทย (2) พัฒนาความเชื่อมโยงด้านการคมนาคมขนส่งโลจิสติกส์ และโทรคมนาคมในกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคและภูมิภาคอาเซียน (3) พัฒนาและส่งเสริมให้ไทยเป็นฐานของการประกอบธุรกิจ การบริการ และการลงทุนที่โดดเด่นในภูมิภาค (4) ส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศของผู้ประกอบการไทย (5) เปิดประตูการค้าและพัฒนาความร่วมมือกับประเทศ

เพื่อนบ้านในลักษณะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาคที่มีความเสมอภาคกัน (6) สร้างความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา กับประเทศในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติ (7) เข้าร่วมเป็นภาคีความร่วมมือระหว่างประเทศโดยมีบทบาทที่สร้างสรรค์ (8) ส่งเสริมความร่วมมือกับภูมิภาคและนานาชาติในการสร้างความมั่นคงในทุกด้านที่เกี่ยวกับเรื่องความอยู่ดีมีสุขของประชาชน (9) บูรณาการภารกิจด้านความร่วมมือระหว่างประเทศและด้านการต่างประเทศ และ (10) ส่งเสริมให้เกิดการปรับตัวภายในประเทศที่สำคัญ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการศึกษาการจัดทำแผนที่ทางสังคมเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดพะเยา เป็นการศึกษาโดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการค้นหาความรู้จากงานวิจัย งานพัฒนาในพื้นที่และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อเสริมพลังท้องถิ่นในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดพะเยาร่วมกัน ซึ่งมีวิธีการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

3.1 ขอบเขตการศึกษา

3.1.1 ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้ากำหนดขอบเขตเนื้อหาในการศึกษา ประกอบด้วย บริบทและศักยภาพพื้นที่ สถานการณ์งานวิจัย งานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา เพื่อสรุปวิเคราะห์จัดทำแผนที่ทางสังคมและยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา และสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการชุมชนท้องถิ่นร่วมกับพื้นที่

3.1.2 ขอบเขตพื้นที่

ศึกษาในขอบเขตพื้นที่จังหวัดพะเยา ประกอบด้วย 9 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอภูกามยาว อำเภอแม่ใจ อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน อำเภอปง อำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงม่วน และอำเภอภูซาง

3.1.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาค้นคว้า กำหนดขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย ไว้ 6 กลุ่ม โดยมีตัวแทนที่มีความรู้ ประสบการณ์ และดำเนินงานวิจัยและงานพัฒนาในจังหวัดพะเยา ประกอบด้วย

1. กลุ่มองค์กร/หน่วยงานที่ดำเนินงานด้านการวิจัยในพื้นที่จังหวัดพะเยา
2. กลุ่มองค์กร/หน่วยงานที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา
3. กลุ่มองค์กรชาวบ้าน/ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน
4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่
5. องค์กรทางการศึกษา/สถาบันการศึกษาในพื้นที่
6. องค์กร/หน่วยงาน/สถาบันด้านสาธารณสุข

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. **แผนที่ขอบเขตจังหวัดพะเยา** ใช้แผนที่ดาวโหลดจากอินเทอร์เน็ต แล้วนำมาใช้เพื่อศึกษาขอบเขตพื้นที่แต่ละอำเภอ วางแผนเส้นทางการสำรวจบริบท ลักษณะภูมิประเทศ ศักยภาพแต่ละพื้นที่ และนำมาเป็นแบบในการวาดแผนที่จังหวัดเพื่อจัดทำแผนที่ทางสังคมงานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่พะเยา

2. ประเด็นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ด้านงานวิจัย งานพัฒนาในพื้นที่ ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด สามารถชวนคุย แลกเปลี่ยนได้ มีประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ คือ ที่มา/ความเป็นมาของการดำเนินงาน ภารกิจ วิธีการดำเนินงาน ขอบเขตพื้นที่ ผลการดำเนินงาน ปัญหาข้อจำกัด

3. แบบบันทึกภาคสนาม ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกภาคสนามในการบันทึกการทำงานเมื่อลงพื้นที่สำรวจ สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยมีประเด็นในการบันทึก 9 ข้อ คือ ชื่อ กิจกรรม วัน/เดือน/ปี สถานที่ ผู้เข้าร่วม/ทำกิจกรรม วัตถุประสงค์ ขั้นตอน/วิธีการดำเนินงาน ผลที่ได้ ปัญหา/ข้อจำกัด บทเรียน/ข้อเสนอแนะ ซึ่งแบบบันทึกภาคสนามนี้เป็นเครื่องมือช่วยจำและบันทึกข้อมูลเรื่องราว บรรยายภาพ ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานได้

4. หนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูล ในกรณีของหน่วยงาน องค์กร ผู้วิจัยได้ประสานและทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบเอกสาร รายงาน สรุปการดำเนินงานของหน่วยงาน องค์กรที่ดำเนินงานวิจัย งานพัฒนาในพะเยา คือ มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดพะเยา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดพะเยา ซึ่งได้รับการตอบรับและอนุเคราะห์ข้อมูลเป็นอย่างดี โดยการให้เอกสาร และส่งไฟล์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า

3.3 กระบวนการขั้นตอนการดำเนินงาน

3.3.1 ขั้นเตรียมการ

1. ทบทวนโครงการและแผนการดำเนินงาน โดยทำการศึกษาเอกสารโครงการวิจัยที่ได้รับการอนุมัติดำเนินการ โดยเฉพาะในส่วนสำคัญของความสำคัญของการวิจัย วัตถุประสงค์ แผนปฏิบัติงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับ ระยะเวลาและงบประมาณ เพื่อออกแบบการดำเนินการในพื้นที่ให้เหมาะสมและตอบวัตถุประสงค์การวิจัย และกำหนด time line การดำเนินกิจกรรมภายในระยะเวลาการศึกษา 8 เดือน เพื่อตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมที่ทำแล้ว กิจกรรมที่ยังไม่ได้ทำ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการควบคุมการดำเนินงานและสามารถยืดหยุ่นตามสถานการณ์ ความพร้อมของพื้นที่ด้วย

2. ทำความรู้จักพื้นที่ โดยการศึกษาเอกสาร และข้อมูลเกี่ยวกับพะเยาในอินเทอร์เน็ต ทั้งในส่วนขอบเขตอำเภอ ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดพะเยา และสำรวจพื้นที่ ศึกษาสถานที่สำคัญ ลักษณะกายภาพ ตำแหน่งแห่งที่ เส้นทางสัญจรระหว่าง 9 อำเภอ เพื่อให้รู้จักบริบทกายภาพพะเยาโดยสังเขปและค้นหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อประสานงานในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับพะเยา เช่น ประวัติความเป็นมา ผู้คนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรมประเพณี อาชีพ การเกษตร เป็นต้น กับชาวบ้าน คนเฒ่าคนแก่ในชุมชน รวมทั้งการร่วมประชุมประจำเดือนหมู่บ้านเพื่อสังเกตการณ์และรับฟังข่าวสารการพัฒนาของทางราชการที่มาสู่ชุมชนท้องถิ่น และข่าวสารอื่นๆ

3. ประสานสร้างความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ โดยการประสานพูดคุย แนะนำโครงการและวัตถุประสงค์การเข้ามาศึกษาวิจัยครั้งนี้กับคนในพื้นที่ที่รู้จักกันก่อน และขยายความสัมพันธ์โดยการแนะนำประสานคน/หน่วยงานที่ทำงาน มีประสบการณ์ มีความรู้ มีข้อมูลด้านต่างๆ เกี่ยวกับพะเยา ทำให้รู้จักกลุ่มคน หน่วยงานในพื้นที่และได้รับความร่วมมือในการประสานงาน นอกจากนี้ใช้วิธีการสืบค้น/ค้นหาผู้ให้ข้อมูล

สำคัญจากอินเทอร์เน็ต เว็บเพจ (facebook) เว็บไซต์หน่วยงานองค์กรต่างๆ ทำให้ได้พบผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ข้อมูลการทำงานในเบื้องต้น ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ และทำการติดต่อประสานงานแนะนำโครงการวิจัยและนัดหมายขอพูดคุยสัมภาษณ์ในพื้นที่หรือในสถานที่ทำงานของผู้ให้ข้อมูล

3.3.2 ขั้นตอนการ

1. การศึกษาข้อมูลบริบท สถานการณ์งานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา มีวิธีการ ดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับบริบทพื้นที่จังหวัดพะเยา สถานการณ์จังหวัดพะเยา แผนพัฒนาจังหวัดพะเยา ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2560-2579) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 ข้อมูลงานวิจัย R&D และวิชาการพะเยา งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นพะเยา และงานพัฒนาของกลุ่มคน องค์กร หน่วยงานที่ดำเนินการในพะเยา โดยใช้วิธีการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เช่น ระบบสืบค้นหนังสืออัตโนมัติ ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา (<http://www.clm.up.ac.th>) E-Library Search สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) (<https://elibrary.trf.or.th>) และค้นคว้าหนังสือ รายงานการวิจัยจากศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา และจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลดอกคำใต้ และทำหนังสือประสานขอข้อมูลเอกสารรายงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและน่าสนใจ คือ มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดพะเยา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดพะเยา และศึกษาทำความเข้าใจเอกสารรายงานสรุปสาระสำคัญ จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามขอบเขตเนื้อหา วัตถุประสงค์การศึกษา และนำมาวิเคราะห์ประกอบการศึกษา

2) สํารวจพื้นที่ ผู้วิจัยทำการสำรวจพื้นที่เพื่อศึกษาทำความเข้าใจบริบททางกายภาพ การสัญจรระหว่างอำเภอต่างๆ ตำแหน่งที่ตั้งสถานที่สำคัญ หน่วยงานราชการ และลักษณะทางภูมิประเทศของแต่ละอำเภอ ทั้ง 9 อำเภอ จังหวัดพะเยา โดยแบ่งเป็น 3 โซนตามขอบเขตพื้นที่ โซนที่ 1 ประกอบด้วย อำเภอเมืองพะเยา อำเภอแม่ใจ อำเภอภูกามยาว และอำเภอดอกคำใต้ โซนที่ 2 ประกอบด้วย อำเภอจุน อำเภอเชียงคำ อำเภอภูซาง โซนที่ 3 ประกอบด้วย อำเภอปง อำเภอเชียงม่วน

3) สังเกตการณ์ โดยการประสานเข้าร่วมกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนของกลุ่มคนทำงานพัฒนาในพะเยา เพื่อรู้จักคนทำงานและภารกิจ บทบาทการทำงานของแต่ละกลุ่ม ดังนี้

ครั้งที่ 1 : ร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการโครงการเมืองที่เป็นมิตรต่อเด็กและเยาวชน 28 – 29 มกราคม 2561 ณ เทศบาลตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยการประสานงานร่วมกับเจ้าหน้าที่มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา ในการเข้าร่วมเพื่อศึกษาการทำงานของมูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนาและเครือข่ายการทำงานด้านเด็กและเยาวชนในพื้นที่ชุมชนตำบลแม่กา

ครั้งที่ 2 : ร่วมสังเกตการณ์เวทีเสี้ยวหลังแลหน้าพัฒนาคนพะเยา โดยเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561 ณ บ้านฮวก ตำบลบ้านฮวก อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เพื่อศึกษาสังเกตการณ์การทบทวนการทำงานของภาคีเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองพะเยา สถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาจังหวัดพะเยา ซึ่งมีผู้เข้าร่วม 25 คน และมีทีมแกนของกลุ่มเครือข่ายสร้างบ้านฯ เรียกว่า “ทีม 5 พลัง” เป็นคนจัดกระบวนการชวนคิด ชวนคุย แลกเปลี่ยนร่วมกัน

ครั้งที่ 3 : ร่วมสังเกตการณ์ในเวทีถอดองค์ความรู้รวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำฐานข้อมูลกวีานพะเยา วันที่ 14 มีนาคม 2561 ณ เทศบาลตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยชมรมประมงพื้นบ้านกวีานพะเยา ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย สมาชิกชมรมประมงพื้นบ้านกวีานพะเยา อาจารย์จากมหาวิทยาลัยพะเยา เจ้าหน้าที่ประมงพะเยา เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสา การเข้าร่วมสังเกตการณ์ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เข้าร่วมเวทีเพื่อให้รู้จักกลุ่มคน หน่วยงานที่ทำงานด้านต่างๆ ในจังหวัดพะเยา และศึกษาการดำเนินงาน บทเรียนของกลุ่มชมรมประมงพื้นบ้านกวีานพะเยา

ครั้งที่ 4 : ร่วมสังเกตการณ์ในเวทีโซว์ แชร์ เชื่อม วันที่ 5 พฤษภาคม 2561 ณ โรงแรมเกทเวย์ จังหวัดพะเยา โดยมีครูมุกดา อินต๊ะสาร เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองและภาคีพัฒนาพะเยา เป็นผู้ประสานเชิญเข้าร่วมเวทีเพื่อรับฟังแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนทำงานหลากหลายกลุ่มที่ขับเคลื่อนงานพัฒนาในประเด็นต่างๆ ของพะเยาและจังหวัดอื่นในภาคเหนือที่ได้รับการสนับสนุนจาก สสส. และหน่วยงานต่างๆ

4) สัมภาษณ์เจาะลึก โดยการเลือกแบบเจาะจงกลุ่มบุคคลในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีประสบการณ์การทำงานด้านวิจัยและงานพัฒนา ทั้งในส่วนของคุณคน หน่วยงาน/องค์กร/กลุ่มที่ทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา ประกอบด้วย

หน่วยงาน / กลุ่ม /องค์กร	จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์
1. มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา	2
2. เครือข่ายแม่ญิงพะเยา	7
3. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดพะเยา	2
4. กลุ่มแฟกักริมน้ำ	3
5. กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนอีสานล้านนา (ชุมชนคนภูไท)	5
6. วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนืพะเยา	1
7. องค์การบริหารส่วนตำบล	4
รวมจำนวน	24

2. การจัดทำแผนที่ทางสังคมและยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา มีวิธีการ ดังนี้

1) ทบทวนเอกสารแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดแผนที่ทางสังคม แนวคิดการจัดทำยุทธศาสตร์ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาสาระสำคัญ นำมาออกแบบการจัดทำแผนที่ทางสังคม งานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่พะเยา นำหลักการจัดทำยุทธศาสตร์มาปรับใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา และวิเคราะห์เชื่อมโยงผลการศึกษา กับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12

2) สรุปลงานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่พะเยา โดยจำแนกเป็น คน/หน่วยงาน ที่ทำพื้นที่ และประเด็นงาน/ชุดความรู้ ทำเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นและนำมาวิเคราะห์ สรุปลงานวิจัยและงานพัฒนาจังหวัดพะเยา โดยใช้แผนที่ขอบเขตจังหวัดพะเยาเป็นเครื่องมือการนำเสนอในเวทีฯ สร้างการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย

3) ประสานกลุ่มเป้าหมาย โดยเลือกจากกลุ่มคน/หน่วยงานในพื้นที่ที่ได้ประสานสร้างความสัมพันธ์ในขั้นเตรียมการ และทำหนังสือเชิญผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ทำงานในพื้นที่จากหน่วยงาน กลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มนักพัฒนา กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มหน่วยงานภาครัฐจังหวัดพะเยา เพื่อเข้าร่วมแลกเปลี่ยนและเติมเต็มข้อมูลในเวทีสรุปวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล Social mapping งานวิจัยและงานพัฒนาจังหวัดพะเยาตามแผนกิจกรรมโครงการที่กำหนดไว้

4) จัดเวทีสรุปวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล Social mapping งานวิจัยและงานพัฒนาจังหวัดพะเยา ในวันพฤหัสบดี ที่ 29 เดือนมีนาคม พ.ศ.2561 เวลา 8.30 – 16.00 น. ณ วชิราภรณ์ รีสอร์ท พะเยา มีผู้เข้าร่วมจำนวน 27 คน เป็นตัวแทนจากหน่วยงาน องค์กรที่ทำงานในจังหวัดพะเยา ประกอบด้วย

ผู้เข้าร่วม	ตำแหน่ง / หน่วยงาน / กลุ่ม/องค์กร
1. นางพรจรรย์ พัทธมณี	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ สำนักงานศึกษาธิการ จ.พะเยา
2. นายเลิศ พวงอินทร์	เจ้าหน้าที่ฝ่ายแผนงานฯ ศูนย์พัฒนาราชภูมิต้องถิ่นสูง จ.พะเยา
3. นายพิรพัฒน์ บุญมาเครือ	เจ้าหน้าที่ฝ่ายแผนงานฯ ศูนย์พัฒนาราชภูมิต้องถิ่นสูง จ.พะเยา
4. น.ส.วัชรินทร์ หงษ์สา	ผู้อำนวยการกองการศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล สันโค้ง อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา
5. นายกาลเมฆ กาละ	นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ องค์การบริหารส่วนตำบลสันโค้ง อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา
6. นายพงศ์ธร ศรีหาตา	ตัวแทนกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล สันโค้ง อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา

ผู้เข้าร่วม	ตำแหน่ง / หน่วยงาน / กลุ่ม/องค์กร
7. นางนิรันดร์ อารมสวะ	ครูผู้ดูแลเด็ก องค์การบริหารส่วนตำบลสันโค้ง อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา
8. นายลาภิศ ฤกษ์ดี	ผู้ประสานงาน มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา
9. นางวรกมล เทพา	ผู้ประสานงาน มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา
10. นายปิยะพงษ์ ปัญญาภา	ผู้ประสานงาน มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา
11. นายอานนท์ ภาชนะ	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา
12. นายสุรสิทธิ์ ป้อมภา	ผู้อำนวยการกองการศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดอก คำใต้ อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา
13. นางพัชรี ฝิ่นถึงภูมิ	นักวิชาการ องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา
14. นายธวัชชัย ปิติ	ผู้ช่วยสันทนาการ องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา
15. ดต.ชาญ ชุมภูชนะภัย	หัวหน้าฝ่ายปกครอง เทศบาลตำบลเชียงม่วน อ.เชียงม่วน จ.พะเยา
16. นายศุภชีพ ศิริวงศ์ใจ	ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลบ้านเหล่า อ.แม่ใจ จ.พะเยา
17. นายวุฒิพงศ์ สุริยะ	นักพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง อ.เชียงม่วน จ.พะเยา
18. นางพรรณทิพย์ วงศ์ช่างเงิน	ประธานกลุ่มแฟกั่มน้ำ ต.แม่กา อ.เมือง จ.พะเยา
19. นางคำแพง ไชยา	กรรมการกลุ่มแฟกั่มน้ำ ต.แม่กา อ.เมือง จ.พะเยา
20. นางบุญปั่น เงินเย็น	กรรมการกลุ่มแฟกั่มน้ำ ต.แม่กา อ.เมือง จ.พะเยา
21. นางแสงอรุณ เงินเย็น	กรรมการกลุ่มแฟกั่มน้ำ ต.แม่กา อ.เมือง จ.พะเยา
22. นางบัวผัด รัตนชีวร	กรรมการกลุ่มแฟกั่มน้ำ ต.แม่กา อ.เมือง จ.พะเยา
23. นางชนากานต์ ป่อไย	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนเทศบาลตำบลรวมใจพัฒนา ต.แม่ใจ อ.แม่ใจ จ.พะเยา
24. นางทรงสอางค์ อุดมรัตน์สกุล	เลขานุการนายกเทศมนตรีตำบลรวมใจพัฒนาเทศบาล ตำบลรวมใจพัฒนา ต.แม่ใจ อ.แม่ใจ จ.พะเยา
25. นางสาวสมร เทพวงศ์	รองปลัดเทศบาลตำบลป่าแฝก อ.แม่ใจ จ.พะเยา
26. ดร.กนกวรรณ เอี่ยมชัย	อาจารย์ / วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนียะเยา
27. ว่าที่ ร.ต.อ. อนุชา ปัญจพันธ์	หัวหน้าสำนักปลัด อบต.แม่สุก อ.แม่ใจ จ.พะเยา

การจัดเวทีฯ ดังกล่าว มีเนื้อหาสาระสำคัญ คือ นำเสนอข้อมูลบริบท สถานการณ์งานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา แบ่งกลุ่มระดมความคิดเพื่อจัดทำ Social mapping งานวิจัยและงานพัฒนาในจังหวัดพะเยา แนวคิดกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research) และเปิดเวทีเพิ่มเติม แลกเปลี่ยนร่วมกัน และกำหนดแผนพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกันในพื้นที่ สรุปรการเรียนรู้จากเวทีฯ ร่วมกัน จัดกระบวนการโดย เบญจมาภรณ์ แดนอินทร์ หัวหน้าโครงการศึกษาการจัดทำแผนที่ทางสังคมฯ นายพงศกร ทะเสนอด ผู้ช่วยวิจัย และทีมศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ (โหนดศรีสะเกษ) ประกอบด้วย นายรุ่งวิจิต คำงาม ผู้ประสานงาน นายประมวล ดวงนิล และนางปราณี ระวังภัย ผู้ช่วยผู้ประสานงาน

5) **แก้ไขและศึกษาข้อมูลงานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่พะเยาเพิ่มเติม** โดยการนำข้อเสนอแนะข้อมูลจากผู้เข้าร่วมในเวทีฯ มาเพิ่มเติม เช่น บริบทพื้นที่ สถานการณ์การทำงานด้านเด็กเยาวชน การทำงานกับราษฎรพื้นที่สูง การทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การทำงานด้านการศึกษาในพื้นที่ เป็นต้น และศึกษาค้นคว้าให้ครอบคลุมมากขึ้น

6) **นำเสนอผลข้อมูลงานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่พะเยา** โดยการจัดทำฐานข้อมูลงานวิจัยและงานพัฒนาพะเยาในรูปแบบตาราง และสรุปวิเคราะห์ให้เห็นว่ามีใคร (คน หน่วยงาน) ทำอะไร ที่ไหน (พื้นที่) และมีชุดความรู้จากงานวิจัยและงานพัฒนาในประเด็นใดบ้างที่ได้ดำเนินการและเกิดขึ้นในพื้นที่ โดยใช้วิธีการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา และอภิปรายผลการศึกษา

3. การสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา มีวิธีการ ดังนี้

1) **การค้นหาพื้นที่พัฒนาโจทย์วิจัย** โดยเปิดพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมเวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูลจัดทำ Social Mapping ที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่แจ้งความประสงค์และร่วมกันกำหนดวันเวลาเพื่อเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกันในพื้นที่ โดยมี 7 พื้นที่ ดังนี้

พื้นที่	ประเด็นที่สนใจ (เบื้องต้น)	กำหนดวันลงพื้นที่	
		เมษายน 2561	พฤษภาคม 2561
1. ต.บ้านเหล่า และ ต.รวมใจพัฒนา อ.แม่ใจ	สิ่งแวดล้อม หนองเล็งทราย (สารเคมีในน้ำ)	หลังสงกรานต์	
2. ต.แม่กา อ.เมือง	เด็กและเยาวชน	หลังสงกรานต์ (วันที่ 24 – 30)	
3. ต.ดอกคำใต้ อ.ดอกคำใต้	ภูมิปัญญาท้องถิ่น (รักษา โรค)		ระหว่างวันที่ 1 – 15
4. มูลนิธิพะเยาเพื่อการ พัฒนา	สุขภาพเด็กและเยาวชน	หลังสงกรานต์	
5. ต.บ้านม่วง อ.เชียงม่วน	สิ่งแวดล้อม		

พื้นที่	ประเด็นที่สนใจ (เบื้องต้น)	กำหนดวันลงพื้นที่	
		เมษายน 2561	พฤษภาคม 2561
6. ต. แม่กา อ.เมืองพะเยา	ผู้สูงอายุ		กลางเดือน
7. ต. สันโค้ง อ.ดอกคำใต้	การเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและ วิถีชีวิต		กลางเดือน

2) การค้นหาคน/คณะทำงานวิจัย เริ่มจากคนในพื้นที่ที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ได้เข้าร่วมเวทีฯ และรับฟังแนวคิดการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นแล้ว ได้ประสานกับคนในชุมชนที่มีใจทำงานร่วมกัน เป็นคนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เช่น ทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดใกล้เคียงกันอยากทำเพื่อชุมชนบ้านเกิด มีจิตอาสา เป็นต้น จากนั้นจึงประสานลงพื้นที่เพื่อพูดคุยแนวทางการทำงานวิจัยร่วมกัน คุณลักษณะองค์ประกอบของคณะทำงานวิจัยท้องถิ่น ที่เปิดพื้นที่ให้กับชาวบ้าน คนในท้องถิ่นเป็นนักวิจัยได้ โดยมีหลักการคือ “งานวิจัยเป็นโจทย์ของชาวบ้าน ชาวบ้านเป็นนักวิจัย และชาวบ้าน ชุมชนเป็นผู้ร่วมรับประโยชน์จากการวิจัยร่วมกัน” ซึ่งเมื่อได้ลงพื้นที่ค้นหาคนมีใจแต่ละพื้นที่ตามกำหนดเวลาที่ทำร่วมกัน ทำให้มีสองพื้นที่ที่สามารถฟอร์มทีมคณะทำงานวิจัยขึ้นมาได้ คือ พื้นที่ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้และพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา และสร้างกลุ่มไลน์ ใช้ชื่อกลุ่ม “วจ.ดคต” (ทีมวิจัยดอกคำใต้) และ “คนต้นน้ำอิง” (ทีมวิจัยหนองเล็งทราย) เป็นช่องทางการสื่อสารภายในกลุ่ม ส่วนพื้นที่ที่เหลือไปนั้น เนื่องจากความไม่พร้อมของคนในพื้นที่ในการรวมทีมคณะทำงาน จึงขอเว้นช่วงการดำเนินการไว้

3) การค้นหาโจทย์วิจัย เมื่อได้คน/คณะทำงานวิจัยแล้ว จึงจัดประชุมในพื้นที่เพื่อค้นหาโจทย์วิจัยร่วมกันโดยเป็นการสนทนากลุ่ม มีประเด็นในการพูดคุยเกี่ยวกับสถานการณ์ของชุมชน ปัญหาในชุมชน ทุนชุมชน ใช้ข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลตั้งต้นในการวิเคราะห์ แลกเปลี่ยน และร่วมกันกำหนดประเด็น/เรื่องที่คณะทำงานต้องการทำ จะทำอะไร เพื่ออะไร โดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสร้างการมีส่วนร่วม และค้นหาความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เมื่อได้ประเด็นวิจัยร่วมกัน จึงนำไปสู่การออกแบบการวิจัยและจัดทำร่างข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกัน

4) การจัดทำร่างข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม ใช้องค์ประกอบข้อเสนอโครงการวิจัย ตามฟอร์มของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) เป็นแบบเครื่องมือในการเรียนรู้การจัดทำร่างข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกับคณะทำงานวิจัยในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยชื่อโครงการ ความเป็นมาโครงการ วัตถุประสงค์ คำถามวิจัย กรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการ กลุ่มเป้าหมาย ขั้นตอน วิธีดำเนินการ ขอบเขตการดำเนินงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับ แผนงานการดำเนินโครงการ ปฏิทินดำเนินโครงการ แผนรายละเอียดงบประมาณ และคณะผู้รับผิดชอบโครงการ โดยคณะทำงานและพี่เลี้ยงช่วยกันจัดทำร่างข้อเสนอร่วมกันในพื้นที่ และจัดปรับ เพิ่มเติมแก้ไข โดยการส่งไฟล์ผ่านทางไลน์กลุ่มและปรับแก้ให้สมบูรณ์ร่วมกัน และส่งให้กับ PO ภาคเหนือ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นพิจารณา

จากนั้นใช้ข้อเสนอที่คณะกรรมการได้จัดทำร่วมกันเป็นเอกสารในการนำเสนอโครงการฯ ในเวที กลั่นกรองข้อเสนอโครงการวิจัยฯ ในระดับพื้นที่ โดยจัดที่ ห้องประชุม คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา และได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ มหาวิทยาลัยพะเยา 3 ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการกลั่นกรอง เติมเต็มในส่วนการทำงานวิจัยและให้กำลังใจคณะทำงาน คือ อาจารย์ จารุวรรณ โปษยานนท์ ตำแหน่งผู้ช่วยอธิการบดี ,อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยว มีความเชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีเพื่อการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดร.สาธิต เชื้ออยู่นาน ตำแหน่งอาจารย์ประจำ สาขาวิชาการจัดการธุรกิจ มีความเชี่ยวชาญด้านระเบียบวิธีวิจัยและสถิติธุรกิจ การสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมศาสตร์ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างพระศตวรรษ การวิจัยและประเมินพฤติกรรมและองค์การ ดร.ธีรุตม์ หมื่นวงศ์เทพ ตำแหน่งอาจารย์ประจำ สาขาวิชาการจัดการธุรกิจ มีความเชี่ยวชาญด้าน Business Management, Strategic Management, Marketing, Logistic and Supply Chain Management

ทั้งนี้ หลังจากเวทีกลั่นกรองข้อเสนอโครงการวิจัยในพื้นที่ คณะทำงานและพี่เลี้ยงได้ปรับ ข้อเสนอโครงการวิจัยให้สมบูรณ์มากขึ้น และจัดส่งข้อเสนอโครงการวิจัย 2 โครงการ คือ 1) โครงการ กระบวนการพัฒนาศักยภาพแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาดอกคำใต้เพื่อเป็นชุมชนนวัตกรรมความมั่นคงทางวัฒนธรรม ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา 2) โครงการสร้างสำนึกร่วมของคนต้นน้ำอิง เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำหนองเล็งทรายอย่างยั่งยืนโดยชุมชนท้องถิ่นอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เพื่อเสนอให้กับ PO ภาคเหนือ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น พิจารณาอีกครั้ง จากนั้นได้มีการจัดเวทีพิจารณากลั่นกรองข้อเสนอโครงการวิจัยของ สกว. อีกครั้ง ในวันที่ 18 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2561 ณ ห้องประชุม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ คือ อาจารย์เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ สกว. และอาจารย์กมลพงศ์ รัตนสงวนวงศ์ หัวหน้าสาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา เมื่อผ่านเวทีนำเสนอฯ ดังกล่าวที่มิวิจัยได้จัดปรับเอกสารข้อเสนอโครงการตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและเสนอต่อ สกว. พิจารณาต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ¹

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ระหว่างศึกษาเก็บข้อมูล และหลังศึกษาเก็บข้อมูล โดยใช้เทคนิควิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเอกสาร การจำแนกและการจัดกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ บันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม-เวที บันทึกข้อมูลจากการสังเกต บันทึกข้อมูลภาคสนามและกิจกรรม โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ คือ เตรียมข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบตัวอักษร และทำการอ่านทบทวน ทำความคุ้นเคยกับข้อมูล (familiarization) กำหนดกรอบประเด็น (thematic framework) สรุปข้อมูล หาความเชื่อมโยงและแปลความตามความคิดเห็นของผู้วิจัย และเปรียบเทียบกับ การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

¹ การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากเอกสารประกอบการอบรมวิจัยประเมินผล กรมอนามัย โดยศรีเพ็ญ ตันติเวสส หัวข้อบรรยาย “การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ” วันที่ 20 มีนาคม 2561

บทที่ 4

ผลการวิจัย

โครงการศึกษาการจัดทำแผนที่ทางสังคมเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดพะเยา ศึกษาในขอบเขตพื้นที่จังหวัดพะเยา ใช้ระยะเวลาในการศึกษา 10 เดือน ตั้งแต่ 1 พฤศจิกายน 2560 – 31 สิงหาคม 2561 ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อมูล ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์โครงการ ดังต่อไปนี้

1. บริบทท้องถิ่นจังหวัดพะเยา
2. สถานการณ์งานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา
3. การจัดทำแผนที่ทางสังคมและยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา
4. การสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา

4.1 บริบทท้องถิ่นจังหวัดพะเยา

จังหวัดพะเยา เป็นจังหวัดที่ 72 ของประเทศไทย ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบน มีเนื้อที่ประมาณ 6,335 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,959,412 ไร่ บริเวณที่ตั้งของตัวเมืองพะเยาในปัจจุบันอยู่ติดกับกว๊านพะเยา เดิมเป็นที่ตั้งของเมืองภูมามยาว มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอพาน อำเภอป่าแดด และอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภองาว จังหวัดลำปาง และอำเภอสอง จังหวัดแพร่ ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอสองแคว อำเภอท่าวังผา อำเภอเมืองน่าน อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภองาว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แขวงไชยบุรีลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระยะทางเขตแดน 44 กิโลเมตร ทั้งนี้จากการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพะเยา ในการศึกษาครั้งนี้จึงนำเสนอบริบทท้องถิ่นจังหวัดพะเยาที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

4.1.1 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน พัฒนาการอาณาจักรภูมามยาว

จังหวัดพะเยาตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ราบลุ่มน้ำแม่อิง เป็นที่ราบหุบเขาที่คั่นระหว่างเทือกเขาฝิปันน้ำตะวันตก ฝิปันน้ำตะวันกลาง และฝิปันน้ำตะวันออก มีความยาวของพื้นที่ประมาณ 240 กิโลเมตร ตั้งแต่เขตอำเภอแม่ใจ อำเภอเมืองพะเยา ไปจรดทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือในเขตอำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน อำเภอเชียงคำ จนถึงเขตอำเภอเทิง อำเภอพญาเม็งราย อำเภอขุนตาล และอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ลักษณะที่ราบต่อเนื่องกับจังหวัดเชียงรายนี้นี้เรียกว่า “แอ่งที่ราบเชียงราย – พะเยา” บริเวณแอ่งที่ราบเชียงราย-พะเยา มีแม่น้ำอิง เป็นแม่น้ำสายหลัก มีจุดกำเนิดบริเวณดอยหลวงทางด้านทิศตะวันตกของอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา และไหลลงทางทิศตะวันออกผ่านที่ราบลุ่มในเขตอำเภอเมืองพะเยา อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน และไหลลงสู่แม่น้ำโขง ที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย บริเวณสองฟากฝั่งแม่น้ำอิง ได้มีการพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณก่อนจะมีจังหวัดพะเยาและจังหวัดเชียงราย เรียกเมือง

โบราณว่า ชุมชนโบราณลุ่มแม่น้ำอิง ใช้แนวเทือกเขาเป็นแนวแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 บริเวณ คือ บริเวณลุ่มน้ำแม่อิงตอนบน หมายถึง พื้นที่อำเภอแม่ใจ เป็นกลุ่มโบราณสถาน และวัดร้างกลางทุ่งนาในพื้นที่อำเภอเมืองพะเยา พบว่ามีเมืองโบราณหลายแห่ง ได้แก่ เมืองพะเยา เวียงน้ำเต้า (เวียงพยาว) เวียงปูลาม เวียงหนองหวี และเวียงบัว บริเวณลุ่มน้ำแม่อิงตอนกลาง หมายถึง พื้นที่อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย พบว่ามีเมืองโบราณ ได้แก่ เวียงลอ และบริเวณลุ่มน้ำแม่อิงตอนล่าง หมายถึง พื้นที่อำเภอเทิง อำเภอพญาเม็งราย อำเภอขุนตาล และอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่ามีเมืองโบราณตั้งอยู่ ได้แก่ เมืองเทิง เมืองเชียงของ (จารุวรรณ โปษยานนท์ และ วศิน ปัญญาอุตรตระกูล, 2558.)

ทั้งนี้ ที่ตั้งของเมืองพะเยา มีพัฒนาการมาจากการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบริเวณลุ่มน้ำอิงตอนล่าง ในระยะแรกมีรูปแบบและลักษณะการตั้งถิ่นฐานปรากฏบนพื้นที่สูงก่อน มีลำดับพัฒนาการด้านการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ดังนี้ (รังสรรค์ เกตุอ้อต .2558)

ช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 การตั้งถิ่นฐานในช่วงนี้ ระยะแรกเป็นการสร้างชุมชนที่มีคูคันดินล้อมรอบ โดยสร้างขึ้นในบริเวณที่เป็นเนินเขาหรือเนินสูงแล้วมีการสร้างคูคันดินล้อมรอบในระดับไหล่เนินโดยอยู่ในเขตลุ่มน้ำอิงตอนล่างหรือหุบเขาเมืองพะเยา 9 แห่ง ได้แก่ เวียงโบราณบ้านดงอินตา เวียงโบราณบ้านเหวียน เวียงต๋อมดง เวียงแจ๊ะ เวียงโบราณบ้านห้วยหม้อ เวียงปูลาม เวียงพระธาตุจอมทอง เวียงแก้ว และเวียงโบราณพระธาตุภูขวาง ชุมชนที่มีคูคันดินล้อมรอบในระยะนี้มักมีขนาดเล็กและกระจายอยู่ในบริเวณชายขอบระหว่างที่สูงกับที่ราบโดยมักจะตั้งอยู่ตามลูกเนินเขาที่ติดกับชายของที่ราบหุบเขา หรืออยู่ตามลูกเนินเขาโดดบนที่ราบใกล้เชิงเขาและมักเลือกที่ตั้งอยู่ใกล้กับจุดที่มีลำน้ำเล็กๆ ที่ไหลจากเทือกเขาลงสู่ที่ราบ มีการทำนาบนที่ราบเชิงเขาที่อาศัยแหล่งน้ำจนทำให้เกิดลักษณะการตั้งถิ่นฐานอยู่ติดที่กลายเป็นชุมชนถาวร เป็นพื้นฐานแรกของความเป็นสังคมเมือง

ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานเกิดขึ้นในช่วงนี้ เป็นการขยายตัวของชุมชนบนเนินเขา ที่ปรากฏในระยะแรกของช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 ลงมายังที่ราบ ชุมชนที่เกิดขึ้นในช่วงนี้มีการสร้างคูคันดินล้อมรอบพื้นที่ตั้งแต่เนินเขาลงมาถึงที่ราบในเวียงเดียวกัน โดยปรากฏอยู่ในเขตเมืองพะเยา 2 แห่ง คือ เวียงฮาง หรือ เวียงแจ้โหว่ ในเขตเมืองพะเยา เวียงฮางเป็นเวียงที่ตั้งอยู่ใกล้กับลำน้ำ 2 สาย คือ ห้วยร่องขุยและน้ำแม่ร่องช้างซึ่งเป็นลำน้ำที่ไหลจากเทือกเขาทางทิศใต้ของหุบเขาเมืองพะเยาขึ้นไปบรรจบกับลำน้ำอิงทางทิศเหนือ บริเวณต้นน้ำของลำน้ำทั้งสอง มีเส้นทางที่สามารถเดินทางข้ามเทือกเขาไปทางทิศใต้ สู่อำเภอเมืองงาว จังหวัดลำปาง และตำแหน่งที่ตั้งของเวียงฮางอยู่ตรงจุดที่เป็นปากทางเข้าสู่เมืองพะเยาตามเส้นทางนี้อีกแห่ง คือ เวียงบัว ปรากฏลักษณะการตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่สูงเชิงเขาซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ของหุบเขาเมืองพะเยาซึ่งสลับซับซ้อนและมีที่ราบแคบๆ แทรกอยู่บริเวณต้นน้ำของลำน้ำแม่ดำซึ่งไหลไปบรรจบกับลำน้ำอิงใกล้กับที่ตั้งของตัวเมืองพะเยา ทำให้เวียงบัวมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ในบริเวณปากทางเข้าสู่เมืองพะเยาตามเส้นทางนี้

ช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 19 ในช่วงนี้ เป็นระยะที่เกิดชุมชนใหม่ซึ่งเป็นชุมชนที่มีคูคันดินล้อมรอบที่ตั้งอยู่บนที่ราบลาดเอียงใกล้เชิงเขา อันเป็นรูปแบบแรกของการสร้างเวียงบนที่ราบโดยไม่มีส่วนที่เป็นเนินเขาในเวียง ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดจากการสร้างเวียงบนเนินเขา หรือมีเนินอยู่ในเวียงมาเป็นการสร้างเวียงบนที่ราบแทน ชุมชนที่มีคูคันดินที่มีการตั้งถิ่นฐานบนลักษณะภูมิประเทศแบบนี้ อยู่ในเขตเมืองพะเยา 1 แห่ง คือ เวียงจำไก่อ ซึ่งเป็นบริเวณที่ราบลาดเอียงเชิงเขาด้านทิศตะวันตกของเทือกเขาตอยขุนแม่ะหนอตตัวในแนวทิศเหนือ – ใต้ เป็นขอบเขตด้านทิศตะวันออกของหุบเขาเมืองพะเยา ชุมชนในรูปแบบนี้เป็นชุมชนเมืองขนาดเล็ก เป็นศูนย์กลางในระดับพื้นนาและยังเลือกตำแหน่งที่ตั้งอยู่ตรงจุดที่มีลำน้ำขนาดเล็กไหลลงมาจากภูเขา

ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นชุมชนที่มีคูคันดินล้อมรอบที่ตั้งอยู่บนที่ราบต่ำ ชุมชนที่สร้างขึ้นใหม่ในระยะนี้เป็นชุมชนเมืองขนาดเล็ก เป็นศูนย์กลางย่อยในระดับพื้นนาของเมืองใหญ่ กระจายตัวออกมาตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบต่ำตรงแกนกลางของหุบเขา ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนมักอยู่ใกล้หรืออยู่ติดกับลำน้ำที่เป็นเส้นทางคมนาคมสายสำคัญ โดยอยู่ตรงบริเวณจุดกึ่งกลางระหว่างชุมชนเมืองขนาดใหญ่ 2 แห่ง การขยายตัวของชุมชนในช่วงนี้เป็นผลมาจากการคมนาคมติดต่อระหว่างชุมชนเมืองขนาดใหญ่ที่มีอยู่เดิม ชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ปรากฏอยู่ในเขตเมืองพะเยา 1 แห่ง คือ เวียงโบราณบ้านร่องคือ มีลักษณะสำคัญคือเป็นชุมชนที่มีคูคันดินที่ตั้งอยู่ในที่ราบต่ำอย่างแท้จริง มีการชักน้ำเข้ามาหล่อเลี้ยงคูเวียง และในส่วนของชุมชนเมืองพะเยาก็มีการขยายตัวในระยะนี้ด้วยเช่นกัน โดยเป็นการขยายเวียงเดิมที่สร้างขึ้นในระยะที่ 2 ของช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 คือ เวียงรูปน้ำเต้า มาสร้างเป็นเวียงพะเยาขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ทำให้ตัวเมืองพะเยาในระยะนี้กลายเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่กว่าเดิม

ในงานการศึกษาสังคมทางการเมืองการปกครองในอาณาจักรสุโขทัย รัฐพะเยาในอดีต (พระครูโสภณปริยัติสุธี, 2560) ได้ค้นคว้าเรื่องรัฐพะเยาหรือสุโขทัย และแบ่งประวัติศาสตร์พัฒนาการอาณาจักรสุโขทัยไว้ 5 ยุค โดยสรุปดังนี้

ยุคที่ 1 ยุคขุนศรีจอมธรรม (พ.ศ.1639 – 1659) เป็นยุคที่มีการเริ่มสร้างบ้านแปงเมืองโดยขุนศรีจอมธรรม (เดิมพระนามว่าขุนจอมผาเรือง) เป็นพระมหากษัตริย์แห่งรัฐพะเยา พระองค์ได้อพยพผู้คนจากเมืองหิรัญเงินยางของพระราชบิดาเข้ามาฟื้นฟูเมืองร้างและสร้างเมืองใหม่ขึ้นมาชื่อ “สุโขทัย” ในการแสวงหาที่ตั้งเมืองนั้นต้องอาศัยภูมิปัญญา หาทำเลที่เป็นมงคล สำหรับสถานที่ที่จะสร้างเป็นเมืองศูนย์กลางเมืองสุโขทัยนั้นมีความเป็นมงคล 3 ประการ คือ หนึ่ง มีสายน้ำไหลจากภูเขาลงไปทางทิศใต้ แล้ววกกลับไหลขึ้นทางทิศเหนือ คือไหลลาดลงไปแล้วไหลอ้อมขึ้นทางทิศเหนือ สอง มีสระ หนองน้ำขนาดใหญ่ทางทิศตะวันตก ซึ่งสามารถเป็นแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อใช้เป็นน้ำดื่ม น้ำใช้ของพลเมือง และสัตว์ได้ สาม สถานที่ตั้งตัวเมืองมีเนินสูงและเนินดอยไปสุดลงฝั่งแม่น้ำ เมื่อฤดูน้ำหลากก็ไม่สามารถท่วมตัวเมืองได้

ยุคที่ 2 ยุคขุนเจืองธรรมิกราช (พ.ศ.1650 – 1700) เป็นยุคของการขยายดินแดนและการรวบรวมบ้านเมืองเพื่อให้เป็นปึกแผ่น ตลอดรัชสมัยของพ่อขุนเจืองธรรมิกราช ซึ่งถือว่าเป็นกษัตริย์นักรบผู้ยิ่งใหญ่ของรัฐพะเยา พระองค์มีความกล้าหาญ ในยุคขุนเจืองธรรมิกราช พระองค์ทรงมุ่งมั่นที่จะผนวกดินแดนของอาณาจักรต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันโดยการขยายอำนาจไปสู่อาณาจักรต่างๆ ตั้งแต่อาณาจักรสุโขทัย

ยาว (รัฐ พะเยา) อาณาจักรโยนก (รัฐหิรัญเงินยาง) อาณาจักรล้านช้าง (หลวงพระบาง) อาณาจักรไคแหวด (รัฐแกว) ปัจจุบันคือเวียดนามตอนเหนือ

ยุคที่ 3 ยุคขุนจำเมือง (พ.ศ.1801 – 1850) ยุคนี้ถือว่าเป็นยุคของ 3 กษัตริย์ 3 อาณาจักร พ่อขุนจำเมืองเป็นกษัตริย์ของพะเยา (ภูกามยาว) ที่สามารถประคับประคองอาณาจักรภูกามยาวให้อยู่ร่วมกับอาณาจักรต่างๆ ได้ แม้ในยุคนี้เกิดวิกฤตหลายครั้ง มีการกระทบกระทั่งกับเพื่อนบ้าน เช่น รัฐโยนก รัฐน่าน ในยุคนี้มีเหตุการณ์ที่สำคัญ เช่น สนธิสัญญาลุ่มน้ำอิง ของ 3 กษัตริย์ แห่ง 3 อาณาจักร คือ ขุนมังราย แห่งโยนก (ก่อนที่จะยุบรวมเป็นล้านนาในภายหลัง) ขุนรามคำแหง แห่งสุโขทัย และขุนจำเมือง แห่งพะเยา (ภูกามยาว) ที่ทรงมุ่งที่จะเจริญไมตรีต่อกันให้ยั่งยืนนาน

ยุคที่ 4 ยุคพะเยาอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐล้านนา (พ.ศ.1879 – 2101) ในยุคนี้เมืองพะเยาจากอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ก็ถูกผนวกเข้ากับล้านนาที่เข้ามาบูรณ จนถูกลดฐานะเป็นหัวเมืองลูกหลวงที่รัฐบาลเชียงใหม่ส่งเชื้อพระวงศ์ หรือไม่กี่ขุนนางมาปกครองเพื่อจุดประสงค์ที่จะขยายอาณาจักรไปที่รัฐอิสระอื่นๆ ต่อไป เช่น น่าน แพร่ ในยุคนี้เมืองพะเยามีการขึ้นลงตามภาวะทางการเมืองของเชียงใหม่ มีการเจริญรุ่งเรืองอีกครั้งในยุคของพญาบุทธิฐิระที่เข้ามาครองพะเยาแล้วนำศิลปะสุโขทัยเข้ามาด้วยจนพัฒนาศิลปะเมืองพะเยาด้านวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก

ยุคที่ 5 ยุคพะเยาอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐสยาม (พ.ศ.2330 – 2386) ในยุคนี้เป็นพะเยายุคสุดท้ายที่ภายหลังตระกูลเจ้าเจ็ดตนสามารถขับไล่พม่าที่ครองเมืองล้านนาถึง 216 ปี ได้สำเร็จ และได้นำความเข้ากราบทูลให้มีการตั้งพะเยาใหม่ โดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทรงโปรดให้เจ้าหลวงวงศ์ (หรือ พุทวงศ์) นำชาวเมืองพะเยามาจากเมืองลำปาง ซึ่งไปอยู่ลำปางนานถึง 65 ปี กลับสู่เมืองเดิม แล้วฟื้นฟูเมืองพะเยาขึ้นมาใหม่ ให้เมืองพะเยาเป็นเมืองขึ้นของเมืองลำปาง จากนั้น เมืองพะเยามีเจ้าผู้ครองเมืองต่อมาอีกหลายองค์ เจ้าผู้ครองเมืององค์สุดท้ายคือ พระยาประเทศอุตรทิศ (เจ้าหนานไชยวงศ์ ศีตีสาร)

ในวันที่ 28 สิงหาคม 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “จังหวัดพะเยา” ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดพะเยา ให้ไว้ ณ วันที่ 20 กรกฎาคม 2520 ทั้งนี้ จากประวัติศาสตร์พัฒนาการอาณาจักรภูกามยาว รัฐพะเยาในอดีตทั้ง 5 ยุค ดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

เส้นประวัติศาสตร์พัฒนาการอาณาจักรสุโขทัย (ก่อนจัดตั้งเป็นจังหวัดพะเยา)				
ยุคที่ 1 ยุคขุนศรีจอมธรรม (พ.ศ.1639 – 1659)	ยุคที่ 2 ยุคขุนเจือง ธรรมิกราช (พ.ศ.1650 – 1700)	ยุคที่ 3 ยุคขุนจำเมือง (พ.ศ.1801 – 1850)	ยุคที่ 4 ยุคภายใต้การ ปกครองของรัฐล้านนา (พ.ศ.1879 – 2101)	ยุคที่ 5 ยุคภายใต้การ ปกครองของรัฐสยาม (พ.ศ.2330 – 2386)
- เริ่มสร้างบ้านแปลงเมือง “สุโขทัย” - ขุนศรีจอมธรรมอพยพผู้คนจากเมืองหริภุญไชย - ชนชาวพื้นเมืองเดิมเป็นชนเผ่าละว้า - การตั้งถิ่นฐานกระจายตามแอ่งหรือตามลำน้ำอิง	- ยุคของการขยายดินแดน - ทำการรบเพื่อรวบรวมบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น - ขยายอำนาจไปสู่อาณาจักรต่างๆ (สุโขทัย-โยนก-ล้านช้าง-ไต)	- ประทับประคองอาณาจักรสุโขทัยให้อยู่ร่วมกับอาณาจักรต่างๆ - เกิดสนธิสัญญาลุ่มน้ำอิง 3 กษัตริย์ (ขุนมังราย-ขุนรามคำแหง-ขุนจำเมือง) แห่ง 3 อาณาจักร (โยนก-สุโขทัย-สุโขทัย)	- ผนวกเข้ากับล้านนา - ถูกลดฐานะเป็นหัวเมืองลูกหลวง - ขึ้นลงตามภาวะทางการเมืองของเชียงใหม่ - เจริญรุ่งเรืองอีกครั้งในยุคของพญาสุริยวงศา - พัฒนาศิลปะเมืองพะเยาด้านวัฒนธรรม	- ขับไล่พม่าที่ครองเมืองล้านนา - นำชาวเมืองพะเยามาจากเมืองลำปางกลับสู่เมืองพะเยา - ฟื้นฟูเมืองพะเยาขึ้นมาใหม่ - เป็นเมืองขึ้นของลำปาง

ภาพที่ 4 – 1 เส้นประวัติศาสตร์พัฒนาการอาณาจักรสุโขทัย (ก่อนจัดตั้งเป็นจังหวัดพะเยา)

4.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ ¹

จังหวัดพะเยามีพื้นที่อยู่ทั้งในที่ลุ่มน้ำโขงและลุ่มน้ำเจ้าพระยา ส่วนที่อยู่ในลุ่มน้ำโขง คือพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน อำเภอปง (บางส่วน) อำเภอเชียงคำ และอำเภอแม่ใจ ส่วนที่อยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา คือ อำเภอปง และอำเภอเชียงม่วน ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำยม แม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านจังหวัดพะเยามี 3 สาย คือ แม่น้ำอิง แม่น้ำลาว และแม่น้ำยม ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปล้อมรอบไปด้วยเทือกเขา ทั้งทางด้านตะวันออก ด้านตะวันตก ด้านใต้และตอนกลางของจังหวัด เทือกเขาเหล่านี้จะทอดตัวเป็นแนวยาวจากเหนือลงใต้ เทือกเขาที่สำคัญ ได้แก่ ดอยภูลังกา ดอยสันปันน้ำ ดอยแม่สูก ดอยขุนแม่แฝก ดอยขุนแม่ต้า ดอยขุนแม่ต๋อม ลักษณะสภาพภูมิประเทศสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1) **ที่ราบลุ่มฝั่งตะวันตก** ลักษณะพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณสองฝั่งของลำน้ำอิงและรอบกว๊านพะเยา มีระดับความสูงประมาณ 400 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ครอบคลุม 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองพะเยา อำเภอแม่ใจ อำเภอดอกคำใต้ และอำเภอจุน ซึ่งบริเวณที่ราบลุ่มด้านฝั่งตะวันตกนี้ ถือว่าเป็นพื้นที่ที่สำคัญที่สุดของจังหวัด เนื่องจากเป็นที่ตั้งของอำเภอเมืองพะเยาและกว๊านพะเยาซึ่งเป็นศูนย์รวมทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และหน่วยงานราชการของจังหวัด

2) **ที่ราบลุ่มฝั่งตะวันออก** ลักษณะพื้นที่ดังกล่าวจะตั้งอยู่บริเวณสองฝั่งของลำน้ำยมและลำน้ำแม่ลาว มีระดับความสูง 300-400 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ครอบคลุม 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอปง อำเภอเชียงม่วน และอำเภอเชียงคำ บริเวณพื้นที่ราบลุ่มฝั่งตะวันออกนี้ ใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมของเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่

3) **ที่ราบสูงและภูเขา** ที่ราบสูงและภูเขามีระดับความสูงประมาณ 300-1,500 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ครอบคลุมพื้นที่ทุกอำเภอในจังหวัดพะเยา โดยเป็นที่ราบสูงและภูเขา 4,685 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นลักษณะภูมิประเทศที่มีพื้นที่มากที่สุดในจังหวัดพะเยา

¹ ดร.สุทนต์ พงศ์พัฒนศิริ, 2555. การศึกษาสำรวจสภาพต้นทุนศักยภาพและทิศทางการพัฒนาจังหวัดพะเยา

4.1.3 ลักษณะการปกครองจังหวัดพะเยา

ปัจจุบันจังหวัดพะเยา ประกอบด้วย อำเภอ 9 อำเภอ คือ เมืองพะเยา แม่ใจ เชียงคำ ดอกคำใต้ ปง จุน เชียงม่วน ภูซาง และภูกามยาว แบ่งเป็น 68 ตำบล 779 หมู่บ้าน/39 ชุมชน (อยู่ในเขตเทศบาลเมืองพะเยา จำนวน 13 ชุมชน และเทศบาลเมืองดอกคำใต้ 26 ชุมชน) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดพะเยา ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 2 แห่ง เทศบาลตำบล 33 แห่ง และ องค์การบริหารส่วนตำบล 36 แห่ง โดยแต่ละอำเภอมียุทธศาสตร์ดังต่อไปนี้

1. อำเภอเมืองพะเยา² เดิม “อำเภอพะเยา” เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงราย และในปี พุทธศักราช 2520 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดพะเยาขึ้น อำเภอพะเยาจึงได้รับการเปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอเมืองพะเยา” เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพะเยาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา มีเทือกเขาสูงทางทิศตะวันตก คือ “ดอยหลวง” ลักษณะพื้นที่ทางทิศเหนือและทิศตะวันตกเป็นที่ราบสูงและลาดต่ำมาทางทิศตะวันออกและทิศใต้ บริเวณกลางมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติขนาดใหญ่ คือ “กว๊านพะเยา” มีเนื้อที่ประมาณ 12,831 ไร่ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดและเป็นที่ยลเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพะเยา มีเนื้อที่ 842.08 ตร.กม./526,250 ไร่ ประชากรรวม 125,238 คน ชาย 60,239 คน หญิง 64,999 คน (ข้อมูลทะเบียนราษฎร ปี 2560) ประกอบด้วย 172 หมู่บ้าน และ 15 ตำบล คือ ตำบลเวียง ตำบลแม่ต๋ำ ตำบลแม่ยาว ตำบลบ้านต๋น ตำบลบ้านต๊ำ ตำบลบ้านต๋อม ตำบลแม่ปืม ตำบลแม่กา ตำบลบ้านใหม่ ตำบลจำปาหวาย ตำบลท่าวังทอง ตำบลแม่ใส ตำบลบ้านสา ตำบลท่าจำปี ตำบลสันป่าม่วง

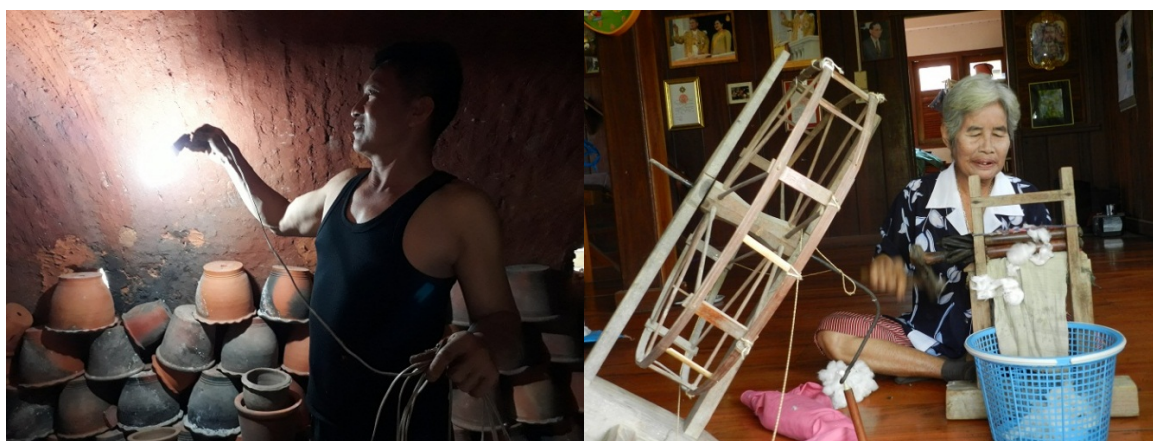

ภาพที่ 4 - 2 จุดท่องเที่ยวริมกว๊านพะเยา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

2. อำเภอดอกคำใต้ ประวัติอำเภอดอกคำใต้ ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ซึ่งมีพ่อขุนรามคำแหงเป็น กษัตริย์ ได้มีสัมพันธไมตรีอย่างดียิ่งกับ เมืองภูกามยาว (จังหวัดพะเยาในปัจจุบัน) ซึ่งมีพ่อขุนงำเมืองเป็น กษัตริย์ พ่อขุนรามคำแหงได้เสด็จมาเยี่ยมเป็นประจำ โดยยกขบวนช้าง ม้า บริวาร มาเป็นอันมาก โดยเสด็จ ผ่านทางเวียงโกศัย (เมืองแพร่) ผ่านมาทางอำเภอดอกคำใต้ จนถึงเมืองภูกามยาว จนเกิดรอยตีนช้าง ตีนม้า เมื่อฝนตกทำให้น้ำไหลตามรอยตีนช้าง ตีนม้า จนกลายเป็นร่องลึก เรียกว่า “แม่น้ำร่องช้าง” ประชาชนเห็น

² ข้อมูลอำเภอ ข้อ 1 – 9 สรุปเรียบเรียงจาก <http://www.amphoe.com/menu.php>

ว่าเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์จึงมาตั้งบ้านแปงเมืองอยู่ตามลำน้ำ และประกอบกับสองฝั่งลำน้ำร่องข้างมีต้นดอกคำใต้ขึ้นเป็นอันมาก จึงตั้งชื่อชุมชนนี้ว่า บ้านดอกคำใต้ ต่อมาชุมชนมีขนาดใหญ่ขึ้น และยกฐานะเป็นอำเภอ เมื่อ พ.ศ. 2397 และถูกยุบเป็นตำบล เมื่อ พ.ศ. 2457 จนถึง พ.ศ. 2500 ได้ยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอ และเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2508 ได้ยกฐานะเป็นอำเภออีกครั้งจนถึงปัจจุบัน มีเนื้อที่ 823.29 ตร.กม. ประชากรรวม 69,181 คน ชาย 33,547 คน หญิง 35,634 คน (ข้อมูลทะเบียนราษฎร ปี 2560) เป็นอำเภอที่อยู่ใกล้อำเภอเมืองพะเยามากที่สุดระยะห่างจากตัวเมืองพะเยาประมาณ 11 กิโลเมตร ประกอบด้วย 99 หมู่บ้าน และ 12 ตำบล คือ ตำบลดอกคำใต้ ตำบลดอนศรีชุม ตำบลบ้านถ้ำ ตำบลบ้านปิน ตำบลห้วยลาน ตำบลสันโค้ง ตำบลป่าซาง ตำบลหนองหล่ม ตำบลดงสุวรรณ ตำบลบุญเกิด ตำบลสว่างอารมณ์ ตำบลคือเวียง

ภาพที่ 4 – 3 ภูมิปัญญาคนดอกคำใต้ อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา

3. อำเภอจุน อำเภอจุนเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณเวียงลอ “เวียงลอ” เป็นเมืองที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมานาน ซึ่งอยู่ในยุคเดียวกับเมืองพะเยา ซึ่งเป็นอาณาจักรหนึ่งของล้านนาไทย และเดิมอำเภอจุนเดิมเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย แยกตำบลจุน และตำบลลอ อำเภอเชียงคำ ตั้งเป็นกิ่งอำเภอตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องแบ่งท้องที่ตั้งเป็นกิ่งอำเภอ พ.ศ. 2506 และตั้งเป็นอำเภอเมื่อปี 2508 มีเนื้อที่ 571.231 ตร.กม. ประชากรรวม 49,302 คน ชาย 23,800 คน หญิง 25,502 คน (ข้อมูลทะเบียนราษฎร ปี 2560) ประกอบด้วย 86 หมู่บ้าน และ 7 ตำบล คือ ตำบลห้วยข้าวก่ำ ตำบลจุน ตำบลลอ ตำบลหงส์หิน ตำบลทุ่งรวงทอง ตำบลห้วยยางขาม ตำบลพระธาตุซิงแกง

ภาพที่ 4 - 4 โบราณสถานเวียงลอ อำเภोजุน

ภาพที่ 4 - 5 วัดพระธาตุขิงแกง อำเภोजุน

4. อำเภอเชียงคำ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว ร.ศ.117 ประเทศไทยจัดระเบียบการปกครองแผ่นดินในภูมิภาคเป็นมณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน ครั้งนั้น อำเภอเชียงคำ แขวงน้ำลาว (รวมพื้นที่อำเภอเทิง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ในปัจจุบัน) ขึ้นในเขตการปกครองของจังหวัดน่าน โดยมีเจ้าสุริวงค์ ดำรงตำแหน่งข้าหลวง ที่ว่าการแขวงตั้งอยู่ ณ บ้านเวียงพระแก้ว ปัจจุบันเป็นบ้านเวียง ม.6 ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ เมื่อ พ.ศ. 2447 ทางราชการได้ยุบบริเวณน่านเหนือ แบ่งพื้นที่ออกเป็นอำเภอเชียงคำ อำเภอเทิง และอำเภอเชียงของ ขึ้นอยู่เขตการปกครองจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นชื่อมาจากบริเวณเชียงใหม่เหนือ พร้อมแต่งตั้งพระยาพิศาลคีรี ดำรงตำแหน่งนายอำเภอเชียงคำ เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2520 ได้มีพระราชบัญญัติตั้งจังหวัดพะเยาขึ้น โดยโอนพื้นที่เขตการปกครองอำเภอเชียงคำมาขึ้นเขตปกครองจังหวัดพะเยา มีเนื้อที่ 707.35 ตร.กม. ประชากรรวม 69,683 คน ชาย 34,612 คน หญิง 35,071 คน (ข้อมูลทะเบียนราษฎร ปี 2560) ประกอบด้วย 134 หมู่บ้าน และ 10 ตำบล คือ ตำบลห้วยวน ตำบลน้ำแวน ตำบลเวียง ตำบลฝายกวาง ตำบลเจดีย์คำ ตำบลร่มเย็น ตำบลเชียงบาน ตำบลแม่ลาว ตำบลอ่างทอง ตำบลทุ่งผาสุข

5. อำเภอเชียงม่วน เดิมมีฐานะเป็นตำบลเชียงม่วนอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอบ้านม่วง จังหวัดน่าน ต่อมาปี พ.ศ. 2496 ได้โอนเขตการปกครองไปขึ้นอยู่กับจังหวัดเชียงราย มีฐานะเป็นกิ่งอำเภอขึ้นการปกครองอยู่กับอำเภอปง ต่อมาได้มีการแบ่งพื้นที่ตำบลสระ ตำบลเชียงม่วน ออกจากอำเภอปง จังหวัดเชียงราย พร้อมทั้งประกาศจัดตั้งตำบลบ้านมางอีกหนึ่งตำบล รวมเป็นกิ่งอำเภอเชียงม่วน จังหวัดเชียงราย ขึ้นตรงกับอำเภอปง ใน พ.ศ. 2518 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นอำเภอเชียงม่วน ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 จึงได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดพะเยา อำเภอเชียงม่วนจึงย้ายมาขึ้นกับจังหวัดพะเยาจนถึงปัจจุบัน มีเนื้อที่ 722.86 ตร.กม. ประชากรรวม 18,825 คน ชาย 9,396 คน หญิง 9,429 คน ประกอบด้วย 34 หมู่บ้าน และ 3 ตำบล คือ ตำบลเชียงม่วน ตำบลบ้านมาง ตำบลสระ

ภาพที่ 4 – 6 พื้นที่เพาะปลูกของชาวบ้านเชียงม่วน

ภาพที่ 4 – 7 แก่งหลวง อุทยานแห่งชาติดอยภูนาง

6. อำเภอปง เป็นอำเภอที่เก่าแก่แห่งหนึ่ง มีที่มา 2 ทศนะ ทศนะหนึ่ง มาจากตำนานพระธาตุดอยหยวก โดยในสมัยพุทธกาลได้มีพญานาคขอลงโทษต่อพระพุทธเจ้า ภาษาพื้นเมืองว่า “ปงโตษ” ต่อมา มีการสร้างพระธาตุดอยหยวกและสร้างเมืองขึ้น เรียกว่า “เมืองปง” อีกทศนะหนึ่งมาจากตำนานปรัมปราเล่าว่า ปู่ฟ้าโง้ม ซึ่งโดยปกติจะมีรูปร่างที่ใหญ่โตมโหฬารเวลาเดินไปไหนมาไหนต้องก้มหัวลงเพื่อไม่ให้ถูกฟ้า (โง้ม คืออาการที่คนก้มหัวหลบ) ได้นั่งข้าวเหนียว แล้วปง หรือปลดลง ณ บ้านแห่งหนึ่ง ต่อมาบริเวณดังกล่าวจึงได้ชื่อว่า “เมืองปง” วันที่ 20 สิงหาคม 2520 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดพะเยา และได้โอนอำเภอปง จากการปกครองของจังหวัดเชียงราย ให้มาขึ้นอยู่ในปกครองของจังหวัดพะเยาจนปัจจุบัน มีเนื้อที่ 1,783.45 ตร.กม. ประชากรรวม 52,253 คน ชาย 26,148 คน หญิง 26,105 คน ประกอบด้วย 88 หมู่บ้าน และ 7 ตำบล คือ ตำบลปง ตำบลควร ตำบลลอย ตำบลจิม ตำบลผาซำน้อย ตำบลนาปรัง ตำบลขุนควร

7. อำเภอแม่ใจ จัดตั้งขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยในสมัยนั้นได้มีพระบรมราชโองการประกาศให้จัดแบ่งท้องที่ปกครองเป็นเมืองและตำบล เมื่อ ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453) ในขณะนั้น “แม่ใจ” มีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งในจำนวน 3 อำเภอ และ 10 เมือง ซึ่งได้จัดการปกครองรวมกันเข้าเป็นจังหวัดพายัพ ภาคเหนือ ต่อมาได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 9 มิถุนายน ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453) กำหนดให้อำเภอแม่ใจขึ้นกับเมืองเชียงราย และอยู่ในเขตมณฑลพายัพ ต่อมาในปี ร.ศ. 133 (พ.ศ. 2457) อำเภอแม่ใจ ถูกยุบให้เหลือฐานะเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอพวน ต่อมาในปี พ.ศ. 2501 กรมการปกครองได้พิจารณาเห็นว่าท้องที่ตำบลแม่ใจ ตำบลศรีถ้อย ตำบลแม่สุก อำเภอพวน และตำบลแม่ปืม อำเภอพะเยา บางส่วน สมควรยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอ ดังนั้น เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2506 กระทรวงมหาดไทยจึงออกประกาศพระราชกฤษฎีกาให้รวมเขตปกครองตำบลแม่ใจ ตำบลศรีถ้อย ตำบลป่าแฝก และตำบลแม่สุก อำเภอพวน ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ เรียกว่า “กิ่งอำเภอแม่ใจ” อยู่ในการปกครองของอำเภอพวน จังหวัดเชียงราย

ต่อมากรมการปกครองพิจารณาเห็นสมควรให้ยกฐานะกิ่งอำเภอแม่ใจ ขึ้นเป็นอำเภอเช่นเดิม กระทรวงมหาดไทยจึงได้ออกพระราชกฤษฎีกายกฐานะกิ่งอำเภอแม่ใจ ขึ้นเป็นอำเภอแม่ใจ ตั้งแต่วันที่ 28 กรกฎาคม 2508 โดยให้ขึ้นอยู่ในความปกครองของจังหวัดเชียงราย และต่อมาในปี พ.ศ. 2520 เมื่อมี

พระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดพะเยา อำเภอแม่ใจจึงกลายเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพะเยา มีเนื้อที่ 300.76 ตร.กม. ประชากรรวม 33,783 คน ชาย 16,470 คน หญิง 17,313 คน ประกอบด้วย 66 หมู่บ้าน และ 6 ตำบล คือ ตำบลแม่ใจ ตำบลศรีถ้อย ตำบลแม่สุก ตำบลป่าแฝก ตำบลบ้านเหล่า ตำบลเจริญราษฎร์

ภาพที่ 4 - 8 หนองเล็งทราย แหล่งน้ำสำคัญของคนแม่ใจ

8. อำเภอภูซาง เดิมกิ่งอำเภอภูซางมีชื่อเรียกว่า “เมืองเวียงแก” ซึ่งดูจากหลักฐานที่วัดบ้านแกและคันคูเมืองเดิม คาดว่าตั้งมากกว่า 4,000 ปี ซึ่งอาจตั้งขึ้นมาพร้อมกับเมืองเวียงลอ ในเขตอำเภอจุน ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประมาณปี พ.ศ. 2442 ประเทศไทยได้จัดระเบียบการปกครองแผ่นดินในภูมิภาคเป็นมณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน เมืองเวียงแก จึงขึ้นการปกครองกับอำเภอเชียงคำ เรื่อยมาจนถึงวันที่ 26 มิถุนายน 2539 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศแยกพื้นที่อำเภอเชียงคำตั้งเป็น 1 กิ่งอำเภอ มีชื่อเรียกว่า “กิ่งอำเภอภูซาง” โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 15 กรกฎาคม 2539 และต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้นเป็น “อำเภอภูซาง” ในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน 2550 โดยมีเนื้อที่ 370.20 ตร.กม. ประชากรรวม 31,843 คน ชาย 15,794 คน หญิง 16,049 คน ประกอบด้วย 59 หมู่บ้าน และ 5 ตำบล คือ ตำบลภูซาง ตำบลป่าสัก ตำบลทุ่งกล้วย ตำบลเชียงแวง ตำบลสบง

ภาพที่ 4 - 9 ตลาดขายแต่นบ้านฮวก อ.ภูซาง

ภาพที่ 4 - 10 อุทยานแห่งชาติภูซาง

9. อำเภอกุกามยาว ใน พ.ศ. 2520 มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดพะเยาขึ้น โดยแยกมาจาก จังหวัดเชียงราย เนื่องจากอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา มีอาณาเขตที่กว้าง ประชากรมีมาก ท้องที่บาง ตำบลอยู่ห่างไกลจากอำเภอ และสภาพท้องที่โดยทั่วไปมีแนวโน้มที่จะมีความเจริญเพิ่มขึ้นในด้านต่างๆ ดังนั้น เพื่อประโยชน์ในการปกครองและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน กระทรวงมหาดไทยจึงมีประกาศ กระทรวงมหาดไทยแบ่งพื้นที่อำเภอเมืองพะเยา เพื่อจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอ 1 แห่ง ชื่อว่า “กิ่งอำเภอกุกามยาว” ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2540 เป็นต้นไป ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกา ตั้งกิ่งอำเภอกุกามยาว เป็น "อำเภอ กุกามยาว" ในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน 2550 โดยมีเนื้อ ที่ 213.83 ตร.กม. ประชากรรวม 21,145 คน ชาย 10,124 คน หญิง 11,021 คน ประกอบด้วย 41 หมู่บ้าน และ 3 ตำบล คือ ตำบลห้วยแก้ว ตำบลดงเจน ตำบลแม่อิง

จากรายละเอียดลักษณะการปกครองของจังหวัดพะเยาทั้ง 9 อำเภอดังกล่าว ขอสรุปและนำเสนอ เป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 4 – 1 ลักษณะการปกครองของจังหวัดพะเยา

ลำดับที่	อำเภอ	ประชากรรวม	พื้นที่	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาลเมือง		เทศบาลตำบล		องค์การบริหารส่วนตำบล	
						จำนวน	รายชื่อ	จำนวน	รายชื่อ	จำนวน	รายชื่อ
1	เมืองพะเยา	125,238	842.08	15	172	1	พะเยา	9	1. ท่าวังทอง 2. บ้านต๋อม 3. บ้านต้า 4. แม่กา 5. แม่ปืม 6. สันป่าม่วง 7. บ้านใหม่ 8. ทำจำปี 9. บ้านสา	4	1. จำป่าหวาย 2. แม่ณาเรือ 3. แม่ใส 4. บ้านตุ่น
2	ดอกคำใต้	69,181	823.29	12	99	1	ดอกคำใต้	3	1. บ้านถ้ำ 2. ห้วยลาน 3. หนองหล่ม	7	1. ดอกคำใต้ 2. ดงสุวรรณ 3. สันโค้ง 4. ป่าซาง 5. คีอเวียง 6. ดอนศรีชุม 7. บ้านป็น
3	จุน	49,302	571.23	7	86	-	-	5	1. ห้วยข้าวก่ำ 2. เวียงลอ 3. จุน 4. หงส์หิน 5. พุ่งรวทอง	2	1. พระธาตุซึงแกง 2. ห้วยยางขาม

ลำดับที่	อำเภอ	ประชากรรวม	พื้นที่	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาลเมือง		เทศบาลตำบล		องค์การบริหารส่วนตำบล	
		(คน)	(ตร.กม.)			จำนวน	รายชื่อ	จำนวน	รายชื่อ	จำนวน	รายชื่อ
4	เชียงคำ	69,683	707.35	10	134	-	-	4	1. เชียงคำ 2. เวียง 3. ฝ่ายกวาง 4. หย่วน	7	1. เจดีย์คำ 2. น้ำแวน 3. ร่มเย็น 4. เชียงบาน 5. แม่ลาว 6. หุ้งผาสูก 7. อ่างทอง
5	เชียงม่วน	18,825	722.86	3	34	-	-	1	1. เชียงม่วน	2	1. บ้านนาง 2. สระ
6	ปง	52,253	1,783.45	7	88	-	-	3	1. ปง 2. จิม 3. แม่ยม	6	1. นาปริง 2. ควร 3. จิม 4. ออย 5. ผาซ้างน้อย 6. ขุนควร
7	แม่ใจ	33,783	300.76	6	66	-	-	6	1. แม่ใจ 2. บ้านเหล่า 3. รวมใจพัฒนา 4. ป่าแฝก 5. เจริญราษฎร์ 6. ศรีถ้อย	1	1. แม่สุก

ลำดับที่	อำเภอ	ประชากรรวม	พื้นที่	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาลเมือง		เทศบาลตำบล		องค์การบริหารส่วนตำบล	
		(คน)	(ตร.กม.)			จำนวน	รายชื่อ	จำนวน	รายชื่อ	จำนวน	รายชื่อ
8	ภูซาง	31,843	370.20	5	59	-	-	1	1. สบง	4	1. พุ่งกล้วย 2. เชียงแรง 3. ป่าสัก 4. ภูซาง
9	ภูกามยาว	21,145	213.83	3	41	-	-	1	1. ดงเจน	3	1. ห้วยแก้ว 2. แม่อิง 3. ดงเจน
จังหวัดพะเยา		471,253	6,335.06	68	779	2		33		36	

4.1.4 ประชากรจังหวัดพะเยา

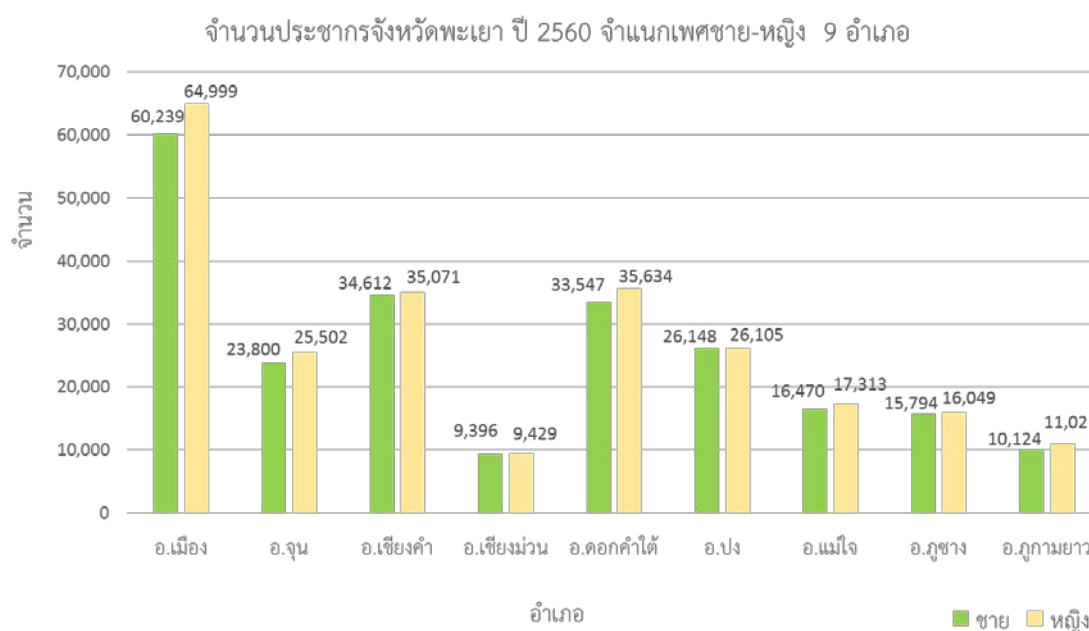
สำหรับข้อมูลด้านประชากร ปี 2560 จังหวัดพะเยา มีประชากรจากการทะเบียนราษฎร จำนวน 471,253 คน และมีจำนวนบ้าน/ครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 185,971 หลัง โดยมีประชาชนอาศัยอยู่ตามบริเวณเทือกเขาสูง ได้แก่ ม้ง เมี่ยน ลีซู ลัวะ และอื่นๆ (ชาวไทยที่อาศัยอยู่พื้นที่สูง) รวม 60 หมู่บ้าน โดยกระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ เช่น เชียงคำ แม่ใจ เมืองพะเยา ดอกคำใต้ เชียงม่วน ปง และภูซาง มีจำนวนประชากร 30,655 คน 6,729 ครัวเรือน (ข้อมูลจากศูนย์พัฒนาชาวเขาจังหวัดพะเยา มกราคม 2559) ทั้งนี้ จากประชากรทั้งหมดและจำนวนหลังคาเรือน แยกรายพื้นที่ 9 อำเภอ ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 – 2 จำนวนประชากรและหลังคาเรือนจังหวัดพะเยา ปี 2560

อำเภอ	จำนวน ประชากรรวม	ชาย	หญิง	จำนวนหลังคา เรือน
■ อ.เมืองพะเยา	125,238	60,239	64,999	52,708
■ อ.จุน	49,302	23,800	25,502	19,570
■ อ.เชียงคำ	69,683	34,612	35,071	29,474
■ อ.เชียงม่วน	18,825	9,396	9,429	7,501
■ อ.ดอกคำใต้	69,181	33,547	35,634	25,478
■ อ.ปง	52,253	26,148	26,105	16,945
■ อ.แม่ใจ	33,783	16,470	17,313	13,991
■ อ.ภูซาง	31,843	15,794	16,049	12,126
■ อ.ภูกามยาว	21,145	10,124	11,021	8,178
รวมทั้งสิ้น	471,253	230,130	241,123	185,971

แหล่งข้อมูล : ข้อมูลทะเบียนราษฎร ปี 2560

จากข้อมูลในตารางข้างต้น พื้นที่ที่มีประชากรจำนวนมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ ในพื้นที่อำเภอเมืองพะเยา มีประชากร 125,238 คน อำเภอเชียงคำ มีประชากร 69,683 คน และอำเภอดอกคำใต้ มีประชากร 69,181 คน ความสำคัญของพื้นที่ทั้ง 3 อำเภอดังกล่าว คือ เป็นที่ตั้งของอำเภอเมืองพะเยา และกว๊านพะเยา ซึ่งเป็นศูนย์รวมทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และหน่วยงานราชการของจังหวัด เป็นย่านการค้าที่สำคัญและเป็นพื้นที่เกษตรกรรมของเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ และลำดับที่ 4 – 9 เรียงจากจำนวนประชากรมากไปน้อย คือ อำเภอปง อำเภอจุน อำเภอแม่ใจ อำเภอภูซาง อำเภอภูกามยาว และอำเภอเชียงม่วน ดังกราฟต่อไปนี้

ทั้งนี้ประชากรจังหวัดพะเยาทั้งหมด ปี 2560 จำนวน 471,253 คน ในขอบเขต 9 อำเภอ สามารถจัดแบ่งประชากรแยกกลุ่มอายุ (ทุกช่วง 5 ปี) ตั้งแต่แรกเกิด ถึงอายุ 85 ปี ขึ้นไปได้ดังตารางต่อไปนี้

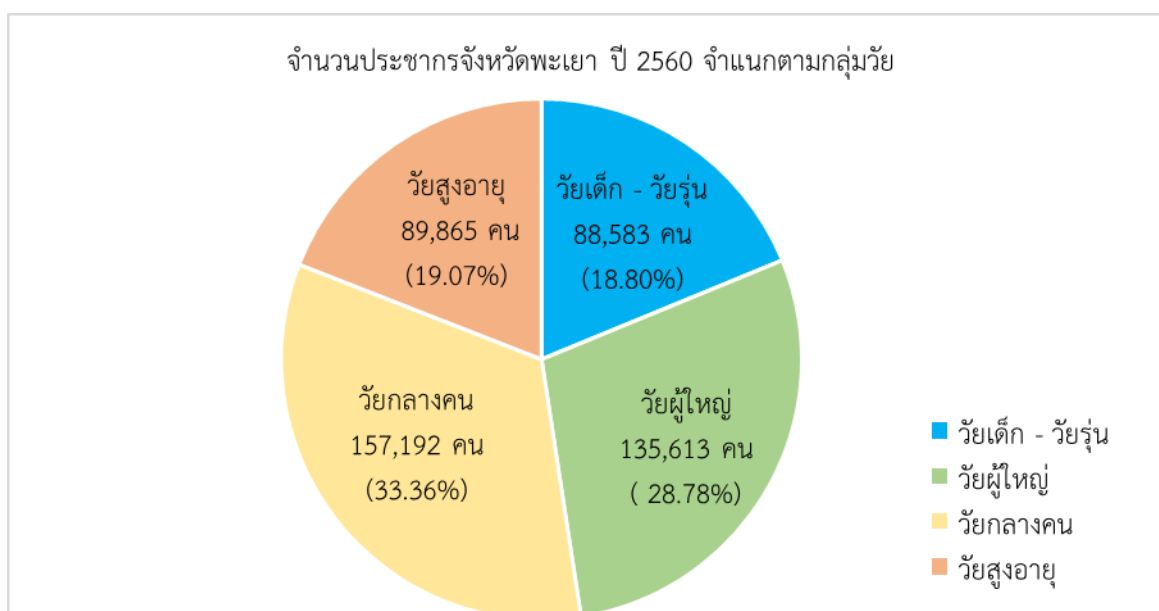
ตารางที่ 4 – 3 ประชากรจังหวัดพะเยาแยกกลุ่มอายุ (พ.ศ.2560)

กลุ่มอายุ (ปี)	ประชากรรวม (คน)	เพศชาย (คน)	เพศหญิง (คน)
00-01	3,466	1,842	1,624
01-04	15,600	7,995	7,605
05-09	21,402	11,093	10,309
10-14	22,706	11,548	11,158
15-19	25,409	12,909	12,500
20-24	35,847	18,023	17,824
25-29	33,311	17,088	16,223
30-34	33,048	16,815	16,233
35-39	33,407	16,892	16,515
40-44	34,322	17,045	17,277
45-49	37,930	17,511	20,419
50-54	43,441	19,905	23,536
55-59	41,499	19,493	22,006
60-64	33,776	15,966	17,810

กลุ่มอายุ (ปี)	ประชากรรวม (คน)	เพศชาย (คน)	เพศหญิง (คน)
65-69	23,501	11,234	12,267
70-74	12,417	5,916	6,501
75-79	9,119	4,166	4,953
80-84	6,574	2,864	3,710
85ขึ้นไป	4,478	1,825	2,653
รวมทั้งหมด	471,253	230,130	241,123

แหล่งข้อมูล : ข้อมูลทะเบียนราษฎร ปี 2560

จากข้อมูลการแบ่งประชากรแยกกลุ่มอายุ ของจังหวัดพะเยา ปี 2560 ดังกล่าว จำนวนประชากรทั้งหมด 471,253 คน เมื่อนำมาวิเคราะห์สามารถจัดแบ่งกลุ่มวัยของประชากร พบว่า ประชากรวัยกลางคน (อายุ 40 – 59 ปี) มีสัดส่วนมากที่สุด คือ จำนวน 157,192 คน หรือ 33.36% รองลงมาคือ ประชากรวัยผู้ใหญ่ (อายุ 20 – 39 ปี) มีจำนวน 135,613 คน หรือ 28.78% ประชากรวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มีจำนวน 89,865 คน หรือ 19.07 % และ ประชากรวัยเด็ก/วัยรุ่น (อายุ 1 – 19 ปี) มีจำนวน 88,583 คน หรือ 18.80 % ตามลำดับ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4 – 11 จำนวนประชากรจังหวัดพะเยา ปี 2560 จำแนกตามกลุ่มวัย

4.1.5 การศึกษา

จากข้อมูลสารสนเทศ ณ วันที่ 7 ธันวาคม 2560 ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดพะเยา พบว่า ในปี 2560 จังหวัดพะเยามีสถานศึกษา ทั้งหมด 478 แห่ง จำแนกตามสังกัด ได้ดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการ มีหน่วยงานในสังกัด ดังนี้

1.1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 242 แห่ง ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1 มี 85 แห่ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2 มี 139 แห่ง และสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 มี 18 แห่ง

1.2 สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน มีสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 21 แห่ง ได้แก่ ประถมสามัญ มี 15 แห่ง ประเภทการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มี 2 แห่ง ประเภทการศึกษาสงเคราะห์ มี 4 แห่ง

1.3 สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา มีสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตพะเยา โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา

1.4 สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 9 แห่ง ได้แก่ สถานศึกษาของรัฐ มี 5 แห่ง สถานศึกษาของเอกชน มี 4 แห่ง

1.5 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดพะเยา มีจำนวน 9 แห่ง

1.6 สำนักบริหารการศึกษาพิเศษ มี 2 แห่ง ได้แก่ ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดพะเยา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 24

2. กระทรวงมหาดไทย หน่วยงานในสังกัดคือ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น มีสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 181 แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 166 แห่ง โรงเรียนเทศบาล จำนวน 15 แห่ง

3. สำนักนายกรัฐมนตรี หน่วยงานในสังกัดคือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน มีสถานศึกษาในสังกัด 1 แห่ง คือ โรงเรียน ตชด.เบ็ดเต๋ ดูเมน

4. สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีสถานศึกษาในสังกัด คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จำนวน 9 แห่ง

5. กระทรวงสาธารณสุข มีสถานศึกษาในสังกัด คือ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา

จากสถานศึกษาตามสังกัดต่างๆ ข้างต้น ในปี 2560 จังหวัดพะเยามีจำนวนนักเรียน นักศึกษา และบุคลากร จำแนกตามสังกัด ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 – 4 จำนวนนักเรียน นักศึกษา บุคลากรจำแนกตามสถานศึกษาในจังหวัดพะเยา

สังกัด	จำนวนนักเรียน นักศึกษา	จำนวนบุคลากร
กระทรวงศึกษาธิการ		
1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	41,229	3,552
2. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน	9,233	465
3. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา	22,618	816
4. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา	6,818	517
5. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ	22,789	222
การศึกษาตามอัธยาศัย		
6. สำนักบริหารการศึกษพิเศษ	1,218	92
กระทรวงมหาดไทย		
- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น	9,204	239
สำนักนายกรัฐมนตรี		
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กองบัญชาการ	110	12
ตำรวจตระเวนชายแดน โรงเรียน ตชด. เบ็ดเตล็ด		
ดูเมน		
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ		
- โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา	967	117
กระทรวงสาธารณสุข		
- วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา	388	52
รวม	114,574	6,084

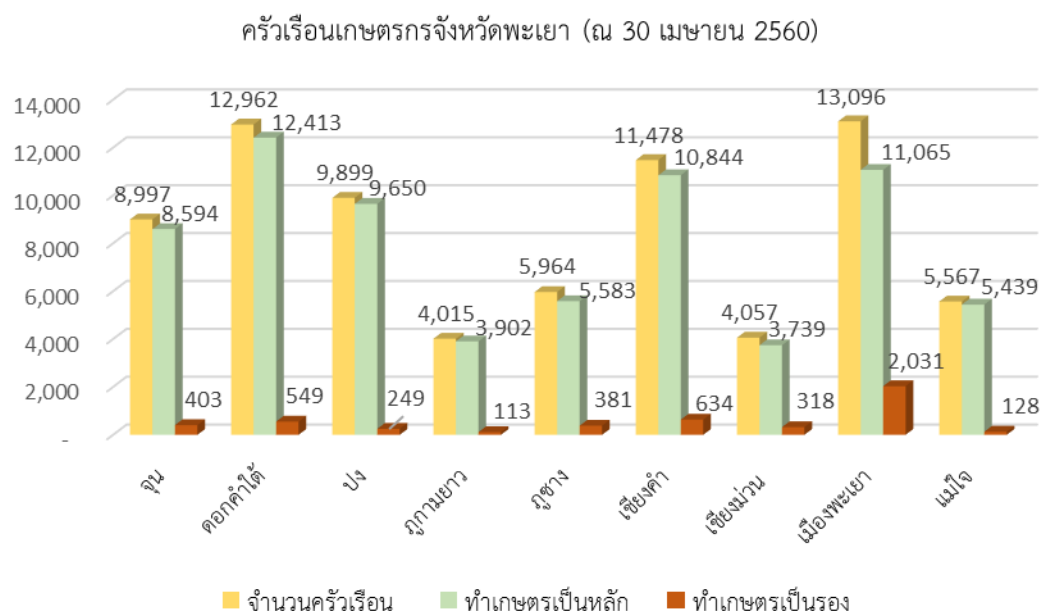
4.1.6 สภาพทางเศรษฐกิจ

จากรายงานทะเบียนเกษตรกร ปี 2559 (กรมส่งเสริมการเกษตร) สรุป ณ วันที่ 30 เมษายน 2560 จังหวัดพะเยามีครัวเรือนเกษตรกร 76,035 ครัวเรือน (ตามทะเบียนบ้าน) สมาชิกในครัวเรือน 166,707 คน ซึ่งหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร มีอายุตั้งแต่ 18 ปี ถึง 65 ปี ขึ้นไป และหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร ส่วนใหญ่มีอายุช่วง 46 – 55 ปี และ 56 -65 ปี

ตารางที่ 4 – 5 หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร จำแนกช่วงอายุ

ช่วงอายุ (ปี)	ครัวเรือน	ร้อยละ
65 ปีขึ้นไป	9,285	12.21
56 - 65 ปี	23,101	30.38
46 - 55 ปี	27,127	35.68
36 - 45 ปี	12,932	17.01
26 - 35 ปี	3,258	4.28
18 - 25 ปี	332	0.44
รวม	76,035	100.00

จากจำนวนครัวเรือนเกษตรกร 76,035 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก 71,229 ครัวเรือน (93.68 %) และเป็นครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นรอง 4,806 ครัวเรือน (6.32 %) ในพื้นที่อำเภอเมืองพะเยามีครัวเรือนเกษตรกรมากที่สุด คือ 13,096 ครัวเรือน รองลงมาคือ อำเภอดอกคำใต้ อำเภอเชียงคำ อำเภอปง อำเภอจุน อำเภอภูซาง อำเภอแม่ใจ อำเภอเชียงม่วน และอำเภอภูกามยาว ตามลำดับ ดังกราฟต่อไปนี้

การประกอบกิจกรรมทางการเกษตรของเกษตรกรจังหวัดพะเยา ได้แก่ ปลูกข้าวนาปี ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อ้อยโรงงาน ปาล์มน้ำมัน ปลูกยางพารา กระจายอยู่ทุกพื้นที่อำเภอ เว้นแต่อ้อยโรงงานที่มีพื้นที่ปลูกที่อำเภอภูซางเพียงแห่งเดียว และทำเพียง 1 ครัวเรือนเท่านั้น โดยกิจกรรมทางการเกษตรส่วนใหญ่ของจังหวัดพะเยา คือ ปลูกข้าวนาปี มีครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูก 58,522 ครัวเรือน และมีพื้นที่ปลูกทั้งหมด 580,630.68 ไร่ ซึ่งอำเภอที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด คือ อำเภอดอกคำใต้ 134,981.27 ไร่ อำเภอจุน 115,021.28 ไร่ อำเภอเมืองพะเยา 90,573.06 ไร่ และอำเภอเชียงคำ 71,018.60 ไร่ ตามลำดับ ส่วนการเกษตรที่ทำรองลงมาคือ ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มีครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูก 12,780 ครัวเรือน และมีพื้นที่ปลูกทั้งหมด 183,885.08 ไร่ อำเภอที่มีพื้นที่ปลูกข้าวโพดมากที่สุด คือ อำเภอปง 95,806.80 ไร่ อำเภอดอกคำใต้ 27,049.42 ไร่ อำเภอเชียงม่วน 26,515.61 ไร่ และอำเภอเชียงคำ 21,921.25 ไร่ ตามลำดับ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในตารางที่ 4 – 6)

นอกจากนี้จะมีการปลูกพืชไร่อื่นๆ อีก ได้แก่ มันสำปะหลัง 7,347 ไร่ หอมแดง 15,549 ไร่ กระเทียม 7,853 ไร่ ขิง 3,081 ไร่ และไม้ผล เช่น ลิ้นจี่ 16,738 ไร่ และลำไย 57,482 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดพะเยา 2559, อ้างใน บรรยายสรุปจังหวัดพะเยา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559)

ตารางที่ 4 – 6 การประกอบกิจกรรมทางการเกษตร จังหวัดพะเยา

ลำดับ	อำเภอ	ปลูกข้าวนาปี		ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์		ปลูกอ้อยโรงงาน		ปลูกปาล์มน้ำมัน		ปลูกยางพารา	
		ครัวเรือน	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ครัวเรือน	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ครัวเรือน	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ครัวเรือน	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ครัวเรือน	พื้นที่ปลูก (ไร่)
1	เมืองพะเยา	10,434	90,573.06	426	4,101.63	0	0	14	88.25	281	3,237.86
2	จุน	7,881	115,021.28	433	4,471.44	0	0	21	151	251	2,318.73
3	เชียงคำ	7,800	71,018.60	1,117	21,921.25	0	0	7	59.72	678	6,202.91
4	เชียงม่วน	2,777	15,587.79	2,046	26,515.61	0	0	43	237.05	197	2,449.05
5	ดอกคำใต้	11,553	134,981.27	1,967	27,049.42	0	0	7	97.75	62	645.86
6	ปง	6,308	38,246.60	6,137	95,806.80	0	0	34	218.79	1,255	14,034.16
7	แม่ใจ	4,479	50,451.82	57	321.27	0	0	10	57.53	139	1,474.52
8	ภูซาง	3,831	27,138.42	469	2,962.51	1	4.50	2	8.2	57	546.14
9	ภูกามยาว	3,459	37,611.84	128	735.15	0	0.00	0	0	32	247.34
	รวม	58,522	580,630.68	12,780	183,885.08	1	4.50	138	918.29	2,952.00	31,156.57

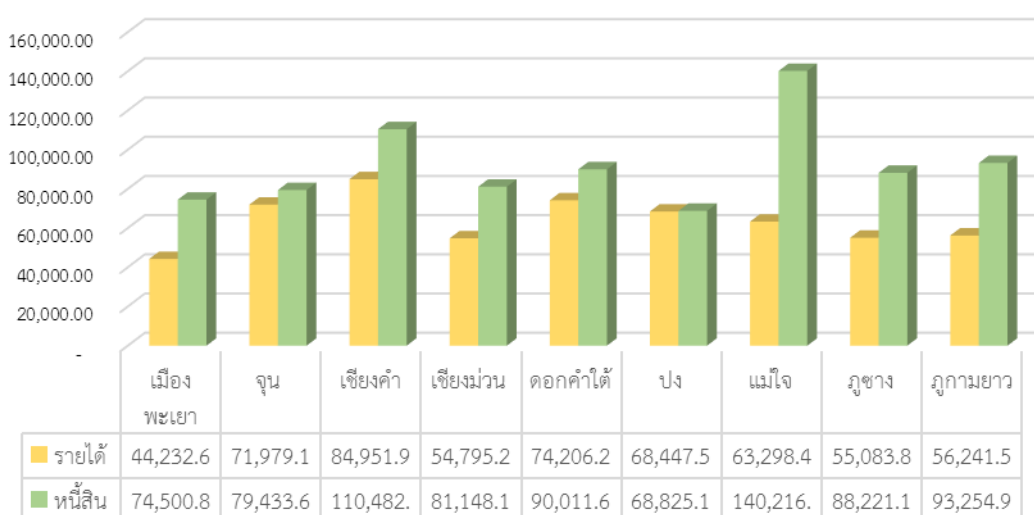
ที่มา ทะเบียนเกษตรกร จังหวัดพะเยา (Famer Map Report 2559, ณ วันที่ 30 เมษายน 2560) , กรมส่งเสริมการเกษตร

ด้านรายได้ หนี้สินครัวเรือน ครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดพะเยามีรายได้ในภาคการเกษตร เฉลี่ย 66,688 บาท/ครัวเรือน/ปี และมีรายได้นอกภาคการเกษตร เฉลี่ย 89,035 บาท/คน/ปี ซึ่งช่วงรายได้ตั้งแต่ น้อยกว่า 60,000 บาท – 1,000,000 บาท ขึ้นไป ซึ่งครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีรายได้น้อยกว่า 60,000 บาท ช่วงรายได้ในภาคการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดพะเยา มีดังนี้

ช่วงรายได้ (บาท)	ครัวเรือน	ร้อยละ
น้อยกว่า 60,000 บาท	33,023	60.99
60,000 - 119,999 บาท	13,350	24.66
120,000 - 179,999 บาท	4,121	7.61
180,000 - 499,999 บาท	3,312	6.12
500,000 - 999,999 บาท	257	0.47
ตั้งแต่ 1,000,000 บาท ขึ้นไป	78	0.14
รวม	54,141	100.00

จากระบบฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกรกลาง ของกรมส่งเสริมการเกษตร รายงานสรุป ณ วันที่ 30 เมษายน 2560 พบว่าครัวเรือนในจังหวัดพะเยาทั้ง 9 อำเภอ มีรายได้ในภาคเกษตรเฉลี่ยรวม 573,236.61 บาท และมีหนี้สินในภาคการเกษตรเฉลี่ยรวม 826,094.39 บาท ซึ่งทั้ง 9 อำเภอจะมีหนี้สินในภาคเกษตรสูงกว่ารายได้ในภาคการเกษตร โดยอำเภอแม่ใจ อำเภอเชียงคำ อำเภอภูกามยาว และอำเภอดอกคำใต้ จะมีหนี้สินสูงสุด รองลงมาคือ อำเภอภูซาง อำเภอเชียงม่วน อำเภอจุน อำเภอเมืองพะเยา และอำเภอปง ตามลำดับ ดังรายละเอียดในกราฟต่อไปนี้

เปรียบเทียบรายได้เฉลี่ย-หนี้สินเฉลี่ยในภาคการเกษตร จังหวัดพะเยา
(สรุปยอด ณ วันที่ 30 เมษายน 2560)

4.1.7 ฐานทรัพยากรจังหวัดพะเยา

1) ทรัพยากรน้ำ

จังหวัดพะเยาตั้งอยู่ในลุ่มน้ำอิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขงในลุ่มน้ำโขงตอนกลาง โดยครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำ 7,388 ตารางกิโลเมตร มีปริมาณน้ำท่าตามธรรมชาติ 2,247 ล้านลูกบาศก์เมตร มีแม่น้ำสาขาสำคัญคือ แม่น้ำลาว และบางส่วนของพื้นที่อยู่ในลุ่มน้ำยมตอนบนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำเจ้าพระยา มีแม่น้ำสาขาสำคัญคือ แม่น้ำควร แม่น้ำจิม และแม่น้ำยมตอนบนไหลผ่าน สำหรับแหล่งน้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาลในพื้นที่จังหวัดพะเยา บริเวณแอ่งเชียงราย-พะเยา-แม่สาย มีสภาพทางธรณีวิทยาประกอบด้วยชั้นน้ำ 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นน้ำบาดาลในตะกอนน้ำพายุคปัจจุบัน ตะกอนน้ำพายุเก่า และตะกอนลานตะพักลำน้ำระดับสูง และมีแหล่งน้ำผิวดินที่สำคัญ³ ได้แก่

1. กว๊านพะเยา เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศ และใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ เกิดจากลำน้ำหลายสายในเขตอำเภอแม่ใจและเทือกเขาทางทิศตะวันตกของจังหวัดไหลมารวมกันลงสู่กว๊านพะเยา มีเนื้อที่ประมาณ 12,831 ไร่ หรือประมาณ 20.53 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันสามารถเก็บกักน้ำได้ 33.84 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งสามารถช่วยเหลือพื้นที่การเกษตรพื้นที่ท้ายกว๊านพะเยาในช่วงฤดูฝนได้มากถึง 300,000 ไร่ และในฤดูแล้งได้ 13,000 ไร่

ภาพที่ 4 – 12 กว๊านพะเยา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

2. หนองเล็งทราย เป็นแหล่งน้ำที่เป็นต้นน้ำของลำน้ำอิง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอแม่ใจ มีเนื้อที่ประมาณ 5,563 ไร่ และในปัจจุบันสามารถกักเก็บน้ำได้ 6.5 ล้านลูกบาศก์เมตร หนองเล็งทรายเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 1 สิงหาคม 2543 มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 2 รองจากกว๊านพะเยา ตั้งอยู่ในเขตอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา มีพื้นที่ครอบคลุมตำบล 5 ตำบลคือ ตำบลป่าแฝก

³ บรรยายสรุปจังหวัดพะเยา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 (ปรับปรุง : มกราคม 2559)

ตำบลเจริญราษฎร์ ตำบลศรีถ้อย ตำบลแม่ใจ ตำบลบ้านเหล่า มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอำเภอแม่ใจและใกล้เคียง ซึ่งได้อาศัยประกอบอาชีพในการทำประมงโดยรอบหนองเล็งทราย เป็นแหล่งน้ำทำการเกษตรกรรม ปศุสัตว์ รวมทั้งเป็นแหล่งน้ำในการผลิตประปาเพื่ออุปโภคบริโภคให้กับชุมชนตำบลแม่ใจ และชุมชนใกล้เคียง และเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ (มนตรา พงษ์นิล และคณะ. 2547)

ภาพที่ 4 – 13 หนองเล็งทราย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

3. แม่น้ำอิง มีต้นกำเนิดจากดอยหลวง อยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอแม่ใจ ลำน้ำส่วนหนึ่งไหลไปรวมกันที่หนองเล็งทราย และมีลำน้ำสาขาต่างๆ ไหลมาบรรจบเพิ่มขึ้นทำให้เกิดเป็นแหล่งแม่น้ำอิง แล้วไหลลงสู่กว๊านพะเยาในเขตอำเภอเมืองพะเยา และไหลขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือผ่านอำเภอดอกคำใต้ อำเภอภูพานยาว อำเภอจุน จังหวัดพะเยาและเข้าสู่จังหวัดเชียงรายที่อำเภอป่าแดด ก่อนไหลลงสู่ลำน้ำโขงที่บ้านปากอิง ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย มีความยาวรวมทั้งสิ้น 240 กิโลเมตร และมีความยาวของลำน้ำที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดพะเยา 154 กิโลเมตร

4. แม่น้ำยม มีต้นกำเนิดจากดอยภูลังกาของเทือกเขาผีปันน้ำในเขตอำเภอปง แล้วไหลผ่านอำเภอเชียงม่วน ผ่านอำเภอสอง จังหวัดแพร่ ไหลมาบรรจบกันที่แม่น้ำน่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดพะเยา มีความยาว 120 กิโลเมตร โดยมีความยาวรวมทั้งสิ้น 770 กิโลเมตร

2) ทรัพยากรป่าไม้

ฐานทรัพยากรป่าไม้จังหวัดพะเยา จากเนื้อที่ 3,868,248.44 ไร่ เป็นเนื้อที่ป่า 2,001,862.45 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 51.75 และเนื้อที่ไม่ใช่ป่า คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 48.25 โดยมีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย⁴ คือ อุทยานแห่งชาติ 5 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2 แห่ง เขตห้ามล่าสัตว์ป่า 1 แห่ง และป่าสงวนแห่งชาติ 12 แห่ง ดังนี้

2.1) อุทยานแห่งชาติ (5 แห่ง)

1. อุทยานแห่งชาติดอยภูนาง⁵ เป็นอุทยานแห่งชาติ ลำดับที่ 127 ของประเทศไทย ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 129 ตอนที่ 51 ลงวันที่ 13 มิถุนายน 2555 ตามพระราชกฤษฎีกา กำหนดบริเวณที่ดินป่าแม่ยม ป่าแม่ต้า และป่าแม่ร่องซุย ในท้องที่ตำบลปลง ตำบลควร ตำบลขุนควร อำเภอปง ตำบลบ้านถ้ำ ตำบลหนองหล่ม ตำบลบ้านปิน อำเภอดอกคำใต้ และตำบลสระ ตำบลเชียงม่วน ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา มีเนื้อที่ทั้งหมด 537,424 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศ สภาพพื้นที่ ประกอบด้วย ภูเขาสูง สลับซับซ้อน มีระดับความสูงตั้งแต่ 361 - 1,222 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีจุดสูงสุดของพื้นที่คือ ดอยภูนาง ตั้งอยู่ในเขต ตำบลปลง อำเภอปง จังหวัดพะเยา สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 1,222 เมตร เป็นต้นกำเนิดลำธารหลายสาย เช่น พื้นที่ป่าแปลงฝั่งตะวันตก มีห้วยแม่แฝง ห้วยแม่ฮิ ห้วยน้ำม่าว ห้วยร่องช้าง ห้วยน้ำแม่จ๊วะ ห้วยน้ำแม่ปั่ง ห้วยกำปองหลวง เป็นต้น พื้นที่ป่าฝั่งตะวันออกมี ห้วยนางดอม ห้วยชิง ห้วยแม่ฮัด ห้วยลึก ห้วยแม่ฮัวะ ห้วยผาโค้ง เป็นต้น ลำห้วยเหล่านี้ ไหลลงสู่แม่น้ำยม

ทรัพยากรป่าไม้ ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูนาง สามารถ จำแนกชนิดป่าได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. ป่าดิบชื้น มีประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ พบตามหุบเขา ริมห้วยและบนภูเขา ได้แก่ ห้วยแม่แฝง ห้วยแม่ปั่ง ห้วยแม่จ๊วะ ประกอบไปด้วยต้นไม้ที่สำคัญ และมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้ยาง ตะเคียน มะม่วงป่า มะยม ไม้พื้นล่าง เช่น ไม้ผอง ไม้หก หวาย เถาวัลย์

2. ป่าดิบเขา มีประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่ พบเห็นตามสันเขาหรือภูเขาที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางตั้งแต่ 1,000 เมตรขึ้นไป โดยจะปะปนอยู่ตามป่าเบญจพรรณ พบมากบริเวณดอยภูนาง ดอยหลวง ดอยประตู่ผา ประกอบด้วยพันธุ์ไม้ประเภทต่างๆ เช่น กอข้าว ก่อตาหมู ก่อแป้น สนสามใบ ไม้พื้นล่าง เช่น ผักกูด กล้วยไม้ดิน

3. ป่าเต็งรัง มีประมาณร้อยละ 30 ของพื้นที่ มีลักษณะเป็นป่าโปร่ง ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย หรือดินลูกรัง ความอุดมสมบูรณ์มีน้อย มีไฟป่าเกิดขึ้นในฤดูแล้ง จะพบเห็นได้ตามพื้นที่ราบหรือค่อนข้างราบ

⁴ บรรยายสรุปจังหวัดพะเยา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 (ปรับปรุง : มกราคม 2559)

⁵ ฝ่ายสารสนเทศ ส่วนวิจัยและพัฒนานวัตกรรมอุทยานแห่งชาติ สำนักอุทยานแห่งชาติ, กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ติดภูเขา ได้แก่ ห้วยสระ ห้วยสิงห์ ห้วยระวาง ห้วยหมื่น ห้วยชิง ห้วยขาม พันธุ์ไม้ที่สำคัญ เช่น เต็ง รัง พลวง กราด พะยอม ตั้ว ตะแบกเลือด รกฟ้า ไม้พื้นล่าง ได้แก่ หญ้าแพรก

4. ป่าเบญจพรรณ มีประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ มีลักษณะเป็นป่าโปร่ง ประกอบด้วยต้นไม้ขนาดเล็กหลายชนิด บางแห่งมีไฟขึ้นผสมกระจุกกระจาย ดินเป็นดินร่วนปนทราย ในฤดูแล้งมักเกิดไฟไหม้ทุกปี พบมากในบริเวณห้วยหลักปัน ห้วยละมัย ดอยหลวง ดอยผาตั้ง และดอยขุนน้ำปี ไม้ที่พบ เช่น สัก ประดู่ แดง มะค่า ตะแบกใหญ่ ชิงชัน ตีนนก ตะคร้อ ไม้พื้นล่าง เช่น ไผ่บง ไผ่ซาง ไผ่ไร่

2. อุทยานแห่งชาติภูซาง⁶ อยู่ในเขตอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีอาณาเขตติดต่อประเทศลาว และเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า มีขนาดพื้นที่ 178,049.62 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศ มีพื้นที่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อนติดเขตแดนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความสูงตั้งแต่ 440-1,548 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ยอดเขาที่สูงที่สุด คือ ยอดเขาดอยผาหม่น มีความสูงประมาณ 1,548 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของแม่น้ำลาว น้ำหนาว น้ำเป้อย น้ำบง และน้ำญวน เพื่อหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมของประชาชนในเขตอำเภอภูซาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

สภาพป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูซาง มีความหลากหลายของชนิดป่า ซึ่งสามารถจำแนกเป็นชนิดป่าต่างๆ โดยอาศัยปัจจัยทางสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ลักษณะดินและลักษณะของพืชพรรณที่ขึ้นอยู่ได้ 5 ชนิด ดังนี้

1. ป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) มีร้อยละ 50 ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติชนิดพันธุ์ไม้ที่พบ เช่น สัก, แดง, ประดู่, มะค่าโมง, ตะแบก, เก็ดแดง เป็นต้น ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง เช่น ไผ่ชนิดต่างๆ และหญ้าชนิดต่างๆ ชนิดพันธุ์ไม้เลื้อย เช่น หนามหัน บันไดลิง (เครือบ้า) เป็นต้น

2. ป่าเต็งรัง (Dry Dipterocarp Forest) มีร้อยละ 30 ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบ เช่น เต็ง, รัง, เหียง, พลวง เป็นต้น ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง เช่น หญ้าชนิดต่างๆ ชนิดพันธุ์ไม้เลื้อย เช่น บันไดลิง (เครือบ้า), ไม้พุ่ม เช่น มะเมี๊ยะ เป็นต้น

3. ป่าดิบเขา (Hill Evergreen Forest) มีร้อยละ 10 ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบ เช่น ไม้ตระกูลก่อ ทะโล้ มณฑาป่า จำปีป่า เป็นต้น ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง เช่น ผักกูด กล้วยไม้เฟิร์น มอส พืชวงศ์ขิงข่า เป็นต้น

4. ป่าดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) มีร้อยละ 8 ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบ เช่น เต็ม ถ่อน ยางแดง ยางขาว ตะเคียนทอง แดง มะค่าโมง เป็นต้น ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง เช่น ไผ่บง ไผ่หก มะพร้าวเต่า พืชวงศ์ขิงข่า เป็นต้น ชนิดพันธุ์ไม้เลื้อย เช่น สะบ้าช้าง เป็นต้น

5. ป่าสน (Pine Forest) มีร้อยละ 2 ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบ เช่น สนสองใบ สนสามใบ ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง เช่นหญ้าชนิดต่างๆ

⁶ ฝ่ายสารสนเทศ ส่วนวิจัยและพัฒนานวัตกรรมอุทยานแห่งชาติ สำนักอุทยานแห่งชาติ, กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

สัตว์ป่าในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูซางมีสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น เลียงผา กวาง เก้ง หมูป่า ลิง ค่าง ชะนี กระเจง หมาวิน ไก่ป่า ไก่ฟ้า กระรอก อีเห็น กระแตเหนือ และนกชนิดต่างๆ ที่พบเห็นมากกว่า 150 ชนิด และสัตว์เลื้อยคลาน เช่น ตะกวด เต่าปูลู ตัวนึ่ง งูชนิดต่างๆ เป็นต้น ซึ่งอุทยานแห่งชาติภูซางได้กำหนดให้เต่าปูลูเป็นสัญลักษณ์ประจำอุทยานแห่งชาติภูซาง

3. อุทยานแห่งชาติดอยหลวง⁷ มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่รอยต่อของ 3 จังหวัด คือ เชียงราย ลำปาง และพะเยา เป็นอุทยานแห่งชาติที่ได้ยกฐานะมาจากวนอุทยานน้ำตกจำปาทอง วนอุทยานน้ำตกผาเกล็ดนาค วนอุทยานน้ำตกปูแกง และวนอุทยานน้ำตกวังแก้ว รวม 4 แห่ง ลักษณะภูมิประเทศอุทยานแห่งชาติดอยหลวงเป็นภูเขาสูงชันสลับซับซ้อน โดยมีเทือกเขาทอดตัวเป็นแนวยาว ในแนวเหนือ - ใต้ ความยาวประมาณกว่า 70 กิโลเมตร มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 400-1,700 เมตร มีบริเวณ "ยอดดอยหลวง" เป็นพื้นที่สูงที่สุดประมาณ 1,694 เมตร และสภาพดินเป็นดินลูกรังผสมหินโดยเฉพาะบนยอดเขา ส่วนบริเวณหุบเขาจะมีดินสีดำอุดมไปด้วยแร่ธาตุ และหินมีลักษณะเป็นหินกรวดหรือหินปูนทราย เป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำวังและกว๊านพะเยา

ด้านพืชพรรณและสัตว์ป่า ประกอบด้วย ป่าชนิดต่างๆ 5 ประเภท ได้แก่ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง และป่าสนเขา มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ เช่น สัก เสลา อินทนิล มะขามป้อม มะกอกป่า มะม่วงป่า ตะเคียนหิน ตะเคียนทอง ชิงชัน ประดู่ กระบก ยมหิน ยมหอม บุนนาค เต็ง รัง เหียง พลวง ยางนา หว้า ก่อเดือย ก่อแป้น ก่อกายาน สนสามใบ รวมถึงไผ่ขาว ไผ่บง กล้วยป่า เฟินก้านดำ ชิงช้า กล้วยไม้ดิน ขายผ้าสีดำ กระแตไต่ไม้ เอื้องผึ้ง หวายป่า เท้าสิงห์โต เอื้องหมายนา ค้างคาวดำ ดุสิตา แววมยุรา กระดุมเงิน และมีสัตว์ป่าประกอบด้วย เลียงผา เก้ง กวางป่า หมูป่า หมี อีเห็น ชะมด บ่าง ชะนี ลิงกัง เสือดาว แมวดำ หมาวิน กระต่ายป่า กระรอกบิน ตะกวด เต่าปูลู งูชนิดต่างๆ รวมไปถึงไก่ป่า นกเงือก นกพญาไฟพันธุ์เหนือ นกปีกลายสก็อต นกกาเหว่าหางยาว นกคิ้วปีกสีฟ้า และนกย้ายถิ่นหายาก เช่น นกกินปลีหางยาว คอสีดำ และนกอื่นมากมายกว่า 200 ชนิด นอกจากนี้ยังมีแมลงมากมายหลายชนิด เช่น ผีเสื้อกลางวัน ผีเสื้อกลางคืน กวางห้าเขา ผีเสื้อใบไม้ใหญ่ ผีเสื้อหางติ่งปารีส ผีเสื้ออุงทอง เป็นต้น

4. อุทยานแห่งชาติแม่ปืม⁸ มีลักษณะภูมิประเทศ แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 ลักษณะภูมิประเทศส่วนมากจะเป็นภูเขาสูงชัน และมีพื้นที่บนเขาน้อยมาก ความยาวจากทิศเหนือ-ใต้ ประมาณ 27 กิโลเมตร และยังเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำแม่แก้วซึ่งตามลำน้ำจะมีลักษณะเป็นโขดหินที่สวยงามและมีน้ำไหลตลอดปี ทิศด้านลาดจะอยู่ทางด้านทิศตะวันออกและตะวันตก จุดที่สูงที่สุดจะอยู่ทางด้านทิศเหนือมีความสูงตั้งแต่ 403-936 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง และส่วนที่ 2 ลักษณะภูมิประเทศเป็นแบบภูเขาสูงชันทอดตัว

⁷ ฝ่ายสารสนเทศ ส่วนวิจัยและพัฒนาอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติ สำนักอุทยานแห่งชาติ, กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

⁸ ฝ่ายสารสนเทศ ส่วนวิจัยและพัฒนาอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติ สำนักอุทยานแห่งชาติ, กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ยาวจากทิศเหนือ-ใต้ มีความยาวประมาณ 32 กิโลเมตร ทิศด้านลาดจะอยู่ทางทิศตะวันออกและตะวันตกที่มีราบบนสันเขา ความกว้างโดยเฉลี่ยตลอด แนวกว้างประมาณ 4 กิโลเมตร และเป็นต้นกำเนิดของลำห้วยแม่ปืมซึ่งมีน้ำไหลตลอดปี จุดสูงสุดที่อยู่บริเวณทางด้านทิศเหนือมีความสูงตั้งแต่ 403-978 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่ปืมประกอบด้วยป่าที่แตกต่างกันถึง 4 ประเภท คือ ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และป่าสนเขา มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ สัก แดง ประดู่ มะค่าโมง ชิงชัน เต็ง รัง เหียง พลวง สนสองใบ และไม้วงศ์ก่อ เป็นต้น ด้วยความหลากหลายของพืชพรรณทำให้พบสัตว์ป่าประเภทนกอยู่เป็นจำนวนมากกว่า 40 ชนิด เช่น นกเขาเขียว นกเขาเขียวก้านทองท้องสีส้ม นกเปล้าธรรมดา นกหัวขวานใหญ่สีเทา นกปรอดเหลืองหัวจุก และเหยี่ยวดง นอกจากนี้ก็มีสัตว์ป่าอื่นๆ อีกมากมาย เช่น เก้ง หมูป่า เสือปลา กระเจิง กระเรียนปลายขนหูสั้น และกระรอก เป็นต้น

5. อุทยานแห่งชาติถ้ำสะเกิน⁹ มีลักษณะภูมิประเทศ เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนวางตัวในแนวเหนือใต้ คล้ายรูปตัวที (T) ตัวเขียนใหญ่ในภาษาอังกฤษ ระดับความสูงของพื้นที่ประมาณ 300 - 1,752 เมตร จากระดับน้ำทะเล มียอดเขาที่สูงที่สุด คือ ยอดดอยจี๋ มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,752 เมตร เป็นพื้นที่ต้นกำเนิดของลุ่มน้ำถึงสามลุ่มน้ำด้วยกัน คือ ลุ่มน้ำยมตอนบน ลุ่มน้ำยาวตอนบน และลุ่มน้ำลาว ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำสายหลักของประเทศ คือ ลำน้ำยม และ ลำน้ำน่าน อันเป็นแม่น้ำสำคัญสายหลักในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของราษฎรริมสองลำน้ำ ส่วนด้านพืชพรรณและสัตว์ป่า มีสภาพป่าประกอบด้วย ป่าดิบเขา พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้ก่อชนิดต่าง ๆ พญาไม้ พญาเสือโคร่ง มะขามป้อมดง สนสามพันปี อบเชย กฤษณา ไม้พื้นล่างได้แก่ มอส เฟิร์นชนิดต่างๆ ป่าดิบชื้น พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ยาง กระบาก สมพง ลำพูป่ากระทุ่ม พืชพื้นล่างได้แก่ กูดตัน กูดพร้าว เอื้องกุหลาบพวง เป็นต้น ป่าดิบแล้ง พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ยางแดง ยางขาว ตะเคียน ตะแบก มะม่วงป่า พืชพื้นล่างได้แก่ ฝั่ หวาย เฟิร์น ปาล์ม ตำว เป็นต้น ป่าเบญจพรรณ พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ มะค่าโมง สมอพิเภก ตะคร้อ เสี้ยวดอกขาว พืชพื้นล่างได้แก่ หญ้าแฝก หญ้าคมบาง และพืชในวงศ์ ชิง ข่า เป็นต้น จากการสำรวจพบว่าสัตว์ป่าส่วนใหญ่เป็นสัตว์ที่เลี้ยงลูกด้วยนมซึ่งมีตั้งแต่ขนาดกลางจนถึงขนาดเล็ก สัตว์เลี้ยงลูก สัตว์ปีก ได้แก่ เสือ เสือผา เก้ง หมูป่า กระรอก กระแต หมาไน เหยี่ยว นกขุนทอง และนกเขา

2.2) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (2 แห่ง)

1. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ ตั้งอยู่ในบริเวณที่ดินป่าน้ำแวน ป่าห้วยไคร้ ป่าแม่จุน และป่าแม่ยม ในท้องที่ตำบลน้ำแวน ตำบลทุ่งผาสุข ตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ ตำบลทุ่งรวงทอง ตำบลห้วยยางขาม ตำบลจุน ตำบลพระธาตุเชิงแกง อำเภอจุน ตำบลลิ้ม ตำบลลอย ตำบลนาปรัง อำเภอปง และบริเวณ

⁹ ฝ่ายสารสนเทศ ส่วนวิจัยและพัฒนานวัตกรรมอุทยานแห่งชาติ สำนักอุทยานแห่งชาติ, กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ที่ดินป่าแม่จูน ป่าห้วยดอกเข็ม และป่าแม่อิงฝั่งขวา ในท้องที่ตำบลล่อ ตำบลห้วยข้าวก่ำ ตำบลจูน ตำบลพระธาตุชิงแกง อำเภอจูน ตำบลห้วยลาน ตำบลป่าซาง ตำบลลงสุวรรณ ตำบลสันโค้ง ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา รวมพื้นที่ประมาณ 231,875 ไร่ หรือ 371 ตารางกิโลเมตร

สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงสลับเนินเขาเป็นลูกกระนาบตลอดพื้นที่ การวางตัวของแนวเขาจะทอดยาวจากทิศเหนือไปทิศใต้ ความลาดชันของพื้นที่อยู่ในช่วงประมาณ 30-60 เปอร์เซ็นต์ มีทรัพยากรป่าไม้ คือ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และมีสัตว์ป่าของท้องถิ่นที่สำคัญอยู่หลายชนิด ได้แก่ นกยูง เลียงผา เก้ง กวาง ไก่ฟ้า กระรอก อีเห็น หนูชนิดต่างๆ นกเขา ลิงลม หมี หมูป่า กระเจิง ตะกวด ลิงวอก นกกระรอก หมูป่า เป็นต้น (ส่วนสารสนเทศด้านอนุรักษ์สัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช . สืบค้นออนไลน์ : 30 มิถุนายน 2561) ¹⁰

2. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยผาช้าง อยู่ในท้องที่ตำบลผาช้างน้อย ตำบลลิม ตำบลออย ตำบลควรร ตำบลขุนควรร อำเภอปง ตำบลสระ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา และตำบลถืมตอง อำเภอเมืองน่าน ตำบลบ้านพี้ กิ่งอำเภอบ้านหลวง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน เนื้อที่ประมาณ 356,926 ไร่ หรือ 571 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือ จดหมู่บ้านห้วยเฟื่องและบ้านปางค่า ตำบลผาช้างน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา ทิศใต้ จดหมู่บ้านพื้เหนือ ตำบลบ้านพี้ อำเภอบ้านหลวง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ทิศตะวันออก จดป่าสงวนแห่งชาติ ป่าน้ำยาง และป่าน้ำสวด อำเภอท่าวังผา และอำเภอเมือง จังหวัดน่าน ทิศตะวันตก จดหมู่บ้านต่างๆ ของตำบลลิม ตำบลควรร ตำบลออย ตำบลขุนควรร อำเภอปง จังหวัดพะเยา

ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยผาช้าง มีทรัพยากรป่าไม้ คือ ป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และทรัพยากรสัตว์ป่า 3 ประเภท คือ ประเภทสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ เลียงผา ซึ่งเป็นสัตว์ป่าสงวน เก้ง กวางป่า เสือโคร่ง หมูป่า หมีควาย บ่าง ฯลฯ ประเภทสัตว์ปีก ได้แก่ นกโพระดกคอสีฟ้า นกโพระดกหน้าผากดำ นกโพระดกธรรมดา นกโพระดกหูเขียว นกพญาไฟใหญ่ นกปรอดหัวโขน นกปรอดเหลืองหัวจุก นกปรอดคอลาย และประเภทสัตว์เลื้อยคลาน ได้แก่ เต่าปูลู เต่าใบไม้ เต่าหับ เต่าเหลือง ตะพาบน้ำ งูเห่า ปลวก งูจงอาง งูกะปะ งูเขียวหางไหม้ท้องเหลือง (ส่วนสารสนเทศด้านอนุรักษ์สัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช . สืบค้นออนไลน์ : 30 มิถุนายน 2561) ¹¹

2.3) เขตห้ามล่าสัตว์ป่า (1 แห่ง)

1. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทับพญาโล กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกาศจัดตั้งกำหนดพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ลอยไร่ ป่าสักลอ และป่าน้ำพุ และพื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณแม่น้ำอิง ในท้องที่ตำบลแม่ลอย อำเภอเทิง ตำบลป่าแดด ตำบลสันมะค่า อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย และตำบลหงส์หิน ตำบลล่อ อำเภอจูน จังหวัดพะเยา ให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

¹⁰ http://www.dnp.go.th/wildlife_it/n_web/lacgant/index_newpage.html

¹¹ http://www.dnp.go.th/wildlife_it/n_web/lacgant/index_newpage.html

พ.ศ. 2535 ลงวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2555 โดยให้ชื่อพื้นที่ว่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทับพญาลอ มี เนื้อที่ 28.91 ตารางกิโลเมตร หรือ 18,070 ไร่ ความยาวรอบพื้นที่ 57.52 กิโลเมตร ประกอบด้วยสังคมพืช 2 แบบ คือ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง มีสัตว์ป่าสงวน คือ เสี่ยงผา และสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ คือ นกยูง เต่าเหลือง สภาพทั่วไปเป็นภูเขาสูงชัน วางตัวในแนวเหนือ-ใต้ จุดสูงสุดคือดอยจิกจ้อง เป็นพื้นที่ป่าใกล้กับชุมชน และล้อมรอบด้วยพื้นที่เกษตรกรรม

2.4) ป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดพะเยา (12 แห่ง)

1. ป่าดอยบ่อส้มและป่าดอยโป่งนก ต.เชียงเร่ง ต.น้ำแวน อ.เชียงคำ จ.พะเยา มีพื้นที่ 45.00 ตารางกิโลเมตร หรือ 28,125.00 ไร่ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกกฎกระทรวง (ฉบับที่ 1005 พ.ศ. 2526) อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ให้ป่าดอยบ่อส้มและป่าดอยโป่งนก ในท้องที่ตำบลเชียงเร่ง และตำบลน้ำแวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เนื้อที่ 28,125 ไร่ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ลงวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ ป่าดอยบ่อส้มและป่าดอยโป่งนก มีไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้มะค่าโมง ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้พลวง และไม้ชนิดอื่นที่มีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย จึงกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติเพื่อรักษาสภาพป่าไม้ ของป่า และทรัพยากรธรรมชาติอื่นไว้ (ราชกิจจานุเบกษา, ฉบับพิเศษ เล่ม 100 ตอนที่ 116 หน้า 8-10, 15 กรกฎาคม 2526)

2. ป่าน้ำเปื่อย ป่าน้ำหยวน และป่าน้ำลาว ต.ภูซาง ทุ่งกล้วย ร่มเย็น เวียง แม่ลาว ฝายกวาง อ.เชียงคำ จ.พะเยา มีพื้นที่ 517.09 ตารางกิโลเมตร หรือ 323,181.00 ไร่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกกฎกระทรวง (ฉบับที่ 966 พ.ศ. 2524) อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ให้ป่าน้ำเปื่อย ป่าน้ำหยวน และป่าน้ำลาว ในท้องที่ตำบลภูซาง ตำบลทุ่งกล้วย ตำบลร่มเย็น ตำบลเวียง ตำบลแม่ลาว และตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2524 โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ เนื่องจากป่าน้ำเปื่อย ป่าน้ำหยวน และป่าน้ำลาว เนื้อที่ประมาณ 323,181 ไร่ มีไม้สัก ไม้แดง ไม้มะค่าโมง ไม้ประดู่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้พลวง ไม้อบเชย ไม้ก่อ ไม้ยาง ไม้ตะแบก ไม้จำปีป่า ไม้ตะเคียน และไม้ชนิดอื่นที่มีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรอื่นด้วย จึงกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อรักษาสภาพป่า ไม้ ของป่า และทรัพยากรธรรมชาติอื่นไว้ (ราชกิจจานุเบกษา, ฉบับพิเศษ หน้า 10-11 เล่ม 98 ตอนที่ 216 , 30 ธันวาคม 2524)

3. ป่าน้ำแม่ปืม และป่าดงประดู่ ต.แม่ใจ แม่ปืม อ.แม่ใจ พะเยา จ.พะเยา มีพื้นที่ 49.60 ตารางกิโลเมตร หรือ 31,000.00 ไร่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 527 พ.ศ. 2516 อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ให้ป่าน้ำแม่ปืมและป่าดงประดู่ ในท้องที่ตำบลแม่ใจ อำเภอแม่ใจ และตำบลปืม อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย (ในขณะนั้น) เป็นป่า

สงวนแห่งชาติ โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ เนื่องจากป่าน้ำแม่ปืม และป่าดงประดู่ ในท้องที่ตำบลแม่ใจ อำเภอแม่ใจ และตำบลแม่ปืม อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย (ในขณะนั้น) มีไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้มะค่าโมง ไม้ตะแบก ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้พลวง และไม้ชนิดอื่นที่มีค่าจำนวนมาก และมีของป่า กับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย จึงกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อรักษาสภาพป่า ไม้ ของป่า และทรัพยากรอื่นไว้ (ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 90 ตอนที่ 45 หน้า 140 - 141 , 1 พฤษภาคม 2516)

4. ป่าน้ำแวนและป่าห้วยไคร้ ต.น้ำแวน ฝ่ายกวาง เวียง ลอ อ.เชียงคำ จ.พะเยา มีพื้นที่ 138.00 ตารางกิโลเมตร หรือ 86,250.00 ไร่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 779 พ.ศ. 2519 อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2509 ให้ป่าน้ำแวนและป่าห้วยไคร้ ในท้องที่ตำบลลอ อำเภอจุน ตำบลน้ำแวน ตำบลเวียง และตำบลฝ่ายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย (ในขณะนั้น) เป็นป่าสงวน ลงวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2519 โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ เนื่องจากป่าน้ำแวนและป่าห้วยไคร้ มีไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้พลวง ไม้ตะเคียน ไม้มะม่วงป่า และไม้ชนิดอื่นที่มีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย จึงกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อรักษาสภาพป่า ไม้ ของป่า และทรัพยากรธรรมชาติอื่นไว้ (ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 93 ตอนที่ 80 หน้า 92-93 , 1 มิถุนายน 2519)

5. ป่าแม่จุน ต.จุน อ.เชียงคำ จ.พะเยา จ.พะเยา มีพื้นที่ 166.50 ตารางกิโลเมตร หรือ 104,062.50 ไร่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 208 พ.ศ. 2507 อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 ให้ป่าแม่จุน ในท้องที่ตำบลจุน อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย (ในขณะนั้น) เป็นป่าสงวน ลงวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2507 โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ เนื่องจากป่าแม่จุนมีไม้สัก ไม้แดง ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้พลวง และไม้ชนิดอื่นซึ่งเป็นไม้ชนิดดี มีค่า ขึ้นอยู่เป็นปริมาณมาก เนื้อที่ประมาณ 166.50 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะเป็นป่าต้นน้ำลำธาร จำเป็นต้องสงวนไว้ให้เป็นป่าไม้โดยถาวรตลอดไป เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการครองชีพของประชาชน อันจะมีประโยชน์มากกว่าจะใช้ที่ดินในป่านี้เพื่อประกอบกิจการอย่างอื่น (ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 83 ตอนที่ 23 หน้า 155-156, 10 มีนาคม 2507)

6. ป่าแม่ต๋ำ ต.จำป่าหวาย อ.พะเยา จ.พะเยา มีพื้นที่ 261.80 ตารางกิโลเมตร หรือ 163,625.00 ไร่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 152 พ.ศ. 2505 อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 ให้ป่าแม่ต๋ำ ในท้องที่ตำบลจำป่าหวาย อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย (ในขณะนั้น) เป็นป่าสงวน ลงวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2505 โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ เนื่องจากป่าแม่ต๋ำมีไม้ชนิดดีมีค่าปริมาณมาก เช่น ไม้สัก ไม้มะค่า ไม้ตะเคียน ไม้เต็ง เนื้อที่ประมาณ 261.8 ตารางกิโลเมตร เหมาะสมที่จะกำหนดให้เป็นป่าสงวนไว้เพื่อให้มีไม้ไว้ใช้ตลอดไป เป็นประโยชน์มากกว่าที่จะแผ้วถางลงเป็นที่เพาะปลูก หรือกิจการอย่างอื่น (ราชกิจจานุเบกษา, ฉบับพิเศษ เล่ม 79 ตอนที่ 115 หน้า 89-90, 31 ธันวาคม 2505)

7. ป่าแม่ต้า และป่าแม่นาเรือ ต.บ้านใหม่ บ้านต้า บ้านต้อม บ้านตุ่น แม่นาเรือ อ.พะเยา จ.พะเยา มีพื้นที่ 237.35 ตารางกิโลเมตร หรือ 148,407.00 ไร่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 184 พ.ศ. 2509 อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 กำหนดให้ป่าแม่ต้าและป่าแม่นาเรือ ในท้องที่ตำบลบ้านใหม่ ตำบลบ้านต้า ตำบลบ้านต้อม ตำบลบ้านตุ่น และตำบลแม่นาเรือ อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย (ในขณะนั้น) เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ลงวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2509 โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้คือ เนื่องจากป่าดังกล่าวมีไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้พลวง และไม้ชนิดอื่น ซึ่งมีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย จึงกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อรักษาสภาพป่า ไม้ ของป่า และทรัพยากรธรรมชาติอื่นไว้ (ราชกิจจานุเบกษา, ฉบับพิเศษ เล่มที่ 83 ตอนที่ 119 หน้า 65-66, 31 ธันวาคม 2509)

8. ป่าแม่ยม ต.ปง ควน จิม ออย ผาช้างน้อย สระ เชียงม่วน บ้านม่วง อ.ปง เชียงม่วน จ.พะเยา มีพื้นที่ 2,064.32 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,290,200.00 ไร่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 774 พ.ศ. 2518 อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ให้ป่าแม่ยม ในท้องที่ตำบลออย ตำบลจิม ตำบลผาช้างน้อย ตำบลควน และตำบลปง อำเภอปง และตำบลสระ ตำบลเชียงม่วน และตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดเชียงราย (ในขณะนั้น) เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2518 โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้คือ เนื่องจากป่าแม่ยม มีไม้สัก ไม้แดง ไม้มะค่าโมง ไม้ประดู่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้พลวง ไม้อบเชย ไม้ก่อ ไม้ยาง ไม้ตะแบก ไม้ตะเคียน และไม้ชนิดอื่นที่มีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรอื่นด้วย สมควรกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อรักษาสภาพป่า ไม้ ของป่า และทรัพยากรธรรมชาติอื่นไว้ (ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 93 ตอนที่ 34 หน้า 24-25, 24 กุมภาพันธ์ 2519)

9. ป่าแม่ร่องขุย ต.จำป่าหวาย ปิน อ.พะเยา จ.พะเยา มีพื้นที่ 124.30 ตารางกิโลเมตร หรือ 77,687.50 ไร่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 177 พ.ศ. 2506 อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 ให้ป่าแม่ร่องขุยในท้องที่ตำบลจำป่าหวาย และตำบลปิน อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย (ในขณะนั้น) เป็นป่าสงวน ลงวันที่ 24 มกราคม 2506 โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ เนื่องจากป่าแห่งนี้มีไม้สัก ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้มะค่า ไม้ตะเคียน ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้พลวง และไม้อื่นๆ ซึ่งเป็นไม้ชนิดดีมีค่าขึ้นอยู่ปริมาณมาก เนื้อที่ประมาณ 124.30 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะเป็นป่าต้นน้ำลำธาร จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสงวนไว้ให้เป็นป่าไม้โดยถาวรตลอดไป เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการครองชีพของประชาชน อันจะมีประโยชน์มากกว่าที่จะใช้ที่ดินในป่านี้เพื่อประกอบกิจการอย่างอื่น (ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 80 ตอนที่ 83 หน้า 511-512, 20 สิงหาคม 2506)

10. ป่าแม่ฮ้องป้อ ป่าห้วยแก้ว และป่าแม่อิงฝิ่งซ้าย ต.ดงเจน ห้วยแก้ว ท่าวังทอง อ.เมือง จ.พะเยา มีพื้นที่ 120.72 ตารางกิโลเมตร หรือ 75,450.00 ไร่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 94 พ.ศ. 2508 อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 กำหนดให้ป่าแม่ฮ้องป้อ ป่าห้วยแก้ว และป่าแม่อิงฝิ่งซ้ายในท้องที่ตำบลดงเจน อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย

เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ลงวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2508 โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ เนื่องจากป่าแห่งนี้มีไม้สัก ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้มะค่า ไม้เต็ง ไม้รัง และไม้ชนิดอื่นที่มีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย จึงกำหนดไว้เพื่อรักษาสภาพป่า ไม้ ของป่า และทรัพยากรธรรมชาติไว้ (ราชกิจจานุเบกษา, ฉบับพิเศษ เล่ม 82 ตอนที่ 114 หน้า 114-115, 31 ธันวาคม 2508)

ต่อมาได้มีการออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 1,050 พ.ศ. 2527 ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ให้ยกเลิกกฎกระทรวง ฉบับที่ 94 (พ.ศ. 2508) และให้ป่าแม่ฮ่องป้อ ป่าห้วยแก้ว และป่าแม่อิงฝ้างซ้ายในท้องที่ตำบลห้วยแก้ว ตำบลดงเจนและตำบลท่าวังทอง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ลงวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ เนื่องจากการมป่าไม้มีความประสงค์จะกันพื้นที่บางส่วนออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่ฮ่องป้อ ป่าห้วยแก้ว และป่าแม่อิงฝ้างซ้าย ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 94 (พ.ศ. 2508) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เพื่อมอบให้กองทัพบกดำเนินการจัดตั้งหน่วยทหารระดับกองพันทหารราบ นอกจากนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองใหม่ โดยตั้งอำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย เป็นอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา และตั้งตำบลห้วยแก้ว และตำบลท่าวังทอง อำเภอเมืองพะเยา ขึ้นใหม่ และกำหนดให้ป่าแปลงนี้เป็นป่าสงวนแห่งชาติดัดขึ้นใหม่ โดยให้มีแนวเขต เนื้อที่ และชื่อท้องที่ของป่าสงวนแห่งชาตินี้ถูกต้องตามความเป็นจริง (ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 101 ตอนที่ 74 หน้า 4-5 , 14 มิถุนายน 2527)

11. ป่าห้วยดอกเข็ม และป่าแม่อิงฝ้างขวา ต.ห้วยลาน ดอกคำใต้ ปิน อ.พะเยา จ.พะเยา มีพื้นที่ 158.00 ตารางกิโลเมตร หรือ 98,750.00 ไร่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 175 พ.ศ. 2506 อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 ให้ป่าห้วยดอกเข็มและป่าแม่อิงฝ้างขวา ในท้องที่ตำบลห้วยลาน ตำบลดอกคำใต้ และตำบลปิน อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย (ในขณะนั้น) เป็นป่าสงวน ลงวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2506 โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้คือ เนื่องจากป่าแห่งนี้มีไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้มะค่า และไม้อื่นๆ ซึ่งเป็นไม้ชนิดดีมีค่าขึ้นอยู่ปริมาณมาก เนื้อที่ประมาณ 158.00 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะเป็นป่าต้นน้ำลำธาร จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสงวนไว้ให้เป็นป่าไม้โดยถาวรตลอดไป เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการครองชีพของประชาชน (ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 80 ตอนที่ 83 หน้า 507-508, 20 สิงหาคม 2506)

12. ป่าห้วยบงและป่าห้วยเคียน ต.แม่ปืม บ้านด้า บ้านต้อม อ.พะเยา จ.พะเยา มีพื้นที่ 55.58 ตารางกิโลเมตร หรือ 34,737.00 ไร่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรออกกฎกระทรวงฉบับที่ 149 พ.ศ. 2509 อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 กำหนดให้ป่าห้วยบง และป่าห้วยเคียน ในท้องที่ตำบลแม่ปืม ตำบลบ้านด้า และตำบลบ้านต้อม อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย (ในขณะนั้น) เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2509 โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ เนื่องจากป่าแห่งนี้มีไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้พลวง และไม้ชนิดอื่น ซึ่งมีค่าจำนวนมากและมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย สมควรกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติเพื่อรักษาสภาพป่า ไม้ ของป่า และทรัพยากรธรรมชาติอื่นไว้ (ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 83 ตอนที่ 104 หน้า 775-776, 22 พฤศจิกายน 2509)

3) ทรัพยากรดิน

ทรัพยากรดินโดยทั่วไปของจังหวัดพะเยา สามารถแบ่งตามลักษณะภูมิประเทศออกเป็นลักษณะใหญ่ ๆ ได้ 5 ลักษณะ คือ 1) ดินภูเขา เป็นดินต้นที่เกิดจากสลายตัวของหินภูเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินลักษณะนี้แพร่กระจายอยู่ทั่วจังหวัดพะเยา เนื่องจากจังหวัดพะเยา มีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขา 2) ดินหินปูน การเกิดของดินชนิดนี้เกิดในลักษณะเดียวกับดินภูเขา การแพร่กระจายของดินลักษณะนี้ ส่วนใหญ่จะแพร่กระจายเป็นหย่อมเล็กๆ ทางทิศตะวันออกของจังหวัดพะเยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยผาหัง 3) ดินเหนียว เป็นดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอนที่น้ำพัดพามา จึงพบตามบริเวณที่ราบลุ่มน้ำอิง ดินชนิดนี้เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง 4) ดินค่อนข้างใหม่ ดินชนิดนี้เกิดในลักษณะเดียวกับดินเหนียว แต่ลักษณะดินเป็นดินร่วนหรือดินทราย พบตามบริเวณที่ราบขั้นบันได ความอุดมสมบูรณ์ของดินลักษณะนี้อยู่ในระดับปานกลางถึงต่ำ และ 5) ดินตะกอนเก่า เป็นดินที่เกิดในลักษณะเดียวกับดินเหนียวเช่นกัน แต่มีการสะสมตัวของอนุภาคดินในระยะเวลาน้อยกว่าดินเหนียว แต่มานานกว่าดินค่อนข้างใหม่ และลักษณะดินก็เป็นดินร่วนหรือดินทราย เช่นเดียวกับดินค่อนข้างใหม่ ดังนั้นจึงมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ในระดับปานกลางถึงต่ำ ดินตะกอนเก่านี้จะพบอยู่ในบริเวณที่ราบขั้นบันไดของอำเภอเชียงคำ อำเภอจุน อำเภอดอกคำใต้ อำเภอแม่ใจ และอำเภอเมืองพะเยา เป็นส่วนใหญ่

จากข้อมูลสารสนเทศพัฒนาที่ดิน ของกลุ่มวิเคราะห์สภาพการใช้ที่ดิน กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ทำการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2558 พบว่า การใช้ที่ดินจังหวัดพะเยา แบ่งเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. **พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง** มีเนื้อที่ทั้งหมด 145,861 ไร่ ประกอบด้วย ตัวเมืองและย่านการค้า หมู่บ้าน/ที่ดินจัดสรรสร้าง หมู่บ้านบนพื้นราบ หมู่บ้านชาวไทยภูเขา สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ ถนน พื้นที่อุตสาหกรรมร้าง โรงงานอุตสาหกรรม ลานตากและแหล่งรับซื้อ สถานที่ร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สุสาน ป่าช้า สถานีบริการน้ำมัน สนามกอล์ฟ
2. **พื้นที่เกษตรกรรม** มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,589,168 ไร่ ประกอบด้วย พื้นที่นา พืชไร่ ไม้ยืนต้น ไม้ผล พืชสวน ไร่นาสวนเหวน พืชไร่เลี้ยงสัตว์และโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ พืชไร่ สถานเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรผสมผสาน/ไร่นาสวนผสม
3. **พื้นที่ป่าไม้** มีเนื้อที่ทั้งหมด 2,090,616 ไร่ ประกอบด้วย ป่าไม้ผลัดใบรอสภาพฟื้นฟู ป่าไม้ผลัดใบสมบูรณ์ ป่าผลัดใบรอสภาพฟื้นฟู ป่าผลัดใบสมบูรณ์ และป่าปลูกสมบูรณ์
4. **พื้นที่น้ำ** มีเนื้อที่ทั้งหมด 69,082 ไร่ ประกอบด้วย แม่น้ำ ลำห้วย ลำคลอง หนอง บึง ทะเลสาบ อ่างเก็บน้ำ บ่อน้ำในไร่นา คลองชลประทาน
5. **พื้นที่เบ็ดเตล็ด** มีเนื้อที่ทั้งหมด 64,685 ไร่ ประกอบด้วย พืชไร่ธรรมชาติ พืชไร่สลับไม้พุ่ม/ไม้ละเมาะ พื้นที่ลุ่ม เหมืองเก่า บ่อขุดเก่า เหมืองแร่ บ่อลูกรัง บ่อดิน ที่หินโผล่ พื้นที่ถม ที่ทิ้งขยะ

ตารางที่ 4 – 7 สรุปประเภทการใช้ที่ดิน จังหวัดพะเยา พ.ศ. 2558

สัญลักษณ์	ประเภทการใช้ที่ดิน	เนื้อที่	
		ไร่	ร้อยละ
U	พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง	145,861	3.69
U101	ตัวเมืองและย่านการค้า	23,321	0.59
U200	หมู่บ้าน/ที่ดินจัดสรรร้าง	78	-
U201	หมู่บ้านบนพื้นราบ	91,206	2.31
U202	หมู่บ้านชาวไทยภูเขา	720	0.02
U301	สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ	22,087	0.56
U405	ถนน	1,370	0.03
U500	พื้นที่อุตสาหกรรมร้าง	162	0.01
U502	โรงงานอุตสาหกรรม	4,042	0.10
U503	ลานตากและแหล่งรับซื้อ	645	0.02
U600	สถานที่ร้าง	6	-
U601	สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ	428	0.01
U603	สุสาน ป่าช้า	1,650	0.04
U605	สถานีบริการน้ำมัน	135	-
U701	สนามกอล์ฟ	11	-
A	พื้นที่เกษตรกรรม	1,589,168	40.10
A1	พื้นที่นา	745,685	18.84
A100	นาร้าง	1,525	0.04
A101	นาข้าว	743,779	18.79
A101+A209	นาข้าว+ถั่วเหลือง	10	-
A101+A220	นาข้าว+แตงโม	39	-
A101+A512	นาข้าว+แคนตาลูป	332	0.01
A2	พืชไร่	449,089	11.35
A200	ไร่ร้าง	9,786	0.25
A201	พืชไร่ผสม	83	-
A202	ข้าวโพด	398,645	10.07

สัญลักษณ์	ประเภทการใช้ที่ดิน	เนื้อที่	
		ไร่	ร้อยละ
A202+A207	ข้าวโพด+ฝ้าย	428	0.01
A203	อ้อย	1,520	0.04
A204	มันสำปะหลัง	8,551	0.22
A205	สับปะรด	968	0.03
A206	ยาสูบ	126	-
A207	ฝ้าย	350	0.01
A208	ถั่วเขียว	368	0.01
A209	ถั่วเหลือง	131	-
A216	ข้าวไร่	27,879	0.70
A220	แตงโม	28	-
A222	ชิง	217	0.01
A229	พริก	6	-
A235	กระเจี๊ยบแดง	3	-
A3	ไม้ยืนต้น	174,639	4.39
A301	ไม้ยืนต้นผสม	83	-
A302	ยางพารา	135,826	3.43
A303	ปาล์มน้ำมัน	1,199	0.03
A304	ยูคาลิปตัส	2,956	0.07
A305	สัก	31,069	0.78
A306	สะเดา	23	-
A308	กระถิน	68	-
A309	ประดู่	68	-
A312	กาแฟ	851	0.02
A314	หม่อน	211	0.01
A315	ไผ่ปลูกเพื่อการค้า	709	0.02
A318	จามจุรี	1,371	0.03
A319	ตีนเป็ด	32	-
A321	ยมหอม มะฮอกกานี	14	-

สัญลักษณ์	ประเภทการใช้ที่ดิน	เนื้อที่	
		ไร่	ร้อยละ
A322	กฤษณา	70	-
A323	ตะกั่ว	89	-
A4	ไม้ผล	145,220	3.65
A400	ไม้ผลร้าง/เสื่อมโทรม	42	-
A401	ไม้ผลผสม	4,831	0.12
A402	ส้ม	253	0.01
A404	เงาะ	174	-
A405	มะพร้าว	55	-
A406	ลิ้นจี่	24,690	0.62
A407	มะม่วง	4,990	0.13
A409	พุทรา	42	-
A410	น้อยหน่า	27	-
A411	กล้วย	421	0.01
A412	มะขาม	5,907	0.15
A413	ลำไย	103,246	2.61
A414	ฝรั่ง	34	-
A415	มะละกอ	50	-
A416	ขนุน	4	-
A417	กระท้อน	91	-
A418	ชมพู	13	-
A422	มะนาว	79	-
A425	มะกอกน้ำ มะกอกฝรั่ง	4	-
A426	แก้วมังกร	170	-
A427	ส้มโอ	87	-
A430	มะไฟ ละไม	10	-
A5	พืชสวน	10,985	0.27
A500	พืชสวนร้าง/เสื่อมโทรม	23	-
A501	พืชสวนผสม	39	-

สัญลักษณ์	ประเภทการใช้ที่ดิน	เนื้อที่	
		ไร่	ร้อยละ
A502	พืชผัก	10,816	0.27
A503	ไม้ดอก ไม้ประดับ	59	-
A507	เสาวรศ	10	-
A512	แคนตาลูป	38	-
A6	ไร่มนเวียน	49,323	1.25
A600	ไร่มนเวียนร้าง	17,668	0.45
A602	ข้าวโพด(ไร่มนเวียน)	28,371	0.72
A616	ข้าวไร่(ไร่มนเวียน)	3,284	0.08
A7	ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และโรงเรือนเลี้ยงสัตว์	1,418	0.04
A700	โรงเรือนร้าง	15	-
A701	ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	664	0.02
A702	โรงเรือนเลี้ยงโค กระบือ และม้า	481	0.01
A703	โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ปีก	97	-
A704	โรงเรือนเลี้ยงสุกร	161	0.01
A8	พืชน้ำ	5	-
A802	กก	5	-
A9	สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	11,841	0.29
A900	สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำร้าง	102	-
A902	สถานที่เพาะเลี้ยงปลา	11,680	0.29
A903	สถานที่เพาะเลี้ยงกุ้ง	59	-
A0	เกษตรผสมผสาน/ไร่นาสวนผสม	963	0.02
A001	เกษตรผสมผสาน/ไร่นาสวนผสม	963	0.02
F	พื้นที่ป่าไม้	2,090,616	52.80
F100	ป่าไม่ผลัดใบรอสภาพฟื้นฟู	10,944	0.28
F101	ป่าไม่ผลัดใบสมบูรณ์	885,652	22.37
F200	ป่าผลัดใบรอสภาพฟื้นฟู	49,985	1.26
F201	ป่าผลัดใบสมบูรณ์	1,137,959	28.74
F501	ป่าปลูกสมบูรณ์	6,076	0.15

สัญลักษณ์	ประเภทการใช้ที่ดิน	เนื้อที่	
		ไร่	ร้อยละ
W	พื้นที่น้ำ	69,082	1.76
W101	แม่น้ำ ลำห้วย ลำคลอง	20,944	0.53
W102	หนอง บึง ทะเลสาบ	19,617	0.50
W201	อ่างเก็บน้ำ	20,498	0.52
W202	บ่อน้ำในไร่นา	7,375	0.19
W203	คลองชลประทาน	648	0.02
M	พื้นที่เบ็ดเตล็ด	64,685	1.65
M101	ทุ่งหญ้าธรรมชาติ	4,817	0.12
M102	ทุ่งหญ้าสลับไม้พุ่ม/ไม้ละเมาะ	42,292	1.07
M201	พื้นที่ลุ่ม	11,839	0.30
M300	เหมืองเก่า บ่อขุดเก่า	690	0.02
M301	เหมืองแร่	2,028	0.05
M302	บ่อลูกรัง	619	0.02
M304	บ่อดิน	218	0.01
M403	ที่ดินโผล่	1,429	0.04
M405	พื้นที่ถม	631	0.02
M701	ที่ทิ้งขยะ	122	-
รวมทั้งหมด		3,959,412	100.00

ที่มา : การใช้ที่ดินรายจังหวัด, กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (<http://www.ddd.go.th>)

4.2 สถานการณ์งานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา

4.2.1 สถานการณ์งานวิจัยในพื้นที่จังหวัดพะเยา

ในการศึกษาสถานการณ์งานวิจัยในพื้นที่จังหวัดพะเยา พบการทำงานวิจัยใน 2 ลักษณะ คือ งานวิจัยที่ดำเนินการโดยคนใน (ชาวบ้าน/หน่วยงานในท้องถิ่น) และงานวิจัยที่ดำเนินการโดยคนนอก (นักวิชาการ สถาบันการศึกษา หน่วยงาน) ในที่นี้ขอนำเสนอผลงานการวิจัยที่สามารถสืบค้นได้จากระบบการ

สืบค้นออนไลน์และการสืบค้นจากศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา (หอสมุด) โดยมีผลการวิจัยในรูปแบบเล่มรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์สำหรับผู้สนใจศึกษา ค้นคว้าหรือใช้ประโยชน์จากการวิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้ได้ โดยมีกลุ่มงานวิจัยที่น่าสนใจ ประกอบด้วย งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น งานวิจัยและพัฒนา/วิชาการ โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย งานวิจัยอาจารย์/นักวิชาการโดยมหาวิทยาลัยพะเยา และงานวิจัยสาธารณสุขจังหวัดพะเยา ในส่วนนี้ จึงขอนำเสนอรายละเอียดสถานการณ์งานวิจัยในพื้นที่จังหวัดพะเยา ดังต่อไปนี้

1. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดพะเยา

จากการศึกษา พบว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดพะเยา ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เริ่มมีครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2543 จนถึงพ.ศ. 2559 รวม 20 โครงการ มีนักวิจัยท้องถิ่นพะเยา รวมทั้งหมด 294 คน แบ่งเป็นชาย 164 คน หญิง 130 คน มีประเด็นวิจัยที่ดำเนินการ 8 ประเด็น ประกอบด้วย (1) ศิลปวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 4 โครงการ (2) ชุมชนกับการจัดการทรัพยากร 2 โครงการ (3) สุขภาพ หมอเมือง และสมุนไพร 6 โครงการ (4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3 โครงการ (5) เกษตรกรรมยั่งยืน 1 โครงการ (6) การศึกษากับชุมชน 1 โครงการ (7) การบริหารจัดการท้องถิ่น 2 โครงการ (8) รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 1 โครงการ (ศึกษาทุกอำเภอในภาพจังหวัด) และดำเนินการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นพะเยาในพื้นที่ 6 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ของอำเภอ ชุมชนตามแหล่ง/ลุ่มน้ำเดียวกัน ชุมชนในขอบเขตตำบลเดียวกัน และดำเนินการในหมู่บ้านจำนวน 16 หมู่บ้าน 23 ตำบล ใน 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอแม่ใจ อำเภอจุน อำเภอเชียงคำ อำเภอภูซาง อำเภอปง อำเภอดอกคำใต้ และมีลักษณะโครงการวิจัยที่ดำเนินการในภาพรวมจังหวัด 1 โครงการ โดยมีรายละเอียดแยกเป็นรายโครงการดังตารางฐานข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่พะเยา ตารางที่ 4 – 8

ตารางที่ 4 – 8 ฐานข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่พะเยา สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดประเด็น	หัวหน้าโครงการ	จำนวน ทีมวิจัย	ชาย	หญิง
1	2559	การพัฒนากลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่จังหวัดพะเยา	รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	ผศ.ดร.สาวิตร มีจ้อย	40	19	21

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดประเด็น	หัวหน้าโครงการ	จำนวน ทีมวิจัย	ชาย	หญิง
2	2558	การสืบค้นประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นคนริมน้ำอิงโดย การมีส่วนร่วมของคนใน ชุมชนเวียงลอ ตำบลลอ อำเภอเมือง จังหวัด พะเยา	ศิลปวัฒนธรรม/ ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น	นายชิต กาศสนุก	22	12	10
3	2558	การฟื้นฟูประมงพื้นบ้าน ริมกว๊านโดยการมีส่วน ร่วมของคนในชุมชนบ้าน สันหนองเหนียวหมู่ 3 ตำบลบ้านต๋อม อำเภอ เมือง จังหวัดพะเยา	ชุมชนกับการ จัดการ ทรัพยากร	นายอดิสอน ชูย์คำ	23	14	9
4	2558	การพัฒนากระบวนการ ผลิตผ้าผ่านการเรียนรู้ ข้ามวัฒนธรรม โดยชุมชน บ้านร่องส้าน หมู่ที่ 20 ตำบลร่มเย็น อำเภอเชียง คำ จังหวัดพะเยา	ศิลปวัฒนธรรม/ ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น	นางแวดวง จิตตะมาลา	15	1	14
5	2557	การค้นหาแนวทางในการ พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ เหมาะสมผ่าน กระบวนการทาง วัฒนธรรมของชนเผ่าลัวะ บ้านถิ่นไทยโดยการมีส่วน ร่วมของชุมชน หมู่ที่ 6 ตำบลเชียงแรง อำเภอภู ซาง จังหวัดพะเยา	ศิลปวัฒนธรรม/ ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น	นางดวงพร ทนดี	17	5	12
6	2556	แนวทางการจัดการ สุขภาพเพื่อการพึ่งพา ตนเองโดยการมีส่วนร่วม ของคนในชุมชนบ้านเหล่า หมู่ 9 ตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัด	สุขภาพ หมอ เมืองและ สมุนไพร	ดร.กนกวรรณ เอี่ยมชัย	25	9	16

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดประเด็น	หัวหน้าโครงการ	จำนวน ทีมวิจัย	ชาย	หญิง
		พะเยา					
7	2555	รูปแบบการจัดการศึกษา ที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริม การเรียนรู้สำหรับกลุ่ม ชาติพันธุ์ในพื้นที่อำเภอภู ซาง จังหวัดพะเยา	การศึกษากับ ชุมชน	นางวิลาวัลย์ ไชยมงคล	15	6	9
8	2548	เคลื่อนงานวิจัยและ พัฒนาการแพทย์ชนเผ่า เมี่ยนในพื้นที่บ้านน้ำตัม ต.ผาช้างน้อย อ.ปง จ. พะเยา (เล่ม2)	สุขภาพ หมอ เมืองและ สมุนไพร	นางรพีพรรณ ศิริনারถ	19	8	11
9	2548	เคลื่อนงานวิจัยและ พัฒนาการแพทย์ชนเผ่า เมี่ยนในพื้นที่บ้านห้วย คอกหมู ต.ผาช้างน้อย อ. ปง จ.พะเยา	สุขภาพ หมอ เมืองและ สมุนไพร				
10	2548	เคลื่อนงานวิจัยและ พัฒนาการแพทย์ชนเผ่า เมี่ยนในพื้นที่บ้านปางค่า ต.ผาช้างน้อย อ.ปง จ. พะเยา	สุขภาพ หมอ เมืองและ สมุนไพร				
11	2548	เคลื่อนงานวิจัยและ พัฒนาการแพทย์ชน เผ่าม้งในพื้นที่บ้านสันติสุข ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา	สุขภาพ หมอ เมืองและ สมุนไพร	นางสมพร ตาจุมปู	16	7	9
12	2548	เคลื่อนงานวิจัยและ พัฒนาการแพทย์ชน เผ่าม้งในพื้นที่บ้านปางค่า เหนือ (น้ำคะ) ต.ผาช้าง น้อย อ.ปง จ.พะเยา	สุขภาพ หมอ เมืองและ สมุนไพร				
13	2548	การจัดการท่องเที่ยวเชิง	การท่องเที่ยว	นายสมศักดิ์ เทพตุน	8	8	0

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดประเด็น	หัวหน้าโครงการ	จำนวน ทีมวิจัย	ชาย	หญิง
		นิเวศโดยชุมชน ชาวประมงพื้นบ้าน พื้นที่ กว๊านพะเยา จังหวัด พะเยา	เชิงนิเวศ				
14	2547	การศึกษาและพัฒนากอง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดย ชุมชน ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัด พะเยา	การท่องเที่ยว เชิงนิเวศ	อาจารย์ปัทมา สมิตะสิริ	17	13	4
15	2545	การถ่ายทอดภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้านดนตรีพื้นบ้าน เพื่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และ คุณลักษณะนิสัยของ เยาวชน บ้านทุ่งหลวง และบ้านร่องจั่ว อ.ดอก คำใต้ จ.พะเยา	ศิลปวัฒนธรรม/ ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น	กรรณิการ์ ไชยลังกา	7	6	1
16	2544	กระบวนการแก้ไขปัญหา ขยะอย่างมีส่วนร่วมโดย วิธีการเพิ่มมูลค่า ชุมชน ตำบลแม่ลาว อำเภอเชียง คำ จังหวัดพะเยา	การบริหาร จัดการท้องถิ่น	นายภุชงค์ มหาวงศนันท์	19	11	8
17	2544	การจัดการการท่องเที่ยว เชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยชุมชนชาวม้ง บ้านน้ำ คะ จังหวัดพะเยา	การท่องเที่ยว เชิงนิเวศ	ดารุณี บุญธรรม	6	4	2
18	2544	การถ่ายโอนภารกิจด้าน การผังเมืองสู่ท้องถิ่น: กรณีศึกษา องค์การ บริหารส่วนตำบลท่าวัง ทอง อ.เมือง จ.พะเยา	การบริหาร จัดการท้องถิ่น	นายสมพร คุณารูป	6	6	0

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดประเด็น	หัวหน้าโครงการ	จำนวน ทีมวิจัย	ชาย	หญิง
19	2544	การจัดการทางเลือกให้ เหมาะสมกับการผลิตทาง การเกษตรเพื่อลดการใช้ สารเคมี (ปุ๋ยเคมี) พื้นที่ ต้นน้ำกว๊านพะเยา	เกษตรกรรม ยั่งยืน	วิจิต ถิ่นวัฒนากุล	27	24	3
20	2543	การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติในกลุ่ม น้ำลาว ยวน โดยองค์กร ชุมชน	ชุมชนกับการ จัดการ ทรัพยากร	นางสาวสัททยา วิเศษ	12	11	1
				รวมจำนวนนักวิจัย	294	164	130

ที่มา https://elibrary.trf.or.th/search_ab4.asp

ข้อมูล ณ วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2561

ตำบล อำเภอ จังหวัด และภาคเหนือ ซึ่งมีนักวิจัยจากสังกัดสถาบันการศึกษาต่างและหน่วยงานต่างๆ ที่
ทำการศึกษาวิจัยและร่วมกันศึกษาวิจัย ดังนี้

1. มหาวิทยาลัยพะเยา
2. มหาวิทยาลัยพะเยา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
3. มหาวิทยาลัยพะเยา, สำนักงานสภรณ์จังหวัดพะเยา
4. มหาวิทยาลัยพะเยา, สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองพะเยา
5. มหาวิทยาลัยพะเยา, มหาวิทยาลัยนเรศวร, Hirosaki University
6. มหาวิทยาลัยพะเยา, สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ใจ, สำนักงานประมงอำเภอแม่ใจ, สำนักงาน
ปศุสัตว์อำเภอแม่ใจ, สหกรณ์การเกษตรแม่ใจจำกัด
7. มหาวิทยาลัยพะเยา, ศูนย์วิจัยข้าวโพดข้าวฟ่างแห่งชาติ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)
8. มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา
9. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
10. มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ศูนย์ประสานงานโครงการภาคเหนือตอนบน
11. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
12. ศูนย์ประสานงานโครงการวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น พื้นที่ภาคเหนือตอนบน มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงใหม่
13. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
14. สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
15. ศูนย์วิชาการและเทคโนโลยีสิ่งทอพื้นบ้าน (ฝ้ายแกมไหม) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ทั้งนี้ ผลงานวิจัยและพัฒนา/วิชาการในพื้นที่พะเยาระหว่างปี 2549 – 2556 ทั้ง 34 โครงการ มีดังนี้

ตารางที่ 4 – 9 ฐานข้อมูลงานวิจัย R&D /วิชาการในพื้นที่พะเยา สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
1	2556	ทิศทางการวิจัยและ แนวทางการพัฒนา กว๊านพะเยาสู่ความ ยั่งยืนโดยชาวพะเยา เพื่อเมืองพะเยา	หน่วยจัดการ ความร่วมมือ งานวิจัย ABC	สันธิวัฒน์ พิทักษ์พล	7	มหาวิทยาลัยพะเยา	กว๊านพะเยา	-	เมือง	พะเยา
2	2556	สภาพการ เปลี่ยนแปลงการใช้ ที่ดินราชพัสดุกว๊าน พะเยาและการ พัฒนาเชิงนโยบาย กฎหมาย	หน่วยจัดการ ความร่วมมือ งานวิจัย ABC (3 โครงการ)	วิฑูรย์ ตลุดกำ	1	มหาวิทยาลัยพะเยา	ที่ดินราชพัสดุกว๊าน พะเยา	-	เมือง	พะเยา
3	2556	พัฒนาคณะเพื่อ พัฒนาพื้นที่ด้วย วิชาการ	-	วิบูลย์ วัฒนาร	2	มหาวิทยาลัยพะเยา	สถาบันการศึกษา (มพ.)	-	เมือง	พะเยา
4	2556	การพัฒนาศักยภาพ บุคลากรชุมชนด้าน การท่องเที่ยวและ บริการเพื่อรองรับ การเปิดการค้าเสรี อาเซียนยกระดับ	-	สุริยา สัมจันทร์	2	มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	9 หมู่บ้าน 1) บ้านสาใต้ 2) บ้านสาเหนือ 3) บ้านสันเวียง ใหม่1 4) บ้านสันเวียง	บ้าน สา	เมือง	พะเยา

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
		การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมสู่ความ ยั่งยืนของอำเภอ เมือง จังหวัดพะเยา					ใหม่2 5) บ้านสันป่าค่าง 6) บ้านจั่วเหนือ 7) บ้านจั่วใต้ 8) บ้านสันบัวบก 9) บ้านม่อนแก้ว			
5	2556	ศูนย์พี่เลี้ยงโครงการ เพาะพันธุ์ปัญญา : ศูนย์มหาวิทยาลัย พะเยา	ชุดโครงการ เพาะพันธุ์ปัญญา (พัฒนายุววิจัย)	ประกอบศิริ ภักดีพินิจ	4	มหาวิทยาลัยพะเยา	โรงเรียน 6 แห่ง			
							1) พะเยาพิทยาคม	เวียง	เมือง	
							2) เฉลิมพระเกียรติ	ห้วย แก้ว	ภูกาม ยาว	
							3) สาธิต ม.พะเยา	แม่กา	เมือง	
							4) แม่ใจวิทยาคม	ศรีถ้อย	แม่ใจ	
							5) ภูซางวิทยาคม	สบง	ภูซาง	
							6) ฟากกว๊าน วิทยาคม	บ้านต๋อน	เมือง	
6	2555	การพัฒนา กระบวนการผลิต ข้าวหอมมะลิ ปลอดภัยแบบครบ วงจรเพื่อการพึ่งพา ตนเองอย่างยั่งยืน	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	ไวพจน์ กันจู	4	มหาวิทยาลัยพะเยา สำนักงานสหกรณ์จังหวัด พะเยา	กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูก ข้าวหอมมะลินทรีย์	-	-	พะเยา

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
		ของเกษตรกรผู้ปลูก ข้าวจังหวัดพะเยา								
7	2555	การพัฒนาระบบการ ผลิตถั่วเขียวเพื่อการ พึ่งพาตนเองอย่าง ยั่งยืนของเกษตรกร ผู้ปลูกถั่วเขียวตำบล บ้านถ้ำ อำเภอดอก คำใต้ จังหวัดพะเยา	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	บุญฤทธิ์ สิ้นค้างาม	2	ไม่ระบุ	กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูก ถั่วเขียว	บ้านถ้ำ	ดอก คำใต้	พะเยา
8	2555	แนวทางการพัฒนา ระบบตรวจสอบ ภายในกับธรรมาภิ บาลในองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ 8 จังหวัด ภาคเหนือ เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน	ชุดโครงการ กระจายอำนาจสู่ ท้องถิ่น	พิทยา พานทอง	2	ไม่ระบุ	ภาคเหนือตอนบน (8 จังหวัด)	-	-	พะเยา
9	2555	การพัฒนาความ มั่นคงของกองทุน สวัสดิการชุมชน	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	ภัทรา บุรารักษ์	4	มหาวิทยาลัยพะเยา	กองทุนสวัสดิการ จ. พะเยา	-	-	พะเยา

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
		จังหวัดพะเยา ระยะ ที่ 3 : การขยายผล ความรู้และ ประสบการณ์ด้าน การบริหารจัดการ กองทุนสวัสดิการ ชุมชนแบบมีส่วน ร่วมของกองทุนฯ ต้นแบบให้กับ กองทุนสวัสดิการ ชุมชนในจังหวัด พะเยา								
10	2555	โครงการพัฒนา ระบบฐานข้อมูล สำหรับบริหาร จัดการเชิงพื้นที่แบบ บูรณาการเพื่อ สนับสนุนการ วางแผนพัฒนาและ แก้ไขปัญหาของ ชุมชน	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	นครินทร์ ชัยแก้ว	4	มหาวิทยาลัยพะเยา	องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น (6 อบต. 5 เทศบาล)	สันป่า ม่วง	เมือง	พะเยา
								เจริญ ราษฎร์	แม่ใจ	พะเยา
								บ้านถ้ำ	ดอก คำใต้	พะเยา
								แม่อิง	ภูกาม ยาว	พะเยา
								จุน	จุน	พะเยา
								อ่าทอง	เซียง คำ	พะเยา

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
								ภูซาง	ภูซาง	พะเยา
								นาปริง	ปง	พะเยา
								บ้าน มาง	เชียง ม่วน	พะเยา
11	2554	ระบบการตรวจสอบ องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในรูปแบบ ต่างๆของสำนักงาน ตรวจเงินแผ่นดิน กรณีศึกษาองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่กลุ่มจังหวัด ภาคเหนือตอนบน เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน	ชุดโครงการ กระจายอำนาจสู่ ท้องถิ่น	พิทยา พานทอง	2	ไม่ระบุ	ภาคเหนือตอนบน (8 จังหวัด)			
12	2554	การพัฒนาความ มั่นคงของกองทุน สวัสดิการชุมชน จังหวัดพะเยา ระยะ ที่ 2 : การเพิ่ม ศักยภาพการสื่อสาร	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	ภัทรา บุรารักษ์	6	มหาวิทยาลัยพะเยา	กองทุนสวัสดิการ ชุมชน	แม่สุก	แม่ใจ	พะเยา

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
		ทางการตลาดและ การเสริมสร้างความ มั่นคงทางการ เงินกองทุน สวัสดิการชุมชน ต้นแบบ ตำบลแม่ สุก จังหวัดพะเยา								
13	2554	เครือข่ายความ ร่วมมือเพื่อการ พัฒนาเชิงพื้นที่แบบ สร้างสรรค์	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	กิตติ สัจจาวัฒนา	1	มหาวิทยาลัยพะเยา	นักวิชาการ / นักวิจัย	-	-	
14	2554	การสืบค้นและ จัดการมรดกทาง วัฒนธรรมเมือง พะเยาเพื่อการ พัฒนาเมืองยั่งยืน อย่างสร้างสรรค์	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	ประกอบศิริ ภักดีพิณีจ	7	มหาวิทยาลัยพะเยา สำนักงานโยธาธิการและผัง เมืองพะเยา			เมือง	พะเยา
15	2554	การพัฒนาระบบ ฐานข้อมูล สารสนเทศทาง ภูมิศาสตร์เพื่อการ วางแผนการจัดตั้ง กลุ่มเกษตรปลอดภัย อำเภอแม่ใจ จังหวัด	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	สิทธิศักดิ์ ปิ่นมงคลกุล	11	มหาวิทยาลัยพะเยา สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ ใจ สำนักงานประมงอำเภอแม่ ใจ สำนักงานปศุสัตว์อำเภอแม่ ใจ	ครัวเรือนเกษตรกร	-	แม่ใจ	พะเยา

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
		พะเยา				สหกรณ์การเกษตรแม่ใจ จำกัด				
16	2553	การศึกษาศักยภาพ ทางการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดแนว ทางการพัฒนาการ ท่องเที่ยวเมือง ชายแดนภูซางอย่าง ยั่งยืน	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	ประกอบศิริ ภักดีพินิจ	2	มหาวิทยาลัยพะเยา	ชุมชนชายแดนภูซาง	ภูซาง	ภูซาง	พะเยา
17	2552	การพัฒนาความ มั่นคงของกองทุน สวัสดิการชุมชน จังหวัดพะเยา	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	มนตรา พงษ์นิล	6	มหาวิทยาลัยพะเยา	กองทุนสวัสดิการ ชุมชน (ในพะเยา 5 ตำบล)	แม่สุก	แม่ใจ	พะเยา
								ห้วย ยางขาม	จุน	พะเยา
								หนอง หล่ม	ดอก คำใต้	พะเยา
								คือเวียง	ดอก คำใต้	พะเยา
								บ้านปิ่น	ดอก คำใต้	พะเยา
18	2552	การเพิ่ม ประสิทธิภาพการ ผลิตในระบบเกษตร ผสมผสาน เพื่อลด ความเสี่ยงของการ	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	บุญเทียม เลิศสุวิทย์น ภา	1	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	กลุ่มเกษตรกรปลูก ข้าวโพด	-	นา น้อย	น่าน
								-	ปง	พะเยา

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
		ปลูกข้าวโพดบน พื้นที่ลาดชันของ จังหวัดน่านและ จังหวัดพะเยา								
19	2553	การพัฒนาและขยาย ผลระบบการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด พันธุ์ผสมเปิดเพื่อ การพึ่งพาตนเอง อย่างยั่งยืนของ เครือข่ายเกษตรกร ภาคเหนือตอนบน	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	กิตติ สัจจาวัฒนา	6	มหาวิทยาลัยพะเยา ศูนย์วิจัยข้าวโพดข้าวฟ่าง แห่งชาติ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)	เกษตรกรผู้ปลูก ข้าวโพด			พะเยา ลำพูน น่าน
20	2552	การพัฒนาเชื่อมโยง การผลิตไหมอีรี่จาก ภาคเกษตรสู่ อุตสาหกรรมและ ตลาดทางเลือก	ไหมอีรี่สู่ อุตสาหกรรม	นิตยา มหาไชยวงศ์	3	ศูนย์วิชาการและเทคโนโลยี สิ่งทอพื้นบ้าน (ฝ่ายแกม ไหม) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	กลุ่มผู้เลี้ยงและผลิต ไหมอีรี่ (26 กลุ่ม)			พะเยา ลำปาง เชียงราย เชียงใหม่ นครสวรรค์ อุทัยธานี ตาก
21	2551	ระบบการผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าวโพดพันธุ์ ผสมเปิดเพื่อการ พึ่งพาตนเองอย่าง ยั่งยืนของเครือข่าย	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	กิตติ สัจจาวัฒนา	7	มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา	เครือข่ายเกษตรกร (ข้าวโพด)		เมือง	พะเยา

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
		เกษตรกรจังหวัด พะเยา								
22	2552	การจัดทำโปรแกรม การสื่อความหมาย ในแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนเพื่อการ พัฒนาการท่องเที่ยว และภูมิทัศน์ วัฒนธรรม		ประกอบศิริ ภักดีพินิจ	1	มหาวิทยาลัยพะเยา	ชุมชนรอบกว๊าน 9 ตำบล	เวียง	เมือง	พะเยา
								แม่ต๋ำ	เมือง	พะเยา
								แม่ใส	เมือง	พะเยา
								แม่นา เรือ	เมือง	พะเยา
								บ้านต๋น	เมือง	พะเยา
								บ้าน สา	เมือง	พะเยา
								สันป่า ม่วง	เมือง	พะเยา
								บ้าน ต๋อม	เมือง	พะเยา
								บ้านต๋ำ	เมือง	พะเยา
23	2552	การศึกษาระบบการ ผลิตใหม่อีรีที่ เหมาะสมสู่ อุตสาหกรรม		ทิพย์วดี อรรถธรรม	4	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์วิชาการและเทคโนโลยี สิ่งทอพื้นบ้าน (ฝ่ายแกม ไหม) สถาบันคั่นคว่ำและพัฒนา ผลิตผลทางการเกษตรและ	กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยง ไหมอีรี (16 กลุ่ม)			นครสวรรค์ อุทัยธานี พะเยา เชียงใหม่ เชียงราย

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
						อุตสาหกรรมเกษตร				
24	2551	แหล่งการเรียนรู้ ชุมชนรอบกว๊าน พะเยา	ABC ภาคเหนือ ตอนบน	ประกอบศิริ ภักดีพินิจ	3	มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา	ชุมชนรอบกว๊าน 9 ตำบล	เวียง	เมือง	พะเยา
								แม่ต๋ำ	เมือง	พะเยา
								แม่ใส	เมือง	พะเยา
								แม่นา เรือ	เมือง	พะเยา
								บ้านต๋น	เมือง	พะเยา
								บ้าน สาาง	เมือง	พะเยา
								บ้านสัน ป่าม่วง	เมือง	พะเยา
								บ้าน ต๋อม	เมือง	พะเยา
								บ้านต้า	เมือง	พะเยา
25	2551	โครงการ ประสานงานชุด โครงการยุววิจัย ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นภาคเหนือ	ยุววิจัย ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น	เรณู อรรธฐาเมศร์	17	ไม่ระบุ	ภาคเหนือตอนบน และล่าง (12 จังหวัด)	-	-	-

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
26	2551	การศึกษา กระบวนการผลิต กิจกรรมเพิ่มมูลค่า และต้นทุนการผลิต รังไหม และเส้นไหม อริในระดับฟาร์ม	ไหมอริสู่ อุตสาหกรรม	อัครงค์ เมฆโหรา	2	สถาบันเทคโนโลยีพระ จอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง	ภาคเหนือ (เชียงใหม่ ลำพูน พะเยา) ภาคกลางตอนบน (อุทัยธานี นครสวรรค์) ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ (ขอนแก่น ชัยภูมิ อำนาจเจริญ ร้อยเอ็ด)			
27	2551	การติดตาม สถานการณ์เด็กและ เยาวชนรายจังหวัด (Child Watch) ปี 2550 : ภาคเหนือ ตอนบน (เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน)	child watch	จำลอง คำบุญชู	10	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ศูนย์ประสานงานโครงการ ภาคเหนือตอนบน	8 จังหวัดภาคเหนือ เชียงใหม่ เชียงราย น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน			
28	2550	การพัฒนาทางเลือก การผลิตในพื้นที่นา ขังน้ำเพื่อลด ผลกระทบ	-	สุขทัย พงศ์พัฒนศิริ	3	มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยนเรศวร Hirotsaki University	พื้นที่การเกษตร กว๊านพะเยา			

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
		สิ่งแวดล้อมสู่พื้นที่ ชุมชนน้ำกวีวนพะเยา								
29	2549	การติดตาม สภาวะการณ่เด็กและ เยาวชนรายจังหวัด (Child Watch) สำหรับภาคเหนือ ตอนบน (เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน ลำพูน และลำปาง)	การศึกษา	จำลอง คำบุญชู	10	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ศูนย์ประสานงานโครงการ ภาคเหนือตอนบน	8 จังหวัดภาคเหนือ เชียงใหม่ เชียงราย น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน			
30	2550	การพัฒนารูปแบบ การบริหารจัดการ งานวิจัยชุดโครงการ วิทยาศาสตร์ท้องถิ่น เขตพื้นที่ภาคเหนือ ตอนบน	วิทยาศาสตร์ ท้องถิ่น	สุพจน์ บุญแรง	3	ศูนย์ประสานงานโครงการ วิทยาศาสตร์ท้องถิ่น พื้นที่ ภาคเหนือตอนบน มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่	โครงการย่อย 15 โครงการ 1) เชียงราย 4 โครงการ 2) พะเยา 1 โครงการ 3) ลำปาง 3 โครงการ 4) เชียงใหม่ 3 โครงการ 5) แม่ฮ่องสอน 4 โครงการ			

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
31	2549	การปรับปรุงโปรแกรม การท่องเที่ยว สำเร็จรูปเพื่อ ตอบสนองความ ต้องการพฤติกรรม นักท่องเที่ยวสำหรับ ประเทศไทย กรณีศึกษา 15 จังหวัดภาคเหนือ	การพัฒนาและ จัดการการ ท่องเที่ยวเชิง พื้นที่อย่างยั่งยืน	อรพิน สันติธีรากุล	3	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	15 จังหวัด ภาคเหนือ			
32	2549	การวิจัยเชิง ปฏิบัติการเพื่อ พัฒนากรรมวิธี/ เครื่องมือในการผลิต เส้นไหมอีรี่และ ผลิตภัณฑ์จากไหมอี รี่	ไหมอีรี่สู่ อุตสาหกรรม	นิตยา มหาไชยวงศ์	3	สถาบันวิจัยและพัฒนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	กลุ่มผู้ผลิตสิ่งทอพื้น 6 กลุ่ม			
							1) กลุ่มทอผ้าบ้านไ้	แม่่นา เรือ	เมือง	พะเยา
							2) กลุ่มทอผ้าบ้าน ทัพคล้าย	ทัพ หลวง	บ้าน ไร่	อุทัยธานี
							3) กลุ่มทอผ้าบ้าน ลานกระตี่	หนอง ทอง	ไท่ งาม	กำแพงเพชร
							4) กลุ่มทอผ้าบ้าน โนนใหญ่	หนอง ทอง	ไท่ งาม	กำแพงเพชร
							5) กลุ่มทอผ้าบ้าน บ่อแก้วพัฒนา	พาน ทอง	ไท่ งาม	กำแพงเพชร
							6) กลุ่มทอผ้าแพร พนา	แม่เป็น เป็น	แม่ เป็น	นครสวรรค์

ลำดับ	ปีเริ่ม	ชื่อโครงการวิจัย	ชุดโครงการ	หัวหน้าโครงการ	จำนวน นักวิจัย	สังกัด	พื้นที่วิจัย / หน่วย วิเคราะห์	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
33	2549	การผลิตผักคุณภาพ เพื่อการส่งออก และ ถ่ายทอดเทคโนโลยี การปลูกผักปลอด สารพิษในโรงตาข่าย กันแมลง ในจังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา และ นครปฐม	-	จรรยา วิสิทธิ์พานิช	-	ไม่ระบุ	ภาคเหนือ (เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา) ภาคกลาง (นครปฐม)			
34	2549	การศึกษาความรู้ และทัศนคติต่อการ ใช้วัคซีนป้องกันโรค ไขหวัดนกของ เกษตรกรใน ภาคเหนือของ ประเทศไทย	สุขภาพสัตว์และ สาธารณสุข	สุวิชัย โรจนเสถียร	5	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	11 จังหวัดภาคเหนือ (เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ พิจิตร พิษณุโลก)			

ที่มา https://elibrary.trf.or.th/search_ab4.asp

ข้อมูล ณ วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2561

3. งานวิจัยอาจารย์/นักวิชาการ สังกัดมหาวิทยาลัยพะเยา

จากการสืบค้นข้อมูลงานวิจัยพะเยาที่ทำการศึกษาโดยอาจารย์ นักวิชาการ มหาวิทยาลัยพะเยา จากฐานข้อมูลศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยาพบว่า มีการศึกษาวิจัยในพื้นที่พะเยาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 – 2558 มีทั้งหมด 84 เรื่อง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 – 10 งานวิจัยพะเยาโดยอาจารย์ นักวิชาการ มหาวิทยาลัยพะเยา ปี 2546 – 2558

ลำดับที่	ปีพิมพ์	รายงานการวิจัยเรื่อง	ผู้แต่ง
1	2546	การศึกษาสมุนไพรรกระตุ้นกำหนดเพศชายที่พบในเขตพื้นที่ จ.พะเยา	สิทธิศักดิ์ ปันมงคลกุล
2	2548	พลวัตวัฒนธรรมของประวัติศาสตร์การพัฒนาในอาณาบริเวณกว๊านพะเยา	มนตรา พงษ์นิล
3	2549	การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศจังหวัดพะเยา	วรัชต์ มัธยมบุรุษ
4	2549	การศึกษาชนิดพันธุ์ปลาน้ำจืดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	ศิริลักษณ์ เมืองเงิน
5	2550	การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และรูปแบบการตลาดผ้าทอไทลื้อ เพื่อความยั่งยืนของชุมชนบ้านทุ่งมอก อ.เชียงคำ จ.พะเยา	นพรัตน์ สิทธิโชคนารักษ์ วีระพันธ์ อดินันชัย
6	2551	วัดในอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา : การศึกษาการตั้งชื่อและความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม	เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์
7	2551	ผลกระทบของกฎหมายสัญชาติไทยที่มีต่อสถานภาพทางกฎหมายและสิทธิของบุคคล ในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา	ไพรัช ธีระชัยมิตธี
8	2551	การกำจัดไมโครซิลิตินจากแหล่งน้ำที่มีการเจริญเติบโตของสาหร่ายอย่างรวดเร็วโดยกระบวนการดูดซับด้วยถ่านกัมมันต์ : กรณีศึกษา กว๊านพะเยา	เนติยา ตันพจนนท์ ต่อพงศ์ กริธาชาติ รัฐภูมิ พรหมณะ
9	2551	โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเอกลักษณ์ผลิตภัณฑ์กลุ่มหัตถกรรมจากเส้นใยพืชจังหวัดพะเยา	พรรณนุช ชัยปิ่นชนะ นงคราญ ไชยเมือง เอนก ชิตเกษตร
10	2551	ความสัมพันธ์ระหว่างแพลงก์ตอนพืช สารพิษไมโครซิลิตินและคุณภาพน้ำกว๊านพะเยา	รัฐภูมิ พรหมณะ คมศักดิ์ พินธะ นิติ เอี่ยมชื่น
11	2552	การเพิ่มประสิทธิภาพการกำจัดไมโครซิลิตินโดยกระบวนการตกตะกอนเคมีในโรงงานผลิตน้ำประปา : กรณีศึกษา กว๊านพะเยา	ต่อพงศ์ กริธาชาติ รัฐภูมิ พรหมณะ เนติยา กริธาชาติ

ลำดับที่	ปีพิมพ์	รายงานการวิจัยเรื่อง	ผู้แต่ง
12	2552	ศึกษาแนวทางการจัดการปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา
13	2552	การใช้และความต้องการสารสนเทศของอาจารย์และนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา	พรพรรณ จันท์แดง
14	2553	ชีววิทยาและการจัดการกุ่มฝอยในกว๊านพะเยาเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน	สันธิวัฒน์ พิทักษ์พล สุธิดา โส๊ะปิ่น กรทิพย์ กันนิการ
15	2553	การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรประมงในกว๊านพะเยาอย่างยั่งยืน	วิพรพรรณ เนืองเม็ก [และคนอื่นๆ]
16	2553	การประเมินศักยภาพทรัพยากรชีวมวลเพื่อการผลิตพลังงานและปุ๋ยอินทรีย์ในเขตจังหวัดพะเยาและลำปาง	ณภัทร จักรวัฒนา
17	2553	การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพเพื่อลดการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรโดยใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาหมู่บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ตำบลสันโค้ง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา	รัตนา ทรัพย์บำเรอ อารักษ์ ดำรงสัตย์ ประจักษ์ กองตัน
18	2553	การประเมินภาวะสุขภาพอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในกลุ่มแรงงานทอผ้า : กรณีศึกษาจังหวัดพะเยา	น้ำเงิน จันทรมณี เทวัญ ฉวางวงวานกุล ศศิวิมล บุตรสีเขียว
19	2553	การบริหารจัดการอัตลักษณ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา	วราชีต มัธยมบุรุษ น้ำทิพย์ เสมอเชื้อ
20	2553	ความหลากหลายของแพลงก์ตอนพืชสาหร่ายขนาดใหญ่และคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำภายในมหาวิทยาลัยนเรศวรพะเยาและข้อมูลการนำไปใช้ประโยชน์	เนติ เงินแพทย์
21	2554	โครงการวิจัยการประเมินความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างกลยุทธ์การฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำกว๊านพะเยา	วีระชัย ณ นคร [หัวหน้าโครงการ] สุทธัย พงศ์พัฒนศิริ [และคนอื่นๆ]
22	2554	สมรรถภาพทางกายของประชาชนตำบลแม่กาต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของมหาวิทยาลัยพะเยา	ปราณี อยู่ศิริ
23	2554	โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา	เอี่ยมพร จรามล
24	2554	ศักยภาพการจัดการระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมกว๊านพะเยาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ปีที่ 3	วิพรพรรณ เนืองเม็ก [และคนอื่นๆ]
25	2554	การประเมินสภาพแวดล้อมในการทำงานและสภาวะ	ศศิวิมล บุตรสีเขียว

ลำดับที่	ปีพิมพ์	รายงานการวิจัยเรื่อง	ผู้แต่ง
		สุขภาพในกลุ่มแรงงานนอกระบบ ระหว่างกลุ่ม แรงงานทอผ้า และกลุ่มแรงงานศูนย์หัตถกรรมสาน ผักตบชวา จังหวัดพะเยา	น้ำเงิน จันทรมณี เสกสรรค์ ทองดี
26	2554	รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนเมือง ชายแดนภูซางจังหวัดพะเยา	กรรณิกา พิมพ์ศรี
27	2554	ระบบสวัสดิการชุมชนกับการพัฒนาความมั่นคงของ มนุษย์ : กรณีศึกษาอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา	น้ำทิพย์ เสมอเชื้อ
28	2554	การวิเคราะห์รูปแบบการผลิตพืชทางการเกษตรและ จัดการฟาร์มที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มรายได้แก่เกษตรกร บริเวณรอบมหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา	สุภา จันทรกุล อัญชลี ภูอิทธิวงศ์ วีระพงษ์ กิตกวงศ์
29	2554	การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านสันกลาง ตำบลจำ ป่าหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	นงคราญ ไชยเมือง [และคนอื่นๆ]
30	2554	การศึกษาความถี่ของยีนอีโมโกลบิโคนสแตนท์ สปริงและอีโมโกบิลปากเซโดยวิธีอัลลีลสเปซิฟิกโพร เมอเรสเซนซ์แอคชั่นในประชากร จังหวัดพะเยา	สิทธิชัย ปัญญาใส
31	2554	การตรวจจับการระบาดของเชื้อพิษที่และเวลาของโรค ไข้เลือดออกในจังหวัดพะเยา	นกรินทร์ ชัยแก้ว
32	2555	การใช้ชุมชนเป็นฐานในการแก้ไขปัญหาจากสารเคมี กำจัดศัตรูพืช จังหวัดพะเยา	รุ่ง วงศ์วัฒน์ สมคิด จูหว่า ศศิวิมล บุตรสีเขียว
33	2555	การศึกษาปัจจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพอุตสาหกรรม เกษตรและระบบโลจิสติกส์จังหวัดพะเยาตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง	เอราวิล ถาวร [และคนอื่นๆ]
34	2555	การผลิตผงเชื้อชีวภาพเพื่อใช้ควบคุมโรคใบไหม้ สาเหตุจากเชื้อ Pyricularia sp. ในข้าวเพื่อรองรับ เกษตรอินทรีย์ในจังหวัดพะเยา	สุภัค มัทธนพรค วีระชัย ตรีอรุณศิริ
35	2555	การอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจาก พระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ สยามบรม ราชกุมารี พื้นที่ปลูกพันธุ์กรรมพืช มหาวิทยาลัย พะเยา : กิจกรรมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พันธุ์กรรม พืช	สันธิวัฒน์ พัทธ์กุล [และคนอื่นๆ]
36	2555	การทรงตัวการล้มของผู้สูงอายุที่ออกกำลังกายแบบ ต่างๆในจังหวัดพะเยา	ปาจริย์ มาน้อย วิไล โอนะศิริ
37	2555	พฤติกรรมการอ่านของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยพะเยา	พรพรรณ จันทรแดง

ลำดับที่	ปีพิมพ์	รายงานการวิจัยเรื่อง	ผู้แต่ง
38	2555	สมรรถนะที่เหมาะสมของคณะกรรมการกลุ่มโฮมสเตย์อีสานล้านนา อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา	สุริยา สัมจันทร์ ธีรุตม์ หมั่นวงษ์เทพ
39	2555	100 ปี คนจีนในพะเยา : พลวัตทางการเมืองและสังคม	สุนทร สุขสรณจิต [และคนอื่นๆ]
40	2555	การตรวจวิเคราะห์ปริมาณสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟตในน้ำผิวดินและตะกอนก้น และผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในบริเวณกว๊านพะเยา	รัตนา ทรัพย์บำรุง สมคิด จูหว่า ธารินี สาลีโกชน
41	2555	การอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี พื้นที่ปลูกพันธุ์กรรมพืช มหาวิทยาลัยพะเยา : กิจกรรมปลูกรักษาพันธุ์กรรมพืช	สุขทัย พงศ์พัฒนศิริ [และคนอื่นๆ]
42	2555	การศึกษาผลกระทบของอุณหภูมิสูงและสภาวะแล้งต่อรูปแบบการแสดงออกของกลุ่มยีน Heat shock protein และการให้ผลผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมืองในเขตจังหวัดพะเยา	สุภาพร ภัสสร บุญร่วม คิดคำ
43	2555	การวิเคราะห์รูปแบบการผลิตพืชทางการเกษตรและจัดการฟาร์มที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มรายได้แก่เกษตรกรบริเวณรอบมหาวิทยาลัยพะเยา	สุภา จันทรวง อัญชลี ภูอิทธิวงศ์ วีระพงษ์ กิตกวงค์
44	2555	พะเยาเมืองอากาศดี : ฐานข้อมูลการระบายมลพิษอากาศจากแหล่งกำเนิดในจังหวัดพะเยาสำหรับการจัดการคุณภาพอากาศ	สิทธิชัย พิมพ์ศรี [และคนอื่นๆ]
45	2555	การประยุกต์ใช้ระบบการให้น้ำใต้ผิวดินเส้นใยธรรมชาติคลุมดิน และแนวป้องกันไฟเปียกในพื้นที่เกษตรที่สูง ตามแนวพระราชดำริฯ ในพื้นที่โครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช และพื้นที่โครงการพระราชดำริฯ จังหวัดพะเยา	สุขทัย พงศ์พัฒนศิริ อุ่นเป้ง อินทจักร
46	2555	ความหลากหลายของสปีชีส์สัตว์ในดินป่าไม้ ณ อุทยานแห่งชาติดอยภูนาง จังหวัดพะเยา และการคัดแยกสายพันธุ์สัตว์ที่มีความสามารถในการผลิตไบโอเอทานอล	สมศักดิ์ ธรรมวงษ์ ธนวุฒิ พรหมบุญชาชัย
47	2555	การศึกษาอัตราการเกิดปฏิกิริยาออกซิเดชันทางชีวเคมีด้วยวิธีจุลนศาสตร์เคมีในน้ำเสียชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา	เนติยา กริธาชาติ ต่อพงศ์ กริธาชาติ
48	2555	การประเมินเชื้อพันธุ์กรรมข้าวโพดข้าวเหนียวโดยการเปรียบเทียบวิธีการคัดเลือกในพื้นที่จังหวัดพะเยา	บุญฤทธิ์ สิ้นค่างาม ภาวินี จันทร์วิจิตร สุรศักดิ์ วัฒนพันธุ์สอน

ลำดับที่	ปีพิมพ์	รายงานการวิจัยเรื่อง	ผู้แต่ง
49	2555	การควบคุมประชากรผักตบชวาแบบบูรณาการ เพื่อ การพัฒนากว๊านพะเยาอย่างยั่งยืน	วิพรพรรณ เนื่องเม็ก [และคนอื่นๆ]
50	2555	การอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจาก พระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ สยามบรม ราชกุมารี พื้นที่ปกปักพันธุ์กรรมพืช มหาวิทยาลัย พะเยา	สิทธิศักดิ์ ปันมงคลสกุล
51	2555	การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการดูแลฉุกเฉินโดย ใช้ชุมชนเป็นฐานในกลุ่มผู้สูงอายุ จังหวัดพะเยา	ทวิวรรณ ชาลีเครือ [และคนอื่นๆ]
52	2555	การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาจากการเคมีกำจัด ศัตรูพืช จังหวัดพะเยา	รุ่ง วงศ์วัฒน์ สมคิด จูหว่า ศศิวิมล บุตรสีเขียว
53	2555	การอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจาก พระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ สยามบรม ราชกุมารีพื้นที่ปกปักพันธุ์กรรมพืชมหาวิทยาลัย พะเยา : ความหลากหลายทางพันธุ์กรรมและการ สร้างจิตสำนึก	สุภัค มัทธนพรรค ประกอบศิริ ภักดีพินิจ ดุจดดี ปานพรหมมินทร์
54	2555	สภาวะเครียดออกซิเดชันของผู้ป่วยเบาหวานและ ภาวะแทรกซ้อนของเบาหวานในโรงพยาบาลพะเยา	เดช ดอกพวง วรเชษฐ์ ขอบใจ
55	2555	โครงการการเฝ้าระวังสถานการณ์คุณภาพน้ำ 11+1 ลำน้ำเพื่อสร้างเครือข่ายคนต้นน้ำ กว๊านพะเยา	สุขทัย พงศ์พัฒนศิริ
56	2555	การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและความเสี่ยง ทางสุขภาพจากการบริโภคอาหารในกว๊านพะเยา ของประชาชนที่อาศัยในพื้นที่รอบกว๊านพะเยา	สมคิด จูหว่า รัตนา ทรัพย์บำเรอ รุ่ง วงศ์วัฒน์
57	2555	การคัดเลือกและบ่งบอกสายพันธุ์บาซิลลัสที่ใช้ ควบคุมหนอนกระทู้หอมเพื่อรองรับเกษตรอินทรีย์ จังหวัดพะเยา	สุภัค มัทธนพรรค
58	2555	อุบัติการณ์ของอัลฟาธาลัสซีเมีย 1 ชนิดอีเอตีสขึ้นใน จังหวัดพะเยา ตรวจสอบด้วยวิธีพีซีอาร์จากตัวอย่างเลือด โดยไม่ต้องสกัดดีเอ็นเอ	สิทธิชัย ปัญญาใส
59	2555	รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชนมีส่วนร่วม ในเมืองชายแดนภูซาง จังหวัดพะเยา	ปิยะพงษ์ สุปัญญา กรรณิกา พิมลศรี สงกรานต์ สมนาม
60	2556	การศึกษาวิเคราะห์สัดส่วนสถาปัตยกรรมและ รูปแบบศิลปกรรมของวัดนันทาราม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา	อัมเรศ เทพมา ปณิธาน ประมูล พัชรภรณ์ ลือชา
61	2556	ทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัด พะเยาต่อแผนปรองดองแห่งชาติ เพื่อการปฏิรูป	รักษศรี เกียรติบุตร รัชตะ พันธแสง

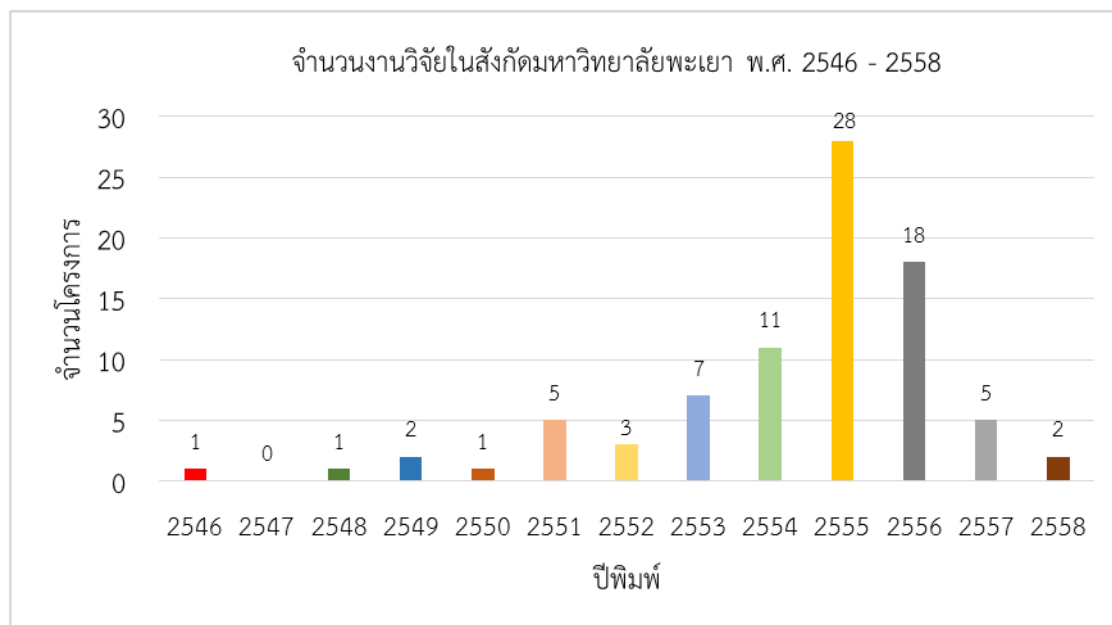
ลำดับที่	ปีพิมพ์	รายงานการวิจัยเรื่อง	ผู้แต่ง
		ประเทศไทย	พงษ์สนธิ คุณนะลา
62	2556	ระบบฐานข้อมูลเพื่อการจัดการด้านการเกษตร อำเภอภูพานยาว จังหวัดพะเยา	ธนู กังวานใจ นครินทร์ ชัยแก้ว
63	2556	การศึกษาความรู้ในอาสาสมัครสาธารณสุขประจำ หมู่บ้านเกี่ยวกับโรคหลอดเลือดสมอง : กรณีศึกษา ตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา	พุทธิพงษ์ พลคำฮัก เอกราช วงศ์ชายะ อรรถมน ธรรมไชย
64	2556	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มผู้สูงอายุ ด้านการส่งเสริมสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	เนตรนภา พรหมมา พรพนา สมจิตร
65	2556	การสร้างรูปแบบการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้าน โภชนาการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้ป่วยเบาหวาน และความดันโลหิตสูงด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ของชุมชนในพื้นที่ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา	จักรกฤษณ์ วัชรราษฎร์ พยุ้งศักดิ์ ต้นติไพบุลย์วงศ์ ยุพา ชาญวิกรัย
66	2556	การประเมินฤทธิ์ด้านการทำลายดีเอ็นเอ (DNA) ของ สารสกัดผักพื้นบ้านในเขตจังหวัดพะเยา	รัชฎา ประภาสวัต ศุภชัย เจริญสิน รุ่งทิพย์ ทองบุญโท
67	2556	กระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรี ปี พายุ์ล้านนาประยุกต์ จังหวัดพะเยา	ศาสตราจารย์ธรรต อัมโร
68	2556	การตรวจลายพิมพ์ดีเอ็นเอเพื่อรองรับการขึ้น ทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของข้าวกำพะเยา	สุภัค มัทธนพรอค
69	2556	การตรวจวิเคราะห์ปริมาณสารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืชกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟตในผักที่ปลูกบริเวณ รอบกว๊านพะเยา	รัตน ททรัพย์บำเรอ บุหรัน พันธุ์สุวรรณ สุรัตน์ หงษ์สืบสอง
70	2556	การทดสอบสมรรถนะการผสมเพื่อคัดเลือกสายพันธุ์ ข้าวโพดข้าวเหนียวที่มีศักยภาพการผลิตในจังหวัด พะเยา	บุญฤทธิ์ สิ้นคำงาม ภาวินี จันทรวิจิตร สุรศักดิ์ วัฒนพันธุ์สอน
71	2556	การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยเบาหวาน แบบบูรณาการของประชาชนตำบลบ้านใหม่ อำเภอ เมือง จังหวัดพะเยา	ประจวบ แหลมหลัก ทวิวรรณ ชาลีเครือ เนตรนภา พรหมมา
72	2556	รูปแบบธุรกิจทางการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ สำหรับจังหวัดพะเยา	ประกอบศิริ รักดีพิณิจ พิศาล แก้วอยู่ ปานณาล บัวเงิน
73	2556	การศึกษาแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพแบบมีส่วน ร่วม : กรณีศึกษากลุ่มน้ำพริกบ้านดอนสนาม ตำบล ดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา	ธีรุตม์ หมั่นนงษ์เทพ นพพร เกษสุวรรณ

ลำดับที่	ปีพิมพ์	รายงานการวิจัยเรื่อง	ผู้แต่ง
74	2556	รูปแบบการช่วยเหลือเด็กและครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากการติดเชื้อเอชไอวี / เอดส์ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	เกษแก้ว เสี่ยงเพราะ ธราดล โพธิชา
75	2556	การพัฒนาพื้นที่โบราณสถานเพื่อการเรียนรู้ของชุมชน เทศบาลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา	สุชุม คงดิษฐ์ วารีช มัยยมบุรุษ
76	2556	การพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา	พรรณสุกิตต์ ทาทอง ลานนา หมั่นจันทร์
77	2556	การจัดการปัญหาด้านยาผู้ป่วยที่บ้าน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา	องอาจ มณีใหม่ [และคนอื่นๆ]
78	2557	การวิเคราะห์ศักยภาพการผลิตเพื่อการจัดการทรัพยากร สัตว์น้ำเศรษฐกิจที่สำคัญในพื้นที่ชุ่มน้ำหนองเล็งทราย จังหวัดพะเยา	กัญญาณัฐ สุนทรประสิทธิ์ รุ่งกานต์ กล้าหาญ อำนวย โรจนอุดม
79	2557	ชาติพันธุ์ในพะเยา : การเมือง พลวัต และความสัมพันธ์	สุนทร สุขสรายุจิต [และคนอื่นๆ]
80	2557	การศึกษาวិธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ จังหวัดพะเยา	สุเทพ สารบรรณ
81	2557	การบริหารจัดการทรัพยากรประมงในกว๊านพะเยา เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์เชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน	สันธิวัฒน์ พิทักษ์พล [และคนอื่นๆ]
82	2557	การอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พื้นที่ปลูกพันธุ์กรรมพืช มหาวิทยาลัยพะเยา : นิเวศวิทยาและการใช้ประโยชน์จากเห็ดเผาะ	วิพรพรรณ เนืองเม็ก บุรินทร์ พันธุ์สวรรค์ สกุลคุณ มากคุณ
83	2558	คุณภาพน้ำดื่มในชุมชนดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา	อัจฉราภรณ์ ดวงใจ [และคนอื่นๆ]
84	2558	การพัฒนาบทเรียนสื่อประสมเพื่อเสริมทักษะการเรียนรู้กายวิภาคศาสตร์พื้นฐานระบบกระดูก ของนิสิตพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยพะเยา	วรัทยา กุลนิธิชัย ศิริรัตน์ โกศลวัฒน์ เยาวณี จรูญศักดิ์ แสงเดือน พรหมแก้ว

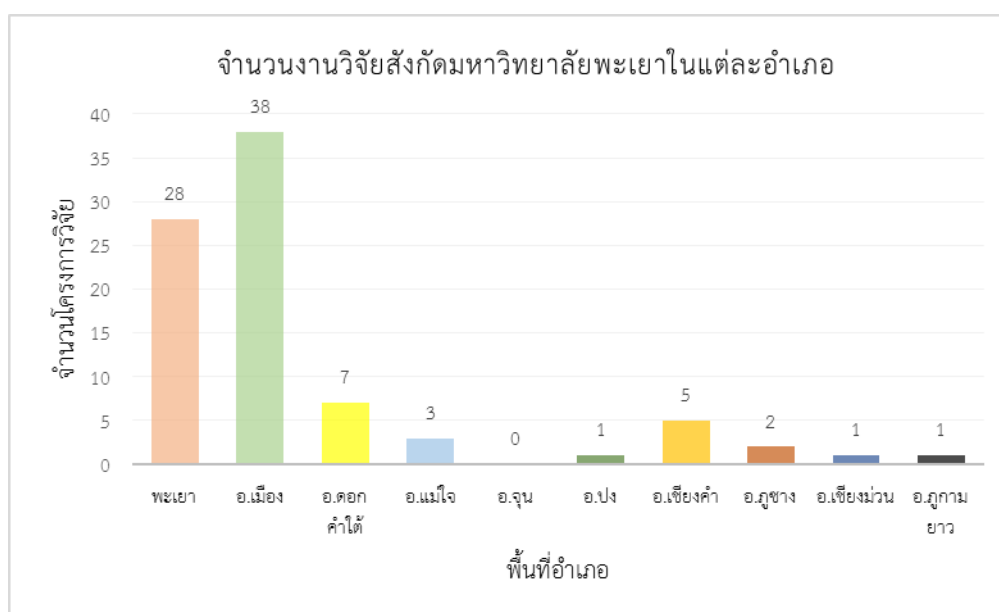
ที่มา : ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา

จากฐานข้อมูลข้างต้น การศึกษาวิจัยของมหาวิทยาลัยพะเยาที่ทำการศึกษาในจังหวัดพะเยาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 – 2558 จะมีผลงานวิจัยมากที่สุดในปี พ.ศ. 2555 มีจำนวน 28 เรื่อง ลำดับที่ 2 พ.ศ. 2556 มีจำนวน 18 เรื่อง และลำดับที่ 3 พ.ศ. 2554 มีจำนวน 11 เรื่อง ด้านพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองพะเยา มีงานวิจัยจำนวน 38 เรื่อง และเป็นการศึกษาในภาพรวมของจังหวัดพะเยา จำนวน 28

เรื่อง มีงานวิจัยอยู่ในพื้นที่อำเภอดอกคำใต้ จำนวน 7 เรื่อง และอยู่ในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จำนวน 5 เรื่อง อำเภอแม่ใจ จำนวน 3 เรื่อง อำเภอภูซาง จำนวน 2 เรื่อง อำเภอปง อำเภอเชียงม่วน และอำเภอภูซาง มีจำนวน 1 เรื่องเช่นกัน และในพื้นที่อำเภอจุนไม่ปรากฏผลงานวิจัย กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ได้แก่ เกษตรกร แรงงานนอกระบบ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเบาหวาน กลุ่มหัตถกรรม ชุมชนท้องถิ่นพะเยา และมหาวิทยาลัยพะเยา

ภาพที่ 4 - 15 จำนวนงานวิจัยในสังกัดมหาวิทยาลัยพะเยา พ.ศ. 2546 - 2558

ภาพที่ 4 - 16 จำนวนงานวิจัยสังกัดมหาวิทยาลัยพะเยาในแต่ละอำเภอของจังหวัดพะเยา

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่ประเด็นการศึกษาวิจัยที่น่าสนใจจากงานวิจัยที่พบดังกล่าว ดังนี้

1. ด้านการเกษตร ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับการผลิตพลังงานและปุ๋ยอินทรีย์ ลดการใช้สารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืช รูปแบบการผลิตพืชทางการเกษตรและจัดการฟาร์มที่เหมาะสม การแก้ไขปัญหาจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การผลิตผงเชื้อชีวภาพเพื่อใช้ควบคุมโรคใบไหม้ ผลกระทบของอุณหภูมิสูงและสถานะแล้งต่อรูปแบบการแสดงออกของกลุ่มยีน Heat shock protein และการให้ผลผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมือง การประยุกต์ใช้ระบบการให้น้ำใต้ผิวดินเส้นใยธรรมชาติคลุมดิน การประเมินเชื้อพันธุกรรมข้าวโพดข้าว การควบคุมหนอนกระทู้หอม ระบบฐานข้อมูลเพื่อการจัดการด้านการเกษตร และคัดเลือกสายพันธุ์ข้าวโพดข้าวเหนียวที่มีศักยภาพ

2. ด้านสุขภาพ ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพอาชีวอนามัยกลุ่มแรงงานทอผ้า สมรรถภาพทางกายของประชาชนตำบลแม่กาต่อการมีส่วนร่วม สภาพแวดล้อมในการทำงานกลุ่มแรงงานนอกระบบ การระบาดเชิงพื้นที่และเวลาของโรคไข้เลือดออก การทรงตัวการล้มของผู้สูงอายุ การดูแลฉุกเฉินผู้สูงอายุ สุขภาพผู้ป่วยเบาหวาน ความรู้ในอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเกี่ยวกับโรคหลอดเลือดสมอง การส่งเสริมสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านโภชนาการ การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยเบาหวาน และการจัดการปัญหาด้านยาผู้ป่วยที่บ้าน

3. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายของแพลงก์ตอนคุณภาพน้ำ การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ฐานข้อมูลการระบายมลพิษอากาศจากแหล่งกำเนิด ความหลากหลายของสปีชีส์สัตว์ในดินป่าไม้ น้ำเสียชุมชนเทศบาลเมืองพะเยา ศักยภาพการผลิตเพื่อการจัดการทรัพยากร สัตว์น้ำเศรษฐกิจที่สำคัญในพื้นที่ชุ่มน้ำหนองเล็งทราย และการศึกษากรณีก๊วนพะเยาโดยเฉพาะ ในมิติของการวิเคราะห์สารเคมีในน้ำ/ในผักบริเวณรอบก๊วน การกำจัดสาหร่ายพิษ คุณภาพน้ำ ชีววิทยาและการจัดการกุ่มฝอย การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ ความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพสิ่งแวดล้อม กลยุทธ์การฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำก๊วนพะเยา จัดการระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม การควบคุมผักตบชวา การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการทรัพยากรประมง

4. ด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านไทลื้อ พลวัตวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์การพัฒนา 100 ปี คนจีนในพะเยา วัด/ศาสนา วัฒนธรรมดนตรีปี่พาทย์ล้านนาประยุกต์ การพัฒนาพื้นที่โบราณสถาน และชาติพันธุ์ในพะเยา

5. ด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวชุมชนเมืองชายแดน การพัฒนาโฮมสเตย์อีสานล้านนา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และธุรกิจทางการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์

6. ด้านชุมชนสังคม ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนากลุ่มอาชีพ การช่วยเหลือเด็กและครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ และคุณภาพน้ำดื่มในชุมชน

4. งานวิจัยสาธารณสุขจังหวัดพะเยา สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา

ผลงานวิชาการและงานวิจัยด้านสาธารณสุขจังหวัดพะเยา ปี 2556 เป็นการรวบรวมผลงานวิชาการและงานวิจัยในระดับพื้นที่ โดยมีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา เป็นผู้ให้การสนับสนุนหน่วยงานต่างๆ ในสังกัดให้ได้รับการพัฒนาทางด้านวิชาการในรูปแบบการวิจัย และได้รับการอนุเคราะห์จากมหาวิทยาลัยพะเยาในการสนับสนุนอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิจัยของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งผลงานวิจัยสาธารณสุขจังหวัดพะเยาที่พบคืองานวิจัยในปี 2556 มีพื้นที่ศึกษาในอำเภอจุน อำเภอดอกคำใต้ อำเภอแม่ใจ อำเภอปง อำเภอภูกามยาว อำเภอเมืองพะเยา มีจำนวน 12 เรื่อง สรุปสาระได้ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนางานสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับตำบล อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ปีงบประมาณ 2555 มีคณะทำงาน 5 คน คือ นายไพรัช วงศ์จุมปู นางแสงเทียน นันทะวงศ์ นายกำพล บุญมา นางสาวศุภศิริ อยู่ชู นายบุรินทร์ วงศ์แก้ว สังกัดสำนักงานสาธารณสุขอำเภอจุน จังหวัดพะเยา งานวิจัยนี้เป็นการพัฒนางานสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค เพื่อให้เกิดการพัฒนายกระดับกระบวนการพัฒนา งานสร้างสุขภาพและป้องกันโรค อย่างเป็นรูปธรรม เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อสุขภาพ การเจ็บป่วยเรื้อรัง ในทุกระดับ โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ การเมือง ภาควิชาการ/วิชาชีพ และภาคประชาสังคม โดยเฉพาะเครือข่ายชุมชนและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีเป้าหมายสนับสนุนทางนโยบายงานสร้างเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคในระดับชุมชน งานวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษา Action Research พื้นที่ศึกษารอบคลุม 7 ตำบล อำเภอจุน จังหวัดพะเยา คือ ตำบลห้วยข้าวก่ำ ตำบลจุน ตำบลห้วยยางขาม ตำบลพระธาตุซันแกง ตำบลลอ ตำบลทุ่งรวงทอง และตำบลหงส์หิน

2. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้ป่วยภาวะความดันโลหิตสูงที่ควบคุมไม่ได้ โรงพยาบาลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา มีคณะทำงาน 3 คน คือ ภัสราวลัย ศีตีสาร อรุณวรรณ สุวรรณรัตน์ จารุวรรณ ใจลังกา สังกัดโรงพยาบาลดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา งานวิจัยนี้เห็นว่าการไม่สามารถปฏิบัติตนในการดูแลตนเองและไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้ป่วยไม่สามารถควบคุมระดับความดันโลหิตที่เหมาะสมได้ ทำให้การดำเนินของโรคเลวลง เกิดภาวะแทรกซ้อนที่รุนแรง ซึ่งส่งผลให้เกิดความพิการหรือเสียชีวิต ตามมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้ป่วยภาวะ ความดันโลหิตสูงที่ควบคุมไม่ได้ในโรงพยาบาลดอกคำใต้ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบ การพิจารณาหาแนว ทางแก้ไขปัญหและสนับสนุน การปฏิบัติตนที่ถูกต้องของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ป้องกันการเกิด ภาวะแทรกซ้อนที่รุนแรง และลดภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ป่วย รวมทั้งลดภาระการดูแลของครอบครัวและ ชุมชน งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) กลุ่มเป้าหมายคือผู้ป่วยที่ได้รับการ วินิจฉัย และขึ้นทะเบียนเป็นผู้ป่วยความดันโลหิตสูง รับการรักษาที่คลินิกพิเศษ โรงพยาบาลดอกคำใต้ จำนวน 1,227 คน

3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการฆ่าตัวตายของประชากร อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา มีคณะทำงาน 2 คน คือ ชมพูนุช มินทร วนิดา อินทะเสาร์ งานวิจัยนี้เห็นว่าจากสถานการณ์ผู้เสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายในประเทศไทย (2551) และจากรายงานอัตราการฆ่าตัวตายต่อประชากรแสนคนของโครงการช่วยเหลือผู้ที่เสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย พบว่าในปี 2554 จังหวัดพะเยามีอัตราการฆ่าตัวตายสูงเป็น 1 ใน 10 ของประเทศไทยและในอำเภอแม่ใจมีอัตราการฆ่าตัวตายสูงเป็นอันดับ 1 ของจังหวัดพะเยา คิดเป็น 17.14 ต่อประชากรแสนคน จึงได้ทำการศึกษาแนวโน้มปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาการฆ่าตัวตายของประชาชนในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยาเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาการฆ่าตัวตายให้สอดคล้องกับบริบท ของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม เป็นการศึกษาย้อนหลัง (Retrospective Method) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มี ความสัมพันธ์กับการฆ่าตัวตายของกลุ่มประชากรที่ฆ่าตัวตายของอำเภอแม่ใจ จากระบบการรายงานตามการ บันทึกข้อมูลแบบเผื่อระวัง ภาวะซึมเศร้าและการทำร้ายตัวเองของกรมสุขภาพจิต

4. การพัฒนาแบบบันทึกการเยี่ยมบ้านของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในเขตพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านฝายแก้ว ตำบลลอย อำเภอปง จังหวัดพะเยา มีคณะทำงาน 3 คน คือ นพดล ทิวาศิริ วาสนา วงศ์ชัย นิกร สมงาม สังกัดโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านฝายแก้ว ตำบลลอย อำเภอปง จังหวัดพะเยา เนื่องจากการเยี่ยมบ้านเป็นกิจกรรมหนึ่งของบุคลากรสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานในหน่วยบริการระดับปฐมภูมิโดยดำเนินการเยี่ยมครอบครัวที่มีสถานะสุขภาพปกติอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน และสำนึกนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขได้มีการพัฒนาโปรแกรมการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพเพื่อให้เป็นข้อมูลพื้นฐานสุขภาพประชาชนในประเทศเพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและวางแผนแก้ไขปัญหาสาธารณสุขในระยะยาว ในการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพของประชาชนจึงต้องการความละเอียด ครบคลุม สอดคล้องกับโปรแกรมประมวลสุขภาพของสำนึกนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวง สาธารณสุขควบคู่กันไปด้วย แต่แบบบันทึกการเยี่ยมบ้านแบบเดิมไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ครอบคลุมสอดคล้องกับโปรแกรมบันทึกสุขภาพทำให้อาสาสมัครสาธารณสุขต้องเก็บข้อมูลซ้ำหลายครั้ง งานวิจัยนี้จึงทำการศึกษานี้เพื่อพัฒนาแบบบันทึกการเยี่ยมบ้านของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในเขตพื้นที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านฝายแก้ว ตำบลลอย อำเภอปง จังหวัดพะเยา มุ่งเน้นการนำแบบบันทึกไปใช้ในการให้บริการการเยี่ยมบ้านแบบองค์รวมและสอดคล้องกับการบันทึกข้อมูลลงโปรแกรมสุขภาพ

5. การวิจัยประเมินโครงการติดตามและประเมินผลงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา ปีงบประมาณ 2555 ผู้วิจัย คือ นางปริญญช เชิดชูเหล่า สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา งานวิจัยนี้เห็นว่าการบริหารจัดการและสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานสาธารณสุข การสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายสุขภาพ การพัฒนาระบบและคุณภาพ มีรายละเอียดการดำเนินงานที่ซับซ้อนและตัวชี้วัดที่กำหนดบางตัวชี้วัดต้องอาศัยการบูรณาการงานในทุกระดับเพื่อกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินงานให้บรรลุผล จึงมีความจำเป็นที่ผู้บริหารและผู้รับผิดชอบงานต้องศึกษารายละเอียดของตัวชี้วัดให้มีความเข้าใจ และสามารถนำไปแปลงสู่การปฏิบัติในพื้นที่ได้ ดังนั้นการประเมินโครงการติดตามและประเมินผลงาน

สาธารณสุขจังหวัดพะเยาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องมีการดำเนินการให้เป็นรูปธรรม เพื่อสามารถนำผลการประเมินทั้งด้านการนิเทศงาน การกำกับติดตาม และการประเมินผลการดำเนินงานมาประกอบการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายการพัฒนางานสาธารณสุขที่ส่งผลถึงภาวะสุขภาพของประชาชนจังหวัดพะเยา สามารถตอบสนอง ต่อเป้าหมายการดำเนินงาน และบรรลุตามเกณฑ์ตัวชี้วัดที่กำหนดในการพัฒนางานสาธารณสุขของจังหวัดพะเยา

6. ผลการศึกษาการบริหารจัดการงบประมาณเพื่อความอยู่รอดของหน่วยบริการสุขภาพจังหวัดพะเยา ผู้วิจัย คือ พรณี วโรภาส สังกัดกลุ่มงานประกันสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา งานวิจัยนี้เห็นว่าการจัดระบบหลักประกันสุขภาพตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 ส่งผลทำให้หน่วยบริการต้องมีการเปลี่ยนแปลงระบบการจัดสรรงบประมาณและการบริหารจัดการระบบ ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการครอบคลุมทั้งด้านการจัดระบบการให้บริการทั้งด้านการรักษาพยาบาล ระบบการส่งต่อ การส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคและการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการบริการ ฯลฯ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อสถานการณ์ด้านเงินการคลังของหน่วยบริการอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเพื่อประเมินสถานการณ์การคลังหน่วยบริการทั้งด้านรายรับ รายจ่าย ผลิตผลการจัดบริการ ต้นทุนและประสิทธิภาพเชิงการผลิตของการจัดบริการของเครือข่ายบริการ และทราบแนวทางการบริหารจัดการด้านงบประมาณเพื่อความอยู่รอดของหน่วยบริการ

7. การศึกษาผลผลิตกระบวนการดำเนินงานของกองทุนหลักประกันสุขภาพพื้นที่ / ท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา ปีงบประมาณ 2555 ผู้วิจัย คือ ญาณิน สายโกสุม สังกัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา การศึกษานี้เป็นการศึกษาผลผลิตกระบวนการดำเนินงานของกองทุนหลักประกันสุขภาพพื้นที่/ท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา ปีงบประมาณ 2555 โดยศึกษากองทุนฯ ในจังหวัดพะเยาทั้งหมด จำนวน 71 กองทุนโดยใช้แนวทางของการดำเนินงานกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติมาจัดทำเกณฑ์การวัดผลผลิตกระบวนการดำเนินงานของกองทุนฯ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นการวัดผลผลิตการบริหารจัดการของกองทุนฯ ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนการพัฒนากองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับปัญหามากขึ้น เพื่อให้กองทุนฯ สามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งกองทุนฯ

8. พฤติกรรมการออกกำลังกายผู้สูงอายุตำบลดอนศรีชุม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ผู้วิจัย คือ นางสาวโรจน์ โนศรี สังกัดโรงพยาบาลดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา การศึกษานี้เห็นว่าการออกกำลังกายส่งผลดีต่อผู้สูงอายุ แม้จะมีการรณรงค์ให้ผู้สูงอายุออกกำลังกายมาโดยตลอดแต่กิจกรรมการดำเนินงานของชมรมไม่ต่อเนื่องซึ่งมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย เช่น ขาดความรู้ในการออกกำลังกาย ไม่มีสถานที่ในการออกกำลังกาย หรือเป็นโรคเรื้อรังไม่สามารถมาร่วมการออกกำลังกายได้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุในตำบลดอนศรีชุม อำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยา และศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการออกกำลังกาย การรับรู้ประโยชน์ของการออกกำลังกาย แรงจูงใจให้ออกกำลังกาย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุอย่างง่าย มีประชากรกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 -80 ปี จำนวน 300 คน ในตำบลดอนศรีชุม โดยนำข้อมูลพื้นฐานไปประยุกต์ใช้ พัฒนางค์ความรู้และนำผลงานวิจัยที่มีประโยชน์และทันสมัยมาใช้ในการส่งเสริมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไปให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์

9. การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสุขของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูพาน จังหวัดพะเยา ผู้วิจัย 2 คน คือ นายมนตรี วิลาชัย นางศิริพร สุขศรี สังกัดสำนักงานสาธารณสุขอำเภอภูพาน รพ.สต.ป่าฝาง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูพาน จังหวัดพะเยา ความมุ่งหมายของการวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ความสุขของผู้สูงอายุ ศึกษาปัจจัยด้านความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวันที่มีความสัมพันธ์กับความสุขของผู้สูงอายุ ในพื้นที่รับผิดชอบ รพ.สต.บ้านป่าฝาง ต.ห้วยแก้ว อ.ภูพาน จ.พะเยา เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสัมภาษณ์ ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลผู้สูงอายุตามความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวันและความสุขของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป จำนวน 220 คน งานวิจัยนี้มีความสำคัญคือการนำผลการศึกษาที่ได้เป็นแนวทางให้บุคลากรทางการแพทย์ ญาติของผู้สูงอายุ และตัวผู้สูงอายุเองได้เข้าใจการจัดกลุ่มของผู้สูงอายุตามความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวัน ทำให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจตนเองปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข และนำปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนให้การส่งเสริมสุขภาพและพัฒนากิจการกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง

10. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการขอรับเงินช่วยเหลือเพื่อการชดเชยตามมาตรา 18 ของผู้ให้บริการ จังหวัดพะเยา ผู้วิจัย คือ สุรินทร์ ใจมั่น สังกัดกลุ่มงานประกันสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา ตามบทบัญญัติของมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2545 กำหนดให้มีการจ่ายเงินช่วยเหลือเบื้องต้นให้แก่ผู้รับบริการซึ่งได้รับความเสียหายจากการรับบริการด้านสุขภาพ ในปีงบประมาณ 2554 จังหวัดพะเยามีการขอรับการช่วยเหลือเบื้องต้นตามมาตรา 18 เพิ่มขึ้น โดยมีผู้ยื่นคำร้องมากเป็นอันดับ 2 ของจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบน ขณะที่จำนวนคำร้องที่เข้าเกณฑ์ได้รับเงินช่วยเหลือ คิดเป็นร้อยละ 52.17 โดยมีคำร้องของผู้ให้บริการที่ได้รับการปฏิเสธการจ่ายชดเชยถึงร้อยละ 47.83 ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการขอรับเงินเพื่อการช่วยเหลือชดเชยจากการให้บริการสาธารณสุขในเขตจังหวัดพะเยาเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุง พัฒนารูปแบบวิธีการขอรับเงินช่วยเหลือเบื้องต้นแก่หน่วยบริการในจังหวัดพะเยาและใช้เป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงพัฒนา รูปแบบการพิจารณาให้ความช่วยเหลือผู้ให้บริการที่ได้รับความเสียหายจากการให้บริการสาธารณสุขแก่ผู้บริหารรวมถึงผู้เกี่ยวข้องในเชิงนโยบายซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ให้บริการและการบริหารงบประมาณของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

11. การประเมินระบบเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออก จังหวัดพะเยา ปี พ.ศ. 2554 ผู้วิจัย คือ สุทธิชัย เสมอเชื้อ สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา จากสถานการณ์ปัญหาโรคไข้เลือดออกเป็นโรคติดต่อเชื้อไวรัสเดงกีที่มียุงลายเป็นพาหะนำโรค เป็นโรคติดต่อที่เป็นปัญหาสาธารณสุขสำคัญของประเทศไทย พบมีรายงานผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตด้วยโรคไข้เลือดออกทุกปี สถานการณ์โรคไข้เลือดออก จังหวัดพะเยา ในรอบ 5 ปี ช่วง พ.ศ. 2550-2554 พบว่าอัตราป่วยของโรคไข้เลือดออกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาระบบเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกจังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออก จังหวัดพะเยา โดยดำเนินการประเมินตามคุณลักษณะของระบบเฝ้าระวัง ประกอบด้วยการศึกษาคุณลักษณะของระบบเฝ้าระวังเชิงคุณภาพ และการศึกษาคุณลักษณะของระบบเฝ้าระวังเชิงปริมาณ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพัฒนาระบบเฝ้าระวังไปปรับปรุงระบบการเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกของจังหวัดพะเยาให้มีประสิทธิภาพ ครบถ้วน ถูกต้อง ทันเวลา โดยการทบทวนข้อมูลจากเวชระเบียนผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยใน ของโรงพยาบาลทั่วไป 1 แห่ง โรงพยาบาลชุมชน 3 แห่ง ใน 4 กลุ่มโรค คือ ไข้เดงกี ไข้เลือดออกและไข้เลือดออกช็อก ไข้ไม่ทราบสาเหตุ และการติดเชื้อไวรัสไม่ระบุชนิด ระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม 2554 ถึง 31 สิงหาคม 2554 จำนวน 781 ราย และสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในระบบเฝ้าระวังโรคของโรงพยาบาล

12. การสำรวจยุงลายพาหะนำโรคไข้เลือดออกในเขตเทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา มีคณะทำงาน 3 คน คือ ญาณิน สิทธิมงคล อรรถพรธม มงคุณ นวียา กันธะมูล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา ศูนย์บริการสาธารณสุขชุมชนตำบลเวียง ศูนย์บริการสาธารณสุขชุมชนตำบลแม่ต๋า ความเป็นมาของการวิจัยคือ จากการเริ่มมีรายงานสำรวจพบยุงลายครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2540 แต่ไม่บอกพื้นที่ซึ่งพบยุง ต่อมาในปีพ.ศ. 2543 มีรายงานพบยุงลายบ้านที่ปทุมธานี ในปี 2504 เริ่มมีการเก็บตัวอย่างยุงลายในกรุงเทพฯ นำมาตรวจหาเชื้อไวรัสที่เป็นสาเหตุของโรคไข้เลือดออกสามารถแยกเชื้อไวรัสไข้เลือดออกเดงกีและชิคุนกุนยาได้สำเร็จในปี พ.ศ. 2505 ในพ.ศ. 2509 มีการระบาดของโรคไข้เลือดออกที่เกาะสมุยจังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถแยกเชื้อไวรัสเดงกีจากยุงลายบ้านและยุงลายสวน ในประเทศไทยการควบคุมยุงลายที่เป็นพาหะนำโรคไข้เลือดออกต้องดำเนินการทั้งสองชนิด ได้แก่ ยุงลายบ้านซึ่งเป็นพาหะสำคัญในเอเชียมีถิ่นกำเนิดในทวีปแอฟริกา และยุงลายสวน ซึ่งเป็นพาหะรองลงมามีถิ่นกำเนิดในทวีปเอเชีย ส่วนสถานการณ์โรคไข้เลือดออก จังหวัดพะเยาในรอบ 5 ปี พ.ศ. 2550-2554 พบว่า อัตราป่วยของโรคไข้เลือดออกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยปี พ.ศ. 2553 พบว่าโรคไข้เลือดออกมีอัตราป่วยสูงสุดในรอบ 10 ปี (พ.ศ.2544-2553) ของจังหวัดพะเยา ซึ่งพบพื้นที่มีอัตราป่วยสูงสุดในเขตเทศบาลเมืองพะเยา ทั้งนี้การทราบชนิดของพาหะนำโรคไข้เลือดออก แหล่งเพาะพันธุ์ และความชุกของลูกน้ำยุงลาย จะนำไปสู่การวางแผนการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงได้มีงานวิจัยขึ้นนี้เกิดขึ้น

4.2.2 สถานการณ์งานพัฒนาในพื้นที่พะเยา

ปัจจุบันจังหวัดพะเยามีการเปลี่ยนแปลง พัฒนาทางกายภาพ และโครงสร้างต่างๆ มีความเจริญมากขึ้นเป็นอย่างมากจากอดีต แต่ท่ามกลางความเจริญของเมืองพะเยา ยังมีความเหลื่อมล้ำ มีปัญหาต่างๆ ที่เป็นปัญหาใหม่ หรือเป็นปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการพัฒนา ทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ในจังหวัดพะเยา องค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มคนชาวบ้านท้องถิ่นในพื้นที่ต่างมุ่งมั่นทำงานเพื่อพัฒนาแก้ปัญหาต่างๆ ตามภาระหน้าที่ บทบาท และเป้าหมายของหน่วยงาน องค์กรหรือกลุ่มของตนเป็นหลัก ประสานความร่วมมือกันในการดำเนินงานบางกรณี โดยมีการทำงาน ขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่พะเยา ที่น่าสนใจ มีดังนี้

1. การพัฒนาตามแผนพัฒนาจังหวัดพะเยา เป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาตามแผนพัฒนาจังหวัดพะเยา โดยการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดพะเยาที่ได้ทำการศึกษาบริบทและศักยภาพของจังหวัดตามกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาของจังหวัด ประชาชน ผู้เกี่ยวข้อง ราษฎรชาวบ้าน ซึ่งกระบวนการกระทำการบูรณาการโดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ จากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัดพะเยา โดยในช่วงแผนพัฒนาจังหวัดพะเยา พ.ศ.2553 – 2556 ¹² และแผนพัฒนาจังหวัดพะเยา พ.ศ. 2557 – 2560 ¹³ มีวิสัยทัศน์ที่เหมือนกันคือเรื่องเกษตรปลอดภัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

แผนพัฒนาจังหวัดพะเยาปี พ.ศ. 2553 - 2556	แผนพัฒนาจังหวัดพะเยา พ.ศ. 2557 – 2560
วิสัยทัศน์จังหวัด	วิสัยทัศน์จังหวัด
“เมืองเกษตรปลอดภัย การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน”	“แหล่งผลิตเกษตรปลอดภัย สังคมเข้มแข็งพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน” มุ่งพัฒนาจังหวัดพะเยาเป็นแหล่งการผลิตโดยหลักการเกษตรที่เหมาะสม มีความปลอดภัย และผลผลิตทางการเกษตรที่ก่อให้เกิดรายได้ที่สูงขึ้น ภายใต้การเชื่อมโยงศักยภาพด้านการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว ความมั่นคง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และสังคมที่เข้มแข็ง มีความพร้อมในการเป็นประชาคมอาเซียน

¹² ที่มา : กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดพะเยา ข้อมูล ณ เดือน ธันวาคม 2554

อ้างอิง ข้อมูลบรรยายสรุปจังหวัดพะเยา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 ปรับปรุงครั้งที่ 1 (มกราคม 2555)

¹³ ข้อมูลบรรยายสรุปจังหวัดพะเยา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 (ปรับปรุง : ไตรมาสแรก 2558)

แผนพัฒนาจังหวัดพะเยาปี พ.ศ. 2553 - 2556	แผนพัฒนาจังหวัดพะเยา พ.ศ. 2557 - 2560
พันธกิจจังหวัดพะเยา	พันธกิจจังหวัดพะเยา
1. แก้ไขปัญหาหนี้สินและความยากจนโดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2. เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนา พัฒนาภาคเกษตรกรรมและการท่องเที่ยว 3. ส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข 4. อนุรักษ์ ฟื้นฟู และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน 5. พัฒนาระบบและประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ	1. พัฒนาผลผลิตเกษตรปลอดภัย ในพื้นที่เป้าหมายเดิมและขยายในพื้นที่เป้าหมายใหม่ 2. เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน สร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และขยายมูลค่า การค้าชายแดน 3. ส่งเสริมให้ประชาชน ตระหนักถึงอัตลักษณ์และมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคง ชุมชนเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพิ่มทักษะและสมรรถนะ พร้อมสู่ประชาคมอาเซียน 4. ส่งเสริมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม แบบมีส่วนร่วม
เป้าประสงค์รวมจังหวัดพะเยา	เป้าประสงค์รวมจังหวัดพะเยา
1. ประชาชนมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 2. เพิ่มมูลค่าการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และการส่งออกของจังหวัด 3. หมู่บ้าน / ชุมชน คิดเป็น ทำเป็น สามารถแก้ปัญหาของตนเองโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างยั่งยืน 4. ประชาชนอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข มีความมั่นคง ชุมชนเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข 5. ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ แหล่งน้ำ ดิน อุดมสมบูรณ์ 6. บ้านเมืองสะอาด ภูมิทัศน์สวยงาม และมีสิ่งแวดล้อมที่ปราศจากมลพิษ 7. ประชาชนได้รับการบริการด้านต่าง ๆ จากภาครัฐอย่างทั่วถึงเป็นธรรม และมีคุณภาพ	1. ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 2. จังหวัดมีพื้นที่เกษตรปลอดภัยเพิ่มขึ้น และช่องทางการตลาดผลผลิตเกษตรปลอดภัย มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น 3. จังหวัดมีมูลค่า การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และการค้าชายแดน เพิ่มขึ้น 4. สังคม ชุมชนมีความเข้มแข็งพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 5. จังหวัดพะเยามีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมปราศจากมลพิษและลดการเกิดภาวะโลกร้อน 6. ประชาชนอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข มีความมั่นคงปลอดภัย ชุมชนเข้มแข็ง
ประเด็นยุทธศาสตร์	ประเด็นยุทธศาสตร์
1. พัฒนาเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้และขยายโอกาสด้านการเกษตร การค้า การลงทุน และการ	1. ส่งเสริมการเกษตรปลอดภัย และการค้า การลงทุน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

แผนพัฒนาจังหวัดพะเยาปี พ.ศ. 2553 - 2556	แผนพัฒนาจังหวัดพะเยา พ.ศ. 2557 - 2560
ท่องเที่ยว 2. พัฒนาศักยภาพคนและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง 3. บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4. พัฒนาสังคมให้สงบสุขและมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 5. ส่งเสริมการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ	2. สร้างคุณค่าและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน 3. พัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน 4. ส่งเสริมความมั่นคงภายในและตามแนวชายแดน

จากแผนพัฒนาจังหวัดจะเห็นแนวโน้มการพัฒนาจังหวัดพะเยาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องเกษตรปลอดภัย ซึ่งการเกษตรเป็นอาชีพส่วนใหญ่ของประชาชนโดยที่แต่ละพื้นที่อำเภอล้วนมีศักยภาพในการผลิตทางการเกษตรทั้งข้าว ข้าวโพด ไม้ผล พืชผักต่างๆ หากได้รับการส่งเสริม สนับสนุนอย่างจริงจังจะสามารถช่วยแก้ปัญหาสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนแต่ละพื้นที่ทำให้ประชาชนมีรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี สร้างความมั่นคงในชีวิตได้บนฐานทุนความรู้ ทรัพยากร ศักยภาพที่มีอยู่ ซึ่งจุดแข็งของแผนพัฒนาจังหวัดคือ มีการรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูล รวบรวมปัญหา ความต้องการพัฒนาที่สำคัญของจังหวัด แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดและคณะอนุกรรมการ ได้แก่ คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.บ.จ) และคณะอนุกรรมการประเด็นยุทธศาสตร์ในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ และการวิเคราะห์เพื่อประเมินศักยภาพการพัฒนาจังหวัด จุดแข็ง จุดอ่อนของจังหวัดจากสถานการณ์ข้อมูลในพื้นที่ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากร วัฒนธรรม และเน้นทำงานร่วมกันระหว่างจังหวัด นำภารกิจของแต่ละส่วนราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาดำเนินการร่วมกันในการพัฒนาจังหวัด ในแต่ละประเด็นปัญหาจะมีหน่วยงานต่างๆ เป็นเจ้าภาพในการดำเนินงาน แต่อย่างไรก็ตามแผนพัฒนาจังหวัดก็มีจุดอ่อนคือมีลักษณะเป็นแผนขึ้นนำการพัฒนาจังหวัดในภาพรวมระยะยาว (4 ปี) การแก้ปัญหาแต่ละด้านไม่สามารถกำหนดได้ว่าต้องใช้ระยะเวลาเท่าใดถึงจะแก้ปัญหาได้สำเร็จ เมื่อมีปัญหาและความต้องการของประชาชนเกิดขึ้นใหม่จะปรับเปลี่ยนแผนตามไปด้วย รวมทั้งการปรับเปลี่ยนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลและทิศทางการพัฒนาของประเทศ จึงทำให้ปัญหาความต้องการของประชาชนไม่ได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถแก้ไขให้ถึงรากของปัญหาที่แท้จริงได้

2. ศูนย์พัฒนาราชกรบนพื้นที่สูงจังหวัดพะเยา¹⁴ ศูนย์พัฒนาราชกรบนพื้นที่สูง จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2525 โดยมีชื่อหน่วยงานในขณะนั้นว่า “ศูนย์พัฒนาสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดพะเยา” สังกัดกองสงเคราะห์ชาวเขากรมประชาสงเคราะห์ ดำเนินงานในรูปแบบเขตพื้นที่พัฒนาสมบูรณ์แบบสนับสนุนให้ชาวเขาดำรงถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง จัดหน่วยเคลื่อนที่ปฏิบัติงานในหมู่บ้านและกลุ่มบ้านที่ยังไม่มีหน่วยงานใด

¹⁴ สรุปรายงานผลการดำเนินงาน รอบ 12 เดือน ประจำปีงบประมาณ 2560, ศูนย์พัฒนาราชกรบนพื้นที่สูง จังหวัดพะเยา, ประสานข้อมูลรายงานจาก คุณวรัญญู สมวงษา นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ

เข้าถึง เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ราษฎรที่อยู่ห่างไกล ต่อมาปี 2549 ได้มีการปรับเปลี่ยนภารกิจโครงสร้างหน่วยงานราชการและได้มีการปรับภารกิจเดิมจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดพะเยา มาเป็นชื่อหน่วยงาน “ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 31 จังหวัดพะเยา” สังกัดสำนักงานพัฒนาสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการปรับภารกิจมาเป็นการพัฒนาสังคมและส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแก่ประชาชน ได้แก่ เด็กเยาวชน สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส และครอบครัวผู้ประสบปัญหาทางสังคม ครอบคลุมทั้งจังหวัด ปี 2558 มติรัฐมนตรีปรับเปลี่ยนภารกิจโครงสร้างหน่วยงานราชการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และให้ปรับจากภารกิจเดิม คือศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 31 จังหวัดพะเยา มาเป็น “ศูนย์พัฒนาชาวเขาจังหวัดพะเยา” สังกัดกองกิจการนิคมสร้างตนเองและพัฒนาชาวเขา กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เพื่อส่งเสริมพัฒนาชาวเขาและคนไทยบนพื้นที่สูงให้ชีวิตที่ดี ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และต่อมาเปลี่ยนชื่อจากศูนย์พัฒนาชาวเขาจังหวัดพะเยามาเป็น “ศูนย์พัฒนาราชวรบนพื้นที่สูง” สังกัดกองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เพื่อให้ราชวรบนพื้นที่สูงมีคุณภาพชีวิตที่ดี สอดคล้องกับภูมิสังคม ปัจจุบันศูนย์พัฒนาราชวรบนพื้นที่สูงฯ ตั้งอยู่ที่ศาลากลางจังหวัดพะเยา (หลังเก่า) ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีบทบาทภารกิจดังนี้

1. เป็นศูนย์กลางพัฒนาคุณภาพชีวิตราชวรบนพื้นที่สูง
2. พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมราชวรบนในพื้นที่สูง
3. ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมบนพื้นที่สูง
4. สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและความผูกพันทางจิตใจของราชวรบนพื้นที่สูงต่อสังคมไทย
5. ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานโครงการพระธรรมจาริก
6. ดำเนินการสำรวจข้อมูลชุมชนบนพื้นที่สูงจัดทำทะเบียนควบคุม รายงานผลและปรับปรุงข้อมูล
7. บูรณาการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานความมั่นคง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้มีประชากรพื้นที่สูง ได้แก่ ม้ง จำนวน 15,362 คน เมี่ยน จำนวน 8,908 คน ลีซู จำนวน 161 คน ลีวะ จำนวน 345 คน และไทยที่สูง จำนวน 5,879 คน รวมทั้งหมดจำนวน 30,655 คน (ชาย 15,225 คน หญิง 15,430 คน) สัญชาติไทย 27,417 คน ไม่มีสัญชาติ 3,238 คน มีจำนวนครอบครัว 6,729 ครอบครัว ซึ่งมีประชากรพื้นที่สูงที่ต้องการความช่วยเหลือจำนวน 12,491 คน แบ่งเป็น ประชากรม้ง จำนวน 5,202 คน ประชากรเมี่ยน จำนวน 3,401 คน ประชากรลีซู จำนวน 161 คน ประชากรลีวะ จำนวน 345 คน และประชากรไทยที่สูง จำนวน 4,893 คน จึงมีพื้นที่หน่วยรับผิดชอบโดยแบ่งการจัดการเป็น 5 เขต 10 หน่วย รับผิดชอบพื้นที่สูง 9 อำเภอ 17 ตำบล 60 หมู่บ้าน ดังนี้

1. เขตพัฒนาราชวรบนพื้นที่สูงปางปูละ มี 1 หน่วย คือ หน่วยพัฒนาราชวรบนพื้นที่สูงบ้านปางปูละ รับผิดชอบพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอแม่ใจ จำนวน 3 ตำบล 4 หมู่บ้าน

2. เขตพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงประเภทคี มี 3 หน่วย คือ หน่วยพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงบ้านประเภทคี หน่วยพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงบ้านน้ำยวน หน่วยพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงบ้านคอดยาว รับผิดชอบพื้นที่อำเภอเชียงคำ อำเภอภูซาง จำนวน 6 ตำบล 26 หมู่บ้าน

3. เขตพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงขุนกำลัง มี 2 หน่วย คือ หน่วยพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงบ้านขุนกำลัง หน่วยพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงบ้านห้วยคอกหมู รับผิดชอบพื้นที่อำเภอปง จำนวน 4 ตำบล 6 หมู่บ้าน

4. เขตพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงสิบสองพัฒนา มี 2 หน่วย คือ หน่วยพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงบ้านสิบสองพัฒนา หน่วยพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงบ้านห้วยกอก รับผิดชอบพื้นที่อำเภอปง จำนวน 1 ตำบล 15 หมู่บ้าน

5. เขตพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงร่วมจิต มี 2 หน่วย คือ หน่วยพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงบ้านร่วมจิต หน่วยพัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงบ้านนาบัว รับผิดชอบพื้นที่อำเภอดอกคำใต้ อำเภอเชียงม่วน จำนวน 3 ตำบล 9 หมู่บ้าน

ในปีงบประมาณ 2560 ศูนย์พัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงจังหวัดพะเยาได้ดำเนินงานจำนวน 9 โครงการ แต่ละโครงการมีวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. โครงการส่งคุณธรรมนำสังคมสร้างสุข มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรักความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชากรในชุมชน เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกชุมชน เพื่อปลูกการดำเนินชีวิตแบบวิถีพุทธโดยใช้หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนเพื่อจะได้ไม่สร้างปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัวชุมชนและมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาโดยกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนบนพื้นที่สูงในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงจังหวัดพะเยา จำนวน 150 คน

2. โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการชุมชนบนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้คนและชุมชนบนพื้นที่สูงมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง เพื่อขยายการพัฒนาสังคมให้ครอบคลุมและทั่วทุกพื้นที่ เพื่อให้เกิดเป็นพิพิธภัณฑ์เรียนรู้ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชนเผ่า และเพื่อให้ชุมชนพื้นที่สูงอยู่ร่วมกันกับสังคมไทยอย่างปกติสุขและมีส่วนร่วมในการพัฒนา กลุ่มเป้าหมาย คือ เจ้าหน้าที่และแกนนำชุมชน จำนวน 30 คน

3. โครงการพัฒนาวิถีชุมชนบนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะด้านอาชีพตามวิถีชุมชน และทุนทางสังคมที่เหมาะสมให้กับราชภูรบนพื้นที่สูง เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน รวมทั้งสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ของราชภูรบนพื้นที่สูงกลุ่มเป้าหมายราชภูรบนพื้นที่สูงปางปูเลาะ อ.แม่ใจ และราชภูรบนพื้นที่สูงบ้านปางค่า อ.ปง จ.พะเยา กลุ่มเป้าหมาย คือ ราชภูรบนพื้นที่สูง 300 คน

4. โครงการพัฒนาและส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมบนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและเป็นแนวทางให้ราชภูรบนพื้นที่สูงมีการพัฒนาและจัดสวัสดิการได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ผ่านกลไกการ

ขับเคลื่อนของคณะกรรมการ และเพื่อให้เกิดรูปแบบการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมบนพื้นที่สูงดำเนินการเป็นแบบอย่างให้กับพื้นที่อื่นๆ กลุ่มเป้าหมาย คือ ราษฎรบนพื้นที่สูงจังหวัดพะเยา จำนวน 3,500 คน

5. โครงการส่งเสริมการจัดตั้งถิ่นฐานถาวรชุมชนบนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สร้างรายได้ให้กับราษฎรบนพื้นที่สูง เพื่อส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนบนพื้นที่สูง และเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชน อันเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรม กลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนบนพื้นที่สูงในพื้นที่รับผิดชอบศูนย์พัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูงจังหวัดพะเยา จำนวน 295 คน

6. โครงการพัฒนาศักยภาพราษฎรบนพื้นที่สูงด้านประชาคมอาเซียน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนบนพื้นที่สูงให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนและผลกระทบสำหรับชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างรอบด้าน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาทักษะด้านภาษา และเพื่อสร้างเครือข่ายกับประชากรกลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อนการเป็นประชาคมอาเซียน กลุ่มเป้าหมาย คือ ชุมชนบนพื้นที่สูงและเจ้าหน้าที่ เขตฯ/หน่วยฯ จำนวน 70 คน

7. โครงการเสริมสร้างความมั่นคงชุมชนบนพื้นที่สูงตามแนวชายแดน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ราษฎรตามแนวชายแดนมีโอกาสได้เข้าถึงบริการทางสังคมและเข้าถึงสิทธิสวัสดิการของรัฐ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ราษฎรตามแนวชายแดน ได้รับการพัฒนาศักยภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินงาน และเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชนตามแนวชายแดน มีส่วนร่วมกับภาครัฐในการพัฒนาประเทศ กลุ่มเป้าหมาย คือ ราษฎรบนพื้นที่สูงบ้านนาหนุน อำเภอกู่ช้าง จังหวัดพะเยา จำนวน 100 คน

8. โครงการสนับสนุนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีชนเผ่าบนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีชนเผ่า เพื่อจัดนิทรรศการตามแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประชากรบนพื้นที่สูง และเพื่อเพิ่มรายได้ตามแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับประชาชนบนพื้นที่สูง กลุ่มเป้าหมาย คือ พิพิธภัณฑสถานเรียนรู้ชุมชนบนพื้นที่สูง จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ บ้านปางปูเลาะ อำเภอแม่ใจ บ้านประชาภักดี อำเภอเชียงคำ และบ้านสิบสองพัฒนา อำเภอปง

9. โครงการส่งเสริมพิพิธภัณฑสถานบนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมความเป็นมาประชากรในพื้นที่สูง เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้และเข้าใจถึงประวัติวัฒนธรรมความเป็นมาของอารยธรรม ความเป็นอยู่ของประชาชนบนพื้นที่สูง และเพื่อเป็นการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวและอัตลักษณ์และสินค้าของประชาชนบนพื้นที่สูง กลุ่มเป้าหมาย คือ พิพิธภัณฑสถานเรียนรู้ชุมชนบนพื้นที่สูง จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ บ้านปางปูเลาะ อำเภอแม่ใจ บ้านประชาภักดี อำเภอเชียงคำ และบ้านสิบสองพัฒนา อำเภอปง

3. มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา เดิมจัดตั้งใช้ชื่อโครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2530 โดยได้รับการรับรองจากจังหวัดพะเยา สมัยผู้ว่าราชการจังหวัด นายสุจิตร์ คอวนิช ตามหนังสือที่ พย.0015/7915 เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2530 อนุมัติให้โครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา ดำเนินงานพัฒนาชนบทในจังหวัดพะเยา ในฐานะองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-government organization – NGO) ปัจจุบันสำนักงานมูลนิธิเพื่อการพัฒนา ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 91 หมู่ 2 ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

การดำเนินงานในระยะแรกของโครงการ (2530 – 2538) มีพื้นที่ปฏิบัติงาน 13 หมู่บ้าน ในเขตอำเภอเมือง 9 หมู่บ้าน และอำเภอแม่ใจ 4 หมู่บ้าน การดำเนินงานในช่วงนี้โครงการได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนพัฒนาท้องถิ่นไทย – แคนาดา (LDAP) จากนั้นปี 2533 ได้รวมตัวกับองค์กรพัฒนาเอกชนขนาดเล็กในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอนและเชียงราย รวม 6 องค์กร ภายใต้ชื่อโครงการร่วมพัฒนาชนบทภาคเหนือ (North net) และปี 2536 สามารถจดทะเบียนเป็นองค์กรนิติบุคคลภายใต้ชื่อ “มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน” (North net Foundation) และมีองค์กรสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 8 องค์กร และการดำเนินงานในระยะนี้โครงการพะเยาเพื่อการพัฒนาได้ปรับภารกิจการทำงานขององค์กรไปทำงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำกว๊านพะเยา – คอป. (Project for Conservation and Recovery of Phayao Reservoir s Watershed Forests) โดยการประสานความร่วมมือกับโครงการส่งเสริมเกษตรกรรมทางเลือก รวมทั้งจัดทำโครงการฟื้นฟูกว๊านพะเยา (Kwan Phayao Recovery Program) โดยมีเป้าหมายเพื่อการฟื้นฟูระบบนิเวศของกว๊านพะเยา โครงการนี้ทำงานกับชุมชนทั้งในเมืองและชนบทรอบกว๊านพะเยา จำนวน 13 ชุมชน โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายชาวประมงในกว๊านพะเยา โรงเรียนรอบกว๊านพะเยา และชุมชนในเขตเมืองพะเยารวมทั้งหน่วยงานภาครัฐและ เอกชน จนถึง ปี 2542โครงการพะเยาลาออกจาก มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน ขยายพื้นที่ทำงานครอบคลุม ลุ่มน้ำอิง ลุ่มน้ำลาว – ยวน ในอำเภอเชียงคำ และชุมชนชาวประมงอำเภอเทิง ไปสิ้นสุดที่ปากน้ำอิง อำเภอเชียงของ

จนกระทั่งในปี 2548 ร่วมกับสถาบันพัฒนาชุมชนเข้มแข็งและโครงการส่งเสริมเกษตรกรรมทางเลือก จดทะเบียนเป็นมูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา (Phayao for Development Foundation -PDF) เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2548 และขยายการทำงานครอบคลุมในประเด็นสุขภาพ ด้านเอดส์ ผู้หญิง เกษตรกรรมทางเลือกและงานสิทธิผู้บริโภคจนถึงปัจจุบันนี้ โดยมีวิสัยทัศน์ คือ “เกิดพลังคนและเครือข่ายในการจัดการปัญหาชุมชน ด้านพัฒนาครอบครัวที่เข้มแข็ง การคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคและมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบสุขภาพที่มีคุณภาพ” และมี 3 พันธกิจ 6 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ ¹⁵

พันธกิจ	ยุทธศาสตร์
1. สนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกและมีศักยภาพในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน	1. เสริมสร้างแกนนำและเครือข่ายให้เข้มแข็ง
2. ส่งเสริมและรณรงค์การมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อพัฒนาท้องถิ่น	2. พัฒนาระบบข้อมูลที่มีครบถ้วนถูกต้องและสามารถนำไปใช้ประโยชน์
	3. สร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือให้เกิดกลไกการทำงานที่มีประสิทธิภาพ
	4. รณรงค์สร้างความเข้าใจให้มีความตระหนักต่อสถานการณ์ปัญหา

¹⁵ สืบค้นออนไลน์ www.phayaocivil.com วันที่ 3 มกราคม 2561

พันธกิจ	ยุทธศาสตร์
3. ให้ความช่วยเหลือ และสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	5. ผลักดันให้เกิดการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่น, จังหวัดและประเทศ 6. พัฒนาคนและองค์กรให้มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานพื้นที่¹⁶ เล่าถึงภารกิจงานภายใต้ธรรมนูญนิยะเพื่อการพัฒนาว่ามีการปฏิบัติงานอยู่ 3 เรื่อง เรื่องแรกเป็นด้านเด็ก และเยาวชน ด้านที่สอง เป็นเรื่องการคุ้มครองสิทธิ ด้านที่สามเป็นเรื่องของหลักประกันสุขภาพ

ด้านเด็กและเยาวชน พื้นที่การทำงานก็จะมีอยู่ 4 พื้นที่หลัก (ใช้พื้นที่ตำบล) ภายใต้ตัวโครงการท้องถิ่นเพื่อน้อง ได้รับทุนจากสหภาพยุโรป (EU) จะมี ตำบลห้วยลาน ตำบลหนองหล่ม อำเภอดอกคำใต้ ตำบลบ้านสา ตำบลแม่กา อำเภอเมือง โครงการนี้เป็นงานส่งเสริมพัฒนาการเด็กและงานคุ้มครองเด็กไปด้วยกันทั้ง 4 พื้นที่ พื้นที่งานแบบที่สอง ใช้พื้นที่บริบทสถานศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยพะเยา คือ โครงการป้องกันแก้ไขปัญหา HIV ในกลุ่มของนักศึกษา ส่วนโครงการที่ผ่านมาที่เคยทำ คือ โครงการลดการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น อยู่ในพื้นที่บ้านด้า ทั้งหมดนี้เป็นโครงการภายใต้ขอบเขตการทำงานของโครงการด้านเด็กและเยาวชน

งานด้านเด็ก ใน 4 ตำบล มีคณะกรรมการอยู่ในแต่ละตำบล อย่างน้อย ตำบลละ 10 คน โดยคาดหวังว่ามูลนิธิเป็นตัวชูให้กับพื้นที่ในการทำงาน 10 คน เป็นกลไกหลักในการทำงานเพื่อพัฒนาในพื้นที่หมู่บ้าน ตำบลของตัวเองในแต่ละประเด็นที่ทำ เช่น ด้านพัฒนาการคุ้มครองเด็ก เขาก็จะมีการทำงานเชิงเยี่ยมบ้าน การพัฒนาเยาวชน เชิงประสานงาน ช่วยเหลือ เช่น การเจอกรณีในพื้นที่ เช่น เด็กเปราะบาง เด็กพิการ เด็กกำพร้า ก็จะประสานงานมาทางมูลนิธิพะเยา ทำ case conference คือ การประชุมเพื่อหาทางออกเพื่อช่วยเด็กคนนั้น ประชุมเสร็จก็จะมีการช่วยงาน คือ ส่งต่องาน เช่น บ้านพักเด็ก ขออนุญาตช่วยเหลือจาก พมจ. มูลนิธิจะช่วยเหลือ หนุนเสริมในกระบวนการ เพราะเรานึกถึงว่าถ้ามูลนิธิไม่อยู่ในพื้นที่ เราจะสามารถดำเนินการจัดกระบวนการเองได้ อีกเรื่องที่มูลนิธิใช้ คือ CTW คือ community Team Work คือ ทีมที่จะสามารถทำงานในชุมชนได้

ด้านโครงการคุ้มครองสิทธิ “คุ้มครองสิทธิ” ถ้าขยายความอีกอันหนึ่งคือเรื่องของสิทธิผู้บริโภค พื้นที่การทำงานคือในระดับอำเภอ อยู่ในพื้นที่อำเภอแม่ใจ 7-8 ตำบล ส่วนของตำบลนาร่อง ของแม่ใจจะมีตำบลแม่สุก ตำบลบ้านเหล่า และจะมีอีกเรื่องหนึ่ง คือ “รถโดยสาร” ทำกับโรงเรียน รถโดยสารปลอดภัย คือ รถทุกอย่างที่เราสัญจร ทั้งรถตู้ รถบัส รถรับส่งนักเรียน แต่ประเด็นการทำงานเรื่องรถโดยสารปลอดภัย คือ ไปเจาะรถรับจ้างรับส่งนักเรียน เพราะฉะนั้นเราทำงานกับโรงเรียน ที่อำเภอดอกคำใต้ เราทำงานกับ

¹⁶ สัมภาษณ์ : นายลาภิต ฤกษ์ดี ผู้ประสานงานพื้นที่, มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา

โรงเรียนดอกคำใต้วิทยาคม และโรงเรียนต่างๆ ที่รับส่งนักเรียน โดยใช้ฐานการพัฒนาคือการรับส่งที่ปลอดภัย

อีกเรื่องของงานคุ้มครอง เป็นงานกลไกคณะจังหวัด ใช้คำว่า สภาผู้บริโภควัดพะเยา เป็นสภาทั้ง 9 อำเภอ ที่มีคนทำงานผู้บริโภค ในงานคุ้มครองผู้บริโภคจะมีแกนนำ 10 คน ที่จะเป็นส่วนรับเรื่องร้องเรียนให้กับมูลนิธิพะเยาให้จัดการต่อ เหมือนเป็นหน้าที่ เช่น ไปเจอรถโดยสารที่ไม่ปลอดภัย เจอรถขายยาเร็นตาบิล แต่งตั้งเป็นคณะทำงานจังหวัด/คณะทำงานคุ้มครองผู้บริโภค แต่ละคนมาด้วยความหลากหลาย เช่น เคยทำงานประเด็นเกาะติดกับมูลนิธิ เป็นคนที่ถูกละเมิดสิทธิอะไรบางอย่าง ผู้นำชุมชนที่มีหัวพัฒนา

ด้านระบบหลักประกันสุขภาพ มูลนิธิฯ จะเป็นโหนดในการรับหลักของระดับภาค เขตจะอยู่ที่เชียงใหม่ แต่เวลาการทำงาน เขตสุขภาพ การทำงานหลักประกันสุขภาพ เขตก็จะโอนถ่ายการทำงานมาให้กับภาคประชาชน ภายใต้ภาคประชาชนในพะเยา มูลนิธิพะเยาเป็นเครือข่ายหลักในการเชื่อมประสานกับกลไกในพื้นที่ ตอนนี้ มี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเครือข่ายผู้ติดเชื้อ กลุ่มแรงงานนอกระบบ ศูนย์รับประกันจังหวัด ที่คอยทำงานเป็นเครือข่ายในการที่จะเป็นตัวเชื่อมประสาน เป็นตัวรับเรื่อง เป็นตัวพัฒนากับเครือข่ายภาคประชาชนกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเครือข่ายผู้ติดเชื้อ จะมีเครือข่ายระดับตำบล อำเภอ ตัวหลักนี้จะไปเชื่อมประสาน พัฒนากับกลุ่มของเขาเอง และก็จะเป็นเรื่องของการรับเรื่องในเรื่องการรักษาที่ผิดพลาดของหมอ ยกตัวอย่าง เขาเรียกว่า 50 (5) จะมีเรื่องของ ม.41 คือ เรื่องของการชดเชยเยียวยา ทั้ง 3 ศูนย์ก็จะมีการจัดตั้งศูนย์ที่เป็นภายใต้ 50 (5) คือ ศูนย์รับเรื่องช่วยเหลือ กับกลุ่มภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการรักษา โดยไม่ได้ไปฟ้องหมอแต่จะขอรับเงินเยียวยากลุ่มนี้ได้อย่างไร

4. เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองและภาคีพัฒนาพะเยา¹⁷ เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2546 โดยการร่วมกันของภาคีเครือข่ายจากภาครัฐ เอกชน วิชาการ/ที่ปรึกษากฎหมาย พอช. กลุ่มองค์กรภาคประชาชน แกนนำชาวบ้าน และท้องถิ่น จำนวน 27 เครือข่าย เข้าร่วมเป็นคณะทำงานเครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองและภาคีเครือข่าย โดยมีวิสัยทัศน์ในการทำงานคือ “พะเยาอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนโดยชุมชนท้องถิ่นและภาคี” ซึ่งได้กำหนดประเด็น/วาระในการขับเคลื่อนของเครือข่ายฯ ไว้ 7 ประเด็น คือ 1) พัฒนาระบบการจัดการทรัพยากร 2) พัฒนาภาคการเกษตรให้เป็นเกษตรปลอดภัย 3) พัฒนาสวัสดิการชุมชนสู่ความมั่นคง 4) พัฒนาสภาองค์กรชุมชน (พรบ.สภาองค์กรชุมชน) 5) พัฒนาคุณภาพชีวิต (สุขภาพ ครอบครัว ผู้สูงอายุ การศึกษา เด็ก/เยาวชน) 6) การจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน (อำเภอปง) 7) การจัดการสถานะทางสิทธิบุคคลไร้รัฐ (อำเภอเชียงคำ อำเภอภูซาง และอำเภอดอกคำใต้) นอกจากนี้ยังมีประเด็น สถานการณ์ปัญหาที่เครือข่ายฯ มองว่าเป็นประเด็นร่วมในการทำงานคือ คือ การเมือง แหล่งน้ำ นโยบายส่งเสริมการเกษตร ผู้บริโภคถูกละเมิดสิทธิ การพัฒนาเกษตรธุรกิจ หนี้สิน การเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีมาตรฐานคุณภาพ ภาวะการเจ็บป่วยของประชาชน ยาเสพติด การออม และสังคมผู้สูงอายุ

¹⁷ สรุปรายเรียงข้อมูลจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ “เวทีเสวนาหลังแลหน้าพัฒนาคนพะเยา วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561 ณ บ้านฮวก อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา”

จากการทบทวนการทำงานของเครือข่ายฯ ได้สรุปว่า เครือข่ายฯ สามารถขับเคลื่อนการทำงานในพื้นที่ได้ในประเด็นต่างๆ ได้แก่ สุขภาวะ เกษตร เช่น เกษตรธรรมชาติ เกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น เศรษฐกิจชุมชน คุณภาพชีวิต ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการที่อยู่ ป่าชุมชน การจัดการทรัพยากร เป็นต้น สวัสดิการ เช่น ทน การออมเพื่อบำนาญ การออม สวัสดิการที่ยั่งยืน เป็นต้น ตำบลคุณธรรม “ธรรมนูญความสุข” ที่เน้นให้ชุมชนมีวัฒนธรรมดี สิ่งแวดล้อมดี รายได้ดี คนดี สุขภาพดี ซึ่งผลการดำเนินงานของเครือข่ายฯ ที่ผ่านมามีทำให้เกิดเครือข่ายในพื้นที่ ชาวบ้านชุมชนเข้าถึงสิทธิที่พึงได้ สร้างรายได้ สร้างการเปลี่ยนแปลงในตนเอง และการขับเคลื่อนผลักดันในระดับนโยบาย ในด้านความสำเร็จของการดำเนินงานทางเครือข่ายฯ มองว่าปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของเครือข่ายฯ มาจาก คน ที่เป็น คนในพื้นที่จังหวัดพะเยา มีอุดมการณ์ ความรักท้องถิ่น สำนักบ้านเกิด “คนพะเยา” มีองค์ความรู้ มีข้อมูลความรู้ ประสบการณ์จากหลากหลายเครือข่ายมาร่วมมาแลกเปลี่ยนกัน มีทุนงบประมาณ โอกาส และทุนวัฒนธรรม และในด้านข้อจำกัดของการดำเนินงาน ได้แก่ ขาดการบูรณาการร่วมกัน ต่างคนต่างทำงานในเรื่อง/ประเด็นของตนเองไม่ได้เกาะเกี่ยวเครือข่ายที่ทำประเด็นเดียวกัน บางพื้นที่ไม่สามารถเข้าร่วมการประชุมแลกเปลี่ยนของเครือข่ายฯ ได้สม่ำเสมอ ทำให้การทำงานไม่มีความต่อเนื่อง และขาดกลไกของเครือข่ายฯ ที่ร่วมกันทำงานอย่างจริงจัง ดังนั้นจึงร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานร่วมกัน คือ 1) เพิ่มพัฒนาขยายคนทำงานแถวสอง 2) สร้างแกนนำเครือข่ายที่ร่วมถ่ายทอด สื่อสารไปทุกอำเภอ 3) เชื่อมร้อยเครือข่ายคนทำงานสานต่อภาคีเครือข่าย 4) พื้นที่ตำบลเป็นฐานการขับเคลื่อน 5) พัฒนาศักยภาพและสื่อสาร 6) รณรงค์สื่อสารสาธารณะเพื่อการมีส่วนร่วม เพื่อขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายพะเยาอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนโดยชุมชนและภาคีที่ตั้งไว้

5. กลุ่มแฟกั่มน้ำ : กลุ่มคนทำงานพัฒนาเยาวชนในพะเยา ¹⁸ การเกิดกลุ่มแฟกั่ม เริ่มจากเด็กมีการรวมกลุ่มกันก่อนแล้วเป็นสภาเด็กและเยาวชน แต่มีปัญหากลุ่มก็เลยสลายลง มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา ก็มาสนับสนุน ให้งบอบรม ไปอบรมทุกหมู่บ้านแต่ยังไม่ได้เป็นแกนนำ พอตอนหลังพาผู้ใหญ่ไปดูงานที่กลุ่มดอกหญ้าที่ภูซาง ก็เลยจุดประเด็นขึ้นมาว่ากลุ่มดอกหญ้าที่มีทั้งผู้ใหญ่และเด็ก แล้วเขามีการรวมตัวกัน คราวนี้เราผู้ใหญ่ก็ทำประเด็นเรื่องเด็กเป็นแบบเอาเด็กมาให้มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนาในการอบรมบ่อยๆ ให้เข้ามารวมกลุ่มกันลองมาคุยกันดู ความเป็นไปได้มาคุยกันแล้วก็มีมีการตั้งชื่อกลุ่มเพื่อความเป็นหนึ่งเดียว ผู้ใหญ่ก็จะตั้งเอาชื่อ “หญ้าแฟกั่ม” เด็กอยากได้ชื่อ “น้ำ” ความหมายของผู้ใหญ่ที่ว่า “หญ้าแฟกั่ม” เป็นหญ้าพระราชทานแล้วมีคุณสมบัติยึดเกาะดิน สามารถกันดินไม่ให้พังทลายได้ แต่เด็กอยากเป็น “น้ำ” เพราะว่ามีน้ำบริสุทธิ์แล้วก็ไหลไปถ้าเป็นฝนก็ชื่นใจ ก็เลยคิดจะเอามารวมกันคนหนึ่งอยากเป็น “น้ำ” คนหนึ่งก็อยากเป็น “แฟกั่ม” เลยเป็น “แฟกั่มอยู่ริมน้ำ” เป็นผู้ใหญ่ที่คอยดูแลเด็กไม่ให้สิ่งที่ไม่ดีพังทลายลงไปหาเด็ก คือวัฒนธรรมที่ไม่ดีหรืออะไรที่ที่หลังไหลลงไปหาเด็กกันเอาไว้ แล้วก็ส่งเสริมเพื่อ “น้ำ” จะได้สะอาดบริสุทธิ์อยู่ตลอดไป ได้คำนี้ขึ้นมาคือเหมือนกับเป็นตัวกรอง กรองก่อนให้เหลือแต่สิ่งดีๆ ที่มันเล็ดลอดไป พอได้ชื่อมันก็เหมือนเราเป็นพวกเดียวกันแล้วระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก

¹⁸ เรียบเรียงการสัมภาษณ์, นางพรรณทิพย์ วงศ์ช่างเงิน (ครูนาย) กลุ่มแฟกั่มน้ำ

ต่อมา มาคิดร่วมกันว่าผู้ใหญ่ต้องการเห็นอะไรจากเยาวชน เยาวชนต้องการอะไร ปรับหากัน พบว่าสิ่งที่ต้องการเห็นคือคุณภาพชีวิตของเยาวชนดีขึ้น เป็นเป้าหมายร่วมกันว่าต้องการเห็นคุณภาพชีวิตของเด็กดีขึ้นโดยผ่านตัวกิจกรรมที่เราาร่วมกันสร้างขึ้นแรกๆผู้ใหญ่จะคิดแล้วให้เด็กทำตาม พอตอนหลังก็ต้องพัฒนาที่ตัวเด็กให้คิด พอให้เด็กคิดเด็กทำโครงการ สอนเขาทำ ผู้ใหญ่เป็นพี่เลี้ยงให้เด็กปรึกษาแบ่งเป็นกลุ่มๆ พอเสร็จแล้วก็เอามานำเสนอเป็นกลุ่ม หลังๆมาก็เลยเป็นเด็กคิด ส่วนใหญ่ให้เด็กคิดเองว่าต้องการทำอะไร พอเด็กคิดเองผู้ใหญ่ก็หนุน ผู้ใหญ่จะถอยมาเป็นกองหนุนแล้วผลักดันให้เด็กคิดเยอะๆ แล้วก็เป็นคนทำ

กลุ่มแฟกิริมน้ำ มีแนวคิดที่เน้นคุณภาพชีวิตของเด็กในตำบลโดยการให้เด็กทำงานเอง ดูว่าเด็กมีเป้าหมายอะไรที่อยากจะพัฒนาตัวเองบ้างคุยกับเด็กโดยที่ผู้ใหญ่จัดกิจกรรมให้เด็ก ต้องเน้นให้เด็กจัดกิจกรรมเองแล้วผู้ใหญ่จะดูว่าเด็กเขาต้องการอะไร ตอนนี้ทักษะชีวิตเด็กเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งทักษะชีวิตเด็กมีรอบด้าน หลายด้านตั้งแต่การสื่อสาร เรื่องเพศ เรื่องการใช้ IT มันเพิ่มขึ้นมา พยายามอยาก让孩子ขึ้นมาแทนที่กัน แต่มันก็ยังมีปัญหาหลายอย่าง เพราะเด็กจะหมดไปเป็นรุ่นๆไปแล้วผู้ใหญ่ก็เริ่มมีการกึ่งเยอะขึ้นเมื่อก่อนมันจะมีสองฝั่งคือฝั่งเด็กแล้วก็ฝั่งผู้ใหญ่ที่ทำงานนี้แล้วก็ประสานกัน แล้วผู้ใหญ่ก็จะดูแลเด็ก ทีมหนุนได้แก่ ครู โรงพยาบาลส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ผู้สูงอายุก็มี อสม. แม่บ้าน มีหลากหลาย ช่วงหลังๆ ผู้ใหญ่มีการกึ่งเยอะขึ้นเขาก็มีกลุ่มของเขาจะต้องดูแล ก็เลยเหลือผู้ใหญ่ไม่กี่คนที่เป็นหลักดูแลเด็ก แต่ผู้ใหญ่เหล่านั้นเวลาขอแรงให้ช่วยเขาก็ยินดีที่จะมาช่วยเต็มที่ กิจกรรมของกลุ่มแฟกิริมน้ำที่เคยทำมาแล้ว อาทิ

1. ให้ความรู้กับแกนนำ เช่น เรื่องเพศ เรื่อง ICT การสื่อสาร โดยให้ความรู้เด็ก แล้วให้เด็กไปจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ให้เพื่อนอีกทีหนึ่ง โดยมีมูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนาเป็นวิทยากรอบรมให้ และวิทยากรจากที่อื่น เช่น โรงพยาบาลส่วนตำบล สโมสรนักฟุตบอลของพะเยามาฝึกเด็กเราในเรื่องของการเป็นผู้นำในการพูดการสื่อสาร การทำคลิปสั้นๆ ให้ความรู้เพื่อน คลิปเรื่องภัยจากโลก Social สื่อวีดิทัศน์ เอามาลง YouTube บ้างส่งให้เพื่อนดู เป็นเด็กที่สนใจที่อยู่ในตำบลไม่ได้จำกัดว่าเด็กโรงเรียนไหน ไม่ได้จำกัดว่าอยู่หมู่บ้านอะไร แต่มีเป็นเด็กที่สมัครใจอยากจะทำกิจกรรม

2. กิจกรรมจิตอาสา ช่วงก่อนมีไฟฟ้าเด็กๆ ก็มาช่วย ช่วยผู้ใหญ่แจกผ้าห่ม ไปช่วยสร้างบ้านคนพิการ มีระดมทุนไปช่วยเพื่อนที่ประสบอุบัติเหตุอันนี้ก็ มี แต่ประเด็นหลักก็คือเน้นเรื่องคุณภาพชีวิตของเด็กของตัวเยาวชนเอง และตอนนี้ก็เป็นเรื่องเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง (น้องที่ด้อยโอกาส) เด็กยากจนไม่มีคนดูแลอยู่กับปู่ย่า เด็กที่ประสบอุบัติเหตุจนพิการ ก็คือเขาสามารถมีชีวิตอยู่ด้วยความปลอดภัย อยู่ในสังคมด้วยความปลอดภัยแล้วได้รับโอกาสเท่าๆกันในเรื่องของการศึกษา ในเรื่องของความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิต

3. การให้คำปรึกษา เด็กเมื่อก่อนประสบปัญหาไม่ได้เรียนต่อบ้าง ปัญหาท้องในวัยเรียน บางคนมีแฟนมีเพศสัมพันธ์พ่อแม่จับแต่งงานไม่ได้เรียนหนังสือ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ถ้าในเรื่องของท้องไม่พร้อม ของเรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เด็กจะไปเรียนรู้ให้มีความรู้เพื่อที่จะได้เอาไปเผยแพร่ให้กับเพื่อนๆในการจัดอบรมบางกิจกรรม ทำสื่อช่องทางที่จะปรึกษาปัญหาส่วนตัวปัญหาชีวิตเรื่องเพศ เมื่อก่อนก็ทำถุงบอกบริการมีเบอร์โทรผู้ใหญ่ เบอร์โทรโรงพยาบาลส่วนตำบล เบอร์โทรโรงพยาบาล มีแผ่นพับ มีถุงยางอนามัย มีอะไรที่

ให้ความรู้เรื่องเพศไล่แจกทุกบ้านที่เป็นวัยรุ่น แล้วก็ทำที่ปรึกษาที่เป็นมิตรคือตัวเองก็เป็นทีปรึกษาได้ ให้เด็กเป็นแกนนำเป็นศูนย์บริการเคลื่อนที่ที่เป็นมิตร

4. กิจกรรมชวนน้องมีเรื่อง กิจกรรมมีอบเยาวชน ชวนน้องมีเรื่องราวดีๆ คือ เด็กไปถามในหมู่บ้าน ชวนคิดชวนทำว่ามีเรื่องราวอะไรดีๆ อยากจะนำเสนอเพื่อนๆ เมื่อได้เรื่องราวดีๆ แล้วก็มาทำมีอบเยาวชน คือ เอาสิ่งที่ดีนี้มาถอด พี่สอนน้องนี้เขาขึ้นไปบนคอย ไปสอนพวกน้องๆ บน “คอย” ในเรื่องของการดูแลตนเอง ในเรื่องของสุขภาพอนามัยของตนเอง หาพื้นที่เอง เขาจะเป็นคนบอกว่าอยากจะทำอะไร ทำที่ไหน

5. การอบรมเสริมสร้างเด็กแกนนำเยาวชน โดยการถามความต้องการเด็กเยาวชนว่าอยากจะพัฒนาอะไรในตัวเอง ในเรื่องอะไรบ้าง ที่ทำไปแล้ว เช่น เรื่องการพูด ฝึกการเป็นผู้นำ ฝึกทำสื่อ

ผลจากการดำเนินงานของกลุ่มแฟกิริมน้ำ นางพรรณทิพย์ วงศ์ช่างเงิน (ครูนาย) เล่าว่า “กลุ่มแฟกิริมน้ำที่เห็นการเปลี่ยนแปลงได้ชัด คือ คนในชุมชนจะเห็นความสำคัญของเด็กมากขึ้น เด็กก็ได้รับสิทธิ์ของตัวเองว่าตัวเองมีสิทธิ์ขนาดไหน เด็กจะได้รับการยอมรับมากขึ้นและเด็กก็เป็นเครือข่ายกัน การเข้าถึงในสิทธิ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นตามโรงพยาบาลก็ดีแล้วก็ในเรื่องของความรู้เพราะผลติดต่อมาตลอดส่งเด็กไป เพราะเมื่อก่อนเขาแทบจะหาเด็กที่จะไปเข้าอบรมนี้ค่อนข้างยากในหมู่บ้าน เด็กก็มีจิตอาสาเยอะขึ้น มันก็ส่งผลนะ บางครั้งเด็กคิดกันเองอยากทำนั่นทำนี่เราก็ติดต่อประสานงานให้ถ้าเขารู้ข่าวก็จะมาช่วย เราก็เห็นเด็กเข้ามามีบทบาทมากขึ้น สมัยก่อนเคยมีกลุ่มหนุ่มสาวซึ่งเด็กจะมีบทบาทเยอะแล้วอีกกระยะหนึ่งมันก็หายไป เด็กจะอยู่กับการเรียนรู้ จะอยู่กับบ้าน จะอยู่กับตัวเอง เด็กไม่ค่อยออกมาใช้ชีวิตในสังคมเดี๋ยวนี้เด็กเริ่มออกสู่สังคม เราฝึกในเรื่องของจิตอาสาด้วย”

“ปัญหาที่มีความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ปกครองบางครั้งเด็กออกไปทำงานข้างนอก ผู้ปกครองบางคนก็ไม่ไว้วางใจเด็กแต่ถ้ามีผู้ใหญ่ไปด้วยก็หายห่วงมากขึ้น ถ้าให้เด็กไปทำเองผู้ใหญ่จะไม่ปล่อย และมีปัญหาในเรื่องของการบริหารเวลาของเด็ก เพราะว่าเด็กติดยุติ ดิจิทัลกิจกรรม เวลานั้นรวมตัวกันไม่ค่อยพร้อม แต่ก็ต้องยืดหยุ่น และที่สำคัญคือ หาผู้ใหญ่ที่มีจิตอาสาสามารถทำงานตรงนี้ค่อนข้างยากที่จะมาดูแลเด็ก มาเข้าใจเด็ก แม้การงานกับเด็ก เยาวชนจะมีปัญหาดังกล่าว แต่ในมุมมองของกลุ่มแฟกิริมน้ำ ยังมองเรื่องเยาวชนเป็นประเด็นสำคัญในการทำงานพัฒนา เนื่องจากมีความคิดว่า “เยาวชนเป็นอนาคตของชาติ” วันนี้เด็กเยาวชนต้องได้รับการฝึกฝนให้เข้มแข็ง ถ้าเด็กเยาวชนเข้มแข็งก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีแล้วอนาคตก็จะเข้มแข็ง แล้วเขาก็สามารถจะไปต่อยอดในการที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ แล้วเขาก็จะเข้าใจหลักทำงานมันต้องเริ่มตั้งแต่เล็กๆ ถ้าวันนี้เด็กมีปัญหาแล้วไม่ได้รับการแก้ไข ไม่ได้รับการคลี่คลายเด็กก็จะมีปัญหาติดตัวไปจนโต แต่ถ้าเราฝึกเด็กวันนี้ให้รู้จักมองปัญหาให้รู้จักการแก้ปัญหาเขาก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่รู้จักมองปัญหาแล้วก็แก้ปัญหาได้”

4.3 การจัดทำแผนที่ทางสังคมและยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา

ในส่วนของวัตถุประสงค์การศึกษาที่กำหนดไว้คือเพื่อจัดทำแผนที่ทางสังคมและยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา ได้ศึกษาข้อมูลบริบทท้องถิ่นจังหวัดพะเยา สถานการณ์งานวิจัยและงานพัฒนาในพะเยา ศึกษาข้อมูลการวิเคราะห์ความต้องการและศักยภาพประชาชนในท้องถิ่นจากแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา (พ.ศ. 2559-2563) กรอบและแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 เป็นข้อมูลนำไปประกอบการวิเคราะห์ศักยภาพจังหวัดพะเยากำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา มีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 การวิเคราะห์ศักยภาพงานวิจัยและงานพัฒนาจังหวัดพะเยา

จากความสำคัญของการจัดทำแผนที่ทางสังคม (social mapping) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ชุมชน จำแนกจัดระบบให้เห็นข้อมูลความรู้ คน พื้นที่ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ชุมชน ซึ่งในที่นี้ ข้อมูลที่ต้องการคือสถานการณ์งานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยาเพื่อให้เห็นคน ข้อมูลความรู้ และพื้นที่ จากการศึกษาสถานการณ์งานวิจัยในพื้นที่จังหวัดพะเยาที่สามารถสืบค้นได้ โดยมีผลการวิจัยในรูปแบบ เล่มรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์สำหรับผู้สนใจศึกษา ค้นคว้าหรือใช้ประโยชน์จากการวิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้ได้ ประกอบด้วย งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น งานวิจัยและพัฒนา/วิชาการ โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย งานวิจัยอาจารย์/นักวิชาการ โดยมหาวิทยาลัยพะเยา และงานวิจัยสาธารณสุขจังหวัดพะเยา ทำให้ค้นพบดังนี้

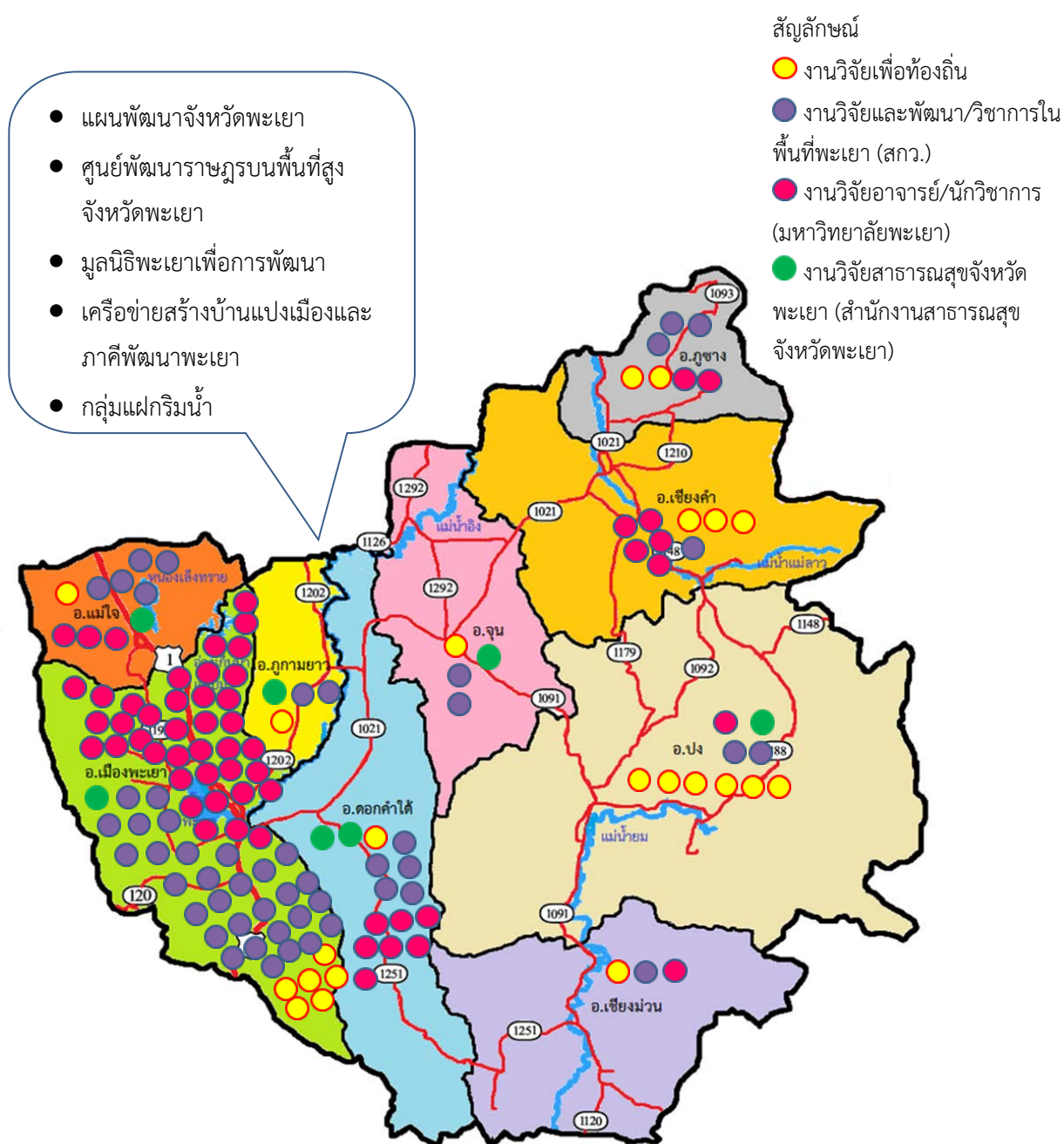
1. คนวิจัย กลุ่มคนที่มีโอกาสได้เรียนรู้การทำวิจัยมีหลากหลาย ทั้งที่เป็นชาวบ้านคนในท้องถิ่น อาจารย์ นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา/หน่วยงานงานต่างๆ นักวิจัยที่เป็นอาจารย์นักวิชาการมีความรู้ความสามารถ สามารถค้นหาข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์วงกว้างของสังคมได้ และทำได้ในขอบเขตพื้นที่ที่กว้าง และนักวิจัยชาวบ้านมีความสามารถในการศึกษา ค้นหาความรู้ในระดับพื้นที่หมู่บ้านชุมชนได้ เป็นความรู้ เพื่อแก้ปัญหาของพื้นที่ตามบริบท หากชาวบ้านสามารถเข้าถึงทุนและโอกาสในการทำวิจัยด้วยตนเอง จะสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นตนเองได้ ด้วยการใช้ความรู้ท้องถิ่นในการตั้งรับ ปรับตัว แก้ไข ปัญหาร่วมกัน และทำให้ชุมชนได้พัฒนาคนท้องถิ่นให้มีทักษะในการคิด วิเคราะห์ เสียสละ เป็นการเตรียมคน ในท้องถิ่นให้เป็นพลังในการการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ต่อไป

2. พื้นที่วิจัย งานวิจัยในพื้นที่จังหวัดพะเยามีหลายรูปแบบทั้งที่เป็นการศึกษาในขอบเขตพื้นที่ชุมชนหมู่บ้าน พื้นที่ตำบล พื้นที่อำเภอ และศึกษาในภาพของจังหวัด จากการวิเคราะห์จำแนกพื้นที่วิจัย พบว่า การศึกษาวิจัยส่วนมากจะดำเนินการในพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอดอกคำใต้ และอำเภอแม่ใจ โดยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยโดยอาจารย์ นักวิชาการ ส่วนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะดำเนินการในทุกพื้นที่ครอบคลุม 9 อำเภอของพะเยา แต่มีพื้นที่วิจัยไม่มากนักทั้งที่เป็นนักวิจัยชุมชนพื้นที่เสนอโครงการและรับผิดชอบเอง และในส่วนของ การดำเนินงานโดยพี่เลี้ยงงานวิจัยท้องถิ่น กศน. พะเยา

3. ประเด็นวิจัย จากการศึกษาสถานการณ์งานวิจัยพะเยา ผู้วิจัยสรุปหมวดหมู่ประเด็นงานวิจัยที่พบเป็น 7 ด้านหลัก คือ ด้านการเกษตร ด้านสุขภาพ/สาธารณสุข ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์/ชาติพันธุ์ ด้านการท่องเที่ยว ด้านการศึกษากับชุมชน ด้านชุมชนสังคม ซึ่งหากจังหวัดพะเยาหรือหน่วยงานต่างๆ ดำเนินการจัดระบบ รวบรวมชุดความรู้จากงานวิจัยที่มีคุณค่าให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถศึกษาค้นคว้า เข้าถึงข้อมูลความรู้งานวิจัยอาจเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการปรับใช้พัฒนาชุมชน แก้ปัญหาในพื้นที่ได้

ในส่วนของสถานการณ์งานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา การศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาข้อมูลการพัฒนาของแผนพัฒนาจังหวัด ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดพะเยา มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา เครือข่ายสร้างบ้านแปงเมืองและภาคีพัฒนาพะเยา กลุ่มแฟกทอรี่น้ำ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาเพื่อให้เห็นแนวคิด บทบาทในการทำงานพัฒนาของภาครัฐและภาคประชาชน พบว่า หน่วยงานภาครัฐยังคงมีบทบาทสำคัญ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาหรือแก้ปัญหาที่กลุ่มเป้าหมาย เช่น ราชภูมบนพื้นที่สูง ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น และบุคลากรมีความมุ่งมั่นในการทำงานตามบทบาทหน้าที่ สำหรับกลุ่มองค์กรภาคประชาชน การขับเคลื่อนการพัฒนาจะใช้ประเด็นเป็นตัวตั้ง เช่น ประเด็นสิทธิผู้บริโภค เด็กเยาวชน สวัสดิการชุมชน คุณภาพชีวิต เกษตรปลอดภัย ทรัพยากร เป็นต้น และเชื่อมกลุ่มกลุ่ม ภาคีในพื้นที่ทำงานประเด็นสอดคล้องกัน โดยมีชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานในการทำงาน มีตัวแทนชุมชน แกนนำชาวบ้านเป็นตัวเชื่อมประสานความร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาระหว่างหน่วยงาน กลุ่มองค์กรและกลุ่มเป้าหมาย

ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์ทุนจังหวัดพะเยาด้านงานวิจัยและงานพัฒนา กล่าวได้ว่าจังหวัดพะเยาเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่มีทุนทางด้านความรู้จากการวิจัยที่มีผู้รู้ นักวิจัย นักวิชาการได้ทำการศึกษาไว้ แต่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงและการสร้างการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนในเรื่องการวิจัย เมื่อพุดคุยเรื่องงานวิจัยชาวบ้านยังคงมีความคิดความเชื่อว่าการทำวิจัยเป็นของอาจารย์ นักวิชาการ ซึ่งหากมีการสร้างการเรียนรู้การวิจัยของคนในชุมชนท้องถิ่นพะเยาร่วมกันจะสามารถพัฒนาค้น ความรู้ของพื้นที่ บวกกับประสบการณ์ ความรู้จากงานพัฒนาที่แต่ละพื้นที่มีอยู่แล้วในเชิงประเด็นและทักษะการทำงาน เครือข่ายที่ทำงานร่วมกัน เชื่อมประสานกันให้เป็นทุนของจังหวัดพะเยาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาแก้ไขปัญหาาร่วมกัน สร้างความเข้มแข็งที่ยั่งยืนของคนพะเยา

ภาพที่ 4 – 17 ทู่นทางด้านงานวิจัยและงานพัฒนาในจังหวัดพะเยา

4.3.2 ข้อมูลการวิเคราะห์ความต้องการและศักยภาพประชาชนในท้องถิ่น

1) แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา (พ.ศ. 2559-2563)¹⁹

องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา กำหนดแผนพัฒนาในช่วง พ.ศ.2559 – 2563 โดยมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และยุทธศาสตร์ ดังนี้

วิสัยทัศน์ คือ “เมื่อน่าอยู่ ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีองค์ความรู้พร้อมสู่ประชาคมอาเซียน”

พันธกิจ

- 1) พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยว การบริการ และพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต
- 2) ส่งเสริมการสนับสนุนการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และสุขภาพอนามัยของประชาชน
- 3) อนุรักษ์ ป่าไม้ และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4) สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและชุมชน
- 5) พัฒนาระบบการบริหารและการบริการ ที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

เป้าประสงค์

- 1) ระบบโครงสร้างพื้นฐานมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี
- 2) การรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ประชาชนมีสุขภาพอนามัยที่ดี สังคมเข้มแข็ง พร้อมสู่ประชาคมอาเซียน
- 3) ทรัพยากรธรรมชาติได้รับการพัฒนา อนุรักษ์ ป่าไม้ และมีการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพโดยประชาชนมีส่วนร่วม
- 4) หมู่บ้าน/ชุมชน องค์การประชาชน มีความเข้มแข็ง และปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 5) องค์การและบุคลากรมีศักยภาพในการปฏิบัติงาน ประชาชนมีความพึงพอใจ การดำเนินงานมีความโปร่งใส และประชาชนมีส่วนร่วม

ยุทธศาสตร์การพัฒนาและแนวทางการพัฒนา

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาระบบเศรษฐกิจ

- 1) พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ได้มาตรฐานและครอบคลุมทุกพื้นที่
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวและภาคบริการ
- 3) พัฒนาขีดความสามารถในการผลิต และคุณภาพผลผลิต
- 4) เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และขยายโอกาส

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม

¹⁹ <http://www.py-pao.go.th/newweb/images/Doc-Plan/yud59-63.pdf>

- 1) พัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 2) ส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน
- 3) อนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสานศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทำนุบำรุงศาสนา
- 4) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดระบบสวัสดิการ สิทธิ และเสรีภาพ ของประชาชน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- 1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
- 2) พัฒนาศักยภาพชุมชน และการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ 4 เสริมสร้างความมั่นคงและการรักษาความสงบ

- 1) สร้างความสามัคคี สมานฉันท์ กับประชาชนทุกหมู่เหล่า
- 2) เสริมสร้างความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและชุมชน
- 3) ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
- 4) พัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ส่งเสริมการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

- 1) พัฒนาระบบการบริหารและการบริหารขององค์กร ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล
- 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินนโยบายสาธารณะขององค์กร

2) กรอบและแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพะเยา ²⁰

ยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดพะเยา (พ.ศ. 2561 – 2564) กำหนดวิสัยทัศน์ “ท้องถิ่นเข้มแข็ง แหล่งผลิตเกษตรปลอดภัย ภายใต้การเป็นประชาคมอาเซียน” ท้องถิ่นชุมชน และหน่วยงานในท้องถิ่น มีการบริหารจัดการ ทำงานแบบบูรณาการร่วมกันในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เป็นแหล่งผลิตโดยหลักการเกษตรที่เหมาะสมมีความปลอดภัยและผลผลิตทางการเกษตรที่ก่อให้เกิดรายได้ที่สูงขึ้น ภายใต้การเชื่อมโยงศักยภาพการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความมั่นคง วัฒนธรรม เป็นท้องถิ่น ชุมชนที่มีความเข้มแข็งภายใต้การเป็นประชาคมอาเซียน โดยมียุทธศาสตร์ 5 ด้าน ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาระบบเศรษฐกิจ มีแนวทางการพัฒนา 4 ข้อ ดังนี้

1. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและสนับสนุนระบบเศรษฐกิจการท่องเที่ยวการค้าและการลงทุน
2. พัฒนาแหล่งน้ำ และบริหารจัดการน้ำเพื่อประชาชน
3. พัฒนา สนับสนุนและบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
4. พัฒนานวัตกรรม ระบบการผลิตแบบครบวงจร เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการเกษตรและเพิ่มศักยภาพการประกอบอาชีพ รวมทั้งด้านการตลาดอย่างมีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากล

²⁰ สำนักงานคณะกรรมการประสานแผนพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดพะเยา องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา
(<http://www.py-pao.go.th/newweb/images/Doc-Plan/2560/61-63.PDF>)

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาสังคม การศึกษา การสาธารณสุข ศาสนา และวัฒนธรรม มีแนวทางพัฒนา 7 ข้อ ดังนี้

1. พัฒนาศักยภาพทุนทางสังคม และสร้างองค์ความรู้ให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันกำหนดวาระการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. การส่งเสริมอนุรักษ์ทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการการศึกษาทุกระดับเพื่อพัฒนาประชาชนในชุมชนและท้องถิ่น
4. ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน
5. ส่งเสริมและสนับสนุนระบบการจัดสวัสดิการประชาชน กลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคง
6. ส่งเสริมบุคลากรภาครัฐ ประชาชน ให้มีทักษะชีวิตภายใต้การอยู่ร่วมกันในประชาคมอาเซียน
7. ส่งเสริมและพัฒนาสุขภาวะในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแนวทางพัฒนา 3 ข้อ ดังนี้

1. อนุรักษ์และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน
2. พัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ 4 รักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย มีแนวทางพัฒนา 4 ข้อ ดังนี้

1. ปกป้อง เติบโตสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ
2. ป้องกันและแก้ไขปัญหาความมั่นคงภายในและตามแนวชายแดน
3. เสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรประชาชนและพัฒนาศักยภาพด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
4. การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ส่งเสริมการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล มีแนวทางพัฒนา 4 ข้อ ดังนี้

1. บริหารจัดการองค์กรตามหลักธรรมาภิบาล
2. ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเวทีเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. พัฒนาสมรรถนะขององค์กรและบุคลากรเพื่อการบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ
4. ส่งเสริมสนับสนุนการบูรณาการการทำงานและพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.3.3 สรุปประเด็นสำคัญนโยบายที่นำมาประกอบการวิเคราะห์

1) ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี กำหนดวิสัยทัศน์ คือ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้และพัฒนาประเทศไทยไปสู่อนาคตที่พึงประสงค์

รัฐบาลจึงวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะยาว 6 ด้าน คือ 1) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง 2) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ 4) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม 5) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 6) ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อให้ทุกภาคส่วนขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกันภายใต้กรอบแนวทางการพัฒนาในระยะ 20 ปี

2) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 การพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อวางรากฐานของประเทศในระยะยาวให้เกิดผลที่สอดคล้องเชื่อมโยงและรองรับการพัฒนาอย่าง ต่อเนื่องกัน ไปตลอด 20 ปี ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2560 - 2576) โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 มีหลักการพัฒนาประเทศที่สำคัญคือยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืน คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำ ขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม และกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 มี 10 ยุทธศาสตร์ คือ 1) การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ 2) การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม 3) การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน 4) การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 5) การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน 6) การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริต ประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย 7) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ 8) การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม 9) การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ 10) ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา

4.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา

1) การวิเคราะห์ศักยภาพจังหวัดพะเยา จังหวัดพะเยา อยู่ในเขตภาคเหนือตอนบน มีเนื้อที่ประมาณ 6,335 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,959,412 ไร่ จัดอยู่ลำดับที่ 34 ของจังหวัดในประเทศไทยเรียงตามพื้นที่มากไปหาน้อย จำนวนประชากรทั้งสิ้น 471,253 คน และมีจำนวนบ้าน/ครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 185,971 หลัง มีพื้นที่อยู่ทั้งในที่ลุ่มน้ำโขงและลุ่มน้ำเจ้าพระยา ส่วนที่อยู่ในลุ่มน้ำโขง คือพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน อำเภอปง (บางส่วน) อำเภอเชียงคำ และอำเภอแม่ใจ ส่วนที่อยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา คือ อำเภอปง และอำเภอเชียงม่วน และมีแม่น้ำสำคัญ 3 สาย ที่ไหลผ่าน คือ แม่น้ำอิง แม่น้ำลาว และแม่น้ำยม เมื่อวิเคราะห์ศักยภาพจังหวัดพะเยาจากการศึกษาครั้งนี้ สรุปได้ดังนี้

1.1) ศักยภาพด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดพะเยามีประวัติศาสตร์ร่วมกันทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ชุมชน ในเบื้องต้นทำให้คนมีความสำนึกในถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอนทั้งที่เป็นชุมชนหมู่บ้าน อำเภอ และจังหวัดที่ตนได้เกิด อยู่อาศัย และได้เติบโต ซึ่งพัฒนาการการก่อตั้งจังหวัดพะเยาในแต่ละยุค ตั้งแต่ยุคที่

เริ่มสร้างบ้านแปงเมืองโดยขุนศรีจอมธรรม ที่ใช้ภูมิปัญญาหาทำเลที่เป็นมงคลเพื่อสร้างเป็นเมืองศูนย์กลาง โดยคำนึงถึงองค์ประกอบที่เป็นมงคลคือ มีสายน้ำไหลจากภูเขาลงไปทางทิศใต้ แล้ววกกลับไหลขึ้นทางทิศเหนือ มีสะพานองน้ำขนาดใหญ่ทางทิศตะวันตกเป็นแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อใช้เป็นน้ำดื่ม น้ำใช้ของพลเมืองและสัตว์ มีสถานที่ตั้งตัวเมืองอยู่บนเนินสูงและเนินตอยไปสุดลงฝั่งแม่น้ำ เมื่อฤดูน้ำหลากก็ไม่ท่วมตัวเมือง ยุคขยายดินแดน ขยายอำนาจไปยังอาณาจักรต่างๆ โดยมีกษัตริย์ผู้ปกครองคือ ขุนเจืองธรรมิกราช ยุคของการสร้างความสัมพันธ์ ประคับประคองให้อยู่ร่วมกันกับอาณาจักรต่างๆ โดยมีขุนจำเมืองเป็นกษัตริย์ มาจนถึงยุคที่ปกครองโดยรัฐสยามที่มีการพัฒนาฟื้นฟูเมืองพะเยาขึ้นมาอีกครั้ง และในวันที่ 28 สิงหาคม 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “จังหวัดพะเยา” ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดพะเยา ทำให้ผู้คนเกิดความรัก สำนึกในความเป็นคนพะเยาร่วมกัน ในทุกปีชาวพะเยาจะร่วมกันจัดงานประเพณีสำคัญร่วมกัน เช่น พิธีบวงสรวงพ่อขุนงำเมือง เพื่อร่วมรำลึกถึงกษัตริย์ผู้ครองเมืองพะเยา วันครบรอบสถาปนาจังหวัดพะเยา โดยความร่วมมือของจังหวัดพะเยา หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนชาวพะเยา ร่วมกันทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง บวงสรวงศาลหลักเมือง บวงสรวงเทพยดา สืบชะตาเมืองพะเยา เป็นต้น

1.2) ศักยภาพด้านทุนทางสังคม เป็นพลังที่มีอยู่ในชุมชนเกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ผูกพันต่อกัน เกื้อกูลกัน เป็นทุนที่ช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนท้องถิ่นพะเยามีความเข้มแข็ง จากองค์ประกอบทุนทางสังคมที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน องค์กร ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม จังหวัดพะเยามีทุนมนุษย์ ได้แก่ ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ทั้งที่เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายก อบต. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำที่มีความรู้ภูมิปัญญา ชาวบ้านเคารพนับถือ และเจ้าหน้าที่บุคลากรของหน่วยงานในพื้นที่ที่ทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นในประเด็นต่างๆ เช่น เด็กเยาวชน ผู้สูงอายุ ประชาชนบนพื้นที่สูง ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากร และส่งเสริมฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณี ชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น ด้านทุนสถาบัน องค์กรในชุมชนที่มีบทบาทสนับสนุนให้เกิดพลังของคนในชุมชนท้องถิ่น เช่น กลุ่มอาชีพในชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน กลุ่มจักสานผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ป่า กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มหอมแดง กลุ่มข้าวโพด กลุ่มประปาภูเขา กลุ่มสงเคราะห์ ชุมรมกวีานพะเยา เป็นต้น ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่นพะเยามีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนที่เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์คนในชุมชน การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน และใช้ภูมิปัญญาให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต เคารพต่อธรรมชาติ เช่น ประเพณีบวงสรวงแม่น้ำ (หนองเล็งทราย น้ำแม่ปืม) ประเพณีก้างข้าวแอก ประเพณีตานต้อด การจัดการน้ำระบบเหมืองฝาย การเลี้ยงฝายฝาย พิธีสืบชะตาบ้าน ความเชื่อการเคารพผีบรรพบุรุษ ภูมิปัญญาการรักษาสุขภาพ สมุนไพร อาหารพื้นบ้าน ภาษาวรรณคดีพันธุ์ ภูมิปัญญาการปั้นหม้อ จักสาน เป็นต้น

1.3) ศักยภาพด้านการศึกษา ในปี 2560 จังหวัดพะเยามีสถานศึกษาทั้งหมด 478 แห่ง คือ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 242 แห่ง สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน มีสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 21 แห่ง สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา มีสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 3 แห่ง สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 9 แห่ง สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม

อัยาศัย มี 9 แห่ง สำนักบริหารการศึกษาศึกษาพิเศษ มี 2 แห่ง สังกัดกระทรวงมหาดไทย คือ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น มีสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 181 แห่ง สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน มีสถานศึกษาในสังกัด 1 แห่ง สังกัดสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จำนวน 9 แห่ง สังกัดกระทรวงสาธารณสุข คือ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนียะเยา ประชากรส่วนใหญ่มีโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถานศึกษาที่มีในจังหวัดพะเยาได้ทำหน้าที่ให้ความรู้ ทักษะต่างๆ ต่อนักเรียน นักศึกษาในช่วงปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา เพื่อที่ส่งเสริมให้นักเรียนนักศึกษาพัฒนาการความรู้ ทักษะที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดความสนใจของตัวเองในระดับที่สูงขึ้นหรือเฉพาะทางได้ และมีความรู้ขั้นพื้นฐานที่สามารถนำไปประกอบอาชีพ สมัครงานสร้างโอกาสในการทำงานได้ในอนาคต

1.4) ศักยภาพด้านการเกษตร จังหวัดพะเยามีครัวเรือนเกษตรกร 76,035 ครัวเรือน พื้นที่เกษตรกรรมจังหวัดพะเยา มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,589,168 ไร่ ประกอบด้วย พื้นที่นา จำนวน 745,685 ไร่ มีทั้งนาปี นาปรัง พืชไร่ จำนวน 449,089 ไร่ ได้แก่ ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง สับปะรด ยาสูบ ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ข้าวไร่ แตงโม เป็นต้น ไม้ยืนต้น จำนวน 174,639 ไร่ ได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ยูคาลิปตัส สัก เป็นต้น ไม้ผล จำนวน 145,220 ไร่ ได้แก่ ลิ้นจี่ มะม่วง มะขาม ลำไย แก้วมังกร เป็นต้น พืชสวน จำนวน 10,985 ไร่ ได้แก่ พืชผัก เสาวรส แคนตาลูป เป็นต้น ไร่มะม่วง จำนวน 49,323 ไร่ ได้แก่ ข้าวโพด ข้าวไร่ เป็นต้น ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ จำนวน 1,418 ไร่ พืชน้ำ 5 ไร่ สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 11,841 ไร่ และ เกษตรผสมผสาน/ไร่นาสวนผสม จำนวน 963 ไร่ โดยจังหวัดพะเยามีศักยภาพการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ คือ ข้าว ข้าวโพด และยางพารา ในแต่ละพื้นที่ 9 อำเภอของจังหวัดพะเยามีศักยภาพทางการเกษตรที่สำคัญที่เหมือนและต่างกัน ดังนี้

พื้นที่อำเภอในจังหวัดพะเยา	การเกษตรที่สำคัญของแต่ละอำเภอ
อำเภอเมืองพะเยา	ข้าว ข้าวไร่ มันสำปะหลัง ไม้สัก ยูคาลิปตัส ลำไย มะขาม
อำเภอแม่ใจ	ข้าว ลิ้นจี่
อำเภอดอกคำใต้	ข้าว ข้าวโพด ลำไย มันสำปะหลัง
อำเภอภูพานยาว	ข้าวไร่
อำเภอจุน	ข้าว ยางพารา ลำไย ยูคาลิปตัส
อำเภอปง	ข้าว ข้าวโพด ข้าวไร่ มันสำปะหลัง ยางพารา ไม้สัก ลิ้นจี่ มะขาม
อำเภอเชียงคำ	ข้าว ข้าวโพด ข้าวไร่ มันสำปะหลัง ยางพารา ไม้สัก ลำไย ลิ้นจี่

พื้นที่อำเภอในจังหวัดพะเยา	การเกษตรที่สำคัญของแต่ละอำเภอ
อำเภอภูซาง	ยางพารา ลำไย
อำเภอเชียงม่วน	ข้าวโพด ข้าวไร่ มะขาม ยูคาลิปตัส

1.5) ศักยภาพด้านฐานทรัพยากร จังหวัดพะเยามีฐานทรัพยากรป่า น้ำ และดิน ที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพทางการเกษตร การศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและการท่องเที่ยวของจังหวัด โดยฐานทรัพยากรด้านป่าไม้จังหวัดพะเยามีเนื้อที่ป่า 2,001,862.45 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย คือ อุทยานแห่งชาติ 5 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติดอยภูนาง อุทยานแห่งชาติภูซาง อุทยานแห่งชาติดอยหลวง อุทยานแห่งชาติแม่ปืม อุทยานแห่งชาติถ้ำสะเกิน ทำให้จังหวัดพะเยามีความหลากหลายของชนิดป่า ได้แก่ ป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ป่าสน และป่าสนเขา และมีพันธุ์ไม้ ที่สำคัญและมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้ยาง ตะเคียน สัก ประดู่ แดง มะค่า ตะแบกใหญ่ ชิงชัน ตีนนก เต็ง รัง พลวง มะม่วงป่า มะยม ไม้ผง ไม้หก หวาย เถาวัลย์ ก่อข้าว ก่อตาหมู ก่อแป้น สนสามใบ ผักกูด กล้วยไม้ดิน เป็นต้น ขึ้นอยู่ในพื้นที่ป่าชนิดต่างๆ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2 แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ มีสัตว์ป่าของท้องถิ่นที่สำคัญอยู่หลายชนิด ได้แก่ นกยูง เลียงผา เก้ง กวาง ไก่ฟ้า กระรอก อีเห็น ภูชนิดต่างๆ นกเขา ลิงลม หมี หมูป่า กระเจง ตะกวด ลิงวอก นกกระรอก หมูป่า เป็นต้น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยผาซาง ทรัพยากรสัตว์ป่า 3 ประเภท คือ ประเภทสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ เลียงผา ซึ่งเป็นสัตว์ป่าสงวน เก้ง กวางป่า เสือโคร่ง หมูป่า หมีควาย บ่าง ฯลฯ ประเภทสัตว์ปีก ได้แก่ นกโพระดกคอสีฟ้า นกโพระดกหน้าผากดำ นกโพระดกธรรมดา นกโพระดกหูเขียว นกพญาไฟใหญ่ นกปรอดหัวโขน นกปรอดเหลืองหัวจุก นกปรอดคอสาย และประเภทสัตว์เลื้อยคลาน ได้แก่ เต่าปูลู เต่าใบไม้ เต่าหับ เต่าเหลือง ตะพาบน้ำ งูเห่าปลวก งูจงอาง งูกะปะ งูเขียวหางไหม้ทองเหลือง และป่าสงวนแห่งชาติ 12 แห่ง ที่กำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติเพื่อรักษาสภาพป่าไม้ ของป่า และทรัพยากรธรรมชาติอื่นไว้ ให้มีไม้ไว้ใช้ตลอดไป และเพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการครองชีพของประชาชน

ด้านทรัพยากรน้ำ จังหวัดพะเยามีพื้นที่น้ำ ทั้งหมด 69,082 ไร่ ประกอบด้วย แม่น้ำ ลำห้วย ลำคลอง หนอง บึง ทะเลสาบ อ่างเก็บน้ำ บ่อน้ำในไร่นา คลองชลประทาน โดยมีแหล่งน้ำที่สำคัญของจังหวัด คือ กว๊านพะเยา หนองเล็งทราย แม่น้ำอิง แม่น้ำยม การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ ได้แก่ ใช้ในการเพาะปลูก เช่น พื้นที่อำเภอแม่ใจมีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ เพียงพอ ชาวบ้านทำนาปีและนาปรัง และไม้ผลต่างๆ ได้ ส่วนในพื้นที่อำเภอดอกคำใต้ ทำนาได้ปีละครั้ง หลังจากฤดูการทำนาชาวบ้านจะปลูกพืชผักต่างๆ ปลูกกระเทียม หอมแดง เป็นรายได้ช่วงฤดูแล้ง น้ำในการเกษตรจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก นอกจากนี้มีการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในเรื่องอุปโภค บริโภค เช่น น้ำหนองเล็งทรายถูกนำไปผลิตเป็นน้ำประปาให้กับคนอำเภอแม่ใจและเมืองพะเยา ใช้ประโยชน์ด้านการเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ การหาอยู่หากินของชาวบ้านรอบแหล่งน้ำ ทำให้มีอาหารจากแหล่งน้ำที่เป็นสินค้าของจังหวัดพะเยา เช่น ปลาสามกึ่งตัน เป็นต้น และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อน เกิดธุรกิจร้านค้า ร้านอาหาร ที่พักรองรับนักท่องเที่ยวบริเวณรอบกว๊านพะเยา และฐานทรัพยากรด้านดินของจังหวัดพะเยาสามารถแบ่งตามลักษณะภูมิประเทศออกเป็นลักษณะใหญ่ ๆ ได้ 5 ลักษณะ คือ ดินภูเขา ดินหินปูน ดินเหนียว ดินค่อนข้างใหม่ ดินตะกอน

เก่า จังหวัดพะเยาสามารถใช้ประโยชน์ที่ดินได้ 5 ประเภท คือ พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่น้ำ และพื้นที่เบ็ดเตล็ด ทั้งนี้จากฐานทรัพยากรที่เป็นทุนของจังหวัดดังกล่าวทำให้จังหวัดพะเยามีโอกาสในการพัฒนาและนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างอาชีพบนฐานทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ที่นำไปสู่การพัฒนาทั้งทางด้านวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของคนพะเยาได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 4 – 18 การวิเคราะห์ศักยภาพจังหวัดพะเยา

2) ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา

วิสัยทัศน์ “ชุมชนท้องถิ่นพะเยาสามารถพัฒนาท้องถิ่นให้เข้มแข็งบนฐานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและทรัพยากรของชุมชนด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”

ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา มี 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างความรู้ความเข้าใจคุณค่าทุนทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นพะเยา มีแนวทางพัฒนา ดังนี้

1. สร้างการเรียนรู้การศึกษารวบรวมทุนทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นวิจัยจังหวัดพะเยา
2. จัดระบบฐานข้อมูลทุนทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นวิจัยจังหวัดพะเยา
3. ส่งเสริมการเรียนรู้การวิเคราะห์ทุนทางสังคมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นวิจัยจังหวัดพะเยา

ยุทธศาสตร์ 2 การพัฒนาพื้นที่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพะเยา มีแนวทางพัฒนา ดังนี้

1. สร้างกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน
2. สร้างกระบวนการเรียนรู้การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
3. สร้างการเรียนรู้การวิเคราะห์ทางเลือกและการวางแผนในการปฏิบัติการบนฐานข้อมูลความรู้
4. สร้างการเรียนรู้การสรุปบทเรียน องค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การออกแบบการเรียนรู้การพัฒนาท้องถิ่นที่อยู่บนฐานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและทรัพยากรชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา มีแนวทางพัฒนา ดังนี้

1. ส่งเสริมการเรียนรู้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นพะเยา
2. สร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาท้องถิ่นที่อยู่บนฐานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและ ทรัพยากรชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา
3. สรุป ถอดบทเรียนการพัฒนาท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและทรัพยากรชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างพลังงานคุณค่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพะเยา มีแนวทางพัฒนา ดังนี้

1. การสื่อสารชุดความรู้ บทเรียนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากพื้นที่ต่อสังคมและสาธารณะ
2. สร้างการเรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในจังหวัดพะเยา
3. สร้างกลไกการเชื่อมโยงผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการพัฒนาชุมชนในจังหวัดพะเยา

4.4 การสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา

การสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยาเป็นการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้เรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นพะเยาร่วมกัน สร้างความรู้ความเข้าใจแนวคิดกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อให้ชุมชนกลุ่มเป้าหมายเห็นคุณค่าพลังของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นพะเยาร่วมกับพื้นที่

จากการศึกษาทั้งสำรวจพื้นที่ สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย และจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยการเชิญตัวแทนจากหน่วยงาน กลุ่ม องค์กร ชุมชนในจังหวัดพะเยาที่มีประสบการณ์งานวิจัย งานพัฒนาที่ทำในพื้นที่ท้องถิ่นพะเยาทั้งในส่วนหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ ศูนย์พัฒนารัฐบาลชนบทพื้นที่สูง จังหวัดพะเยา ศึกษาธิการจังหวัดพะเยา วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนียะเยา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จาก 4 อำเภอ ประกอบด้วย 8 อบต. 8 เทศบาลตำบล คือ อบต.ดอกคำใต้ อบต.สันโค้ง อำเภอดอกคำใต้ เทศบาลตำบลเชียงม่วน อบต.บ้านม่วง อบต.บ้านสระ อำเภอยางมาว่น อบต.ห้วยแก้ว อบต.ดงเจน อบต.แม่อิง เทศบาลตำบลดงเจน อำเภอกุกามยาว และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สุก เทศบาลตำบลรวมใจพัฒนา เทศบาลตำบลศรีถ้อย เทศบาลตำบลป่าแฝก เทศบาลตำบลเจริญราษฎร์ เทศบาลตำบลบ้านเหล่า เทศบาลตำบลแม่ใจ อำเภอแม่ใจ และกลุ่มองค์กรภาคประชาชน ได้แก่ มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา ชมรมประมงพื้นบ้านก๊วพะเยา กลุ่มแฟกกริมน้ำทำให้การศึกษาครั้งนี้มีข้อค้นพบในการสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยา ดังนี้

4.4.1 เทคนิค วิธีการ เครื่องมือการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นพะเยา

1. การค้นหาคน/นักวิจัยท้องถิ่น ใช้วิธีค้นหาคน กลุ่มองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและงานพัฒนาที่น่าสนใจในจังหวัดพะเยา ทำความเข้าใจบทบาทภารกิจเบื้องต้น จากนั้นทำการประสานงานโดยการเข้าไปพูดคุย ทำความรู้จัก แนะนำตัวว่าเป็นใคร ทำอะไร ใช้ความเป็นคนใน คือ คนพะเยาด้วยกัน ซึ่งทำให้เกิดความไว้วางใจในเบื้องต้น มีโอกาสได้พูดคุย และค่อยๆทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเบื้องต้นกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น ตัวแทนชาวบ้าน กลุ่มองค์กรภาคประชาชนที่ทำงานพัฒนา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ โดยมี 2 รูปแบบคือ การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เข้าร่วมกิจกรรมและสังเกตการณ์การทำงานของกลุ่มเป้าหมาย และการจัดเวทีเชิญมาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ร่วมกัน และประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจแนวทางการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกัน โดยใช้เครื่องมือภาพวาดเส้นทาง กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและสร้างการเรียนรู้เพื่อ พัฒนา แก้ไขปัญหาชุมชนได้ด้วยตนเองโดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือตั้งแต่การสร้างทีมงาน การค้นหาโจทย์วิจัย การร่วมกันศึกษาวิจัยทั้งเก็บข้อมูลด้วยตัวเองและการค้นหาแนวทางปฏิบัติการแก้ไขปัญหา บนฐานข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคี

จากวิธีการค้นหาคน/นักวิจัยท้องถิ่นดังกล่าว ทำให้เห็นความตั้งใจ ความต้องการของกลุ่มคนในพื้นที่ที่ต้องการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเบื้องต้น แต่การทำงานวิจัยท้องถิ่นเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนซึ่งต้อง

รวมกลุ่ม สร้างทีมงานขึ้นมาเพื่อร่วมกันคิดร่วมกันทำและร่วมกันเรียนรู้ ทำให้กลุ่มคนที่สนใจกลับไปพูดคุยสื่อสารต่อในชุมชน นำข้อมูลแนวทางการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกลับไปทำความเข้าใจกับกลุ่มคนในพื้นที่ต่อ เช่น ผู้นำชุมชน บุคลากรในท้องถิ่น ผู้สูงอายุ เยาวชน เป็นต้น จากคนหนึ่งคน สองคน จึงเกิดเป็นคณะทำงานทีมวิจัยท้องถิ่นที่มาร่วมกันคิด คอย ค้นหาโจทย์วิจัยของชุมชนร่วมกัน การค้นหาคนเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญ และต้องวิเคราะห์ประเมินคนที่จะมาทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นว่ามีความต้องการอยากทำงานวิจัยหรือไม่ และมีความสนใจที่จะนำแนวคิด กระบวนการ วิธีการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เข้าไปหนุนเสริม สร้างกระบวนการเรียนรู้ ค้นหาความรู้ข้อมูลข้อเท็จจริงเพื่อพัฒนาแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกันหรือไม่ หากเราสามารถเข้าถึง ค้นหาคนที่ใช่ได้จึงจะนำมาสู่ขั้นตอนการร่วมกันคิดและทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

2. การค้นหาพื้นที่ พื้นที่วิจัยเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยมองภาพรวมของพื้นที่ เช่น ลักษณะทางกายภาพ ทุนชุมชน การรวมกลุ่มของคนในชุมชนว่ามีการรวมกลุ่มกันในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนตนเองร่วมกันอย่างไร มีฐานความรู้ประสบการณ์การทำงานกับกลุ่มคนภายนอกชุมชนอย่างไร ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการทำวิจัยของชุมชนเนื่องจากทำให้เห็นศักยภาพและข้อจำกัดในเบื้องต้นได้ ในส่วนนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจพื้นที่เพื่อศึกษาบริบททางกายภาพ ที่ตั้งเส้นทางสัญจร สถานที่สำคัญที่เป็นทุนของพื้นที่ และร่วมกิจกรรมที่ชุมชนทำร่วมกัน เช่น การประชุม บุญประเพณีของชุมชน งานกิจกรรมของท้องถิ่น หน่วยงานในพื้นที่ เป็นต้น และสังเกตวิถีชีวิต บุคลิก อธยาศัยของผู้คนในแต่ละชุมชน ซึ่งพบว่าโดยส่วนใหญ่ผู้คนในแต่ละพื้นที่จังหวัดพะเยามีบุคลิกที่ค่อนข้างเปิดรับ มีอธยาศัยที่ดี แต่การริเริ่มหรือร่วมกันทำอะไร การเชื่อมั่นและเคารพต่อผู้นำทั้งที่เป็นผู้นำชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานในท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชนในพื้นที่นับเป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วม ให้ความร่วมมือในระดับต่างๆ ของชุมชน ดังนั้นการจะเข้าถึงพื้นที่ได้จึงใช้วิธีการประสานงานทั้งในระดับบุคคลและหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อเชื่อมต่อไปถึงกลุ่มคนในชุมชนท้องถิ่น

3. การค้นหาโจทย์วิจัย จากการค้นหาคน ค้นหาพื้นที่วิจัย จึงนำมาสู่การค้นหาโจทย์หรือการพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกัน เพื่อให้ตรงกับปัญหาความต้องการของชุมชน ในกระบวนการค้นหาโจทย์นี้พบปัจจัยที่มีผล การพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชนคือทีมงานในพื้นที่ เนื่องจากเมื่อได้คนที่มีความสนใจทำวิจัย แม้มีประสบการณ์ทำงานร่วมกับพื้นที่แต่เป็นคนนอกพื้นที่ ทำให้มีข้อจำกัดในการประสานชุมชนหรือไม่สามารถสร้างทีมงานในพื้นที่ได้ทำให้ขาดการร่วมกันคิด ร่วมกันค้นหาโจทย์วิจัยและยุติความตั้งใจไปในที่สุด และอีกปัจจัยหนึ่งคือ ผู้นำชุมชน/ตัวแทนหน่วยงานท้องถิ่น ไม่มีความสนใจในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงไม่ได้มีการสื่อสาร ประสานงานต่อไปยังชาวบ้านในชุมชนทำให้การเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยไปไม่ถึงชุมชนเช่นกัน

ทั้งนี้ การค้นหาโจทย์วิจัย การพัฒนาโจทย์วิจัยสามารถดำเนินการได้สำเร็จ ปัจจัยสำคัญคือการค้นหาคนที่ใช่ให้พบ คือค้นหาคนในพื้นที่ที่มีความสนใจแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีใจและมีทีมงาน คนที่เคยทำงาน ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในชุมชนโดยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจึงทำให้เกิดการร่วมกันพูดคุย

สนทนาเพื่อร่วมกันคิดและทำสิ่งต่างๆ ที่เป็นการเรียนรู้ พัฒนาทีมงาน พัฒนาชุมชนตนเองร่วมกัน สร้างพื้นที่ การพูดคุยกันอย่างต่อเนื่องซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน รับรู้สถานการณ์ชุมชนร่วมกัน สร้างความรู้สึกร่วมกัน ต่อสถานการณ์ที่กระทบต่อชุมชนหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบได้หากไม่ได้รับการแก้ไขหรือป้องกันร่วมกัน นำมาสู่การคิดวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาเพื่อกำหนดโจทย์วิจัยร่วมกัน โดยมีพี่เลี้ยงงานวิจัยท้องถิ่นพะเยา เป็นโค้ชชวนคิดชวนคุยและอำนวยความสะดวกแลกเปลี่ยน เปิดพื้นที่ให้ทีมงานในชุมชนได้เสนอ เลือกปัญหา ความต้องการที่ต้องการค้นหาความรู้ แนวทางแก้ไขหรือทางออกร่วมกัน และร่วมกันคิด เขียนพัฒนา โครงการวิจัยร่วมกัน โดยจัดทำเป็นเอกสารข้อเสนอเชิงหลักการ เสนอต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และจัด เวทีให้ทีมงานวิจัยท้องถิ่นได้นำเสนอความคิด ความต้องการด้วยตนเองต่ออาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ สกว.ทำให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน เติมเต็มความมั่นใจในการทำงานวิจัยท้องถิ่นให้กับทีมงานได้มากขึ้น มีความเข้าใจ และเป็นเจ้าของงานร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้น

4.4.2 การเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับพื้นที่

จากการสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นพะเยา นอกจากทำให้ได้คน พื้นที่ โจทย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นพะเยาร่วมกันซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้แล้วยังเกิดการเรียนรู้ ร่วมกันกับคนในพื้นที่ที่ได้เข้าร่วมกระบวนการด้วย โดยผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1. การเรียนรู้แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่พะเยา จากการดำเนินงานในพื้นที่เริ่มจากการ ค้นหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับงานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่พะเยา การสัมภาษณ์เจาะลึก การสำรวจพื้นที่ และการพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ทำให้เกิดการพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน และแนวคิดการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระหว่างกลุ่มเป้าหมายและผู้วิจัย พบว่า ที่ผ่านมามีคนในชุมชน ท้องถิ่นมองว่า “วิจัย” ยังเป็นเรื่องที่อยู่ห่างจากตัวเอง แม้สัมผัสกับคำว่าวิจัย แต่เป็นเพียงการได้เห็นคนนอก มาเก็บข้อมูล ใช้ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล จังหวัดเป็นพื้นที่ศึกษา ได้เป็นคนให้ข้อมูล คนประสานในพื้นที่ให้ ข้อมูลแก่นักวิจัย แต่การทำวิจัยจากคนนอกมีข้อจำกัดในเรื่องของการสร้างการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านคนใน พื้นที่และการนำความรู้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษากลับมาใช้ประโยชน์ต่อพื้นที่ เช่นผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อน ความคิดต่องานวิจัยว่า “....พูดถึงงานวิจัยก็สนใจนะ จะพูดถึงมันก็หลายหน่วยงานที่ลงมาทำกับพื้นที่เรา แม้แต่มหาวิทยาลัยก็มาทำเก็บงานวิจัย แต่ปรากฏว่าพอได้ข้อมูลไปแล้วก็หายไปเลย ไม่คืนข้อมูลมาสู่ชุมชน เราก็ก็นึกไม่รู้ว่าข้อมูลที่เขาได้ไปเขาสรุปออกมาเป็นแบบไหน เขาได้อะไรไปบ้าง ข้อมูลไม่กลับมาเราเลย พัฒนาต่อไปไม่ได้...”

ดังนั้น เมื่อมีการพูดคุยถึงหลักการการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้าน คนในพื้นที่ได้ ทำงานวิจัยด้วยหลักการ “ชาวบ้านเป็นคนทำวิจัย โจทย์วิจัยเป็นของชาวบ้าน และชาวบ้านเป็นผู้แก้ปัญหา ร่วมรับประโยชน์การวิจัยร่วมกัน” กล่าวคือ เป็นอีกเส้นทางการเรียนรู้ของชุมชนที่สนับสนุนให้คนในพื้นที่ใช้ กระบวนการงานวิจัยมาสร้างการเรียนรู้ ค้นหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นอย่าง มีส่วนร่วม ทั้งหน่วยงานในพื้นที่ กลุ่มผู้นำ ชาวบ้าน เยาวชน ผู้สูงอายุ สามารถเข้ามาเป็นทีมได้ทั้งหมด เป็น

การเรียนรู้ที่ไม่ได้กำหนดระดับการศึกษา สร้างพลังคุณค่าให้กับคนท้องถิ่น คนเล็กคนน้อยในการลุกขึ้นมา ร่วมกันแก้ปัญหาด้วยตัวเองโดยใช้ข้อมูลความรู้ มาทดลองปฏิบัติการและสรุปผลเป็นบทเรียนรูปธรรม กล่าวคือ เป็นงานวิจัยที่เกิดประโยชน์ แก้ไขปัญหา สร้างการเรียนรู้ให้คนเล็กคนน้อย คนท้องถิ่นได้จริง ซึ่งแนวคิด วิธีการทำงานเช่นนี้ ยังเป็นเรื่องใหม่กับคนในพื้นที่พะเยา แต่นับได้ว่าเป็นการจุดประกายให้กับกลุ่ม คนในพื้นที่พะเยาสนใจอยากทำและมองเห็นคุณค่าของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมองว่าหากเป็นการ วิจัยของชาวบ้านของคนพื้นที่จะมีความยั่งยืนมากกว่าคนนอกวิจัยเพราะว่าคนในท้องถิ่นจะรู้ในบริบท สถานการณ์พื้นที่ในแต่ละช่วงเวลา เมื่อทำวิจัยแล้วจะสามารถเชื่อมโยง ต่อยอดกับหน่วยงาน ภาคีเครือข่าย ต่างๆ ในพื้นที่ได้ เกิดการขับเคลื่อนงานประเด็นต่างๆ ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง แก้ปัญหาได้ตรงจุด เป็นการ พัฒนาที่แท้จริง เพราะได้สร้างคนสร้างความรู้ไว้ในชุมชนท้องถิ่นให้เป็นพลังเครือข่ายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ได้อย่างยั่งยืน

2. การสร้างทีมงาน/คณะทำงานวิจัยในพื้นที่ จากเงื่อนไข หลักการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น “ชาวบ้าน เป็นคนทำวิจัย” จึงเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนที่สนใจโดยจัดประชุมนำเสนอข้อมูลการทำงานวิจัยที่มีอยู่ในพื้นที่ พะเยา เพื่อให้เห็นคน ความรู้ พื้นที่วิจัยในพะเยา ซึ่งกลุ่มคนที่ต้องการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นคนที่ มีฐานการทำงานในพื้นที่และมีข้อมูลสถานการณ์พื้นที่ รู้จักบริบทชุมชนที่ตนอยู่อาศัย และมีความสัมพันธ์กับ คนในพื้นที่ทั้งจากการทำงานร่วมกัน เป็นพี่น้อง เครือญาติ เคยรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งการสร้าง ทีมงานหรือคณะทำงานเพื่อมาทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกัน เริ่มจาก “คน” หนึ่งคนที่เห็นคุณค่าความสำคัญ ของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แล้วชักชวน สื่อกับคนในพื้นที่ และทีมงานแต่ละพื้นที่ได้วิเคราะห์คนที่ จะมาทำงานด้วยกันว่าจะชักชวนใครมาเป็นทีมงาน โดยวิเคราะห์จุดเด่น ความสามารถ ศักยภาพ นิสัยใจคอ ฐานการทำงานในพื้นที่ในประเด็นต่าง ๆ กลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการหนุนเสริมการทำงานวิจัยให้ สำเร็จ บรรลุผล

ในการสร้างทีมงานวิจัยนี้ มีความน่าสนใจและเป็นจุดเด่นคือชาวบ้านสามารถคัดเลือกคนมาเป็น คณะทำงานได้ด้วยตัวเอง นอกจากวิเคราะห์จากทักษะความสามารถแล้ว ยังคำนึงถึงความเป็นผู้รู้ในชุมชนที่ มีความรู้ข้อมูล วิถีชีวิตผู้คนในท้องถิ่น และเป็นคนที่มีความตั้งใจทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด ทำให้ได้ คณะทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีความหลากหลายของกลุ่มคนและประสบการณ์ทำงานในพื้นที่ ดังนี้

1) คณะทำงานวิจัยตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา สามารถรวมคณะทำงานได้ จำนวน 15 คน เป็นคนในชุมชน ประกอบด้วย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีดอนตัน เลขานุการเจ้าคณะอำเภอแม่ใจ จังหวัด พะเยา ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลบ้านเหล่า ประธานคณะทำงานสุขภาพภาคประชาชนตำบลบ้านเหล่า ประธานศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน คณะทำงานสถาบันครอบครัวเข้มแข็งจังหวัดพะเยา คณะทำงานชาย สร้างบ้านแปงเมืองพะเยา ผู้อำนวยการโรงพยาบาลบ้านเหล่า ข้าราชการบำนาญ แพทย์ประจำตำบล ประธานอาสาสมัครเขตโรงพยาบาลส่วนตำบลบ้านเหล่า ประธานพัฒนาสตรีอำเภอแม่ใจ ประธานพัฒนา สตรีตำบลบ้านเหล่า ประธานอาสาสมัคร ผู้นำอาสาสมัครพัฒนาชุมชนตำบลบ้านเหล่า กรรมการแม่บ้าน อาสาสมัคร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองหมู่ที่ 9 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองหมู่ที่ 12 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ฝ่ายปกครองหมู่ที่ 7 ประธานแม่บ้านหมู่ที่ 14 คณะกรรมการหมู่บ้าน กำนันตำบลบ้านเหล่า อดีตกำนันตำบลบ้านเหล่า ประธานผู้สูงอายุ และปราชญ์ชาวบ้าน

2) คณะทำงานวิจัยตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา สามารถรวมคณะทำงานได้ 19 คน เป็นคนในชุมชน ประกอบด้วย รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 ผู้รู้ด้านจักสาน รองประธานผู้สูงอายุ พระสงฆ์/ผู้รู้ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแพทย์แผนไทยประจำโรงพยาบาลส่วนตำบลดอกคำใต้ ประชาสัมพันธ์ของสภาเด็กและเยาวชนตำบลดอกคำใต้ รองประธานเด็กและเยาวชนตำบลดอกคำใต้ และพนักงานข้าราชการ อบต.ดอกคำใต้ ได้แก่ ผู้อำนวยการกองการศึกษา เจ้าหน้าที่สนทนากิจการ จ้างเหมา นักวิชาการจัดเก็บรายได้ชำนาญการ นักวิชาการศึกษาชำนาญการ เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป

เมื่อได้คณะทำงานแล้ว จึงจัดประชุมวิเคราะห์ทุน สถานการณ์ปัญหาของชุมชนค้นหาโจทย์วิจัยและจัดทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกันเป็นการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้ทีมได้วิเคราะห์ตนเองและทีมงานว่าแต่ละคนมีศักยภาพ ความสามารถอะไร กำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนในโครงการแล้วหลอมรวมให้เป็นศักยภาพทีมดำเนินงาน เนื่องจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเน้นการทำงานอย่างมีส่วนร่วม ทำงานเป็นทีมโดยใช้จุดเด่น ศักยภาพที่แตกต่างกันมาลดข้อจำกัดบางอย่างในการทำงานได้ แต่ละคนในทีมสามารถทำงานได้ตามความถนัด เช่น นำเสนอ บันทึก เขียน คิดวิเคราะห์ สัมภาษณ์ ประสานงาน สนทนากิจการ เป็นต้น ทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของทีมวิจัยให้สามารถดำเนินการได้สำเร็จ และพัฒนาทีมงานเป็นพลังของชุมชนท้องถิ่นได้

3. การวิเคราะห์ปัญหาความต้องการร่วมกัน โดยการจัดประชุมวิเคราะห์ปัญหาเพื่อ กำหนดโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน เปิดพื้นที่ให้แต่ละพื้นที่ได้วิเคราะห์ นั่งพูดกันแบบไม่ทางการ เริ่มจากคนหนึ่ง คน สุ่มกลุ่มคนเล็กๆ ไม่กี่คน คอยเรื่อง สถานการณ์ต่างๆ ของชุมชน ปัญหาหมู่บ้าน ทุนชุมชน ทำให้เห็นปัญหา ชุมชนจากมุมมองของคนในพื้นที่แตกต่างตามบริบท ประสบการณ์ สถานการณ์ที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ ได้แก่ คุณภาพของหนองน้ำที่เป็นหัวใจของคนในชุมชน วัฒนธรรมภูมิปัญญาที่เริ่มสูญหายอ่อนกำลัง ปัญหา สิ่งแวดล้อมน้ำเสียขยะชุมชน ความเสี่ยงความเปราะบางของกลุ่มเด็กเยาวชน ปัญหาผู้สูงอายุในชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้การให้ความสำคัญกับปัญหาความต้องการและการริเริ่มของคนกลุ่มเล็กๆ ในพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงไปเป็นภาพการพัฒนาจังหวัดร่วมกันได้ เชื่อมร้อยประเด็นของชุมชนให้เห็นว่าการศึกษาประเด็นต่างๆ ในชุมชนท้องถิ่นทำให้ชุมชนได้ข้อมูลความรู้ที่สามารถนำไปสู่การขับเคลื่อนการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งของพะเยาได้ เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของคนพะเยาทั้งชาวบ้าน หน่วยงานในท้องถิ่นและกลุ่ม ภาคีต่างๆ ตั้งแต่เริ่มต้น ก่อเกิดพลังและแรงบันดาลใจให้คนในพื้นที่ตระหนักในพลังและศักยภาพของคนเล็กคนน้อยในท้องถิ่นในการคิด ลงมือทำ แก้ไขปัญหา ค้นหาแนวทางการพัฒนาจังหวัดพะเยาเพื่อชุมชนถิ่นฐานบ้านเกิดร่วมกัน เกิดความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ ทำงานร่วมกันในทีม

4. การเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจและเติมทักษะการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการออกแบบการวิจัยโดยคนในชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน โดยการประชุมร่วมกันในพื้นที่ระหว่างผู้วิจัยและคนในชุมชนที่สนใจการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมกลุ่มกันขึ้นของจังหวัดพะเยา คือ พื้นที่ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ และพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ เพื่อค้นหาโจทย์และทำร่างข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกัน โดยใช้แบบฟอร์มการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยของ สกว. เป็นกรอบในการเขียน ซึ่งผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นคือ ทำให้กลุ่มนักวิจัยชาวบ้านได้สร้างทีมงานเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้น ร่วมกันทบทวนข้อมูล สถานการณ์ของชุมชน ได้ฝึกการคิดวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ ผลกระทบของสถานการณ์ปัญหาในชุมชนร่วมกัน ได้ฝึกทักษะการเขียน เรียบเรียงเป็นข้อเสนอโครงการวิจัยได้ด้วยตัวเอง เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ เมื่อได้ร่างข้อเสนอโครงการวิจัยแล้วจึงได้มีการจัดเวทีนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยฯ 2 ครั้ง คือเวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และเวทีพิจารณากลั่นกรองข้อเสนอโครงการวิจัย สกว. ซึ่งการจัดเวทีฯ ทำให้ทีมวิจัยได้นำเสนอความคิด ความต้องการ ที่มาของการศึกษาวิจัยด้วยตนเอง และได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น คำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้นักวิจัยท้องถิ่นมีความเข้าใจการดำเนินงาน สามารถนำมาเติมเต็ม ปรับแก้ข้อเสนอโครงการวิจัยให้สมบูรณ์และชัดเจนมากขึ้น มีพลังและมั่นใจในการดำเนินการในพื้นที่วิจัยอันเป็นชุมชนท้องถิ่นที่ตนได้อาศัยอยู่เป็นถิ่นฐานบ้านเกิดของนักวิจัย

4.4.3 ผลการสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นพะเยา

ผลจากการสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นพะเยาทำให้เกิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดพะเยาที่ได้รับการสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปีงบประมาณ 2562 จัดอยู่ในประเด็นเศรษฐกิจชุมชนและอยู่ในชุดโครงการวิจัยกระบวนการสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมและทรัพยากรของชุมชนด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพะเยา จำนวน 2 โครงการ มีนักวิจัยท้องถิ่นจำนวน 32 คน ในพื้นที่อำเภอแม่ใจและอำเภอดอกคำใต้ มีรายละเอียดดังนี้

1. โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพะเยา ปี 2562

1.1 โครงการการสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา เป็นการใช้กระบวนการศึกษาข้อมูลและความรู้ เพื่อทบทวนวิเคราะห์และยกระดับทุนวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นตำบลดอกคำใต้ ที่นำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นตำบลดอกคำใต้ โดยใช้กระบวนการวิธีการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน โดยทุนเดิมของพื้นที่ตำบลดอกคำใต้คือการให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เพราะต้องการให้คนในชุมชนเห็นคุณค่า อนุรักษ์ และเกิดการพัฒนาที่เน้นให้คนในชุมชนรู้จักตนเอง คำนึงถึงรากฐานของชุมชน วิถีชีวิต รากเหง้าทางประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ความเชื่อที่มีคุณค่าสืบทอดกันมา ที่ผ่านมามีการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของพื้นที่ ทั้งในส่วน

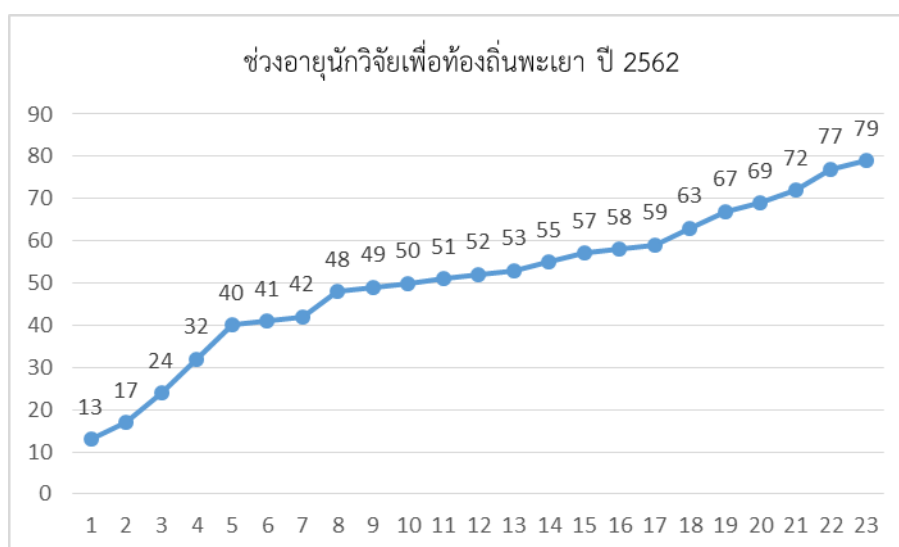
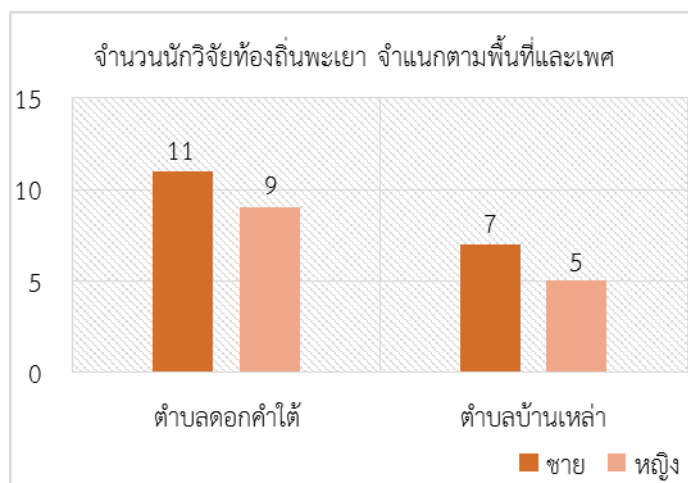
ของการสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน เช่น กาดหมั้วฮิมตาง (ตลาดชุมชนตำบลดอกคำใต้) การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ตำบลดอกคำใต้เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมให้กับประชาชนและผู้สนใจทั่วไป การดำเนินการกิจด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้ และการศึกษาวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัยพะเยาเพื่อดำเนินการอนุรักษ์และส่งเสริมงานด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น จากการวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกันในพื้นที่ พบว่า ยังไม่สามารถสร้างความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมกันศึกษาคุณค่าภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่เพื่อการอนุรักษ์ให้ดำรงคุณค่า และปรับปรุง พัฒนาให้เป็นทุนชุมชนที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาท้องถิ่นตำบลดอกคำใต้ สร้างรายได้ เศรษฐกิจชุมชนร่วมกัน ทีมวิจัยจึงมีโจทย์ร่วมกัน คือ **“การสร้างเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นตำบลดอกคำใต้บนฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจะทำได้อย่างไร”** โดยใช้กรณี 14 แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมตำบลดอกคำใต้เป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษาเพื่อยกระดับจากคุณค่าสู่มูลค่าที่ชุมชนสร้างรายได้บนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชนตำบลดอกคำใต้ โดยเป้าหมายสุดท้ายของการศึกษาวิจัย ทีมวิจัยท้องถิ่นคาดหวังว่าแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในตำบลดอกคำใต้จะเกิดความยั่งยืนระยะยาว เข้มแข็งอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง เป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาดูงานด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้กับกลุ่มบุคคล หน่วยงานที่สนใจ เกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจชุมชน ทุกกลุ่มเกิดรายได้สามารถเลี้ยงตนเองได้ และสร้างเศรษฐกิจในชุมชนให้เข้มแข็งบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาประชาชนในพื้นที่เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ โดยมี OUTPUT ของโครงการในมิติเชิงวิจัย คือ 1) ได้องค์ความรู้เรื่อง ทุนวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นตำบลดอกคำใต้ 2) ได้องค์ความรู้เรื่องกระบวนการสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นตำบลดอกคำใต้ 3) ได้องค์ความรู้เรื่อง กระบวนการสร้างกลุ่มเครือข่ายการจัดการเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลดอกคำใต้ และมีมิติเชิงพัฒนา คือ 1) ชุมชนท้องถิ่นตำบลดอกคำใต้ได้เห็นคุณค่าความสำคัญวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชน 2) ชุมชนท้องถิ่นตำบลดอกคำใต้สามารถสร้างมูลค่าจากผลิตภัณฑ์สินค้าบนฐานคุณค่าวัฒนธรรมภูมิปัญญา 3) เกิดกลุ่มเครือข่ายการจัดการเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาในการพึ่งตนเองชุมชนท้องถิ่นตำบลดอกคำใต้

1.2 โครงการการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตทางการเกษตรเคมีสู่เกษตรปลอดภัยอันจะนำไปสู่การฟื้นฟูวิถีชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรชุมชนต้นน้ำอิง ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เป็นการใช้กระบวนการศึกษาข้อมูลและความรู้ เพื่อสร้างกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนต้นน้ำอิงที่นำไปสู่การฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนคนต้นน้ำอิงให้มีความมั่นคง พึ่งตนเองสร้างรายได้และเป็นมิตรกับดิน แหล่งน้ำ และทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น ลดการใช้สารเคมีในการเกษตรโดยใช้กระบวนการวิจัยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน โดยมีสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่คือ การเกษตรรอบหนองเล็งทรายได้เปลี่ยนวิถีไปด้วย เช่น การทำนา ก็ทำ 2 ครั้ง/ปี (ข้าวนาปี นาปรัง) มีการใช้สารเคมีเพิ่มขึ้น และมีการทำสวนแตงโม แคนตาลูป และผลไม้ยืนต้น สวนลิ้นจี่ สวนลำไย สวนส้ม ซึ่งมีการใช้สารเคมีค่อนข้างสูง ปัจจุบันเกษตรกรตำบลบ้านเหล่าส่วนใหญ่เกี่ยวข้องข้องกับสารเคมี กำจัดศัตรูพืชกันอย่างแพร่หลายเพื่อให้ได้ผลผลิตปริมาณมากสร้างรายได้ให้ครอบครัว ถึงแม้ว่าใน

ปัจจุบันจะมีการส่งเสริมให้เกษตรกร ชาวบ้านใช้ปุ๋ยหรือสารชีวภาพในการทำการเกษตรแต่ผลผลิตที่ได้ยังไม่เป็นที่พึงพอใจของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญกับการเกษตรที่ปลอดภัยและปลอดภัยจากสารเคมี ทีมวิจัยจึงมีโจทย์ในการศึกษาวิจัย คือ **การปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตทางการเกษตรเคมีสู่เกษตรปลอดภัยอันจะนำไปสู่การฟื้นฟูวิถีชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรชุมชนต้นน้ำอิงเป็นอย่างไร** โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการศึกษา ค้นหาข้อมูล ความรู้จากพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม ซึ่งประโยชน์จากงานวิจัยครั้งนี้ คาดหวังว่า เกษตรกรชาวบ้านตำบลบ้านเหล่าจะสร้างการเรียนรู้วิถีการผลิตทางการเกษตร ที่ผสมผสานเทคนิคใหม่ๆ เทคโนโลยีกับความคิด ความเชื่อ ภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพ เกษตรของชุมชนนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมและฟื้นฟูวิถีชีวิตเกษตรกร เกิดการเรียนรู้แบ่งปันความรู้ของคนในชุมชนเป็นความรู้ใหม่พัฒนาได้อย่างไม่หยุดนิ่ง ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างเครือญาติ ทำงานร่วมกัน มีความสามัคคี เกิดการพัฒนา ปรับปรุงวิถีการผลิตการเกษตรที่ฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนให้มีความมั่นคง พึ่งตนเอง สร้างรายได้ ลดการใช้สารเคมีในการเกษตรสามารถผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยสำหรับผู้บริโภคได้ เช่น ข้าว พืชผัก และผลไม้ เป็นต้น เป็นมิตรกับดิน แหล่งน้ำ และทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ที่ทำให้วิถีชีวิตชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตร ช่วยเหลือ สามัคคี พึ่งพากันและกันบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาและทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น โดยมี OUTPUT ของโครงการมิติเชิงวิจัย คือ 1) ได้องค์ความรู้เรื่อง สถานการณ์ ศักยภาพวิถีองค์ความรู้และภูมิปัญญาวิถีการผลิตเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนต้นน้ำอิง 2) ได้องค์ความรู้เรื่อง วิธีการสร้างกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนต้นน้ำอิง 3) ได้องค์ความรู้เรื่อง ประเมินการปรับตัว เปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรชุมชนต้นน้ำอิง และมิติเชิงพัฒนา คือ 1) เกิดกระบวนการเรียนรู้การปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตที่เหมาะสมของครัวเรือนเกษตรกรชุมชนต้นน้ำอิง 2) เกษตรกรชุมขนลุ่มน้ำอิง เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานเกษตรจำนวน 20 ครัวเรือน 3) เกิดภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการทำระบบเกษตรปลอดภัย

ตำบล ประธานและอาสาสมัครชุมชน ประธานพัฒนาสตรีตำบลบ้านเหล่า ประธานและกรรมการแม่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน

โดยสรุปแล้วจากการสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นพะเยา สามารถค้นหา นักวิจัยท้องถิ่นพะเยา ปี2562 ได้ทั้งหมด จำนวน 32 คน เป็นชาย 18 คน และหญิง 14 คน เป็นคนในชุมชน ท้องถิ่นตำบลดอกคำใต้และอำเภอแม่ใจ มีอายุระหว่าง 13 – 79 ปี ดังกราฟต่อไปนี้

จากกราฟ วิเคราะห์กลุ่มนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นพะเยา ปี 2562 แบ่งเป็นกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ อายุระหว่าง 13 – 32 ปี มีจำนวน 5 คน กลุ่มผู้ใหญ่/วัยกลางคน อายุระหว่าง 40 – 59 ปี มีจำนวน 21 คน และกลุ่มผู้สูงอายุ/ผู้รู้ อายุระหว่าง 60 – 79 ปี มีจำนวน 6 คน ซึ่งกลุ่มผู้ใหญ่/วัยกลางคน มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมคนทำงานทั้งที่อยู่ในช่วงวัยใกล้เคียงกัน และกลุ่มเยาวชน ผู้สูงอายุ มาร่วมกันเรียนรู้และทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนร่วมกัน รวมทั้งสามารถประสานงานกับหน่วยงาน ภาครัฐต่างๆ หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่ได้

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดในการศึกษาคือการศึกษา ข้อมูลบริบท สถานการณ์งานวิจัยและงานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพะเยา ประกอบด้วย บริบทชุมชนท้องถิ่นพะเยา นโยบายการพัฒนาประเทศ สถานการณ์และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพะเยา ข้อมูลความรู้งานวิจัยในพื้นที่พะเยา ข้อมูลความรู้งานพัฒนาในพื้นที่พะเยา กลุ่ม /องค์กร/หน่วยงานในพะเยาทำงานวิจัย/ทำงานพัฒนา เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนที่ทางสังคม ฐานข้อมูลคน เครือข่าย กลุ่ม องค์กร ข้อมูล ความรู้ และยุทธศาสตร์เพื่อให้ได้ทิศทางการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดพะเยาและการสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นพะเยา จากวิธีการดำเนินงานโครงการศึกษาการจัดทำแผนที่ทางสังคมเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดพะเยา สามารถสรุปค้นพบที่สำคัญได้ ดังนี้

1. จังหวัดพะเยามีทุนด้านงานวิจัยและงานพัฒนา กล่าวคือเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่มีทุนทางด้านความรู้จากการวิจัยที่มีผู้รู้ นักวิจัย นักวิชาการได้ทำการศึกษาไว้ แต่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงและการสร้างการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนในเรื่องการวิจัย เมื่อพูดคุยเรื่องงานวิจัยชาวบ้านยังคงมีความคิดความเชื่อว่าการทำวิจัยเป็นของอาจารย์ นักวิชาการ ซึ่งหากมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้การวิจัยและการพัฒนาของคนในชุมชนท้องถิ่นพะเยาร่วมกันจะสามารถพัฒนาศักยภาพคนและความรู้ของพื้นที่เพื่อการพัฒนาแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นพะเยาและสร้างความเข้มแข็งที่ยั่งยืนของคนพะเยาร่วมกันได้

2. จากวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นยุทธศาสตร์ระยะยาวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ โดยเฉพาะกระแสโลกาภิวัตน์ที่สินค้า บริการ เงินทุน ผู้คน และข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ รวมถึงเทคโนโลยีมีการเคลื่อนย้ายถึงกันและข้ามพรมแดนกันได้ง่ายและกระจายทั่วถึง การนำพาชุมชนท้องถิ่นไปถึงคำว่ามั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ได้นั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งให้คนตัวเล็กตัวน้อยเข้าถึงโอกาสแห่งการเรียนรู้ พัฒนาชาวบ้านให้มีความรู้ วิจัย การคิด วิเคราะห์ค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหา ค้นหาความรู้เทคโนโลยีของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างความรู้ใหม่ เครื่องมือวิธีการใหม่ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยไม่ต้องรอพึ่งหน่วยงานภาครัฐ แต่เป็นการทำงานประสานกับหน่วยงานภาครัฐโดยมีชุมชนลุกขึ้นมาคิดและหาแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วมและใช้ความรู้ ศักยภาพทุนชุมชนเป็นฐาน เปิดพื้นที่การสร้างสรรค์นวัตกรรมงานวิจัยของสังคมไทยที่เกิดขึ้นโดยคนเล็กคนน้อยเพื่อชุมชนท้องถิ่นซึ่งจะไปสู่ความมั่นคงและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

3. จากประวัติศาสตร์ พัฒนาการตั้งถิ่นฐานของเมืองพะเยาดีดถึงปัจจุบัน ทำให้ชุมชนท้องถิ่นพะเยามีรากที่เียดและเชื่อมโยงผู้คนแต่ละยุคสมัยทั้งที่เป็นคนดั้งเดิมและคนที่อพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานสืบต่อกันมารุ่นสู่รุ่น เกิดความสำนึกในถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอนทั้งที่เป็นชุมชนหมู่บ้าน อำเภอ และจังหวัดที่ตนได้เกิด อยู่อาศัย และได้เติบโต มีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่คนแต่ละรุ่นได้ใช้เพื่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอด แก้ไขปัญหา รับมือกับการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุค เช่น การใช้ภูมิปัญญาหาทำเลที่เป็นมงคลเพื่อสร้างเป็นเมืองศูนย์กลาง การสร้างความสัมพันธ์กับอาณาเขตเพื่อนบ้านเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข การพัฒนาศิลปะเมืองพะเยาด้านวัฒนธรรมให้เจริญรุ่งเรืองท่ามกลางการขึ้นลงของอำนาจต่างๆที่มากระทบเมืองพะเยา จึงทำให้เห็นว่าทุนทรัพยากร ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของเมืองพะเยาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงอยู่ของคนพะเยาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ในปัจจุบันหากมีการศึกษาและนำใช้ทุนทรัพยากร ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมให้เหมาะกับสถานการณ์จะสามารถพัฒนาและก่อเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างอาชีพที่นำไปสู่การพัฒนาสร้างความมั่นคงทั้งทางด้านวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของคนพะเยาได้อย่างยั่งยืน

4. การสร้างการเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนถิ่นจังหวัดพะเยานับเป็นการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้เรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นพะเยาร่วมกัน สร้างความรู้ความเข้าใจแนวคิดกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าพลังของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และมีความมุ่งมั่นสร้างทีมงานและร่วมกันค้นหาโจทย์ ปัญหาการวิจัยเพื่อค้นหาความรู้ แนวทางในการแก้ไขปัญหา คลี่คลายปัญหาร่วมกัน ดังนั้น การค้นหาคน จึงเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญและต้องวิเคราะห์ประเมินคนที่จะมาทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นว่ามีความต้องการอยากทำงานวิจัยหรือไม่ และมีความสนใจที่จะนำแนวคิด กระบวนการ วิธีการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เข้าไปหนุนเสริม สร้างกระบวนการเรียนรู้ ค้นหาความรู้ข้อมูลข้อเท็จจริงเพื่อพัฒนาแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกันหรือไม่ หากเราสามารถเข้าถึง ค้นหาคนที่ใช่ได้จึงจะนำมาสู่ขั้นตอนการร่วมกันคิดและทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

5. โจทย์วิจัยที่ชัดและเป็นโจทย์ที่เป็นความต้องการ เป็นปัญหาที่แท้จริง ต้องผ่านการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการร่วมกัน โดยการจัดประชุมวิเคราะห์ปัญหาเพื่อ กำหนดโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน เปิดพื้นที่ให้แต่ละพื้นที่ได้วิเคราะห์ นั่งพูดกันแบบไม่ทางการ เริ่มจากคนหนึ่ง คน สุ่มกลุ่มคนเล็กๆ ไม่กี่คน คุยเรื่องสถานการณ์ต่างๆ ของชุมชน ปัญหาหมู่บ้าน ทุนชุมชน ทำให้เห็นปัญหา ชุมชนจากมุมมองของคนในพื้นที่แตกต่างตามบริบท ประสบการณ์ สถานการณ์ที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ การมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจะก่อเกิดพลังและแรงบันดาลใจให้คนในพื้นที่ตระหนักในพลังและศักยภาพของคนเล็กคนน้อยในท้องถิ่นในการคิด ลงมือทำ แก้ไขปัญหา ค้นหาแนวทางการพัฒนาเพื่อชุมชนถิ่นฐานบ้านเกิดร่วมกัน

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, การใช้ที่ดินรายจังหวัด. (<http://www.ddd.go.th>)
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดพะเยา ข้อมูล ณ เดือน ธันวาคม 2554.
- อ้างอิง ข้อมูลบรรยายสรุปจังหวัดพะเยา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 ปรับปรุงครั้งที่ 1 (มกราคม 2555)
- จารุวรรณ โปษยานนท์ และ วศิน ปัญญาบุตรตระกูล, 2558. พะเยาศึกษา. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.
- พระครูโสภณปริยัติสุธี. 2560. สังคมทางการเมืองการปกครองในอาณาจักรญากยาว รัฐพะเยาในอดีต. พิมพ์ครั้งที่ 2. พะเยา. กอบคำการพิมพ์.
- พระธรรมวิมลโมลี. 2546. เมืองพะเยาจากตำนานและประวัติศาสตร์.
- รังสรรค์ เกตุอื้อต. 2558. ภูมินิเวศน์และการตั้งถิ่นฐานของจังหวัดพะเยา. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- มนตรา พงษ์นิล และคณะ. 2547. หนองเล็งทราย ความล่มสลายใต้เงาการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 1. วิชาการพิมพ์.
- บรรยายสรุปจังหวัดพะเยา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 (ปรับปรุง : มกราคม 2559) ฝ่ายสารสนเทศ ส่วนวิจัยและพัฒนาวัฒนธรรมอุทยานแห่งชาติ สำนักอุทยานแห่งชาติ, กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
- สุทธัย พงศ์พัฒนศิริ. 2555. การศึกษาสำรวจสถานะต้นทุนศักยภาพและทิศทางการพัฒนาจังหวัดพะเยา. บทความวิจัย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดพะเยา. 2559. อ้างอิง บรรยายสรุปจังหวัดพะเยา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559.
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา. 2556. ผลงานวิชาการและงานวิจัยด้านสาธารณสุขจังหวัดพะเยา ปี 2556.
- สรุปข้อมูลจากรายงานผลการดำเนินงาน รอบ 12 เดือน ประจำปีงบประมาณ 2560. ศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงจังหวัดพะเยา.
- สรุปเรียบเรียงข้อมูลจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ “เวทีเหลียวหลังแลหน้าพัฒนาคนพะเยา วันที่ 9” กุมภาพันธ์ 2561 ณ บ้านฮวก อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา
- สัมภาษณ์. นายลาภิศ ฤกษ์ดี. ผู้ประสานงานพื้นที่. มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา
- สัมภาษณ์. นางพรรณทิพย์ วงศ์ช่างเงิน. กลุ่มแม่ครัว
- ส่วนสารสนเทศด้านอนุรักษ์สัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช . สืบค้นออนไลน์ 30 มิถุนายน 2561.

ภาคผนวก คณะทำงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพะเยา

1. โครงการการสร้างเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลดอกคำใต้ อำเภอ ดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

1. นายอานนท์ ภาชนะ (นนท์)
อายุ 55 ปี การศึกษา มศ.5
ตำแหน่งในโครงการ หัวหน้าโครงการ
ตำแหน่งในชุมชน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้
ที่อยู่ 312 หมู่ที่ 9 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
จังหวัดพะเยา 56120
เบอร์โทรศัพท์ 094 6299400

2. นายสุรสิทธิ์ ป้อมภา (สิทธิ์)
อายุ 42 ปี การศึกษา ปริญญาโทบริหารการศึกษา
ตำแหน่งในโครงการ ประสานงาน
ตำแหน่งในชุมชน ผู้อำนวยการกองการศึกษา องค์การบริหาร
ส่วนตำบลดอกคำใต้
ที่อยู่ 120 หมู่ที่ 8 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
จังหวัดพะเยา 56120
เบอร์โทรศัพท์ 093 2408246 E-mail:
maepun@hotmail.co.th

3. นายเกียรติชัย เตชะวงศ์ (หนุ่ย)
อายุ 57 ปี วันเกิด วันที่ 13 เดือน สิงหาคม พ.ศ.2504
การศึกษา ปวช.
ตำแหน่งในโครงการ ประชาสัมพันธ์
ตำแหน่งในชุมชน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9
ที่อยู่ 1 หมู่ที่ 9 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
จังหวัดพะเยา 56120
เบอร์โทรศัพท์ 089 5617157

4. นายวัชชัย ปีติ (ต้อม)
 อายุ 32 ปี วันเกิด วันที่ 2 เดือน มิถุนายน พ.ศ.2528
 การศึกษา ปริญญาตรี
 ตำแหน่งในโครงการ ทีมวิจัย
 ตำแหน่งในชุมชน ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่สนทนากการ กองการศึกษา
 องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้
 ที่อยู่ 167 หมู่ที่ 6 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
 จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทรศัพท์ 080 4960628
 E-mail : tomtam020628@hotmail.com

5. นายคล้าย หมั่นงาน
 อายุ 79 ปี การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4
 ตำแหน่งในโครงการ ทีมวิจัย
 ตำแหน่งในชุมชน ผู้รู้ด้านจักสาน
 ที่อยู่ 102 หมู่ที่ 6 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
 จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทร 086 1174731

6. นายผัด ดอกคำ
 อายุ 69 ปี การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4
 ตำแหน่งในโครงการ ทีมวิจัย
 ตำแหน่งในชุมชน รองประธานผู้สูงอายุ
 ที่อยู่ 24 หมู่ที่ 6 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
 จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทร 085 6241099

7. นายสุรพล ภาชนะ
 อายุ 67 ปี การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4
 ตำแหน่งในโครงการ ทีมวิจัย
 ตำแหน่งในชุมชน ผู้รู้ด้านจักสาน
 ที่อยู่ 74 หมู่ที่ 6 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
 จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทร 087 0286378

8. นายอนุสร รุณพันเทิง (สร)
 อายุ 40 ปี การศึกษา กศน. ม.6
 ตำแหน่งในโครงการ ทีมวิจัย
 ตำแหน่งชุมชน จ้างเหมา (พนักงานข้าราชการ) อบต.ดอกคำใต้
 ที่อยู่ 90 หมู่ที่ 8 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
 จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทร 087 656 4778

9. นายผจญ วงศ์ปัญญา (จญ)
 อายุ 53 ปี เกิดวันที่ 9 พฤศจิกายน 2507
 ตำแหน่งในโครงการ ทีมวิจัย
 ตำแหน่งในชุมชน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8
 ที่อยู่ 113 หมู่ที่ 8 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
 จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทร 086 2067605

10. พระมานิตย์ ปินใจรักษา (ตี่นัว)
 อายุ 50 ปี เกิดวันที่ 11 เมษายน 2511
 ตำแหน่งในชุมชน พระสงฆ์/ผู้รู้
 ตำแหน่งในโครงการ ทีมวิจัย
 ที่อยู่ 75 หมู่ที่ 8 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
 จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทร 093 1966687

11. นางอัมพิกา ไชยยศ (ทอง)
 อายุ 52 ปี การศึกษา ปริญญาโท
 ตำแหน่งในโครงการ การเงิน
 ตำแหน่งในชุมชน นักวิชาการจัดเก็บรายได้ชำนาญการ
 องค์การบริหารส่วนตำบลดอกคำใต้
 ที่อยู่ 29 หมู่ที่ 10 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
 จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทรศัพท์ 081 3865302

12. นางมาลี ปิติ (มาลี)
 อายุ 51 ปี วันเกิด วันที่ 25 เดือน พฤษภาคม พ.ศ.2510
 การศึกษา ปวช.
 ตำแหน่งในโครงการ บัญชี
 ตำแหน่งในชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
 ที่อยู่ 167 หมู่ที่ 6 บ้านดอนสนาม ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอก
 คำใต้ จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทรศัพท์ 089 5612748

13. นางสาวสริตา ศาลา (เหลี่ยน)
 อายุ 55 ปี วันเกิด วันที่ 8 เดือน มิถุนายน พ.ศ.2506
 การศึกษา ปริญญาตรี
 ตำแหน่งในโครงการ เลขานุการ
 ตำแหน่งในชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
 ที่อยู่ 40 หมู่ที่ 4 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
 จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทรศัพท์ 089 9526840

14. นางสาวประภาศรี ขวัญตน (ญา)
 อายุ 58 ปี การศึกษา ปริญญาตรี
 ตำแหน่งในโครงการ ปฎิคม
 ตำแหน่งในชุมชน เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป อบต.ดอกคำใต้
 ที่อยู่ 141 หมู่ที่ 9 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
 จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทรศัพท์ 095 4535140

15. นางกันยา ภาระจำ (ยา)
 อายุ 51 ปี วันเกิด วันที่ 9 เดือน กรกฎาคม พ.ศ.2510
 การศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย
 ตำแหน่งในโครงการ ทีมวิจัย
 ตำแหน่งในชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
 ที่อยู่ 29 หมู่ที่ 8 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
 จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทรศัพท์ 093-1797551

16. นางสาวสุชาวดี อุ่นเมือง (ออม)
 อายุ 24 ปี เกิดวันที่ 14 เดือน กรกฎาคม พ.ศ.2537
 การศึกษา ปริญญาตรี
 ตำแหน่งในโครงการ ทีมวิจัย
 ตำแหน่งในชุมชน แพทย์แผนไทยประจำโรงพยาบาลส่วนตำบล
 ดอกคำใต้
 ที่อยู่ 125 หมู่ที่ 12 ตำบลลอย อำเภอบึง จังหวัดพะเยา
 เบอร์โทรศัพท์ 083 5795253
 E-mail : Suchawadee-aun@hotmail.com
 Line : aom.wadee

17. นางพัชรี ฝืนถึงภูมิ (พัช)
 อายุ 40 ปี การศึกษา ปริญญาโท การบริหารการศึกษา
 ตำแหน่งในโครงการ ทีมวิจัย
 ตำแหน่งในชุมชน นักวิชาการศึกษาคำนายการ องค์การบริหาร
 ส่วนตำบลดอกคำใต้
 ที่อยู่ 287 หมู่ที่ 4 ตำบลสว่างอารมณ์ อำเภอดอกคำใต้
 จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทร 087 1844508
 E-mail : patcharee-fun@hotmail.com

18. นายเจษฎา มณี (กอล์ฟ)
 อายุ 24 ปี การศึกษา ปริญญาตรี
 ตำแหน่งในชุมชน เจ้าหน้าที่ศูนย์ดิจิทัล องค์การบริหารส่วน
 ตำบลดอกคำใต้
 ที่อยู่ 264 หมู่ที่ 3 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัด
 พะเยา 56120 เบอร์โทรศัพท์ 063-7582271
 E-mail : golffcunited@gmail.com

19. นางสาวชลธิชา ทองหา (มิว)
 อายุ 17 ปี วันเกิด วันที่ 17 เดือน มีนาคม พ.ศ.2544
 การศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย
 ตำแหน่งในโครงการ ประชาสัมพันธ์
 ตำแหน่งในชุมชน ประชาสัมพันธ์ของสภาเด็กและเยาวชนตำบล
 ดอกคำใต้
 ที่อยู่ 112 หมู่ที่ 8 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัด
 พะเยา 56120 เบอร์โทรศัพท์ 093-1174086
 E-mail : miwchonlitha19.32@gmail.com

20. เด็กหญิงพรนิพา วงศ์ปัญญา (เยียร์)
 อายุ 13 ปี วันเกิด วันที่ 7 เดือน สิงหาคม พ.ศ.2547
 การศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น
 ตำแหน่งในโครงการ ประชาสัมพันธ์
 ตำแหน่งในชุมชน รองประธานเด็กและเยาวชนตำบลดอกคำใต้
 ที่อยู่ 9 หมู่ที่ 5 ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้
 จังหวัดพะเยา 56120
 เบอร์โทรศัพท์ 098-7685119
 E-mail : newyeartumu@gmail.com

2. โครงการการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตทางการเกษตรเคมีสู่เกษตรปลอดภัยอันจะนำไปสู่การฟื้นฟูวิถีชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรชุมชนต้นน้ำอิง ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

1. พระครูสุเมธกิตจาธ
 อายุ 41 ปี
 ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีตอนต้น , เลขานุการเจ้า
 คณะอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
 การศึกษา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.)
 ที่อยู่ 146 หมู่ 3 วัดศรีตอนต้น ตำบลบ้านเหล่า
 อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
 ตำแหน่งในทีม ผู้ทรงคุณวุฒิ

2. นายศุภชีพ สิริวงค์ใจ (ศรีมอย)
 อายุ 63 ปี
 ตำแหน่ง ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลบ้านเหล่า/
 ประธานคณะกรรมการสุขภาพภาคประชาชนตำบลบ้าน
 เหล่า/ประธานศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน/คณะกรรมการ
 สถาบันครอบครัวเข้มแข็งจังหวัดพะเยา/คณะกรรมการช่วย
 สร้างบ้านแปงเมืองพะเยา
 การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6 อาชีพ รับจ้าง
 ที่อยู่ 113 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ
 จังหวัดพะเยา เบอร์โทร 061-7938779
 E-Mail Sridummoy_98.50@hotmail.com
 ตำแหน่งในทีม หัวหน้าโครงการวิจัย

3. นายสนธิ คำดี (หมอนหิน)
 อายุ 55 ปี
 ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงพยาบาลบ้านเหล่า
 การศึกษา ปริญญาโท
 อาชีพ รับราชการ
 ที่อยู่ โรงพยาบาลส่วนตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ
 จังหวัดพะเยา
 เบอร์โทร 081-2885327
 E-Mail 6206_2007@hotmail.com/
 ตำแหน่งในทีม ฝ่ายข้อมูล วิชาการ

4. นาวาอากาศเอกสุรชิต ดวงจันทร์ (ต๋อง)
 อายุ 59 ปี
 ตำแหน่ง ข้าราชการบำนาญ
 การศึกษา ปริญญาตรี นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 รามคำแหงที่อยู่ 391 หมู่ที่ 1 ตำบลแม่ใจ อำเภอแม่ใจ
 จังหวัดพะเยา
 เบอร์โทร 089-2051391
 ตำแหน่งในทีม ฝ่ายข้อมูล วิชาการ

5. นางรุ่งรศณี ณ ลำปาง (รุ่ง)
 อายุ 49 ปี
 ตำแหน่ง แพทย์ประจำตำบล/ประธานอาสาสมัครเขต
 โรงพยาบาลส่วนตำบลบ้านเหล่า
 การศึกษา ปริญญาตรีสาขาการจัดการสุขภาพชุมชน
 อาชีพ เกษตรกร
 ที่อยู่ 15 หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ
 จังหวัดพะเยา
 เบอร์โทร 085-7127617
 ตำแหน่งในทีม ฝ่ายเลขาและประสาน

6. นางอำพร ตาใต้ (วรรณ)
 อายุ 48 ปี
 ตำแหน่ง ประธานพัฒนาสตรีอำเภอแม่ใจ ประธานพัฒนาสตรีตำบลบ้านเหล่า ประธานอาสาสมัคร ผู้นำอาสาสมัครพัฒนาชุมชนตำบลบ้านเหล่า
 การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6 อาชีพ ตัดเย็บเสื้อผ้า
 ที่อยู่ 114 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ
 จังหวัดพะเยา เบอร์โทร 087-7862807
 ประวัติ เป็นผู้นำอาสาสมัครพัฒนาชุมชน ได้รับรางวัลพระราชทานสิ่งทอจากสมเด็จพระเทพฯ ปี พ.ศ.2546
 ได้รับรางวัลผู้หญิงเก่งจากผู้ว่าราชการจังหวัด ปี 2547
 ตำแหน่งในทีม ผู้ช่วยฝ่ายเลขาและประสาน

7. นางจันทรีทิพย์ แสนเขียว (จันทรีดิบ)
 อายุ 50 ปี
 ตำแหน่ง กรรมการแม่บ้าน/อาสาสมัคร
 การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6
 อาชีพ เกษตรกรรม
 ที่อยู่ 199 หมู่ที่ 10 บ้านศรีดอนมูล ตำบลบ้านเหล่า
 อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
 เบอร์โทร 080-1273423
 ตำแหน่งในทีม เหม่บุญญิก (การเงิน/บัญชี)

8. นางวรินธร ยิ่งกิจไพศาล (พุ่มย์)
 อายุ 53 ปี
 ตำแหน่ง ประธานอาสาสมัคร
 การศึกษา -
 ที่อยู่ 2 หมู่ที่ 14 บ้านเหล่าศรีดอนตัน ตำบลบ้านเหล่า
 อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
 เบอร์โทร 082-7135342
 ตำแหน่งในทีม ทีมวิจัย

9. นางสาวสิริเยมลักษณ์ บุญมาเครือ (ศรี)
อายุ 48 ปี
ตำแหน่ง ประธานแม่บ้านหมู่ที่ 14,คณะกรรมการหมู่บ้าน
การศึกษา -
ที่อยู่ 113 หมู่ที่ 14 บ้านเหล่าศรีดอนตัน ตำบลบ้านเหล่า
อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
เบอร์โทร 086-4403648
ตำแหน่งในทีม ทีมวิจัย

10. นายปัด คุ่มสุวรรณ
อายุ 72 ปี
ตำแหน่ง อดีตกำนันตำบลบ้านเหล่า/ประธานผู้สูงอายุ
หมู่ที่ 12/เลขาผู้สูงอายุตำบลบ้านเหล่า/ประธานกลุ่ม
ช่วยเหลือผู้สูงอายุ
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6
ที่อยู่ 77 หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ
จังหวัดพะเยา เบอร์โทร 089-0229856
ตำแหน่งในทีม ทีมวิจัย

11. นายมี ถาเกียง
อายุ 77 ปี
ตำแหน่ง ปราชญ์ชาวบ้าน
การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4
ที่อยู่ 14 หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ
จังหวัดพะเยา
เบอร์โทร 099-7342770
ตำแหน่งในทีม ทีมวิจัย

12. นายเสาร์แก้ว แสนเขียว
อายุ 57 ปี
ตำแหน่ง กำนันตำบลบ้านเหล่า
การศึกษา ปริญญาตรี
ที่อยู่ 199 หมู่ 10 ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ
จังหวัดพะเยา
ตำแหน่งในทีม ทีมวิจัย